

PETHŐ SÁNDOR

CSILLAGOS
ÓRÁK

41 VEZÉRCIKK

ELŐSZÓ

Pethő Sándor negyvenegy vezércikkéi foglalja magában ez a könyv. Valamennyi a Magyar Nemzet-ben jelent meg a lap 1938 nyárutói indulásától az ideai húsvétig. Alig több ez az idő egy kurta félévnel. De milyen félesztendő volt Istenem! — sóhajtunk fel, ha emlékezetünk fénycsóvjával visszakeressük az eltűnt hónapokat. Nem volt ennyire összezsúfolt eseményű, ennyire kondenzált élményű félesztendeje a háború utáni Magyarországnak. Félév alatt az évszakok kozmikus változásának egész sorát éltük át a téli zimankótól és vigasztalan őszi nyirkosságtól a tavaszi újjászületés diadalmas felzsendüléséig és a nyári betakarulás beteljesedéséig. Ez idő alatt sötét, baljós veszélyérzetek, elgyötrő víziók, álomkergető tépelődések árnyékolták be a magyarság életét, ugyanakkor a féléves fény- és árnyjáték során azonban ránk sugárzott a feltámadás fény zuhataga, soha nem érzett örömök aranyesője is. Az elmúlt hónapokban a maroknyi magyarság sötét elszántsággal farkasszemet nézett a halállal, a lét és nemlét kérdésével, elvetődött úgyszólván a sír pereméig, „hol nemzet sülyed eV és ugyanakkor belelátott az örök élet túlvilági fényességébe, nemcsak, hogy megpillantotta, de birtokába is vette a magyar Igéretföld egyrészét.

A budai vár Nagyurától nyomorúságos kubikos viskók tépett lakójáig minden magyar átérzte és fizikai, mint lelki életében mélységesen átélte ennek a félesztendőnek frenezisét, drámai feszültségeit, hősi elszántságait és riasztó lidércnyomásait. Az egymással vágatva versenyző események tömegrohamában azonban alig volt idő arra, hogy a kiváltott érzéseket az emlékezés és az öntudat tartós emlékekké rögzítse. Minden új nap ráfotografálta a maga nagy érzéseit, rendkívüli eseményeit lelkiünk lemezére, anélkül, hogy ráértünk volna ezt előhívni, feldolgozni, retusálni és azután eltenni őket békésebb napokra emlékezetünk fényképalbumába.

Voltak azonban férfiak, akik ezt a fárasztó, idegölő, sokszor kinszenvedéssel teljes, roppant felelősséggel járó munkát elvégezték a nemzet nagy emlékalbuma: a történelem számára. Közülök

első helyen kell felemlíteni Pethő Sándort, nemcsak azért, mert régóta mestere a maga metierjének, mert teremtő művésze az újságírásnak és publicisztikának, hanem elsősorban azért, mert a torlódó eseményeket nemcsak a történetíró regisztráló, kutató szakértelmével és látókörével figyelte, a toll művészi erejével feljegyezte, hanem mint vívódó lelkű magyar, minden idegsejtjéig át is élte. S ezért Pethő Sándornak az elmúlt félév bel- és külpolitikai eseményeit glosszáló vezércikkei, meg nem rettenő, bátor állásfoglalásai nem csupán kortörténeti dokumentumok, de megrázó emberi és magyar vallo-mások is a magyarság belső tragikumáról, megrendüléseiről és felszakadó reményeiről. Pethő Sándor összegyűjtött vezércikkei nem az események külső történéseit adják kronologikus sorrendben, hanem a magyarság legmélyebb lélektárnáiba visznek le, ahol a mélységbeli járók biztos tájékozódásával és riasztó őszinteséggel mutat rá az omladékokra, a szociális feszültségek veszélypontjaira, a más tájakról fenyegető vihe derek zúgására, arra, hogy kik járnak a tárnákban biztonsági lámpa nélkül a robbanás katasztrófáját kihíva. Ugyanakkor megmutatja fajszeretetének bányamécsesével a meddő rétegek helyett a magyarság örök értékeinek arany tellereit, a magyar történelem évezredes közeteiben szoruló kincseket.

Az elmúlt félesztendő belső eseményeinek: a magyarság tragikus életérzéseinek, meghököléseinek, felsikoltó aggodalmainak történéseit találjuk meg Pethő Sándor vezércikkeiből összeállított könyvünkben. A Magyar Nemzet szerkesztősége az egész magyarságnak vélt szolgálatot tenni azzal, hogy a naponként születő és elmúló újságok matériájának gyorsan hervadó asztagából kivette Pethő Sándornak ezt a negyvenegy vezércikkét, melyek nem a múló órák konjunkturális, megalkuvó sugalmazásait, hanem a magyarság változatlan, örök élettörvényeit tanítják. Aki elolvassa őket, abban újra életre reng az elmúlt félesztendő eseményeinek holttenyere, abban újra fellobog az elmúlt hónapok drámai dinamikája és újra érzi minden tiszta magyar ember, mily tragikus halálos szerelemmel forrott össze a magyarság megtagadhatatlan életsorsával, bármiképp alakítják is ezt a végzet erői.

A MAGYAR NEMZET SZERKESZTŐSÉGE

A MAGYAR TÁRSADALOMHOZ

Negyedfél hónapi kényszerpihenő némasága után ismét megjelenünk és megszólalunk a magyar nyilvánosság arcvonala előtt. Negyedfél hónappal ezelőtt összeomlott alattunk az a szószék, amelyet tizennyolc esztendővel azelőtt a magyar közélet legtiszteltebb alakjai, élükön a második Andrássyval, építettek a magyar gondolat el nem múló evangéliumának hirdetésére. Tizennyolc küzdelmes és viaszontagságos év krónikájának nem a legdicstelenebb fejezete az a drámai, gyakran magányos harc, amelyet közéletünk erkölcsi és szellemi felfrissítéséért, a nemzeti társadalom belső megigazulásáért, a magyar nép szociális felszabadításáért s nemzetünk történelmi gondolataért vívtunk, mi idősebbek, évről-évre gyérülő sorainkkal s az utánunk következő fiatalabb nemzedék, hogy kitöltse azokat a hézagokat, amelyeket a halál kaszája vágott harci rendjeinkben. Ez a szószék, amelyhez annyi gondnak, bánatnak, örömeinek, idegfeszültségnek, agytöredelemnek, szívszorongásnak, egykor boldogabb fiatalságnak, majd érettebb férfiúságnak emléke, élménye, büszke reménye és csalódása kötött engemet és legjobb bajtársaimat, hirtelen egy titokzatos földrengés érintésére omlott össze alattunk. De csak a dobogó tűnt el, a katedra. A közönségünkkel való érintkezés megszokott és szeretett instrumentális készségétől váltunk el, de nem foszthatott meg bennünket senki és semmiféle hatalom, hogy a helynek, de nem a helyzetnek változása mellett is a kötelességteljesítésnek ugyanazon nyugodt és derült öntudatával folytassuk most megszakított munkánkat, mint aminő hittel és kötelességgel tették azt valamikor azok a prédikátorok és professzorok, akiket a zsarnoki hatalom elűzött ősi *alma matereikről* és szószékeikről, hogy

elmenekült iskoláik és üldözött igéik ideiglenes otthont kapjanak az erdélyi szabad egyházak vendégbarátságának hajlékaiban. Mi is csak addig voltunk némaságra ítélve, ameddig szerény anyagi eszközökkel új szószerket nem tudtunk emelni amaz igék és eszmék hirdetésére, amelyek elválaszthatatlanok a mi életünk értelmétől s amelyek létünk szellemi tartalmát alkotják. Most, amikor a kényszerű némaság hónapjai után ismét szóhoz jutottunk, legyen az első ünnepélyes kijelentésünk az, hogy *szellemünk kifejtésének e lap hasábjain nincs más korlátja, mint tulajdon lelkiismeretünk, tehetségünk és meggyőződésünk*. Azt tartom, hogy azokban a zord, válságos s nem csekély veszélyekkel járó időkben, mint aminőket élünk, semmire sincs égetőbb és nagyobb szüksége ennek a szegény, meghajszolt, megzavart, elgyávult magyar társadalomnak, mint a független lelkiismeret bátor és bátorító hangjára, amely nem retten meg a múltó indulatok örületétől, amely nem logikán és értelmén túli térségeken tébolyog, amely nem hagyja magát túlvölteni egy irracionális lelki számum morajlásától s amely nem fut életbiztosításért valamely divatos szekta főnökéhez a maga vakrémületében. Tisztában vagyunk ugyan Deák Ferenc szavaként a közhangulat hatalmával, s tudjuk, hogy válságos időben oly erő az, amely vagy elsodor vagy eltipor. De éppen Deák Ferenctől tanultuk azt is, hogy a közhangulat fölött is van egy nagyobb hatalom: s ez az önlelkiismeretünk.

Lehet, sőt egészen bizonyos, hogy az általános fejtelenség és a közrémület napjaiban sok-sok ezer magyarnak hiányzott a mi tiszta, érces, világos és férfias szavunk „*vox Thumana*”. A hozzánk érkező levelek tömege annyi szeretet, hitet, bizalmat és biztatást árasztott reánk, hogy egy magasabb kötelességnek teszünk eleget, amikor legyőzve az új kezdés erőfeszítésének múltó keserveit és nehézségeit, legyőzve a minden harctól irtózó emberi kényelemszeretetet s szakítva a méltósággal párosult visszavonulásnak ciceroi örömeivel, újból tollat ragadunk. Ha csak egyéni érdekeink lebegtek volna szemünk előtt, mi se lett volna könnyebb és előnyösebb reánk nézve, mint elfogadva egy befejezett ténynek reánk kényszerített némaságát, biztonságát és nyugalmát: mi is elhúzódnánk a magánélet otiumába, elkerülve a dulakodások porát-szennyét, el a nyílt- és orvtámadásokkal járó megpróbáltatások terheit,

el a polgárháborúszerű ellentétek rianásait s az óvatosok és a meglapulók bölcs opportunizmusával kikerüljük a zivatarokat. De egy magasabbrendű kötelesség a magyar közélet romló bástyáira szólított bennünket. Ez a negyedfél hónap meggyőzött bennünket arról, hogy *egy történelmi parancs sorsküldötte szolgálai vagyunk*. Hiszen nincs senki, aki a mi érzéseinket érezte, aki a mi gondolatainkat elgondolta, aki a mi cselekedeteinket véghezvitte volna. Meg vagyunk rendülve a feladat nagyságától s erőink fogyatékoságától. De ha Isten reánk tette ezt a terhet, nem bújhatunk ki alóla, még ha össze is kellene roskadnunk hordozása alatt. Magasan tartjuk a szövétneket, ameddig át nem adhatjuk azt méltóbb ivadékok kezébe.

Negyedfél hónapi hallgatás után most *nem azért szólalunk meg, hogy írásunkkal vagy hallgatásunkkal elhazudjuk a magyarság sorskérdését*. Nem volna értelme és indoka létünknek, ha kitérnénk az úgynevezett kényes vagy nehéz kérdések elől csak azért, mert a velük szemben való állásfoglalás ezekben a lazagyepőlő hónapokban némi kockázatot jelent. Nem élünk olyan idöket, amikor megengedhetnénk magunknak azt a fényűzést, hogy egyéni kényelmünk vagy egzisztenciális érdekünk tanácsára hallgassunk.

Nem fogunk tehát kitérni a zsidókérdés elől sem. Errenézve se lehet álláspontunkra és magatartásunkra más parancsoló tekintet, *mint a fajmagyarság megdönthetetlen/elsőbbségének szervezés és intézményes megalapozása*, amely arra kell, hogy ösztönözzön bennünket, hogy *a gazdasági, társadalmi és szellemi közélet minden stratégiai pontja az államnép elidegeníthetetlen tulajdonjogát alkossa*. De ha abszurdumnak tartjuk, hogy struccmadár módjára, fejünket porba dugva, mindent letagadjunk vagy elhallgassunk, ami a klasszikus liberalizmus tanrendszerébe ütközik, még *méltatlanabb képtelenségnek tartjuk, hogy ennek az egyetlenegy kérdésnek baziliszkus-szeme igézzé vagy igázza le egész nemzedékek szemléletét, eszmélkedését és akcióképességét*. Mert tudjuk meg, hogy *nemcsak a zsidó imperializmus fenyegeti a magyarság létérdekeit*.

Tisztában vagyunk vele, hogy egy nemzetet gyakran saját vak ösztönei ellen is kell vezetni. A nép szava csak a forradalmi ideológiák mámorvilágában Isten szava. Olyan idökben azonban, mint aminöket ma élünk, ezekből az ideológiai vagy frazeológiai tivornyákból *sokkal inkább kihallatszik a mob üvöltése, mintsem a szeráfi hang*. A Szentlélek

nem a csőcselék dúlt obskurantizmusában lakik, hanem a vezető értelmiség elitjének világosságában. Azt is tudjuk, hogy a gondolkodásból kifejtett politikai meggyőződés, különösen rendhagyó időkben ritkán tud sikerrel versenyezni a tömegek nyers indulataira spekuláló bujtogatással. A célszerűségbe vetett hit egymaga nem képes megküzdeni a szenvedélyek fellazítására sandító agitációval, amely az esztelenség mindenféle miazmájától megmérgezett légkörbe akarja áthelyezni a politikai tevékenységet. Az önuralom, a fegyelem, a mértéktartás, különösen válságos időkben a nemzeti társadalomnak éppoly tevékeny, de sokkal termékenyebb megmozdulása, mint az indulatok szabad tombolása.

Az a reformpolitika, amelyen a magyar közélet elindult, súlyos orvosi beavatkozást jelent társadalmunk struktúrájába. A műtéthez pedig nem a gyűlöletnek hályogos szeme és indulattól reszkető keze kell, hanem hideg agy és forró szív. A haza törvényei bizony gyakran ridegek. Nem lehet túrni azt, hogy néhány politikai siheder, néhány fejletlen értelmű uszító összetévessze a kocsma gőzét a magyar géniusz ihletének szent forrásával. Nem lehet túrni azt, hogy akkor döntsék reánk a trianoni Magyarország szükségbarakját, amikor világszerte a nagy nemzetek fogcsikorgató erőfeszítéseket végeznek hatalmuk totális fokozására az élet-halálharcra való felkészülés esélyeinek megjavítása céljából.

Nem hirdetünk tehát földforradalmat sem. Az ínség és a nyomor lázítását főbenjáró bűnnek tartjuk a nemzet ellen. *De minden idegszálunkban érezzük a nagybirtokrendszer lebontásának tovább már el nem odázható szükségességét,* egyrészt a társadalmi egyensúly helyreállítása érdekében, másrészt azért, hogy a nemzet történelmi gondolata többé ne csak az „úri nemzet” életérzése legyen, hanem végre-valahára a szegények kenyerévé is váljon. Ahogy a diluvium után eltűntek e földtani korszak hatalmas szörnyetegei, úgy a szociális kiegyenlítődé és igazságszolgáltatás kísérletének korában kopott röghegynek látjuk a feudális, vagy a liberális kapitalizmus szigorúan zárt tulajdonjogi rendszerét. *Amikor elutasítjuk a Dózsa György-forradalmat,* amely a vörös kakast házi baromfi gyanánt akarja behurcolni a magyar falvakba, *éppúgy elvetjük a micisapkás herosztráteszek őrzöngését* is, amely a forradalom pszihotikus izzását akarja állandósi-

tani a maradék hazában, visszaélve a társadalom egyrészének idegrendülésével vagy idegbénulásával, hogy, miként 1919 márciusában, *újból reánk zúdítsa a szociális forradalom lavináját*. Utolsó csepp vérünkig ragaszkodunk hozzá, hogy a magyar nép megújódását munkáló reformok mindenféle idegen jelszó-inflációk ürügyén ne ejtsenek csorbát a magyarság történelmi életformájának, előkelőségén. Legyen reform a jogállamban, rend a szabadságban, jogfolytonosság az alkotmányban, emberség a fegyelemben, méltóság a nemzeti öntudatban s egység a társadalmi erővonalak viszonyában. Magunkat árulnók el, ha megtagadnánk faji és nemzeti géniuszunk íratlan törvényét. Magunkat aljásítanók le és saját magunk adnók magunkat ellenségeink kezébe, ha engednénk megfosztani magunkat a tradicionáliszmusnak azoktól az erkölcsi fegyvereitől, amelyeknek a magyarság alkotmányos és független államiságának megmaradását köszönheti. Tisztában kell lennünk azzal, hogy barátaink előtt is az erős egyéniségű népek van súlya és tekintélye. Azok a nemzetek is, amelyekhez az érdekközösség számai fűznek, kell hogy megbecsüljék azokat a politikai életformákat, amelyeket a magyarság épített ki európai létében, saját egyéniségének ronthatatlan sáncai gyanánt. *Az antik Róma is az idegen istenek vámmentes behozatalába pusztult el, amikor Jupiter Stator helyett a keleti kultuszok idegen bálványait hurcolták a Capitolium csarnokába. Szeretnők, ha külföldi barátaink és érdektársaink megértenék és méltányolnák a szabad intézmények mellett való kitartásunk indokoltságát és hősiességét, sőt talán, mauriaci nyelven szólva: hősi tébolyát, amiben különben egyek vagyunk a világ régi és fejlett politikai műveltségű népeinek nagy többségével.*

Annak az Európának hangja vagyunk, amely befogadott bennünket és elfogadta áldozatainkat, hogy elismerje értük polgár- és életjogunkat és senki mással nem pótolható szerepünket és hivatásgondolatunkat a Dunamedencében. Annak az Európának visszhangja vagyunk, amelytől kaptuk a keresztet, hogy e jelben mmdig győzedelmeskedni tudjunk balsorsunk fölött s hogy elviselhessük embertelen megpróbáltatásaink súlyát. Annak az Európának szava, amely gyakran félreértett, sokszor feláldozott”es cserbenhagyott bennünket, de amelynek legnemesebb szellemei mindig vállalták hozzájuk való lelki tartozandóságunk kötelmeit s amely a maga értékrendszerében a legutóbbi

időig tisztos helyet biztosított egy magános nemzetnek, amely európai módon akarja élni a maga hősi, humánus és tevékeny életét. De elsősorban *hangja vagyunk annak a miçyar szellemnek, amely sose futamodott meg a maga vészes és dicső hivatásának teljesítése előtt.* amely éppen azért vált nagygyá sőt gyakran óriásivá, hogy egy pillanatig sem tántorodott meg e misszió dicsőséges terhének viselésében, melyben tündöklő tehetségei és csodálatos áldozatai érvényesültek.

Elszántan, de gyűlölet nélkül fogunk harcolni ellenfeleinkkel, a felvilágosítás és a meggyőzés fegyvereivel. A trianoni korszak gyűjtőpontjában eddig a területi integritásért folyó politikai küzdelem állott, anélkül, hogy mind- eddig kézzelfogható eredményeket mutathattunk volna fel. Most, a reintegráció gondolatának szakadatlan munkálása mellett, *itt áll előttünk az állami és nemzeti függetlenségért való helytállás kegyetlen kötelessége* is ugyanakkor, mikor nemzedékünket és közéletünket az új társadalmi forradalom fojto- gatja.

Szinte vízomlásszerűen szakadt reánk két emberöltőnyi munka elvégezetlenségének minden balsorsú következménye, úgymint a szociális válság, a politikai válság, a világnézeti válság, a gazdasági válság, a faji válság s mindennek tetejébe a legjobb magyar agyvelőket sorvasztó külpolitikai válság, azaz népfajközi elhelyezkedésünk kérdésének új fogalmazása és megoldása.¹⁾ Sajnos, éppen a nemzetnek e dúlt lelki világában érhet bennünket újból az a krízis is, amely történelmünk legnagyobb áldozataira szólít bennünket. *De mindenkivel lehetünk háborúban, ha önmagunkkal békében élünk.* Hogy ezt a belső békét, megnyugvást, idegegyensúlyt, lelki összhangot visszaadhassuk nemzetünknek, elsősorban ezért dolgozunk és ezért harcolunk. S amikor e küdelem forogtagába vetjük magunkat, jámbor eleink példájára a Mindenhatóhoz fordulunk. Áldja meg munkánkat kegyelmével. Bátorítsa szívünket és gazdagítsa elménket mallasztjával, ajándékozzon meg bennünket e feladatra szükséges erővel, hogy alázatosságunkban is méltó szószólói lehessünk azoknak a gondolatoknak és hagyományoknak, amelyeknek tolmácsolására és meghirdetésére csak azért vállalkoztunk, mert azok a nagyok, akik valaha tanító- mestereink voltak, sorjában elpihentek már, meghasadt szívükben azzal a kétségbeeséssel, hogy amiért éltek-haltak,

a magyarság élete biztonságának kérdése, ma is teljes megoldatlanságában és vigasz talanságámai maradt itt a mi nemzedékünk számára. E nagyok hagyatékából képviseljük a múlt árnyékoló hatalmát és példájukból a remény erejét. A *Magyar Nemzet* minden sorát és minden betűjét e hitnek nevében bocsátjuk útjára, úgy segéljen bennünket a jó Isten, ahogy hívek maradunk ahhoz a fogadalomhoz, amelyet ünnepélyesen vállaltunk e nemzetmentő küzdelem szerény katonái gyanánt.

FAJI ESZME ÉS VILÁGNÉZETI KÜLPOLITIKA

A leghelyesebb, a legtermékenyebb és legkorszerűbb politikai alapelvek is zsákutcába futhatnak logikai következetességük túlhajtása által. Nincs sivárabb és silányabb mesterség, mint az ideáltalan politika. De talán még veszedelemesebb elfajulásokhoz vezethet, ha a közéleti elhatározásokat és cselekvéseket irányító eszmék egy csökönös politikai fanatizmus rögeszméivé kövülnek. A politikai művészet anyaga soha sincs föltétlenül alávetve az államférfíui képzelet teremtő és alakító erejének. Határcörének matériája a csiklandós emberi bőr: az emberi idegek, szenvedélyek és érdekek hálózatának bonyolultsága amelyekben nincs és nem is lehet más eligazítási pont, mint az értelem földerítő, rendező, .értékelő és fegyelmező energiája

Íme, itt van a faji eszme, mint korunk és nemzedékünk legnagyobb ideológiai világerzése és kalandja, amely gyakran még olyan politikai erők magatartására is döntővé vált, amelyek számára csupán hátrányos és káros következményei érvényesülhetnek. Amikor a mai német generáció a fajtisztasági és a népközösségi eszmét választotta házi és nemzeti istenének, valójában a legnagyobb és a legnémetebb gondolatot termelte ki a harmadik birodalom hatalmi alkata, kristálya és bázisa gyanánt. A régi pángermán és alldeutsch romantika kósza lidércfény volt ahhoz a gigantikus sugárzáshoz képest, ami a faji tisztaság és népi egység uralkodó planétájából árad a földkerekségre. Anélkül, hogy ez az eszme közvetlen arcvonaltámadást jelentene más állami felségjogokkal szemben, s anélkül, hogy az államnép és az idegen nemzetek közé ékelt német kisebbség viszonyába az összeütközés elemét föltétlenül behurcolná: a germán

hatalom fejlődésének olyan lendületet adott és olyan lehetőségét biztosított, aminőre a legvakmerőbb hurrá hazafiak se mertek gondolni. Ez a faji és népi egységideál oly mértékben erősítette meg a német hatalmi állást, ami semmiképp sem hasonlatos a Bismarck-féle „vér és vas”-elmülethez, még kevésbé azokhoz a fellengős ábrándokhoz, amelyeket az 1848-iki frankfurti parlament vezetősellemei tápláltak a német törzsek egyesítése felől. Wilson pontjai óta képtelenség és erkölcstelenség lenne éppen a nyugati demokráciák részéről, ha tiltakoznának az ellen a mozgalom ellen, amelynek elveit az újvilág Capitoliumáról hirdették ki 1917-ben s amely oly mértékben lazítja az államnépek és a német népközösségek közti tradicionális viszonyt, mint aminő mértékben erősítette és állandósította Germania anyja és távolbaszakadt gyermekeinek patriarkális viszonyát.

Az európai államok legnagyobbj részében a faji gondolat taszító, elidegenítő, kiküszöbölő vagy elhatároló jelentőségű. Következőleg a nemzeti erő kifejtés szempontjából inkább tompító és enyhítő hatású. Egyedül a német birodalom számára jelentett valóságos és igazi erőgyarodást ez a princípium, amely szétszórt kisebbségei nemzeti egyéniségének megszervezése és biztosítása által olyan területeken is szert tett presztízsrre, amelyeken közvetlen hatalmi kisugárzása a dolgok természeténél fogva nem érvényesülhetett.

Ez a német érdekre és lélekre szabott fajközösség LfiSznie idővel azonban ugyanolyan erők felmozdulását váltotta ki, amelyek okkal, ok nélkül, sértve, vagy fenyegetve érezték magukat a német hódítás ez eszmei fegyverei által. Más államnépek is kezdtek elzárkózni a maguk fajiságának sáncái közé. Másutt is ugyanolyan faji öntudatok gerjedtek föl, mint aminők Berlinből világhódító útra indultak.

A harmadik birodalom tőszomszédságában élő árja népek éppúgy levonták a germán faji közösség főiebredésének következményeit, mint azok a távolabb lakó, sőt messze világtájakon élő nemzetek, amelyeknek közvéleményében éppen a német faji kohézióknak öntudatosítása kalapálta ki saját faji eszméjük védekezését. A faji gondolatnak ez az internacionáléja — ha ugyan nem értelmetlenség ez a kifejezés —, itt van kibontakozóban a szemünk előtt. Rosenberg Alfréd vetése kalászba szökkent. De éppen az a tény, hogy más államnépek is, engedve a védekezés

élettaktikai ösztönének, szintén fölfedezték tulajdon fajiságuk mély tárnait, az onnan kibányászott erők korlátot szabtak a német fajközösségi gondolat szétáradásának.

Az egész kérdés politikailag azonban csak akkkor vált elhatározó jelentőségűvé a harmadik birodalom nemzetközi helyzetében, amikor ez az elv újból összeforrasztott olyan népi és faj közösségeket is, amelyek a múlt évszázadokban elkülönültek s utóbb, mondhatni platonikus ábrándokká, vagy emlékekké halványultak. Az északamerikai angolszász nemzetek a Washington-féle szabadságharc következményei által szakadtak ki az angolszász politikai közösségből. Új fejlődési erők hatása alatt, új földrajzi körülmények között, másfél évszázad különleges életformáinak örökségében Washington népe elvált Walpole és az idősebb Pitt hazájától, azaz a hármaskiráltságtól. Amerika azóta is többször sodródott keserű viszályokba a brit birodalommal. A világháború nagy csalatásai és csalódásai után ez az amerikai közvélemény megtagadta a gyalázatos békét. Hátat fordított a népszövetségnek s elképzelhetetlennek tartotta, hogy még egyszer belevonszolhassák az európai népek konfliktusaiba. Ma azután ennek az amerikai közvéleménynek túlnyomó többsége újból a beavatkozás gondolatával foglalkozik. Ma ez az amerikai közvélemény szinte lázban ég, hogy együtt vívja meg az angolszász népcsalád nagy harcát Nagybritannia oldalán. Az angolszász fajközösségi idea ma már nem emlék, nem bágyadt történelmi élmény, nem yankee snobizmus, nem néhány szellemi vezető rögeszméje, hanem állandóan ható ereje az amerikai közvéleménynek, melyben gyökeret eresztett az a hit, hogy nem nézheti összetett kezekkel a brit birodalom sorsát s valósággal a maga amerikai nemzeti érdekének kell elismernie az idősebb angolszász testvér világhatalmának fennmaradását. Lám: a faji eszme ott is megszólalt, ahol eddig a tarka-barka népelemek fajiságával mitse törődtek.

Hasonló sorsra jutott a totalitás képviselőinek másik nagy eszmei találmánya, a világnézeti külpolitika is. Hogy azok az államok, melyeknek politikai rendszere azonos, vagy hasonlatos s amelyek között a vérrokonság bizonyos életbiztosítási viszonyosságot létesített, egymásra találjanak más érdekeik hátraszorításával megragadják egymás kezét, a politikai rendszerek érdekközösségének eredete még a vallásháborúkra vezethető vissza. Első intézményes diplo-

rnáciai formája pedig a szentszövetség volt. A harmincéves háború után a szentszövetség tagjai viseltek ideológiai és világnézeti háborúkat. Viszonzásul a jakobinuspáholyok nemzetközi propagandájának, vállalkozásaik leghatályosabb fegyverévé vált, hogy a forradalom ellen gerjedt reakció is nemzetközi legyen. Ha Robespierre és barátai az emberi jogok nemzetközi exportjáról ábrándoztak, a szentszövetségi visszahatás is bőségesen és rendszeresen él a világnézeti külpolitika megszervezésének és mozgósításának eszközeivel. Még az 1849-iki muszka beavatkozás is a magyar szabadságharc ellen, sokkal kevésbé volt pánszláv kaland, s sokkal kevésbé a nálunk működő lengyel emigráció cári megtorlása, mint a Romanov-uralkodónak az az érzelmi magatartása, amellyel a népszabadság középeurópai heroszát akarta megakadályozni abban, hogy megdöntse a Habsburg-trónt.

A politikának a maga valóságos életterületéről való lesiklását jelenti mindig, ha az érdekvonal helyett a világnézeti vonalat választja akciójának tengelye gyanánt. Egy igazi hatalmi és nemzeti politika nem ismeri a világnézeti kurzusok hullámjátékát. Nem engedi beleszorítani magát olyan állásfoglalásba, amelynek talppontja a kormányrendszerek eszmei atyafisága s amely épp azáltal, hogy egy hatalmon lévő rendszerhez rögzíti magát, szükségképp kénytelen kirekeszteni a nemzeti közvélemény egységét és állandóságát az államok közötti viszony szabályozó erői közül. Jaj annak az országnak, ahol a párt- s a kormányrendszer öncélúságának súlyvonala más külpolitikai irányzatot ír elő, mint aminőre a nemzetnek állandó és természetes érdekei ösztönöznének. Jaj annak a hatalomnak, ahol a főnnálló rendszer speciális érdekei nem vágnak össze hajszálnyira a nemzetnek valóságos érdekeivel. III. Napoleon tragikus példája minden politikai rendszer számára örök tanulság forrása arranézve, hogy a rendszer vak öncélúságának érdekei minő sorsra juthatnak, ha összeütközésbe kerülnek a nemzeti és hatalmi érdekeknek semmiféle világnézeti zománctól nem színezhető egészséges önzésével.

A világnézeti külpolitika olyan szférák közé emeli a nemzet hatalmi gondolatának munkálását, ahonnan előbbutóbb zúzott szárnyakkal kell lebuknia. Hiszen olyan elemek közé jutott, ahol a hatalmi eszme feltétlenül össze kell, hogy zsugorodjon a világnézeti Jkrmtizmusok légkörében. Ezen-

kívül minden világnézeti salaktól elborított politikai útvonal szélesebb konfliktus-területekre vezet. Ha a világ két hatalmi csoportra szakadt, abban kétségkívül súlyosabb felelősség terheli a világnézeti külpolitikát, mintsem a hatalmi egyensúly helyreállításának erőfeszítését. A nyugati blokk demokratikusnak vallja magát, a melléje felzárkózó Amerikával, a skandináv szövetséggel, sőt — úgy látszik — a Szalonikiben legutóbb létesült új balkáni tömbbel együtt. E hatalmak közvéleménye átitatódott azzal a meggyőződéssel, hogy a politikai érdekek viszályában könnyebb lenne rendet és egyensúlyt teremteni, ha nem állna olyan balítéletek hatásai alatt, hogy a demokráciák életének alapelvei forognak kockán, ha a világnézeti külpolitikára nem felelnének a maguk világnézeti ellentámadásával. Nem a hatalmi érdekekről vallott nézeteltérések bontják meg Európa s az európai művelődés egységét, hanem az a veszélyérzet, amely a tekintélyi és a szabadállamok közvéleményén egyaránt úrrá vált. Úrrá vált oly mértékben, hogy más-más politikai lelkiségek vitatkoznak egymással a szemközti partokról, anélkül, hogy megértenék egymást.

A magyarság számára e kétszeres válság tetőpontján nincs más lehetőség, mint a hűvös és becsületes semlegesség, mint tartózkodás a faji mithosztól és a világnézeti csoportosulástól azért, hogy nemzeti erőink teljes harmóniájában akkor és ott dobjuk a mérleg serpenyőjébe súlyunkat, amikor és ahol a legridegebb hatalmi vagy egzisztenciális érdekeink parancsolják. Mi közünk nekünk a demokráciák és a totalítások nagy összecsapásához? Mi köze a magyarság dunai hivatásgondolatának olyan rendszerhez, amely a nemzeti és birodalmi Magyarország feladását jelentené? Nem jártunk-e már egyszer pórul, amikor sorsunkat a világnézeti külpolitika tengelyére akasztották 1919 márciusában?

EGY UTAZÁS VÉGÉN

A németországi ünnepélyek és tárgyalások véget értek. A magyar kormányzó a főváros népének boldog örömrivalgása közepette hazatért s partot ért az a hajó, amely Linztől fedélzetén hozta a magyar argonautákat, a középeurópai népek nagy sorsfolyóján. Kérkedés és dicsekvés nélkül állapíthatjuk meg, hogy a kielii, a hamburgi, a berlini és a nürnbergi fogadtatások pazar parádéjából s az ünnepek fényzuhatagából, valamint a diplomáciai tárgyalások diszkrét félhomályából a megcsonkított magyar haza tekintélye, valamint a magyarság európai nimbusza szemlélató mást gyarapodott és emelkedett. Európa szeme napokon keresztül ennek az utazásnak rendkívüli külsőségeire és izgalmas rejtélyeire figyelt.

Azok a tényezők, amelyeket az utóbbi hónapok eseményei világosítottak csak föl nemzetünk középeurópai állásának és szerepének semmi más pótszerrel nem helyettesíthető fontosságáról, valami sajátságos hangulati depresszióval viszonyozták a németországi útnak, szerintük, nyaktörő vállalkozását. Már-már látni vélték Magyarországot, mint tehetetlen dunai uszályt a germán hatalom vontatókötelén. S azok a nagyhatalmak, amelyek két évtizeddel ezelőtt nehezebb lelkiismeretfurdalások nélkül járultak hozzá a történelmi Magyarország feldarabolásához, most egyszerre rádöbrentek ennek a megnyomoríttatásában is szilárd élet-<' erejű népnek fátumszerű viszonyára a Dunamedence politikai függetlenségével. Nyilván nem a mi fejünk fáj nekik most sem. Az a sejtelem borongott el politikai látóhatárunkon, hogy a magyar külpolitikai függetlenségének bukása elháríthatatlan szükségszerűséggel buktatja el a dunai tér függetlenségét is. Az ő nagyvonalú és nagylelkű politikájuknak volt csodálatos logikátlansága, hogy — miután csak tenyérnyi helyet hagytak egy ezeréves birodalomból, ahol a tagadás

a lábát megvethette —, képzeletük most akkora szerepet osztott erre a kicsiny magyar szigetre, amekkorát az európai egyensúly érdekében még a történelmi Magyarország integer államhatalma is csak erejének végső megfeszítésével tudna betölteni.

Ha Magyarország, a magyar védőfal elesik, akkor menthetetlen a többi dunai nép sorsa is. Ezért izgatta, búsította és hervasztotta őket Magyarország kormányzójának németországi utazása. A nyugati közvéleményben a hangulat nem volt egységes a magyar és a német államfők találkozásával szemben. Volt, aki már eleve elkönyvelte Magyarországot, mint a germán birodalom hűbéresét. Volt olyan, aki régi történelmi hivatásunk fölgerjedését remélte a német hatalmi lendülettel szemben. Találkozott olyan, aki elparentált bennünket az eleven-holt nemzetek közé, amelyek csak múltjuk és nevük által érzik elkallódó létük erejét. Találkozott olyan is, aki egy új Berchtesgadenre készítette elő a külföldi közvéleményt. Sőt lehetett hallani olyan kúrtszót is, amely azt trombitálta a világ fülébe, hogy mink is barna ingbe öltözünk és hogy az Anschlusst ki fogják terjeszteni a hajdani Ostmark egykori mostohatestvérére, a magyar királyságra is. De nem hiányoztak olyan hangok sem a világsajtóban, amelyek szerint a kiéli és berlini katonai parádé a felelős magyar tényezők elkápráztatására vagy elvakítására irányult, hogy a cseh feszültség tetőpontján, a közvetlen látás és látomás megrendítő élményeinek tükrében verődjenek vissza a niebelungi erő képei, tüntetései, mutatványai s minden képzeletet magávalragadó eposzi lehetőségei. Megértjük, hogy a sápadt rémület verejtéke országunk sorsáért azoknak a halántékát verte ki, akik egykor mindent elkövettek, hogy ez a nemzet többé semmiféle domináns szerepet ne játszhasson, legkevésbé pedig ne játszhassa azt a szerepet, amit most Nyugat-Európa vár és számonkér tőle.

Nos, a németországi napok utján megállapíthatjuk, hogy azoknak a veszélyeknek, amelyekről némi krokodilkönnyek között féltettek bennünket, egyáltalán se következett be. A németek nem vágták zsebre Magyarországot. Magyarország kormányzója nem mint Unterführer és Gauleiter tért vissza. A szomszédság és barátsági viszonyoknak régi meghittsége változatlan és érintetlen. Tiszteljük a harmadik birodalom óriási hatalmát, de nem vagyunk neki se

cselédjei, se alattvalói. S ha Ausztria megszűntével lényeges változás következett is be a magyar-német viszony eddigi formáiban, készséggel hajtunk fejet a tények hatalma előtt s a legnagyobb mértékben hajlandók vagyunk arra, hogy az új szomszédi állapot politikai és gazdasági következeit levonjuk és értékesítsük. Valóban elérkezett az időpont, hogy mint a francia mondja: „újra gondoljuk” politikánkat Németországa iránt bizonyos fontos események után. A magyar-német viszony ugyanis, mióta az Anschlusst elismertük, olyan arculatot öltött, aminek nincs hasonmása, vagy előképe történetünk egyetlen fordulatában sem.

Magyarország ezeréves európai életéből mindössze százharminckét évig nem volt tőszomszédja a német birodalomnak. Sőt, ha éppen pontosak akarunk lenni: mint-hogy Ausztria csak 1866-ban lépett ki a német szövetségből, a magyar királyság hetvenkét esztendeig nélkülözötte a birodalommal való határközösség élményeit, viszontagságait és drámai feszültségeit. Az Árpádok, az Anjouk és a Hunyadiak magyar főkirálysága (archiregnum) a teljes egyenjogúság és egyenrangúság viszonyában tudta és érezte magát a német nép szent római császárságával. Ha a magyar királyság politikai térfogata sokkalta kisebb volt is, mint a birodalomé, viszont igényei és becsvágjai se terjedtek oly vitás méretekre, mint nagy szomszédjának. Ezenkívül a magyar királyságban folytonosan működött a területi elv egysége, zártsága és állandósága, valamint a középponti hatalom hatáskörének csorbítatlan nehézkedési ereje, szemben a német császárságnak a világ minden tája, de leginkább Olaszország felé kisugárzó ambíciójával s a német törzsek partikularizmusával.

Ez az egyenrangúság a magyarság kárára és veszedelmére 1526-ban változott meg. Való igaz, hogy ezalatt a német világhatalmi fantom is elhalványodott, másrészt azonban a császárság súlypontjának a keleti tartományokra való eltolódásával a régi *Drang nach Süden* irányvonala helyett a *Drang nach Osten* eszméje vált uralkodóvá a nagy-német gondolatot képviselő Habsburg-birodalomban. Akkori helyzetünk kényes volt és életveszélyes, de nem reménytelen. A királyi Magyarország vékony gyepűje mögött ugyanis ott állott az erdélyi magyar protestáns fejedelemségnek kétségkívül ellensúlyt jelentő politikai erőtartaléka. S ha minden kötél szakadt, éppen az erdélyi diplomáción

keresztül a magyarságnak rendelkezésére állott az a lehetőség, hogy a Habsburg-birodalom természetes ellenfeivel keressen politikai kapcsolatokat. Amikor aztán a laza westfáliai német birodalomban megszűnt a nagynémet eszme legitim képviselőjének, a Habsburg-háznak döntő túlsúlya s hegemóniáját a porosz-osztrák dualizmus váltotta fel: a vallásilag is megoszlott német törzsek szövetsége nem jelentett többé életveszélyes szomszédságot a XVIII. században helyreállt magyar államtesttel szemben. A magyarság jelentősége olymértékben növekedett a Habsburgok birtokai között, amily mértékben hanyatlott a Ház hatalma a német törzsek birodalmában. Ha a Habsburg-ház ennek ellenére tovább is ragaszkodott államainak és tartományainak németjellegű formájához, Magyarországgal szemben e németesítő irány mögött nem állott már a többi germán törzs hatalmi akarata, hanem csak keleti ágának tulajdon erejével és érdekével arányban nem álló ambíciója. S ha 1867-ig nem is érték véget ezek a szomorú erőfeszítések, szükségképpen hajótörést kellett, hogy szenvedjenek az életterében úgyszólván sértetlen egységű magyarság ellenállásán.

Az osztrák-magyar dualizmus azután végleg pontot tett a Habsburg-ház nagynémet gondolatának fejezeteire, Maga a monarchia, mint félig magyar, félig német nagyhatalom, szövetségi viszonyba jutott a Hohenzollern császársággal, amely Bismarck tanácsára feladta a dunai térségre vonatkozó hatalmi ábrándjait. Ugyanakkor pedig diplomáciailag alátámasztotta a kettős monarchia pánszláv-ellenes arcvonalát. A monarchia összerokadásának végső oka az volt, hogy nem tudta magát kivonni a germán és szláv világerők mérkőzéséből s nem volt képes olyan állandó szervezetet létesíteni, amellyel a dunai népek-nemzeti egyéniségének konzerválásával semlegesítette és közömbösítette volna magát az egymásra fenekedő világfajok viadalában. A párizsi békemű ellen való pártütés bizonyos sorsközösséget teremtett a német birodalom és a csonka magyar állam között. Ha a magyarság dunai állásának visszaszerzése szempontjából kívánatosnak tűnt is fel a régi magyar-osztrák életközösség helyreállítása: ez a kísérlet megfeneklett a nyugati hatalmak közönyén az utódállamok és a hitleri birodalom határozott ellenszegülésén. A magyar-német-osztrák viszony kétévtizedes ingatagságának és bizonytalanságának az Anschluss vetett

véget s szabályozta a magyar-német szomszédságból kibontakozó fejlődési erőket.

Így jutottunk el a magyar-német viszony zivataros fázisai után ahhoz az állapothoz, hogy egy kilencmilliós magyar állam lett egy hetvenötmilliós német állam szomszédja. A két nemzet politikai vonatkozásainak és kapcsolatainak ily végzetes egyensúlyára nem lelünk példát történetünkben. Hogy ez a kapcsolat se hűbériséggé, se ellenségeskedéssé ne fajuljon: ez a magyar államvezetés legfontosabb és legégetőbb problémája. Világosabban fogalmazva: a magyar politika legnagyobb feladata az, hogy megóvja elsősülöttségi jogunkat a Dunamedencében anélkül, hogy okot szolgáltasson a német birodalom ellenséges magatartására. Hogy a magyar kormányzó a maga személyének nimbuszával és nyomatékával éppen a német vendégbarátság asztalán ütötte rá hivatalos bélyegét erre a külpolitikai függetlenségre, ez csak azt bizonyítja, hogy Rákóczi és Kossuth géniusza éberen virraszt lelkében s magára vállalta azoknak a hagyományoknak és eszméknek önzetlen, hűséges és heroikus szolgálatát, amelyek elválaszthatatlanok állami egzisztenciánk és függetlenségünk biztósítékaitól.

HÉROSZOK ÉS RIPACSONK

Mi a titka, hogy a mozgalom mindmáig nem bírt meghódítani egyetlen számottevő szellemi erőt sem s nem tudta magát alátámasztani semmiféle komoly értéknek tekintélyével és erkölcsi hitelével? Ha a mozgalom győzelme feltarthatatlan és megállíthatatlan — mint hirdetik —, miért nem tudja szerencsájének kerekéhez láncolni a szellemi valörök közül se hiányzó stréberséget és konjunktúra-szimatot? Honnan van az, hogy bár a mai magyar szellemi elitnek minden valamirevaló alakja sóvárogja és akarja társadalmi és gazdasági alkatunk gyökeres változását, sőt ennek az elitnek fiatalabb évjáratái minden fenntartás nélkül bocsátották magukat a reformmozgalom rendelkezésére: nincs egyetlen valamirevaló erő se, aki a nyilas forradalom katonájának esküdött volna föl?

Az óvatosabbak, azon fajtájú humanisták, akik semmiféle harcra se kaphatók még a humanizmus érdekében se, legfeljebb tartózkodók, semlegesek s legszívesebben elzárkóznak műhelyük falai közé s néha-napján csak egy bágyadt panaszban sóhajtják el az írástudók veszélyes életének bántalmát. A férfiasabb szelleműek viszont teljes mellszélességgel állnak szemben a tajtékzó áradattal s még a megkövezés, vagy a lebunkózás veszedelme se tudja elfojtani lelkük függetlenségét, sőt a rágalnak jégesője elől se menekülnek el mindjárt a semlegesség eresze alá. Még a nyilas tábor jóhiszemű naivistáit és balekjait is gondolkodóba kell hogy ejtse, hogy se a magyar politikának, se a magyar tudománynak, se a magyar irodalomnak, se a magyar művészetnek egyetlen fémjelzett nagysága se rokon-szenvezik a mozgalommal. Sőt ebből a fényes társaságból ki-ki vérmérsékletének, idegállapotának és ízlésének mértéke szerint, de feltétlenül elutasítja magától a mozgalommal való közösségnek még a látszatait is.

Ha az ember csak röpke seregszemplét is tart a magyar szellemi élet értékein, kénytelen nyomban megállapítani, hogy világnézeti különbség nélkül mindegyikük a magyarság nagy lelki nyavalyájának érzi és tudja ezt a mozgalmat. Fertőzete ellen tehát óvni próbálják szegény elgyötört népünket. A mozgalom esetleges győzelmét mindegyikük a magyarság óriási idegroppanásából és tudatzavarából magyarázza. Az állásfoglalás tekintetében csak árnyalati eltérések vannak a konzervatív irodalom nagy tekintélye, Herczeg Ferenc s a Nyugat egykori forradalmának szinte eposzi alakja, Móricz Zsigmond között. A magyar szellemi életnek az a csodálatos tűzhányója, akit Szabó Dezsőnek hívnak, a maga elementáris lávaömlésének minden kénkövét kiontja a „hungarista” mozgalomra, mint ahogy Babits Mihály zárkózott, hideg, szigorú klasszicizmusa is szinte a lázvonalig hevül fel, ha úgy érzi, hogy nem szabad többé hallgatnia a szabadságot nyaktilózó forradalommal szemben. A magyar géniusznak olyan roppant nemzetközi hitelű képviselői, mint Bartók Béla, vagy Kodály Zoltán éppúgy fölemelték intó és tiltakozó szavukat a „hungarista” mezbe bujtatott lázadás ellen, mint a nemzet nagy tanító-mestere, a legkiválóbb magyar történetíró, Szekfű Gyula, vagy a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert professzor, akik minden idegsejtjünkben érzik a magyarság végső megrotontságának démonikus propagandáját. Márai Sándor egy szkeptikus bölcs megingathatatlan fölényének halk heroizmusával éppúgy résen áll a szellemi szabadság vártáján, mint Zilahy Lajos protestáns és progresszív hagyományoktól átszőtt életmunkájának egész értelme, amely a mozgalom tagadása és kárhóztatása.

Egy pillanatra se fordulhat meg fejünkben az a föltevés, hogy csak az idősebb generáció szellemi vezérkara nem tud megbarátkozni a mozgalommal. Ami beteljesülés, ígéret vagy reménység van a fiatal korosztályok szellemi energiáiban, Illyés Gyulától Tamási Áronig, Kodolányi Jánostól Nyirő Józsefig és Mécs Lászlóig, az mind külön és együttvéve egyetlen vétó a „hungarista” mótely ellen. S ha a politikai közéletnek jeleseit nézzük, a mozgalom éppoly kevéssé tudott rést törni egy gróf Bethlen István egyéniségének zárt körvonalain, mint ahogy kezdettől fogva kiküszöbölték minden karrier-kísértését ennek a forradalomnak a politikai pályájuknak fejlődési erői közül Eckhardt

Tibor, Imrédy Béla, gróf Teleki Pál vagy Kornis Gyula. Hát ezek a kiváló férfiak mind zsidóbérencek lennének? Vagy éppen őket verte volna meg akkora vaksággal az Isten, hogy nem ismerték föl és nem méltányolták a „korszellemet?” Lehetséges, hogy a korszellem nem a magyar faj e tiszta és nagy értékeiben nyilatkoztatta volna ki magát, hanem Szálasiban, Málnásiban vagy éppen Svaszta testvérben? Elhíhető-e, hogy az amagyar politikai, tudományos, irodalmi és művészi géniusz, amely minden időkben a legérzékenyebb hangfelfogó-készüléke volt a nemzet problematikájának, amelynek legnemesebb alakjai személyes sorsuk gyanánt éltek és kínlódtak a faj sorsát, az a szellemi elit, amelyben a szociális felszabadítás eszméjének kötelező vállalása szinte íratlan parancsolat volt: minden ízében annyira megrothadt vagy annyira szklerotikussá vált volna, hogy nincs többé már eleven idegszála a magyar sorskérdések visszaérzésére? S ha ez a fényes csapat nem hajlandó megváltókká magasztalni Szálasit avagy Málnásit, hát akkor csakugyan a pesti köveknek kell felkiabálnia az új próféták neveit?

Ha tetemre hívnák a magyar szellemvilág temetőjének nagy halottjait, vajjon ezektől a tündöklő árnyaktól lehetne idézni egyetlen szót is, amely a „hungarista” forradalom varázsigéjét erősítené? Mutassanak a magyar szellemi lét géniuszainak hagyatékábólcsakegyetlen sort is, amely azt bizonyítaná, hogy ennek a mozgalomnak van őse, van vérrokona vagy akár csak távoli atyafia is nagyjaink sorában! Idézzenek csak egyetlen tanút is maguk mellett s nyomban letesszük a fegyvert a mozgalom előtt! Ellenben a tegnapi és a mai Magyarországnak nincs egyetlen olyan szellemi és politikai reprezentánsa, ki — ha perdöntőnek állítunk egy tárgyilagos ítélőszék elé — életének és lelkének egész tartalmával ne tiltakoznék egy olyan tömegvarázslat ellen, amely hungaristának hirdeti magát, hogy ezzel az elképesztő parasztfogással terelje el a figyelmet szellemi portékájának végső értéktelenségéről és halálos idegenségéről.

Kun Béla és Bucharin Nikoláj nyomtatványai óta nem olvastunk a „hungarista” szellemi termékeknél zavarosabb, laposabb, szörnyűbb, sületlenebb észficamokat és koponyazizadmányokat. A magyarság politikai szellemének olyan zuhanása ez, amihez fogható hanyatlásról eddig sejtelmünk se volt. S ha a parancsuralom gyötri és üldözi a szellemet,

ez a szellem mindig volt olyan előkelő, annyira igazságos és akkora felelősségtől áthatott, hogy vállalta az emberi rendkívüliség legalizálását és méltatását, hívták légyen ezt a zord héroszt akár Cromwellnek, akár Napóleonnak, akár Hitlernek. De ha a szellem annyira tárgyilagos volt s még önmagának érdekei ellen is késznek nyilatkozott értékrendszerét revideálni egy-egy kivételért: *sose* tudott megalázkodni a paprikajancsik, az igazi nagyság e torzképei előtt, a mellényzsebdictátorok előtt, a szánalmas ripacsok előtt, akik shakespearei szerepeket osztottak magukra valami vidéki csűrnek világot jelentő deszkáin. S éppen azért, mert ezeknek a figuráknak agyvelejében sohase ad semmiféle hangot a gondolatok csendülő találkozása s éppen azért, mert a ludak gágogása csak egyszer mentette meg a Gapitóliumot: elképzelhető-e, hogy ezekkel boldogulni lehet csak reformpolitikával és ideológiával? Vajjon mire mentek a muszka pópák a raszkolnyikokkal? A tűzben való megtisztulás tébolyodott szektáriusai túléltek még a hivatalos ortodoxiát is. Mihelyt a megszállott emberek egy beteg társadalom képzetére és érzékszerveire az ellenőrzés, vagy a megtorlás veszélye nélkül tudnak hatni s megadják részükre a politikai porondon a versenyegyenlőség szabadságát; a józanság és a felelősség csak tétován kulloghat a messianizmusnak megveszekedett maratóni futói után.

A KORSZELLEM ÉS MAGYARORSZÁG

A nyilasnövény nem a magyar flóra terméke., hanem olyan gyökerzetű palánta, amelyet dilettáns kertészek idegen földről ültettek el a magyar barázdákba. Nem is egy ellenállhatatlan és egyetemes korszellemnek magyarországi kiütkezése, amelyet világhódításában éppoly dőreség lenne föltartóztatni, mintha valaki a légköri telítettség viharfellegeire ágyúval lövöldözne. Bebizonyítottuk, hogy a magyar szellemi elit vagy hűvös távolságban tartja magát a mozgalomtól, vagy elutasító magatartást tanúsít vele szemben. Mély fontosságú tünemény ez a magyar szellemi élet történetében.

Egy népnek szellemi avangardistái se tartottak ugyanis oly bensőséges kapcsolatokat az európai eszmékkel, mint a magyar génusz képviselői. S egy irodalom se prófétálta vagy fejezte ki oly hiánytalan pontossággal a nemzetlet nagy rendüléseit s az európai közszellem rezdüléseit, mint a magyar írók, tudósok és költők fejedelmi köztársasága. Mióta Európa szellemileg is egységes világrész, a magyarság részvétele kontinensünk minden nagy világnézeti és ideológiai átalakulásában nyomon követhető és tettenérhető. Szent Istvántól kezdve a román és a gót hűbériségig s a renaissance és barokk rendiségig, a reformációtól egészen a múlt századbeli liberalizmusig, a magyarság szelleme állandó európai lendületek hatása alatt állott. Szenczi Molnár Alberttől és Pázmány Pétertől egészen Petőfi és Ady forradalmáig a magyar csak olyan áramlatokból vonta ki magát s zárkózott el faji és nemzeti egyéniségének természet- és történetalkotta védművei közé, amelyek nem voltak általános jelentőségűek, amelyek inkább szembe-

fordulást, mintsem a kapcsolatot jelentették Európa szellemvilágával s amelyek jobbadán egyik vagy másik nagy nemzetnek hatalmi akaratát burkolták.

Mihelyt legjobbjaink arra a megismerésre jutottak, hogy valamely deklarált korszellem idegen szándékok kelepccéje, nyomban fölgerjedzett bennük fajuknak ideges ösztönvilága, hogy a csapdát elkerülhessék. S mert ez az idegen lélek szinte kifogyhatatlanul leleményes volt, hogy saját politikai egyéniségének expanzióját a korszellem csomagolásában találja felénk, a magyar ezzel az importtal szemben finnyás volt, válogatós és kritikus.

E szempontból a magyar-német kapcsolatok áttekintésének eredményei a legtanulságosabbak és legfeltűnőbbek. Tudjuk, hogy a keresztvizet először Piligrin passauai püspök papjai permetezték Árpád földjére. Noha a buzgó német főpap a császárhoz intézett jelentéseiben csodás sikerekről számolt be, a valóság az, hogy a hithirdetés és a térítés tömegmunkáját szláv és olasz papok végezték s hogy Piligrin misszionáriusai inkább ellenszenvet, mint rokonérzést váltottak ki a magyarságból. A másik, nem kevésbé figyelemreméltó jelenség az, hogy a XVI. századeleji hitújító mozgalom luteránus prédikátorai inkább csak a német városi polgárság lelkét hódították meg. Kell, hogy valami titka lett legyen ezzel szemben Kálvin igehirdetői áttörő sikerének a szín- és fajmagyarság nagy tömegeiben. A genfi reformátor francia volt. Magyarországi igehirdetői sehol és sohase kelthették azt az aggodalmat, hogy itt valamely idegen nemzet imperializmusa jelentkezik az új hit magvetőinek munkájában. Ami az ágostai reformációnak aránylag csak kevésbé sikerült a magyar népnél, a genfi reformáció úgyszólván felgöngyölítette a régi hit arcvonalát. Az ellenreformáció is azért nem aratott olyan döntő sikert nálunk, mint például a latin világban, mert a Habsburgokon keresztül többé-kevésbé azonosulni látták a katolicizmus diadalát az osztrák-német eszme diadalával. Azt is tudni kell, hogy a régi árpádi királyok hatalma tömörebb és koncentráltabb volt akármelyik európai hűbéri monarchiánál. Az Anjouk és a Hunyadiak idejében a magyar király nagyobb úr volt akármelyik európai testvérénél vagy kartársánál.

A magyar utálta a politikai igát, de vállalta az erős kormányzatot s valljuk meg: rá is szorult a fékre és a zab-

lára sűrű keleti véralkata. Viszont a XVII. és XVIII. századbeli fejedelmi abszolutizmus minden igyekezete szétporlott a magyar rendiség és a magyar nép törhetetlen ellenszegülésén. A magyar nemcsak azért utasította vissza az önkényuralmat, akár annak *napkirályt*, akár *nagyfrigyesi* formájában, mert ragaszkodott létének alapelveiben az alkotmányos szabadság intézményeihez, hanem azért, sőt talán elsősorban azért, mert ez a fejedelmi abszolutizmus egy idegen hatalmi akaratnak, azaz a nagynémet eszmének volt a korjelmeze.

Mária Terézia Bécszet a nagy katolikus német birodalom metropolisává fejlesztette ki. Elődeinek harcos módszerein is változtatott, amikor az egységes császári monarchiába bennünket is nem beerőszakolni, hanem beédesgetni iparkodott. S íme: ez a Bécs, amelyet a németesítés nagy hatalmi és kultúrközéppontjává avatott a nagy királynő s amelynek fel kellett volna szívnia a magyar szellem eredetiségét és önállóságát, a magyar lélek nagy önmagáraeszmélésének színhelyévé vált. Bessenyei és társai a német császárvárosban a francia és az olasz szellem szikráján lobbantották fel a magyar irodalmi renaissance lángját. A Nyugattal való kapcsolat e szellemi jogfolytonosságának ereje és hagyománya lüktetett Széchenyi reformmozgalmában, amely sokkal inkább állott angol-francia, mint német hatás alatt. A negyvenes évek elitjének legnagyobb élménye volt Lamartine és Lammenais szelleme, talán nagyobb, mint a német romantikáé. S míg a frankfurti Szent Pál-templom doktrinerjei, megelőzve magát Schwarzenberget is, egy olyan birodalomról álmodoztak, amely Hamburgtól az Aldunáig terjed, e tervkövácslásokat a magyar függetlenségi harc zavarta meg. Kossuthék London, Párizs és Torino felé fordították tekintetüket s az európai demokráciák szentszövetségében reménykedtek az európai önkényuralmak szentszövetsége ellen.

Valójában a hatvanhetes korszakban jutott nálunk döntő túlsúlyra a német szellem szuggesztíója, a nyugati lélek közel nyoicévszázados varázslatával szemben. Ennek a túlsúlynak kirajzolódásában a magyarság szellemi térképén, kétségkívül része volt a német Ausztriával való államjogi és a Hohenzollern-császársággal való szövetségi kapcsolatunknak, valamint a német tudományosság páratlan lendületének, amely Szedán után mérföldes csizmákkal

hozta be a francia és az angol szellem régebbi expanziójának eredményeit. Ha politikailag a magyar függetlenségi eszmének parlamentáris csoportjai valamennyire ellensúlyozzák is ezt a befolyást, iskolai rendszerünk és tudományos műveltségünk csaknem maradéktalanul jutott a német-osztrák szellem fenhatósága alá. Ez a jelenség annál feltűnőbb, mert a birodalomtól és Ausztriától távolabb eső Balkán tovább is megmaradt a francia-angol szellem igézete alatt.

A liberális korszak alatt a hazai zsidóság fenntartás nélkül vállalta és közvetítette ezt a német kulturimportot, amely éppen általa és benne folytatódott tovább a liberalizmus nagy ellenhatásának, a szociális gondolatnak világszerte hódításában. A magyarországi szociáldemokrácia a zsidó-német marxizmust építette át a magyar munkásmozgalomba. Az ennél szélsőségesebb francia szindikalizmus vagy az ennél sokkal mérsékeltbb angol munkáspárti mozgalom sose eresztett „talaj gyökeret” Magyarországon. Egyrészt azért, mert a szakszervezeti mozgalom főnökei a hazai zsidóság szellemi proletariátusából termelődtek ki, amely egy anyatejet szívott az osztrák és a német marxizmussal: másrészt, mert közvéleményünk erősen egyoldalú kultúrformájának nem is igen voltak többé megfelelő érzék szervei, hogy olyasmit is észleljenek, ami a rajnántúli Európa szellemvilágában csírázott.

*

Ez az idő volt a történetnek az a szakasza, amelyről Hitler úgy nyilatkozott, hogy a német szellem a zsidóság rabszűjái között vergődött; vagy — ahogy a nyugati publicisztika, megfordítva a tézist, hirdette világszerte: a zsidóság a német szellemi terjeszkedés pionirmunkásává vált. Így zsidósodott és németesedett el a mi szociáldemokráciánk a múlt század utolsó s a jelen század első évtizedeiben. Amikor aztán a német és a zsidó szellem e beteg kapcsolatát Hitler felszámolta, nálunk is megkezdődött a szocializmus nacionalizálásának, illetve a nacionalizmus szocializálásának erőteljesebb folyamata. A német szellem a faji eszmén keresztül döntő győzelmet aratott a zsidó szellem fölött. Ha Hitler saját hazájában nem vet véget a marxizmusnak, akkor annak magyarországi változata még mindig ott vesztegelne, amit Kunfi Zsigmond idejében szellemi látóköre átfogott. A vörös tanácsköztársaságban kompromittált szociáldemokráciából kiszakadt hazafias szocializmus most viszont éppoly

önfeledt készséggel adja oda magát a német nemzeti szocializmus hatalmára, mint ahogy a kissé elvirágozott szociáldemokrácia viselkedett korábban Bebelék és Bernsteinék marxizmusával szemben.

Ha igazi magyar szociális eszme, amelyben él még a történelmi hagyomány ereje, a faji összetartás érzete, él a nemzeti kötelességtudat s egy dicső és tragikus nép törhetetlen hivatásgondolata: ma tétovázva áll a nácizmusból sarjadt nyilasmozgalom s a megrokkant szociáldemokrata irányzat népfrontja között. Nem tudja: merre mozduljon, hova forduljon és mit cselekedjék. Ez a tétovázás és habozás, az igazi magyar vonal elvesztése, ez a tájékozatlanság az eszmék és a korszellem jelszavainak dzsungeljében nyilván nem eredhet másból, mint abból, hogy egyszerre vesztettük el nemzeti hivatástudatunkat, faji princípiumaink iratlan törvényét és a rajnántúli világgal való mély és bensőséges szellemi kapcsolatunkat.

A magyar lélek számára a maga autonómiájának visszaszerzése annál égetőbb politikai szükséglet, mert csak a teljesen független magyar közszellemben szilárdulhat meg az érdekek kölcsönösségén nyugvó német-magyar barátság eszméje. Ha van német nemzeti világnézet, kell hogy legyen magyar nemzeti világnézet is, amely tiszteletben tartja amazt, de féltékenyen vigyáz a magáéra. Raeder tengernagy, sőt legutóbb maga Hess, a vezér helyettese is úgy nyilatkozott, hogy a német világnézetet se barátira, se ellenségre nem akarják rákényszeríteni, sőt a német admirális nem tagadta meg a tiszteletet más népek ideológiai elveitől sem. Miért akarnák hát a hivatalos német tényezők álláspontjával ellentétben reánk oktrojálni egy barátságos, de idegen nemzet világnézetét azok a nyilas vezérek, akik mindenkinél különb magyar nacionalistáknak hirdetik magukat?

EGY KIS NÉP NAGY GONDJAI

A nemzeti lét nagy megpróbáltatásai idején, amikor a kiobbant problémákkal szemben követendő magatartás rendkívüli elővigyázatosságot, elmélyedést s lelkiismeretességgel párosult bátorságot követel a nemzet legjobbaitól is, a tömegindulatokkal való konzultálás óriási veszélyeket rejt magában. Minél inkább válik a politika nem is annyira a nagy tömegek érdekévé, mint inkább zsákmányává: annál kegyetlenebb, hálátlanabb és nehezebb a nemzet közéleti szolgálata. Mióta a tömeglázasodások korát éljük, a demokráciáknál se éppen népünnepély a politikának az a munkálása, amely felelősségérzettől áthatott tetterőt és hivatottságot tud magában a nemzet rideg és józan érdekeinek önfeláldozó szolgálatára.

A diktatúráknál aránylag egyszerűbbé válik ez a feladat. Mihelyt ugyanis a tömegek vágyainak és aspirációinak lendülete a hatalom urává tette őket: a vasfegyelemnek olyan módszereit kénytelenek életbeléptetni, amely jódéig tehermentesíti vállalkozásukat a néphangulatok ingadozásaitól és a szenvedélyek hullámzásaitól. Emellett a személyes nagyság lenyűgöző igézete s a fejét igába hajtó sokaság vak bizalma az önkéntes alávetettségnek és az engedelmességnek olyan légkörét varázsolja a diktátorok részére, amely jó sokáig mentesíti őket a felelősségrevonás és a számonkérés terhétől. De még a modern abszolutizmusok se folytathatják többé a régi kabinetpolitika és titkos diplomácia elbűvölő praktikáit és fortélyait. A tömegek politikai éhségét nekik is ki kell elégíteniök. Ott is fenn kell maradni azoknak az illúzióknak, hogy a tömeg nemcsak tárgy, hanem alanya is a politikának. A diktatúráknak aránylag jobban kell tartaniok a halk elnépszerűtlenedés következményeitől, mint a parlamentáris és demokratikus rendszereknek, ahol

a bizalmatlanság és a kiábrándulás legfeljebb kormányválságot kavar fel, de nem idézi fel a kormányforma krízisét.

Ismételjük: a régimódi kormányzás időszaka lejárt a demokráciáknál is. Ma sokkal, de sokkal nehezebb az ár ellen úszni — már pedig a nemzeti érdek szolgálata többször jár a nyakcsigolya kockáztatásával, mint a közhangulat meleg áramlásában való elheverés politikai szibaritizmusával —, mint mikor néhány miniszter, udvaronc és kancellista intrikái vagy néhány nagyszabású államférfi lelkiismerete és felelőssége szabott irányt a politikának. De szinte embertelenül súlyossá vált a helyes és reális politikai elgondolások valóraváltása a tömeguralom évadján az igazi államvezetés számára minálunk, ahol minden elvétett lépés, minden hibás mozdulat, minden helytelen akció s minden téves elhelyezkedés magának a nemzetlétnek kockáztatásával jár. Minden hamis vagy vakvágányra állítása a nemzeti politikának minálunk azt az idegtépő felelősséget zúdítja az államvezetők vállára, mint annak a sakkjátékosnak, aki lovasainak, bástyáinak és parasztjainak ledöntésével minden kombinációjában már csak a királlyal léphet előre-hátra ellenfelével szemben.

Nagy népeknél ugyanis a tömeghangulat vagy a tömeszenvedély szolgálai kielégítése csak elcsuszamlásokat okozhat. Erő tartalékuk oly kimeríthetetlen, hogy még a lehetlent is megkísérelhetik életveszélyes következtések nélkül. Ezeknél csak a hatalmi állás a tét, nem pedig a nemzetlét. Még a legclicsvágóbb nagy nemzetek is elviselhetik, ha néhány évtizedre kénytelenek elvonulni a második vonalba s első helyre eresztetni a gyűlölt versenytársat. A nemzeti energiák forrása olyan mély, hogy egy-két nemzedék kalandos és mohó ambícióinak szipolyjai se bírják kiszáritani azt. Míg ezeknél a nagy politikai hibák is aránylag csekély reakciókat és átmeneti károkat okoznak, nálunk a kicsiny hiba, a felületesség, a kényelemszeretet, a túlzott aktivitás vagy a túlzott passzivitás egyaránt óriási és hosszú időre jóvátehetetlen katasztrófákat dönthet reánk.

Kevés a magyar. Barátai gyéren vannak. Ellenségei rengetegen és nagyon hatalmasak. Népfajközi elhelyezkedésünk az állandó veszélyérzet permanenciájában kell hogy tartsa idegeinket és érzékeinket. Minden világerő csak holttestünkön tudja kiélni és érvényesíteni a maga

valóságos célgondolatát. Akiknek érdekei azonosak lehetnének a mienkével, azok vagy nagyon messze vannak, vagy nem igen ismernek bennünket, leginkább pedig nincs tudomásuk az érdekkölcsönösség fontosságáról. Európa legzivatárosabb beltengerén egy évezred óta tartjuk könnyű sajkánkon magunkat a hullámok fölött. Minden határozottabb állásfoglalásunk az ellentmondás és a tiltakozás ridegvisszhangjait harsogja annál a félnél, amely úgy érzi, hogy rászedtük és cserbenhagytuk. Ha nem állunk százszázalékosan egyik vagy másik csoport mellé, legott kegyvesztettek leszünk az egyiknél vagy a másikinál. Ha a magunk útján próbálunk járni, még értetlenebbekké és idegenebbekké válunk Európában. Az a tény azonban, hogy magatartásunk európai visszhangja mindig erősebb volt, mint akármelyik más dunamenti nemzeté, viszont annak a bizonyága, hogy viszonylagos és abszolút értékünk sokkal több, mint magunk is képzeljük. Nemzetlétünk és európai létünk—e tragikus viszonya tébolyító nehézségek elé állít bennünket. Erinek az Európának egyik vezérnépe se tudta méltányolni politikánk finom hajlatait és árnyalatosságait. De éppen ezért könnyen telitalálatot ért az a sokszor hangoztatott európai vád, hogy Kelet és Nyugat között kétlakiak vagyunk. S ha egészben véve elismerték is politikánk nyíltságát, lovagiasságát és becsületességét, nemigen méltányolták azt, hogy nemzetközi és világnézeti állásfoglalásunknak letompult éle, csiszolt szöglete és rugalmassága abból a hajthatatlan eltökéltségünkből eredt, hogy nemzeti önállóságunkat fenntartsuk és szabadságunkat biztosítsuk minden irányban. S miután e szűk térfogatra szorított magyar erőnek ez a hajlékonysága az erdélyiek politikájában gyakran felingerelte Európának egyik vagy másik imperializmusát, a felületesség gyakran reájuk sütötte az álnokság, az ingatagság és megbízhatatlanság bélyegét. Egyszer egy régi barátom figyelmeztetett az erdélyi fejedelmek arcképcsarnokára.

— Nézd — mondta — ezeket a ferdemetszésű szemeket s lásd meg bennük a meghajszolt, elgyötört magyar idegreflexeknek szinte állati éberségét. Nézd vállukba húzódó kurta nyakukat, amely sötét zivatárok alatt görnyedt előre, a gyilkos feszültségek örületében, az államlét felfelszökkenő megsemmisülésének borzalmi között, a homlokukra gyűrt süveggel, a hátgerincén eltalált nemes vad

elviselhetetlen fájdalmaival! Micsoda szörnyű titkok tudói ezek a lesre szegződött és folytonos virrasztásra ítélt szemek! Micsoda titkoké, amelyeket nem volt szabad megsúgni se a fényes Portának, se a bécsi császárnak, s amelyeknek borulatában egy kis népnek nagy álmai szunyadoztak s a két pogány között egy hazáért való aggodalomnak pihenőtlen szorongatásai reszkettek. Micsoda gondok terhei alatt roskadtak ezek a zömök, izmos vállak! Micsoda kényszerű meghuny ászkod ást árulnak el ezek az önmagukba-horgadt nyakak, melyek belülről egy nagyrahivatott nemzet öntudatának isteni dölyfét leplezték.

Amikor valaki arra van ítélve, hogy egyensúlyi bűvészkedésekkel tartsa fenn magát az egymásra fenekedő világfajok között: hát vajjon ráérhet-e világnézeti szórakozásokkal törődni? Lehet-e lelki nyugalma arra, hogy Európa ilyen vagy olyan „koreszméje” érdekében mészárolja le önmagát? Derék és jámbor keresztények lehetünk, de a felekezeti fanatizmus emésztő szenvedélyeit mindig iparkodtunk távol tartani magunktól. Nemcsak azért voltunk türelmesek és gyakran közönyösek az óhitnek és a reformációnak borzalmas európai dulakodásai közepette, mert keleti véralkatunk nyugodt kvietizmusa, szinte időtlen bölcsessége nem igen értette meg a lelkiismereti szabadság olyatén értelmezését, mint ahogy azt az angolok, a franciák, a németek, a spanyolok gyakorolták. A vallási fanatizmus romboló hevét csakhamar lehűtötte bennünk a nemzetlét rettentő problémáinak szakadatlan vízomlása.

Katolikus és protestáns az utolsó percben, valami mélyből jött intésre, visszahőkölt attól a felelősségtől, hogy felgyújtsa a hazát és a házat, amelyben gyakran ádáz gyűlötségben éltek egymás mellett. S ha más világnézeti viharok söpörtek át rajtunk, akár jobboldali abszolútizmus, akár baloldali forradalom: egyenlően szembetalált bennünket magával, mihelyt az Európaszerte elindult vaksággal és hajthatatlansággal akart magáévá tenni bennünket. A kor-szellem nem tenyészthetett ki nálunk se *hegy pártiakat*, se *chouanokat*. S minden világnézeti küzdelem csak akkor lépte át nálunk a nemzetlét követelményei által meghúzott vonalakat, ha a magyar lélektől idegen tényezők beavatkozása fokozta azt a totalitásig, mint akár a gettózsidoság kommunizmusa, akár most a gyökértelen értelmiség egy részének lázadása a hazai náci-szektákban. Maga a naciona-

lizmus, annak liberális és faji fogalmazásában egyaránt, se vált soha a színmagyarság elitjében gyűlölködő sovinizmussá. A magyar nacionalizmus;— eltekintve egy hanyatló korszak „bizarr „tyúkszemrehágásaitól” — mindig emelkedett volt, előkelő, emberséges, egyszerűen humánus és humanista. E tekintetben semmiféle alapvető nézeteltérés se volt olyan egymástól különböző lelkiformájú és műveltségű szellemek között, mint Széchenyi és az emigráns Kossuth, mint Deák vagy Eötvös, mint Kemény Zsigmond vagy Mocsáry Lajos. A sovinizmust többnyire német és zsidó eredetű asszimilánsok képviselték, minden nagyobb eredmény nélkül.

Ha régi rangunkat és méltóságunkat vissza akarjuk szerezni a dunai térségben, akkor ma is törlés és levonás nélkül keli képviselnünk nagyjaink hagyományát. Ezért az úgynevezett szabadelvű sovinizmus époly ég-föld-messzeségben van tőlünk, mint ahogy a legvégzetesebb eretnokség a magyar nacionalizmussal szemben a faji totalitással komédiázó mozgalom, amelynek talán csak azért szabad megbocsátani, mert nem tudja, mit cselekszik s mert a maga analfabetizmusában fogalma sincs a magyar nemzetpolitika örökkévalóságának és időszerűségének bonyolult és rejtelmes viszonyáról. Ezt a nemzetpolitikát a nagy tömegek mindennapi kenyerévé kell tenni ugyan, de örültség lenne szuverén hatáskörébe utalni annak korszerű megfogalmazását és megvalósítását.

NEMZETI EGYSÉGET!

A nemzetközi válság Chamberlain és Hitler második találkozása után se jutott még túl a kulminációs ponton. A drámai közjátékokban fel-felcsattanó krízis naponta újabb, gazdagabb és izgatóbb elemekkel gyarapszik. A prágai kormány kész ugyan az angol-francia kaudiumi iga. alatt tovább vonszolni kísérteties életének terhét, egyelőre azonban — úgy látszik — csak olyan műtétet barátkozott meg, ha ugyan megbarátkozott, amely félelmetes szomszédjának hatalmát öregbíti. A jelek szerint nehezen vagy schogyse bír elvergődni az állam tragikai válságának tárgyilagos felismeréséhez s a belőle önműködőleg előállott következtetések megrendítő levonásához. A magyar-lengyel követelések tekintetében ugyanolyan struccpolitikát folytat, mint ahogy megpróbálta hónapokon keresztül azt a szudéta-kérdéssel szemben.

Nem lehet továbbá szem elől téveszteni, hogy a nyugati közvéleményekben tekintélyes erőtényezők állnak szemközt a Chamberlain-Daladier-féle békekísérletekkel. A francia szocialista és kommunista csoportok fogcsikorgatva tűrik kormányuk „méltatlan, szégyenletes meghunyászkodását” s valóban kitűnő lélekismerőnek bizonyulnak, amikor e nagyszerű nép becsületérzésére és hiúságára való hivatkozással ellenszegülnek a csehszlovák probléma végleges és megnyugtató rendezésének. Angliában az Eden-Churchill-duó körül csoportosuló ifjú konzervatívok, valamint a liberális és munkáspárt nagy parlamenti lázadása várható Chamberlain ellen, kinek középeurópai politikáját az amerikai sajtó is támadja „túlzott engedékenysége” miatt. Az az aknamező, amivé a francia és angol ellenzék átváltoztatta a parlamenti talajt Chamberlain és Daladier talpa alatt, nem járhat kisebb horderejű következé-

sel, mint azzal, hogy ezek a kiváló férfiak se feszíthetik a megpattanásig az engedékenység húrját. S ha a cseh mozgósítás lélektani hatásai visszafelé sülték is el s viszont Hitler mérséklete kedvezőbb légkört teremtett is néhány napra: a világháború veszélyének lázvonala egy fokkal se hanyatlott. A hollófekete felhők között még mindig csak tenyérynyi hely jut a kék színeknek. A nemzetközi fejleményeknek szilaj iramlásában több a veszélymozzanat, mint a békepont. A helyzet ingatagságát csak növeli, hogy a két hatalmi csoport közti ellentétek egyre szélesebb világnézeti síkra vetődnek. Épp ezért a bizalmi válság a nemzetközi életben akkor se ér nyugvópontra mindjárt, ha netán a reálpolitikai érdekek szerepe teljes tisztázást nyerne is.

Ez ma nagyban és egészben a magyar politika európai háttere s a magyar kérdés nemzetközi foglalatja. Nem lehet többé kétséges: háború esetén való m agatar tásimk nem sokáig lehet egyértelmű a semlegesség páholyában való gondterhelt szemlélődéssel. A világtörténet óramutatója, sajnos, nem a mi szándékunk és elhatározásunk szerint igazodik. Az ifjabb Andrássy Gyula, írta nagy történetpolitikai művében az erdélyiek „hintapolitikájáról”, hogy aki folyton halasztgatja elhatározásait és minden eshetőséggel szemben teljes biztossággal nyújtó alkalomra vár, az a legrosszabb pillanatban kénytelen akcióját megindítani, helyette gyakran a sors választja meg a cselekvés időpontját.

Ha tehát hatáskörünkön kívül- vagy fölülálló erők ragadhatnak magukkal bármelyik pillanatban, akkor számunkra már más teendő nincsen, mint az, hogy a fátum vasábrázatával az egész nemzet, mint egy ember álljon szemben, hogy összetartásunk által csökkentsük a fejünk felett lebegő zivatarfelhők nyomását s hogy a nemzet lelki egységének teljességét vethessük a mérleg serpenyőjébe. Attól a perctől fogva, hogy reánk tör a kötelességteljesítés hívó parancsa, már nincs többé jogunk egymás politikai priuszát nyomozni, nincs jogunk egymás múltjában házkutatást rendezni, egymásnak szemrehányást tenni és firtatni a felelősség kérdését. Ha még élni akarunk és tudunk magunkhoz méltó módon, akkor nem vájkálhatunk többé a sebekben, amiket egymástól kaptunk és egymásnak adtunk. Ha van még valami szándéka velünk az Úristennek, akkor nem fujhatunk többé bele a múlt küzdelmeinek üszkeibe s nem mutathatjuk dísztelen látványát egy önmagát

marcangoló faj kietlen vonaglásának, hanem a teljes belső kiengesztelődés, a történelem e szárnycsattogásában, egy életrevaló nép önmagával való személyazonosságának természetes demonstrációja kell hogy legyen.

Imrédy Béla miniszterelnök legutóbbi repülőútja után „egységet és fegyelmet” követelt a nemzeti társadalomtól. Senki se lehet e pillanatban hivatottabb ilyen követelést támasztani, mint ő, kinek nagyszabású reformépítőprogramját ez a páratlan válság egyszerre, az életveszély inspirációjában, egészen más célok felé kényszerítette. Helyzete csaknem ugyanaz, mint a nagy nemzeti kormányé volt 1848 júliusában, amikor a bécsi ellenforradalom s a nemzeti-ségek eery részének lázadása a Széchenyi-Kossuth-Deák reformpolitikának végrehajtását elnyomta, illetőleg felfüggesztette, azaz pucér létünk és nemzeti becsületünk megvédelmzésére korlátozta. Július 11-i történelmi beszédében Kossuth Lajos mondotta a múlhatatlan életű szavakat: „midőn egy nemzet minden oldalról fenyegettetik . . . akkor a haza megmentésének kérdését semmi más kérdéstől nem szabad függővé tenni . . . Ha van valahol a hazában egy sajgó kebel, amely orvoslásra vár, ha van egy kívánság, amely kielégítéséért sóvárog; szenvedjen még tovább a sajgó kebel s várjon még tovább a kívánság, ne függeszük fel ezektől azt, hogy a haza megmentéséről gondoskodjunk. Ha Imrédy, aki Kaposváron „csodás forradalomról” álmodozott, bizonyára megtört szívvel gondol korszakos reformtörekvéseinek ideiglenes felfüggesztésére, annál sötétebb és keserűbb elszántsággal kell most, hogy arra gondoljon, ami „a pillanat irtóztató nagyszerűségének” ihletében minden teendőket kell hogy megelőzzön, úgymint a haza és nemzet megmentésének kategorikus imperatívusza.

Ha fegyelmet követel a nemzeti társadalomtól, akkor előbb meg kell teremtenie az összes hazafias és alkotmányos erők bensőséges harmóniáját. Nem a pillanatnyi fegyverszünetre gondolunk a különböző pártok és világnézetek között, hanem a lelkeknek szerves és természetes egymásba zárulására, a veszélyt szimatoló nyájnak egymásba omló és egységes idegreftexére, önvédelmünk egyöntetűségére és szilárdságára, arra a spontán, az ösztönök mélyéből feltörő totális és integrális fegyelemre, melynek végső szükségérzete végigborzong minden egészséges közösségen, mihelyt azt az élet-halálkérdés peremére szorítják. Ez az egység

a nemzeti munka valamennyi értékének és tartalékának azonnal való mozgósítását és latbavetését követeli, tekintet nélkül a szétomló pártkeretekre és a világnézeti perpatvarokra.

Nem eshetünk megint abba a hibába, mint amit 1914. nyarán elkövettünk, amikor egy erős párturalom — kideríthetetlen okokból — például polgárőri szerepre utasította az ország legnagyobb külpolitikai elméjét, az ifjabb Andrásyt s amikor Apponyi Albertnek nem jutott más szerep, mint a különböző vöröskeresztes egyesületek parádés reprezentálása, holott ugyanakkor a dunai monarchia öreg gályájának parancsnoki hídján olyan figurák állottak, mint Berchtold, Burián, Czernin satöbbi. Akkor még valamennyire elfogadható tétel volt az, amit Magyarország-legerősebb embere, Tisza István hangsúlyozott, az tudniillik, hogy a háború minden aktív politikai energiát fel fog örlni, kell tehát, hogy tartalékban maradjanak olyan értékek, amelyekre akkor kerül a sor, amikor amazok már elkoptak, vagy elhasználódtak. 1914-ben — ismételjük — volt ennek a felfogásnak bizonyos indokoltsága, vagy jogosultsága. Egy tekintélyes és erőforrásokban dús nagyhatalomnak voltunk akkor vezető népe. Az ellenzék úgyszólván ellenszolgáltatás nélkül ajánlotta fel a csendes munkaközösséget a kormánypárttal, amellyel az imént még késhegyig menő harcot folytatott.

Ámde most, amikor a kicsiny államra leolvadt magyarságnak sokkal szerényebb a rezervoárja s amikor a tét viszont az 1914-es napoknál is kockázatosabb: nem lehet és nem szabad lemondani a nemzeti értékek egyikéről sem. Hiszen az 1914-es pártfelfogás is tévesnek bizonyult. A nemzeti ellenzék nagy valőrjeit a háború gépezete éppúgy felőrölte, mint a felelős kormányférfiakat, anélkül, hogy tehetségük erejét idejében odaadhatták volna a háborús erő kifejtés maximális fokozására. Ma a pártkeretek, legalább az alkotmányos és nemzeti irányzatok között, sokkal kevésbé merevek, mint voltak 1914-ben. Az a nemzeti társadalom, amely ma halántékán és oldalában érzi a fájdalmas szorítást s az aggodalomnak csontokat ropogtató abroncsát: nem igen tudná méltányolni azokat a pártpolitikai érdekeket, amelyek például Bethlen Istvánt és Eckhardt Tibort arra kényszerítenek, hogy kívülről nézzék a nemzet körül kavargó eseményeket s hogy egész politikai szereplésük

kimerüljön az alkalmi és eseti konzíliumoknál. Mikor ez a gyilkos feszültség, mint valami kicsorbult kés, kaparja végig a nemzeti társadalom hátgerincét, nem lehet valami sivárabb és halálösabb látvány annál, hogy a legjobb fiai közül az igazán európai márkájú értékek kívülrekedjenek a hatalom sáncain, amelyek többé már nem egy párt tulajdona, hanem az egyetemes magyar nemzeté. Akkora tűzvészben, amelynek lángjai átcsaphatnak a mi ideiglenes határainkra is, nem volna értelme annak, ha azok a tényezők maradnának távol a mentőszolgálattól, akik esetleg sokat, nagyon sokat tehetnének és használhatnának.

Ha van gyűlölködés, engesztelhetetlenség és felelőtlenység a mostani pártviszonyokban, az legfeljebb csak a felforgató csoportoknál tapasztalható. Ezeknek erkölcsi és szellemi színvonala — úgy látszik — nem képes fölemelkedni az idők magaslatára. *A kormánynak még akkor is meg kellene fontolnia a zilált és anakronisztikus pártviszonyokat — éppen nagy reformpolitikája érdekében -- ha a nemzetiét megrázó parancsa nem ösztökélné arra, hogy ezt megtegye s hogy az ország valamennyi értékét összegyűjtse.* Mert háborúban lehetünk niindenkivel, csak magunkkal legyünk békében. Ha ezt a békét sikerül megteremteni, — nemcsak a pillanatnyi szélcsendet, a treuga Deit, a fenntartásokkal megkötött rothadt békét, hanem a nemzetlét alapjaira vonatkozó nézetek és érzések összehangolását: akkor, bármi történjék is velünk, de — ismét Kossuth Lajos szavait idézzük —: a poklok kapui se vehetnek erőt rajtunk.

1938 OKTÓBER

Kik tolják el maguktól a nemzeti egység gondolatát ezekben a történelmi napokban? Kik utasítják el maguktól ezt a nemzet nagy ünnepnapjaira vagy még nagyobb megpróbáltatásaira oly égető sürgősség parancsát az összes magyar erők összmarkolásának? Kik „füttyülnek a hazai népfront vádjaira” — népfrontba utaltatván természetesen mindenkit, aki nem tartozik a hazai „hungarista” táborba — mert ők, csak ők nem akarnak résztvenni „a reveránsos, turdöménés, sönanglés” nemzeti egységben? Vagy kik követelik ezt a nemzeti egységet olyan áron, amely még gyengébbé és lazábbá tenné azt, hiszen e nemzeti egység fölött az ő totális pártérdekeikkel óhajtanak uralkodni?

Mintha 1918 októberének bűnei ismétlődnének meg 1938 októberében, oly kétségbeejtő egyformasággal. Akkor a nemzeti tanácsban tömörült erők rekesztették ki magukat a történelmi pártok közösségén alapuló nemzeti egységből, mert azt mondták, hogy az antant szóba se áll Tiszával, Andrásyval, Apponyival, hanem csak Károlyi Mihállyal, Jászi Oszkárral és Kunfi Zsigmonddal. Ma a szélsőjobboldali forradalom, mondhatni ugyanilyen pretenzióval követeli magának a hatalmat. Majdnem hogy azt hirdetik: adják át nekik a közhatalmat, mert Hitler és a Duce csak velük áll szóba s csak nekik garantálják a magyar nemzet történelmi céljait, azaz csak ők tudnak eredményesen diplomatizálni, de mindenesetre csak ők tudnak jól hadakozni. Ha a versaillesi „nagy négyek” csak Károlyi Mihállyal voltak hajlandók szóbaállani, mint a Nemzeti Tanács propagandája hirdette azóta, hogy a magyar képviselőházban 1918 október 17-én elhangzott a végzetes szó: elvesztettük a háborút: akkor nyilván a mostani „nagy négyek” csakis a „hungarista”-mozgalommal hajlandók

egy diplomáciai écartét játszani. Ahogy Károlyi Mihályék 1918-ban azt mondták, hogy Tisza, Andrássy, Apponyi háborús uszító, következőleg nem lehetnek jó békecsinálók, úgy ma ez az új nemzeti tanács azt hirdeti, hogy az Imrédy, Bethlen, Eckhardt-triással, e pacifista, gyáva társasággal mitse lehet kezdeni, majd helyettük ők csinálnak jobb békét vagy jobb háborút, de mindenesetre „rendet teremtenek.”

Hihetetlen, hogy egy nemzedéknek oly kurta legyen az emlékezőtehetsége s ne riadjon vissza attól a lehetőségtől, hogy zöld ingben is követhetünk el ugyanolyan értelmű és ugyanolyan következtetésű hibákat, mint aminőknek az úgynevezett pacifizmus fehér színeiben vagy a vörös kalapács szimbóluma alatt balekjei és áldozatai lettünk. Egy új forradalmi nemzeti tanács van kialakulóban, mely az 1918-as defaitista könnyelműség és gyávaság helyett most a mindent mérés és a mindent túllicítálás terrorjával akarja kimarni a hatalomból azt a kormányt, amely nem hajlandó nyakát az ő kadiumi járma alá hajtani s meg-rágalmazni azokat az ellenzéki pártokat, amelyek oly példadó önzetlenséggel ajánlják fel erőiket a nagy nemzeti célok szolgálatára. Nyilvánvaló: a magyar ügy útja egy keskeny földnyelven vezet a mindnyájunk által óhajtott stációhoz, a defaitizmus és a kalandos vágyak árvizei között. Nyilvánvaló, hogy a magyarságnak sose volt akkora horderejű létérdeke, hogy állama erős legyen, hogy a vezetést az arra való kezeiből ki ne csikarhassa az avatatlanság és a kalandvágy egyrészt, másrészt a gyávaság és lemondás nyomorult egoizmusa, hogy befelé és kifelé ne az egymással civakodó, koncért marakodó falka vagy a zivatarban megriadt birkanyáj vakrémületének sivár képét mutassa: hanem a válaszfalak leomlásával spontán összerázkódó erők megbonthatatlan, szilárd, fölemelő és fölmagasztosító egységét.

1918 októberében nem azért veszett el az ország, mert katonáinkat bárhol is legyőzték, hanem azért, mert belső frontunk megrendült s a hátmögötti ország hitvány pszichózisa megfertőzte a hadrakelt sereget is, azzal a népszerű, mindent átütő propagandával, hogy ott kell hagyni tüstént a lövészárkokat az idegei, földeken s minden magyar katonának a magyar határokon a helye. Mikor azután sikerült megbontani a magyar kötelékek fegyelmét, akkor rázendítettek az igazi nótára, arra tudniillik, hogyha eldobjuk fegy-

vereinket, akkor a szövetséges és társult hatalmak nyomban keblükre fognak ölelni bennünket.

Most, 1938 októberében azzal a jelszóval tépik-szaggatják a nemzeti erők önműködően fejlődő koncentrá-lódásának folyamatát, hogy majd az ő kizárólagos vezetésük fog minket erőssé és felkészültté tenni a mindent mérésre és a mindent nyérésre. Vajjon miből, honnan ez az ön-bizalom? Micsoda forrásból merítik a hatalom megkapa-rintására irányuló vágyuk jogát és illetékességét, hogy min-den párton, vezetőemberen és kormányon átgázolva, egyes-egyedül a maguk számára követeljék az uralom totalitását? Ha nem hagyják abba az uszítást és a destruálást s lelki-ismeretük idejében nem fékezi romboló hevüket: egy tönkre-tett és szolgaságba döntött ország roncsain a késő bánat könnyeit hullatva, elmélkedhetnek Károlyi Mihály szere-péről és végzetéről, aki baloldali erőkkal művelte ugyanazt, egy elgyávult társadalom hisztériájában, mint amit most ezek próbálnak az úgynevezett jobboldali forradalom által.

Mi volt 1918-ban Károlyi Mihálynak és társaságának megbocsáthatatlan bűne és fátumszerű szerepe? Károlyi Mihályra — s most idézzük saját ítéletünket egy több mint tíz évvel ezelőtt megjelent könyvből — nem süthető a haza-árulás bélyege e vácinak klasszikus értelmezésében, a szónak abban a jelentésében, ahogy a história egy Ephialtesnek, egy Coriolanusnak, egy Bourbon connettablenak hazájával szemben elkövetett bűnét kárhoztatja. Az októberi forra-dalom vezérének cselekedetei nem foglalhatók a történelmi köztudat e fogaimi definíciója alá. Anyagi érdekek mozdító erőit nem lehet fölfedezni ama pályafutás legördülésének motívumai között, amelyben Károlyi szerepe átíveli azt az időszakot, amely 1914-ben kezdődött s 1919 március 21-én végződött. *Az Ő bűne az, hogy hazájának és nemzetének legválságosabb időszakában igényelte és verekedte ki magánam a vezérseget. Olyan történelmi feladatot, amelyre szellemi és erkölcsi gyarlóságai egyenesen diszkvalifikálták.* Olyan időben, amikor a hatalom azé, aki megragadni meri, a vakmerőség felette értékes, de rendkívül veszélyes tulajdonság. Károlyi Mihály az élet fájától sokkal több gyümölcsöt követelt, mint amennyire jussa volt. A történelem marasztaló ítélete vele szemben annál súlyosabb ténykörülményeken épül fel, mert nem elégedett meg a maga vezéri szerepének kierő-szakolásával s olyan illúziók és hamis föltevések gerjesz-

tésével, amelyeknek alaptalanságával bizonyára ő maga is tisztában volt. Másokat, olyan hasznos erőket, akiknek összeműködésére sokkal nagyobb szükség volt, mint valaha, egyenesen kimart a hatalomból. Felelőségének teherlapját súlyosbítja, hogy az utolsó percben megghiúsította a nemzeti reformpártokkal való együttműködés lehetőségét vagy azt olyan megalázó feltételekhez kötötte, amelyek egyenlők voltak a visszautasítással.

Vajjon meg lehetne-e ismételni a vakmerő ambíciók jelében mégegyszer történetünk egy kedvezőbb fordulatának küszöbén azt, ami húsz esztendővel ezelőtt történt a gyávaság és a hadi neurózis jelében? Hát most tépjük, marcangoljuk egymást, mikor a történelmi órák ünnepélyes csendjének kellene felváltani a pártok dühödt villongását? Nem. A mai húsz és harmincévesek nem tudják, mi történt 1918 októberében. Azoknak, akik átélték ezt az *année terrible*-i, örökre idegükbe és emlékezetükbe égette magát az őszi-rózsás forradalom. Es talán mindazok a naiv, jóhiszemű emberek is, akikkel ma a bomlasztás propagandáját azzal iparkodnak meghiteltetni, hogy egy új, alkotó munka útjából kell elrobbantani a múlt torlaszait: mégse fognak vezéreik szavára hallgatni, hogy a feltámadás küszöbén az államot az omlás sötétségébe rántsák.

CÉLOK, ERŐK ÉS LEHETŐSÉGEK

Mint hogy kis nép létünkre földrajzpolitikai helyzetünk egy nagy nemzet hivatását kényszerítette reánk, egy államnak vezetése se annyira bonyolult., oly emberfelettién nehéz, mint a mienké. Ha kontinensünk valamelyik szegélyén élnénk vagy — nem bánom — ha Európa közepén is, de egy ragyogó múlt kötelezettsége és egy hatalmas hivatásérzet templomi öröklámpája nélkül: helyzetünk és dolgunk majdnem filiszterien egyszerű és szürke lehetne, az első esetben, a másodikban pedig leheverhetnénk a nagy világ-erők egymásra robajlása előtt, mint tették ezt a múltban román és szláv szomszédjaink. De soha kicsinyszámú nép nem hordozta akkora vezérlő ambíciónak terhét, mint a mienk, Es ez a becsvágy, ha időnként meg is fogyatkozott bennünk vagy elhomályosodni látszott, sose enyészett el egészen. A nagy katasztrófák omladékain se Marius könyveit hullattuk, hanem a sors csapásai alatt el nem bágyadt életerőnek friss repkényei lepték el nyomban a szent romokat.

Volt idő, amikor a turulmadár nyíltan kibonthatta szárnyait a Kárpátoktól az Adriáig, sőt az egész dunai térség fölött is. De még gyakrabban volt történetünk folyamán olyan korszak, amikor ez a sebzettszárnyú madár csak rövidlélegzetű és fáradt röptű kísérleteket végezhetett, megmegpihenvén azon a földdarabon, ami szerencsétlenül végződött, dúló csaták után maradt, ahol a magyar tagadás megvethette a lábát a tényleges hatalmi viszonyokkal szemben. Voltak nemzetvezéreink, akik mindent merészhettek, mert mindent nyerhettek. Egyrészt azért, mert a nemzetközi helyzet több kockázatot engedett. Másrészt és leginkább azért, mert tetemesebb, szinte nagyhatalmi erőforrások felett sáfárkodhattak. A XVI. századtól kezdve a magyar politika vezető szellemei mégis csak abban az esetben nyúltak az ultima ratio-hoz, amikor a nemzetlét

pucér kérdései nyomták kezükbe csorbult kardjukat, egyébként azonban, még olyan oroszlanlélek is, mint Bercsényi, sokkal tanácsosabbnak és célravezetőbbnek vélte a „jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok” közmondásának alkalmazását. „A nagy Istenért kérem Nagyságodat — írta Rákóczihoz 1705-ben, a nagyszombati béketárgyalások alkalmával —, ne várjuk az extremitást. Addig jobb, míg utánunk járnak. Mink a darabolt garádicson állapodjunk, ha lehet — könnyen lehet s jobban lehet azután is följebb menni. Hazámat, nem magam nézem.”

Ha olyan érchomíokú férfiú is, mint Bercsényi, kinek mindenkinél nagyobb érdeme volt az 1703-tól 1711-ig terjedő szabadságmozgalom felszításában, a remélt francia segítség legkedvezőbb konstellációi közepette s a harctéri helyzetnek reánk nézve szinte példátlanul kedvező időszakában inkább ajánlotta urának a darabolt garádicsot, azaz a becsületes kompromisszumot: ugyan miért vergődött túlsúlyra a magyar államvezetők nagy többségének szellemében a méltányos és tisztességes megegyezés gondolata a nemzetléttel szerencsejátékot folytató merészség kísértéseivel szemben? A magunk érvei helyett álljanak itt Deák Ferenc szavai első felirati beszédében, 1861-ből: „Ez a politika nem a kockáztató merészség politikája, hanem az óvatosságé. Nem félünk, hanem erőnkhez és helyzetünkhöz van mérve. Merészség a politikában csak akkor van a helyén, midőn tetemes erőre támaszkodunk, enélkül mindig kocka, mely többnyire vakra fordul. *Félünk, sőt gyáva az, ki önmagát félti*, midőn hazájának sorsa forog kérdésen; *de aki maga nem fél, hanem félti a hazát, óvatos, nem azért, hogy magát baj ne érje, hanem hogy a haza ne szenvedjen, az, uraim, nem félünk, nem gyáva . . .* Kockáztathatunk mindent a hazáért, de a hazát kockáztatni nem szabad.”

Viszont olyan tapasztalt uralkodó, mint XIV. Lajos, egy élet kudarcainak és sikereinek summázata után ezt írta emlékirataiban: „Az okosság úgy kívánja, hogy bizonyos esetekben sokat bízunk a véletlenre. Maga az ész tanácsolja, hogy az ember ilyenkor nem tudni, minő vak megmozdulását vagy ösztönét kövesse, amely fölötte áll az értelemnek s mintha az égből jönne. Senki meg nem tudja mondani, mikor kell rá hallgatni vagy mikor kell elutasítani. Se könyv, se szabály, se tapasztalat nem tud rá megtanítani, de a léleknek bizonyos helyes ítélete, bizo-

nyos vakmerősége mindig megtalálhatja.” Nagy nemzeteknél természetesen ez a vakmerőség, sikertelenség esetében is csupán átmeneti s aránylag rövid idő alatt helyrehozható vereséggel jár. Kis népeknél inkább a rideg pozitívizmus tanácsos. *Amde alakulhatnak olyan helyzetek és kifejlődhetnek olyan körülmények, amikor a bátor akció úgyszólván reálpolitikai szükségesség gyanánt jelentkezik, különösen olyan nemzeteknél, amelyeknek számbeli erejük fölött álló küldetés parancsolja a dies irae, dies illa előtt való meghátrálás elutasítását, azaz a nyaktörő kockázatok félelmetlen vállalását.*

1848 szeptemberében a nagy nemzeti kormány mindenképp ki akart térni a dinasztia és a nemzetiségek szövetségének ellenforradalma elől. Olyan férfiak, mint Széchenyi, Deák, Eötvös, teljesen reménytelennek tudták a magáramaradt katonailag felkészületlen magyarság ellenállásának esélyeit. Minden vezető tényező egy kompromisszumnak többé-kevésbé lealázó vagy megszegyenítő fokozatai fölött tünődött. Egy ember maradt csak saját végső elszántságának és a nemzet erejébe vetett hitének csillagokat verdeső szárnyalásával: a nagy órák embere. Kossuth egyedül érezte a pillanat végzetteljességének iszonytató feszültségét. Mint Pulszky írta róla e napokban: „Csak szégyenpírral tudott arra gondolni, hogy huszonötezer rosszul fölfegyverzett horvát meghódítsa Magyarországot és szétrobbantsa a ,pesti Advokaten Wirtschaft‘-ot. El volt határozva, hogy az erőnek erővel áll szembe, hogy megmenti a magyar nemzet becsületét.”

Erre a végső' eltökéltségre csak abból meríthette az erőt, hogy maga mögött tudta a fekete barázdák népének imént felszabadított millióit, akik készek voltak piros vérük pecsétjével megerősíteni a jobbágyfelszabadítás aranybulláját. De ez adott neki erőt arra is, hogy — mint ő mondotta — elnémitsa a „törpe minoritást”, amely az ő radikalizmusán túl a maga fakciózus pártérdekeinek ultraradikalizmusával egy csöcselék-lázadás előkészítésétől se riadt vissza. Másrészt minden porcikáját átjárta annak a meggyőződésnek szent hevülete, hogy lehetetlen kitérni gyalázat és lealacsonyodás nélkül annak az órának hívása elől, amit Gavour így jellemezett: „Il momento é venuto! (A pillanat elérkezett!) Az az érzésünk^{ma}: mihelyt kétségessé válnék, hogy velünk szemben nem érvényesítenék a szudéla és tescheni elintézés példáját s mihelyt nemzeti becsületünk evvek következtében kockán forogna: nekünk is a végső'kig

meg kell feszítenünk a merészség íját. Egyrészt azért, mert rosszabbul semmiesetre sem járhatnánk, mint aminő sors keresztjét hordozzuk húsz esztendő óta. Másrészt azért, mert az európai nagyhatalmak a müncheni protokollumok jó-rossz összeütése dacára csakis akkor számolnak érdekeink kielégítésével, ha egy semmitől vissza nem rettenő elhatározás lángját tudjuk felszítani a nemzeti társadalomban.

Az 1848-49-i szabadságharc példamutatásából merítünk erőt és bátorságot ahhoz, hogy a nagy elhatározások és akciók kezdetén fajunk történelmi útjából elsöpörjük az egyéni honmentések bizarr és veszélyes ötleteit s megtörjük azoknak a politikai álmokergetőknek agyrémeit, akik — miként a magyarság legdicsebb korszakában — — pártos szenvedélyeikkel és rögeszméikkel akarják megbontani az önvédelem frontjába tömörült nemzeti egységet. Maga Kossuth Lajos is eleinte rokonszenvezett a honvédség mellett portyázó különítmények és gerillacsoportok szervezésének gondolatával. Csupán Görgey verhetetlen katonai érveinek hatása alatt s a schwechati szörnyű kudarc után adta fel a gerillát s egy ellenünk felvonuló nagy reguláris haderővel szemben a reguláris védelem fejlesztését ismerte el a nemzeti érdek egyetlen törvényes képviselőének. De Görgeynek még drasztikusabban kellett fellépnie Szemere Bertalan második gerillakísérletével szemben. Ez a nagybecsvágyú ember, később a forradalmi minisztérium elnöke, egyébként Kossuthnak és Görgeynek egyaránt keserű ellenfele, az egykorúak egybehangzó vallomása szerint saját személyes céljaira egy párhadsereget akart teremteni. Mindezt Görgey és Csányi László erőteljes fellépése akadályozta meg.

A kormány által képviselt nemzeti politikát ezekben a napokban legkevésbé se lehet abba a helyzetbe hozni, hogy rajtuk kívülálló erők szabják meg menetrendjét a történelmi elhatározások ütemének. Hiszen csakis neki van tiszta és biztos áttekintése azokról a körülményekről, amelyek egy hatalmas nemzeti vállalkozás iramát és időpontját szabályozhatják. A magyar nemzet méltóságához s történelmi gondolatának megvalósításához illő magatartás csakis a nemzeti társadalom egyöntetűsége. Ez ma nem ismer pártokat, sőt e pillanatban nem ismeri el a világnézeti feszítőerőket sem, hanem csak a hazaszeretet magasztos és komor törvényét.

ÉS MOST MI LESZ?

Lehet-e párhuzamot vonni az olasz nemzeti törekvésekben váltakozó irányok és módszerek története s a magyar felvidéki jogok érvényesítésének metodikája között? Ad-e némi út- és példamutatást a több mint kétemberöltőnyi olasz erőfeszítés a nemzeti célokért, a magyarság mostani magatartására és eljárására? Vajjon az a tény, hogy a nagy olasz hazafiak dicső munkájának materiája és célgondolata egy szintiszta népi és faji egység létesítése volt, nem szürkíti-e pusztá elmélkedő gyakorlattá a magyarság történelmi eszméjével való összehasonlítást? Mazzini, Garibaldi, valamint a piemonti államférfiak teljesítménye nem irányult-e tehát egyszerűbb, egész Európa által érthetőbb ideálra, mint a mienké, ahol a történelmi jog nem vág össze a nemzeti önrendelkezés jogával, s ahol, e pillanatban legalább, az előbbinek megálljt mond vagy türelmet parancsol az utóbbi, amit a Münchener Négyek a Felvidék sorsának eldöntésére nézve törvényül ismertek el?

Az olasz egységi mozgalom kezdettől fogva kétségtelenül a nyelvi egység területeire irányult. S bár sok igazság van Széchenyi amaz ötletes mondásában, hogy nyelvében él a nemzet, mégis a kedvezőtlen történelmi fejlődés olyan színes, olyan érdekes és ellentétes lelki és politikai alkatokat formált ki Itáliában, amelyek évszázadokon át csakugyan azzá tették az olasz félszigetet, ahogy Metternich nevezte egykor: *földrajzi és nem politikai fogalom*. Az Appennin félsziget minden lakója olaszul beszélt, de sokáig politikailag szinte alig értették egymást. Öriási lelki szakadékok tátongtak az Egyházi Állam, a két szicíliai királyság, azután a középitáliai dinasztikus országok, valamint Piemont és Lombardia-Velence között. S ha az olasz Risorgimento nagy egységformáló mozgalomának hőfokában, a múlt

század első felében, lassanként feloldódtak is azok a különbségek, amelyeket az idők vittek bele a dolgok formáiba, *a totális nemzeti, népi és állami egység végül is a fasizmus kohójában jegecesedett ki szerves és egvöntetű világhatalommá. Az olasz egységi mozgalmat hátráltató erők tehát történelmi természetűek voltak. A mienket gátlók viszont népi és faji jellegűek.* Ezeknek hatásait azonban bőségesen ellensúlyozzák a tőlünk elismert nemzeti önrendelkező jognak, továbbá a geopolitikai és gazdasági tényezőknek szintetikus munkája. Nem lehet azt mondani, hogy a mi ügyünk belső erkölcsi értékrendszere csekélyebb tartalmú volna, mint volt az olasz egységi mozgalomé.

Az összehasonlítás másik, magisztrális tanulsága a külpolitikai helyzet azonossága, amely egy cseppet se alakult kedvezőbbre vigasztalan évtizedeken keresztül az olaszokra nézve, mint volt a mienk. Az olasz egységi mozgalom is átesett a nagy történelmi átalakulások szükségképpen zavarain. Kezdetben volt a carbonari-mozgalom, az *Italia Sottoterranea*, a földalatti Olaszország, éppen száz esztendővel ezelőtt. Azután jöttek a mazzinista összeesküvések és kalandok, amelyekkel a türelmetlenség és a vakmerőség szentszövetsége dolgozott s amelyek — sajnos — véres kudarcba fulladtak. Garibaldi eposzi pályafutásának első mozzanatai erősen belejártak a Risorgimento e dicső és gyászos fejezeteibe. Az 1848-49-i hadakozások is balszerencsével végződtek, annak ellenére, hogy az olasz nemzet akaratát Carlo Alberto piemonti király, „Itália kardja”, egy rendes és derék hadsereggel képviselte a félsziget minden részéből zászlója alá sereglő szabadcsapatok mellett, melyeknek soraiban még római önkéntesek is harcoltak Szent Péter lobogója alatt.

A nagyhatalmak közül Anglia plátói rokonszenvvel nézte az olasz harcosok elvérzését. Franciaország politikája ingadozott. Sőt, amikor IX. Pius pápa hátat fordított a Risorgimento vergődéseinek, francia hadosztályok szálltak partra Civita Vecchiában, hogy fedezzék a Szentszéket a mazzinista csoportok ellen. Ausztria és olasz hűbéresei, valamint a másik két szentszövetségi nagyhatalom (Oroszország és Poroszország) nyíltan állást foglaltak az olasz egységi mozgalom ellen. *Csak Kossuth Lajos Magyarországa maradt egyetlen szövetségesül*, amely azonban a két császárság ellen vívott kétségbeesett küzdelmeivel sokkal inkább el volt

foglalva, hogysen komoly támogatásban részesíthette volna a nemzeti céljaiért vérző olasz népet. Az olasz egységi mozgalom a maga kezdeti erőfeszítéseivel nemzetközileg épp annyira el volt szigetelve, mint amennyire 1920 óta a trianoni Magyarország.

E szörnyű kudarok után lépett a porondra a XIX. század legnagyobb államférfia, Cavour, aki szellemének izmos pozitívizmásával két célt tűzött maga elé. Először, hogy *Piemontot, az olasz egységi mozgalomnak egyetlen szervezett állami erejét, kiemelve a nemzetközi izoláltságból.* Másodszor, ho gy *a maga kicsinységében is akkora katonai hatalommá tegye ezt az alpesi királyságot, amellyel minden európai bonyodalomban számolni kelljen.* La Rive, Cavour unokaöccse, így jellemezte nagybátyját a krími háborúba való beavatkozásakor. (Ezt a háborút Cavour azért erőszakolta ki Oroszország ellen, Franciaország és Anglia oldalán, hogy szava lehessen a békekötésnél.) „Java béke közben, nem sarkaltatva napi indulatoktól, érezhető külső nyomás nélkül, hidegen, magános elmékedések titkaiban elhatározni, hogy országát beledobja egy nagy háborúba, amelynek nem látni se végét, se következményét s amelyben hazájának érdekei közvetten vagy sehogyse vannak érintve, hogy kifogást is alig szolgáltathat a beavatkozásra; azután arra az elhatározásra jutva, hogy akarátát ráerőszakolja visszahökkenő minisztereire, egy megrémült parlamentre, egy felzúduló vagy aléltágban lévő népre: a merészség ily csínyjára csak az vetemedhetik, aki érzi, hogy az ő hajója Caesart viszi és Caesar szerencsését.”

Ez az imént még legyőzött, bekerített, leromlott kis királyság — „nemrég önmagának szégyene s az idegennek nevetsége”, legutóbbi kalandjainak örült vakmerősége miatt: 1856-ban már megnyerte szószóoló gyanánt a franciák császárlját és Anglia barátságos érzületét. Cavour Párizsban törte át a nagyhatalmak phalanxát. Francia segítséggel vívja meg Magentát, Solferinót és San Martinót egy olyan brit kormány baráti semlegességével, amelyet Kossuth Lajosnak 1859-i nagy angolországi meetingjei biztosítottak. Az olasz egységi mozgalom első fázisa francia segítséggel véget ért s Cavour a villafrancai béke miatt lemondott. Második menetét már maguk az olasz hazafiak csinálták, élükön Farinival, aki kiadta a nagy jelszót: *Italia fara da se*, Olaszország meglesz a maga erejéből is s azután Garibaldi

hősköltemény szerű hadjáratával Sziciliában és Nápolyban. A harmadik lépcső a magaslat felé 1866-ban Velence megszerzése volt a porosz szövetség segítségével. A negyedik és a végső a vittoriovenetói győzelem 1918 október végén, amely beteljesítette az Italia Redentát.

*Magyarország nemzeti törekvései menetrendjének első állomása volt a Mussolini és Bethlen által aláírt barátsági szerződés tizenegy évvel ezelőtt. Ez emelte ki nemzetünket a külpolitikai elszigeteltségből. Ez tette lehetővé adandó alkalommal (mint ahogy ez meg is történt Münchenben), hogy a magyar kérdés európai kérdéssé váljon. Külpolitikánk második mozzanata az ősi magyar-lengyel barátság reálpolitikai felélesztése volt. Ezt a második Andrássy szorgalmazta nyomban Trianon után, de csak az utóbbi évek krízisei és veszélyei érlelték ki érzelmi tradícióból gyakorlati és nemzetközi hatóerővé. Az a tény, hogy a csehszlovák köztársaság körülnyírbálásában nyilvánvaló érdekközösség alakult ki köztünk és a harmadik német birodalom között, megadta a külpolitikai feltételeit annak az akciónak, amit a magyar Felvidék visszaszerzéséért indítottunk s amelynek első eredménytelen komáromi csatája nem szabad, hogy visszarettentsen bennünket a fokozottabb erőfeszítésektől. Hogy egy kitűnő fiatal magyar historikusnak, ifjabb Iványi-Grünwald Bélának elmés megjegyzését idézzük: *Olaszországnak is volt egy Villafrancája, ami ellen Cavour lemondásával protestált.**

Föl kell tételeznünk azt is, hogy a müncheni szignatárius nyugati hatalmak nem zárkozhatnak el az igazságos magyar revindikációk megfontolása elől, hacsak nem akarják kitenni magukat annak a gyanúnak, hogy a német igényekkel szemben a fegyveres nyomásnak engedtek. Míg ha Magyarországra is érvényesítik az egyenlő elbánás elvét, akkor állítólagos müncheni presztízs-csorbájukat saját elhatározásukból javíthatják ki.

De bárhogy alakuljanak is ügyeink a Négyek Tanácsa előtt: végre is be kell látnunk, hogy a *sült galamb szánkbaröpülésének politikájával egyszersmindenkorra le kell számolnunk.* Mindenekfelett apellálnunk kell saját magunk becsület-érzéséhez, önérzetéhez és heroizmusához. Az aranyeres irredentának vége kell hogy legyen. *Ne zászlókat és frázisokat küldjünk a Felvidékre, hanem küldjük az erőnket, az elszántságunkat, a hősi szolidaritásunkat és a hozzájuk való méltóságunkat.* Macchiavelli írta az „Arte della guerra” című művének zárófejeze-

tében: Fegyverre! Meg kell ragadni az alkalmat! S aki ezt megkezdi, vajjon akadna-e egész Itáliában egy ember is, aki ne követné? Figyeljünk Petrarca szózatára és bizonyítsuk be:

Che Uantico valore

Negl' italici cor non é ancor morto,

vagyis, hogy az olasz szívekben nem halt ki a régi vitézség.”
 „De miért kelljen elvesznünk — riadt a csüggedőkre és a begyulladottakra is a második Zrínyi — míg Isten mennyországában az mi bizodalmunk lehet, amíg kezünkben kopját, markunkban szablyát szoríthatunk?”

NEMZET ÉS HADSEREG

Mióta néphadseregek vannak a világon, az államok fegyveres ereje egyre kevésbé tudja kivonni magát a körülötte hullámzó politikai és világnézeti áramlatokból. A zsoldos hadsereg megszűntével a nemzeti államokban írmagostól kiveszett a szoldateszka, a landsknecht és a cserepár. Kivéve talán a régi monarchiában, melynek nemzetekfölötti és dinasztikus szervezete az utolsó percig sem tudta kitermelni és kitenyészteni magából a tiszta nemzeti védőerő ideálját. A kiegyezés óta ugyan lassan a közös hadsereg technikai színvonalára emelték a magyar királyi honvédséget is, amely a legfőbb Hadúron kívül esküt tett még az alkotmányra is. Ez a honvédség azonban csak 1912-ben kapott megfelelő tüzérségi és hozzávaló technikai pótlásokat, azonkívül tényleges és tartalékos állománya mélyen alatta maradt a cs. és kir. hadsereg magyar részeinek.

A magyar nemzet sokáig tehát egészen rendkívüli viszonyt érzett a közös véderővel szemben. Míg más népek a maguk nemzeti aspirációi kiteljesedését és megdicsőülését látták hadseregükben, *a magyar hazafiak csak nemzeti érzésük és öntudatuk tetemes mérséklésével tudtak beilleszkedni a Habsburgok seregeibe.* Hatvanhétig a közvélemény pláne nem is idegen, de szinte ellenséges közeget látott ebben a hadseregben. A nemzeti lélek közérzése évszázadokon az volt — mint Grünwald Béla írta nagy művében —, hogyha e hadsereget megverik, nem az ő szégyene és kára; ha győz, nem az ő haszna és dicsősége. IV. Károly király engedve a nemzet évszázados vágyainak, a háború utolsó évében hozzájárult ugyan a külön magyar hadsereg virtuális szervezéséhez, de a gondolat nem volt megvalósítható, ameddig a vegyes kötelékekben hadrakelt sereget nem lehetett nemzeti hovatartozósága szerint elkülöníteni és demobilizálni.

Az októberi forradalom véget vetett az önálló magyar hadseregről szőtt évszázados ábrándoknak. Éppen akkor nem akart katonát látni, amikor a nemzeti lét és becsület egyaránt azt sürgette, hogy fogyaték népünk minden erejét a határookra vessük. A vörös tanácsköztársaság ugyan sebtiben új sereget varázsolt a földműves-szegénységből s a gyári műhelyek proletariátusából s az ősi magyar virtus vörös mundérban sem tagadta meg legjava önmagát. Ám a zsidó vezetők nem engedték kifejlődni benne a nemzeti öntudatot s félreállították azokat a magyar tiszteket, akik az integritás háborúját irányították az Internacionálé indulójának hangjai mellett. Stromfeld és Julier vállalkozását szétverte ebben a különös néphadseregben a *gettó* pártpolitikájának bunkója s a célok fantasztikus zagy vaságának mételye.

Forradalmi seregek örök kísérő és disszonáns zenéje a pártpolitika, azaz a hadműveleti célok alárendelése a politikai szekták céljainak. A parancsnok vagy a katonai szakértő mögött már a francia forradalomban ott állott a konventbiztos fenyegető árnyéka, aki a pártpolitikai feladattól eltérő legcsekélyebb katonai rezgélésre is nyaktilóval felelt. Az új szociális forradalmak fegyveres alakulatainál ugyanezt a szerepet töltötték be a tisztek fölött és mögött a katonatanácsok és a politikai megbízottak. Ezzel megbontották a hadi hierarchia fegyelmét és a „forradalmi lendülettel” igyekeztek pótolni a meglazult kötelékek reguláját.

A magyar — ilyen élmények és tapasztalatok után — csak 1919 ősze óta kezdte érezni valódi természetes otthonának a kaszárnnyát, amióta a nemzeti hadsereg szellemében, érzésvilágában, lelkületében és célgondolatában önmagának legigazibb, felmagasztosult énjére ismert rá. Ez az öröm azonban nem volt sokáig zavartalan. Trianon létszámban és főszerelésben annyira lecsökkentette ezt a nemzeti véderőt s amellet a magyarság testétől-lelkétől annyira idegen zsoldos formák közé nyomorította, hogy egy kiváltképp katonanépre, mint a magyar, nem is volt elképzelhető nagyobb megaláztatás, mint a zsoldos szisztéma kényszerzubbonya. Ez az állapot csak azért volt valamennyire elviselhető, mert ebben a kicsiny hadseregben az egész nemzeti közvélemény azt a bibliai mustármagot látta, amelyből egyszer majd kifejlődik az a pompás sudár, amely dús lombzatával beárnyékolja a gyümölcstelen magyar barázdákat.

Hosszú, viszontagságokkal telt, kemény és inaszakadt harcot folytattunk fegyverkező egyenjogúságunkért és a magyar néphadsereg megteremtéséért. Történelmünknek oly különös és annyira drámai fordulatai közé tartozik, hogy *egyenjogúságunk kicsikarása és a népi véderő megszervezésének lehetősége pont az idők teljében ért bennünket*, Európa történetének egy olyan viharfázisában, hogy nyomban talpra is kellett szökkennünk vele. Fölvértetesen és minden kockázatra fölkészülten, mint ahogy a sisakos Pallas Athéné ugrott ki Zeus főisten fejéből, a sánta Héphasztosz kalapácsütésére.

Most íme *itt állunk egy multunkhoz, önérzetünkhöz-, históriai gondolatunkhoz és a jövőnk méltóságához illő fegyveres készülségben*. Büszke és gyönyörű hadseregünkkel, harcvágytól lobogó fiatal tisztjeinkkel és a nagy nemzeti vállalkozásra felbokrétázott, nótáskedvű bakáinkkal, máról-holnapra az ősi föld titokzataiból felpattantan, anteuszi erőre kapva, készen és elszántan, hogy a Kárpátok felé meneteljünk és lemassuk a magyar Felvidék arcáról egy idegen ujjlenyomat rút szégyenfoltját. A rögtönzésnek, az improvizációnak, a franciamódi *levée en masse*-nak olyan tündöklő tanúsítványa ez, amelyhez hasonlót talán a mainál is zordabb időkben csak egy Rákóczi nimbusza és Kossuth lángelméje tudott elővarázsolni a semmiből vagy a majdnem semmiből.

Azok az elemek, akik mindig megrökönyödéssel gondoltak a magát fegyverrel felövező népre vagy arra a népi militarizmusra, amely megteremtette a francia forradalom csodás fegyvertényeit s amely összekovácsolta az olasz, a német és a lengyel nemzeti egységet: egy bizonyos szorongással és borzongással hallják a hiób-híreket a fiatal hadsereg fiatal tisztikarának erős szociális és nemzeti érzéseiről, amelyeket időnként kifejezésre is juttatnak a maguk lakonikus modorában. *Ha e fiatal tisztikar lelki szemei előtt egy új, igazságos és szociális Magyarország képe lebeg, amelyért készek vérüket is ontani most vagy holnap: az nem eshetik a fegyelem rovására*. Azért, mert a régi közös világban néhány huszártiszt a maga elmondhatatlan és tüzes honfibújában a cigánnyal eljátszatta néha a Kossuth-nótát, vagy a darabont megyefőnökkel szemben kifejezésre merte juttatni a maga undorát: ettől a szórványos-tüntetéstől még nem omlott össze a vasfegyelem Ferenc József hadseregében.

A magyar — tisztje és civilje egyaránt — különben is hamar a szájára veszi, amit a szíve mond. Egnéhány szittyá kiszólástól még nem dől össze a kaszánya. Nem mondom: történetünk folyamán is okozott nehéz bajokat, ha *a pártpolitika hegyes ösztökejét avatatlan vagy beteges ambíciójú emberek belemártották a tüzes magyar harci paripa vékonyába*. Rákóczi. tekintélyét a nyolcéves szabadságküzdelemben alig érte csorba, sőt szinte ő volt a széthúzó és egymás ellen ármánykodó generálisok és brigadérosok között a megingathatatlan, az egyetlen középpont. De annál több gyűlölség és irigység kavargott alteregójának, Bercsényinek személye körül. A kuruc főgenerális politikáját, leginkább pedig maró hangyasavas iróniáját Károlyi Sándortól Forgács Simonig, Esterházy Antaltól Bottyán Jánosig, Petrytól Andrassy Istvánig, Bezerédytól Ocskay Lászlóig a mozgalom minden valamirevaló főtisztje utálta. Ezenkívül *a mérsékeltek és a túlzók, a kiegyezést keresők és az engesztelhetetlenek között állandó és ádáz politikai viták folytak*. Maga Rákóczi ismerte el Vallomásaiban, hogy éppen azért, mert hadidolgokban „legotrombább tudatlanság uralkodott főembereim között, *mindenki..... a maga szakállára ... politizált és hadakozott.*” Nem egyszer a kölcsönös irigység és féltékenység akadályozta meg a kuruc hadműveletek sikerét. Nem véletlen, hogy éppen az a kuruc tábornok érte el a legszebb katonai sikereket, aki sose politizált: Bottyán János. Az ónodi trónfosztás csak még szélesebbre vágta az árkot a politizáló generálisok között.

Az 1848-49-i szabadságharc minden dicső fegyverténye mögött is *ott settenkedett a gyilkos pártpolitika komor árnyéka*. Tőle még olyan par excellence katonai egyéniség se tudott szabadulni, mint Görgey Artúr. Abban a pillanatban, amikor — Görgey emlékiratai szerint — „*Ű volt császári tisztak letértek a vak engedelmesség nyilegyenes útjáról s az okoskodó engedelmesség kacskar ingóira sodródtak*” s hogy ebben a negyvennyolcas hadseregben a régi osztrák tiszti fegyelem minden copfja összetalálkozott a republikánus és forradalmi tábornokok fantasztikus egyéni akcióival: *ez a csodálatos haderő a benne dúló politikai egyenetlenségek miatt nem volt képes önmagából kifejteni az erőnek azt a maximumát*, amire a nemzetnek pedig oly égető szüksége lett volna. Hiszen megtörtént az is, közvetlenül az ellenség torkában, hogy Tiszafüreden valóságos katonai forradalom zajlott le Dem-

binszki ellen 1849 márciusában. Lehet, hogy katonai helyzetünk az orosz beavatkozás után amúgyis vigasztalan volt. De a katasztrófa aligha vett volna oly gyors kifejlést, ha politikai és egyéni szempontok nem árkolnak oly mély-séges szakadékokat Kossuth és Görgey, Dembinszki és Görgey, Perczel és Görgey, Damjanich és Klapka közé. *Aki másféleképpen gondolkozott a politikai megoldásról vagy kibontakozásról, mint Kossuth debreceni kamarillája vagy a flamingó tábornokok: azt nyomban osztrák bérencé rágalmazták s legott homlokára égették a hazaárulás bélyegét.*

Rákóczi és Kossuth seregének a diszciplína hiánya volt az alapbetegsége. S noha mind a ketten forradalmi seregek élén állottak, nem a nemzeti véderő strukturális elemeinek ellentétesége dülta fel a fegyelmet, hanem a forradalmi pszichózis, pártpolitikai szenvedélyek lázas hőfoka, az egyéni honboldogítás tébolya.

A régi magyar nemzeti hadseregek e politikai nyavalyája — mint láttuk — a forradalom pszichózisában keletkezett és fejlődött néha fatális lázrohamok méreteire. Ez a mostani magyar hadseregünk nem a forradalom méhéből született, hanem a rendnek, a fegyelemnek és fajunk katonai szellemének és tradíciójának alkatelemeiből. Ennek következtében *teljesen elképzelhetetlen minálunk a tisztí junta vagy a délamerikai államokban rendszerré vált katoiiai puccs.* Nemcsak azért, mert ezersztendős katonai mivoltunk belső és szerves fegyelmezettsége kizárja az ilyen anarchikus becsvágyakat és célokat, hanem főleg azért, mert a legfőbb Hadúr tekintélye alatt minden magyar katonatiszt tisztában van vele, hogy *létiünk egyetlen instrumentális készsége menne veszendőbe, ha fegyelmének acélfalain csak parányi rést is találhatna a napi politika.* Mert a politika változó. A politikusok, jók vagy rosszak egyaránt, elmúlnak vagy átalakulnak. *De a hadseregben élő nemzetnek örökké élnie kell.* Ez a világ mindig marakodás volt. S még néhány száz évig az is marad. Mindannyiunknak tudnunk kell, hogyha magunk nem törődünk magunkkal, akkor a kutya se törődik velünk. Ezért a magyar élete legfőképpen *ma fegyver, fegyver, fegyver és jó vitézi rezolúció,* mint ahogy minden magyar katona remek és örök ideálja, a második Zrínyi hirdette az Áfiumban.

A TEKINTÉLY „NAGYOBB DÓZISA”

Imrédy Béla miniszterelnök az „1938-as Kör” vacsoráján újrafogalmazta, illetőleg szabatosabban értelmezte régebbi szintézisét a szabadság és a tekintély egyensúlyáról. Ezt a viszonyt, amely gyakorlati megvalósulását legtökéletesebb politikai formájában a brit közéletben érte el, éppen száz esztendővel ezelőtt a szentszövetségi reakciónak nagytehetségű ideológusa, Gentz Frigyes, Metternich íródeákja, a következőképpen fejezte ki: „Két alapelv szervezi az értelmi, az erkölcsi és a politikai világot. Az egyik a haladás és a szabadság gondolata. A másik a haladás és a szabadság szükségképpen korlátozásának alapelve. Ha csak az első érvényesülne állandóan, akkor minden a szelek és a habok zsákmányává lenne. Ha csupán a második, akkor világrendünk kövesednek meg, ebben a szellemi szklerotizmusában elveszítvén minden ruganyosságát, minden tájékozódó és alkalmazkodó készségét, egy kiszikkadt politikai sivatag dermedt atmoszférájában.”

Imrédy Béla eddigi nyilatkozataiban a szabadság és a tekintély, a haladás és a fegyelem szimetriáját ismerte el mérvadónak a maga politikai irányvételében, most a fegyelem és a tekintély „nagyobb dózisát” követeli az egyéniség és a szabadság igényeivel szemben. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy az ilyen eltulodások a szabadság és a tekintély viszonyában mindannyiszor, a dolgok belső erőinek természetes logikája gyanánt bekövetkeznek és átmenetileg meg is valósulnak, amikor az államéletet nehéz válságok emésztik s amikor a cselekvés és az intézkedés egyöntetűségének és gyorsaságának kényszere háttérbe szo-

rítja a szabadság klasszikus ideálját s az államlétnek azt a formáját, amelyben a szabadság gondolata a politikai értékrendszer legfelsőbb fokán foglal helyet.

El tudunk képzelni ugyan olyan megoldásokat is, amikor a szabadságeszme proklamált lefokozása nélkül is, a belső fegyelem automatikus kialakulása magától engedi az első vonalba a tekintélyi elvet „külső eszközök igénybevétele nélkül is.” Ilyen például a szabad nemzeteknél *a kritikus vagy veszélyes időszakban felmozduló nemzeti egység belső disciplínája, vagy a nagy személyiségek kormánya, illetőleg a nemes politikai értékek koncentrációja*, amelynek erkölcsi súlya pótolja a normális kormányhatalom hivatali tekintélyének esetleges csorbáit és hézagait. Ez a megoldás a nemzeti társadalmat azzal az erős megnyugvással tölti el, hogy a haza sorsa felett való sáfárkodás óriási felelőssége a legalkalmasabb és legrátermettebb vezérférfiak kipróbált kezében van. Olyan tekintélyi rendszer; alapítása, amely a diktatúrába menekül, csak akkor látszik indokoltnak, ha más alkotmányos megoldások már reménytelenekké vagy lehetetlenekké válnak s amikor ősi római szokás szerint, meghatározott időre és megszabott feladatra a szenátus, vagy a törvényhozás szükségesnek tartja minden hatalomnak egy kézben való egyesítését, „nequid respublica detrimenti caperet.”

Azok a körülmények,! amelyek ilyen rendkívüli felhatalmazást adnak egy embernek s amelyek ilyen rendkívüli lemondást követelnek a közösségtől, lehetnek kül- és belpolitikai természetűek. Nézzünk először szemébe az utóbbiaknak. Igaza van Imrédy Bélának hogy a szociális ártrendezés és megújulás ütemét gyorsítani kell az idők ritmusai szerint. Ami a nyár végén Kaposvárott még elegendőnek látszott s az a kompromisszum, amely a felelős tényezőket a meghalni nem akaró szociális status quo és a mindent egyszerre, egyetlen heves lendülettel „újjáteremtő” mozgalom között még elképzelhető volt: ma már többé-kevésbé túlhaladott álláspontnak tetszik. *Kérdés csupán az, hogy az alkotmányos elveken nyugvó közszabadság, amelyből már húsz év óta annyit feláldoztunk, útjában áll-e az olyan sebességű és mélységű reformáramlatnak, amely Imrédy Béla szeme előtt lebeg?* Az is kérdés továbbá, hogy az *alkotmányos elveken nyugvó szabadságnak még drasztikusabb napfogyatkozása megfelel-e annak az életformai szükségletnek, amely húsz éven át úgy-*

szólván egyedüli erkölcsi léalapja volt annak a milliányi magyar-nak, aki most van visszatérőben az anyahazához?

Nem vagyunk túlzott jó véleménnyel a mai magyar törvényhozásnak sem összetételéről, sem színvonaláról. Eszünk ágában sincs félteni azon honatyák nagy többségének képviselői megbízólevelét, akiket leginkább egy szerencsétlen politikai improvizáció avatott a törvényhozás tagjaivá. Viszont *alig tudjuk elképzelni, hogy ez az engedelmes, ez a hallgató, ez a megfélemlített képviselőház ne szavazna meg legott és tüstént minden olyan reformjavaslatot, amelyet a kormány csak eléje terjeszt.* Hiszen az idők egyetemes pszichózisának fertőző rajongása alól ez a testület se volt kivéve. *Nincs az az országrendezés, nincs az a szociális újítás, nincs az a honvédelmet erősítő javaslat, vagy költségvetés, amit ezzel a parlamenttel megszavaztatni és szankcionáltatni ne lehetne.* Ha ez a törvényhozás néhány nap alatt elfogadta és kodifikálta a zsidótörvényt, vagy úgyszólván egy tollvonással áttörte a szeszfrontot, akkor *egyenesen elgondolhatatlan, hogy ne lehessen vele törvénybe iktattatni akár egy új földbirtokpolitikát, akár a kapitalizmusnak legrigorózusabb állami ellenőrzését, akár az álláshalmazások likvidálását, akár a fiatalságnak existenciához jut-tását.*

Abban is igaza volt Imrédy Bélának, amikor azt írta, hogy ennek a nemzetnek szüksége van „a távoli szemlélő számára talán pompázatosabbnak, tetszetősebbnek látszó, de közről bizony kopottas és divatjamúlt öltözék levetésére.” Ha ez alatt a nagy trófus alatt Imrédy Bélának az a gondolata rejlik, hogy a nemzet nagy próbatétele előtt mindenkinek át kell vizsgálnia tulajdon múltját vagy, hogy régi intézményeink korhű átépítést igényelnek: akkor ebben senki se mondhat neki ellent. És ha kopottas és divatjamúlt öltözék alatt azt a nehéz díszmagyart gondolja, akár jelképileg is, amelyet 1918 októbere óta még parádéba se lett volna szabad magunkra öltönnök, hát még százszorta inkább van igaza. *De a magyar alkotmányos szabadság nekünk nem kopott, divatjamúlt öltözékünk, hanem a bőrünk, az emberi, nemzeti és történelmi életalkatunk, amelyet nem rázhatunk le magunkról életveszélyes sebek felszaggatása nélkül.* Es mert nincs is emberi ésszel megtalálható oka, célja és szükséglete annak, hogy ezt megtegyük: *gyerünk a nagy reformokkal a törvényhozás elé, percnyi késedelem nélkül.* Ez a kissé hervatag képviselőház se lehet rosszabb, mint az utolsó

rendi diéta volt, amely hetek alatt hajtotta végre az 1848-iki márciusi és áprilisi törvények „csodás forradalmát.”

Nehogy egy pillanatra is azt higgye Imrédy Béla, hogy Kossuthnak nagy és biztos többsége volt abban az időben akár az alsó, akár a felső táblán. Néhány nappal a februári párizsi forradalom kitörése előtt még legszűkebb elvbarátai, úgymint Szentkirályi Móric, Klauzál Gábor, Lónyay Elemér s a reformpárt többsége hevesen intrikák Kossuth vezérsége ellen. Amikor 1848 március 3-án Kossuth Lajos elmondotta történelmi beszédét a haza újjáteremtéséről: *az előtt az alternatíva előtt állott, hogy vagy a konzervatív reformerekkel szövetkezik, illetőleg a szabadelvű ellenzéknek imént még malcontents tagjaival, vagy Táncsis Mihályékkal, a pesti utcával és a márciusi ifjúsággal.* Tudjuk, hogy Kossuth mennyire fel volt dűlva, amikor értesült a március 15-iki mozgalomról, mert okkal, ok nélkül attól tartott, hogy a szociális mozgalom a törvényhozás kezéből átsiklik az utca kezébe. Ha ez az 1847-48-iki rendi országgyűlés egyesítette is magában a nemzeti középosztály díszét-virágát, azért nagy többségét nem lehetett meggyanúsítani, hogy túlságosan lelken-dezett volna Kossuth közjogi és szociális radikalizmusaért. *Kossuth mégis ezzel a konzervatív réteggel csinálta meg a jobbágy-felszabadítást. Mint reálpolitikus, tisztában volt ugyanis annak a sajtóságos paradoxonnak értelmével, hogy a reformokat, amennyiben azok életképesek, elsősorban azokkal kell megvalósítani, akiknek az érdekét sérti, sőt, akik esetleg ellenzik is, de akiknek aktív támogatása nélkül futóhomokra építené minden reform-déliabáját.* Disraeli óta is szinte hagyományává vált az angol közéletnek, hogy a liberális pártok által követelt társadalmi reformokat a tory-kormányok valósítsák meg. Imrédy is minden jóindulata és idealizmusa mellett hiába próbálkozna megalkudni vagy szövetségre lépni a mozgalommal. Ennek a mozgalomnak forradalmi szárnya nem reformpolitikát akar elsősorban, hanem hatalmat és felfordulást. *S Imrédy Béla nem kínálhat annyi sokat nekik, amennyit ők kevésnek ne tartanának.* Ezeket csak eggyel lehet leszerelni. Azzal, ha feláll helyéről és betessékeli őket a miniszteri székekbe. Viszont magát a tekintélyi elvet is csak akkor valósíthatja meg, ha a nominált tekintélyi elvet elsősorban azzal az irányzattal szemben érvényesíti, amely hónapok óta egyebet sem csinál, mint azt, hogy aláassa a közhatalom tekintélyét.

A MAGYAR IMPÉRIUM TÖRVÉNYE A FELVIDÉKEN

Az ezeréves magyar impérium a honvédsereg szuro-nyainak élén elkezdte bevonulását, illetőleg most hajtja végre új honfoglalását a nekünk visszaitélt területeken. Itthon, minálunk, a szűkebb honban is nagy az öröm és boldogság. Nemcsak azért, mert egy milliónyi magyar tömeg friss, pezsdülő vére kapcsolódik Magyarország társadalmi, politikai és gazdasági szervezetének kissé lomhább vérkeringésébe, hanem azért, mert még a legborúlátóbb elmékben is gyökeret ereszthet az a felfogás — ki tudja, micsoda mélységekből tört fel e hit szökőárja —, hogy *bal-szerencsénk hosszú periódusa véget ért* és a rosszcsillagú Magyarország helyett egy új, merészebb, igazibb, mélyebb és szociálisabb Magyarország napja van felkelőben a felvidéki hegyek mögül. De mi a mi örömünk és boldogságunk azokéhoz képest, akiknek falvaiban és városaiban húsz év után először jelenik meg a magyar erőnek és uralomnak tündöklő vértetében a magyar honvédség. Mi a mi örömünk és boldogságunk azokéhoz képest, akik két év-tized óta nem láttak magyar katonát s akikre — ha a tragikus húsz esztendő szülőttei voltak — hamarabb ért a kereszt-víznél az édesanya könnye, annak a Mater Dolorosa-nak hét tör által átvert szívéből, aki csak a bánatnak s a remény-telenségnek szülte magzatait.

Micsoda tébolyító és szívszaggató ujjongás lehet ama szívek osztályrésze ma és holnap és holnapután, akikben úgyszólván napok alatt vált áldássá magyarságuk átka. A boldogságnak is van elviselhetetlen mértéke mint a fá-
dön keresztül tehetetlenségünk marcangoló tudatában hall-

gattuk és felfogtuk hangtalan segélykiáltásaikat: most a boldogság paroxizmusának őrző és őrzítő ujjongása szorítja össze mellünket, amikor ölelésre tárulnak karjaink az ő szabadulásuk fogadására. De a tér és a lég finom akusztikájában elveszhet-e vagy elenyészhet-e azok honvágyának gyötrő és üvöltő némasága, akik ottmaradtak s akiket a Gondviselés további próbatétel terhének viselésére ítél s akiknek honvágya szinte megtízszereződni látszik most a hazaérkezők örömeiben és az itthoniak adventi várakozásában. Maga Kánya Kálmán, a realista diplomata mondotta, hogy súlyos áldozatokat kellett hoznunk azokért az eredményekért, amelyeket elértünk. Amikor most Pozsonyra, Nyitrára, Lócsére és Eperjesre gondolunk, annak az emigrációnak elmondhatatlan bánatát érezzük, amelynek egy részét a jószerencse amnesztiája visszatérni engedte az ősi küszöbhöz, hogy megszászorozza azok buját-gondját, akik számára az ítélet nem volt könnyörületes s akik meghasadt szívük vígasztalanságában epednek tovább a számkivetésben.

Az élet és a valóság azonban rideg törvényhozó. Az ünnepek után következnek a hétköznapiak, s akik sajtó kebellet élnek át a hazatérés és a hazafogaclás szaturnáliáit, mert egyelőre kizárattak az unifikációból: szorongva figyelik ennek az állami egyesítésnek végrehajtását. Sorsuk ugyanis nem utolsósorban függ attól, hogy a *magyar kormányhatalom mekkora eszélyességgel, minő bátorsággal s micsoda animusszal lát hozzá az egyesülés kérdésének megoldásához.*

Olyan embert kell kijelölni erre a súlyos feladatra, aki a saját lényében összeegyeztetni tudja az unifikáció munkájánál a Felvidék magyarjainak kényszerű provincializmusát az egyetemes magyar nemzetpolitika hagyományaival s azokkal a nagy érdekekkel, amelyek történelmi céljaink vonalán fekszenek. Ez a magyar nemzetrész nem azért tér vissza, hogy bármily jóindulatú avatatlanságból eredő új sebeket kapjon, hanem azért, hogy régi sebei az anyai ápolásban gyorsan és biztosan gyógyuljanak. *Ez a visszatérő magyarság nem bírná el a mi pártpolitikai harcaink romboló hevét, mint ahogy nem bírná el húszéves múltja némely alakjai tévelygéseinek felhánytorgatását vagy akár csak azt is, hogy igazoló eljárás alá vegyük olyan tényezőknek priuszát, akiknek magatartása tekintetében nem igényelhetjük a döntőbíró szigorát. Egy irgalmas nővérnek szinte személytelen, lágy jóságával kell*

lehajoljunk a lábadozó beteghez, nem pedig egy kérlelhetetlen vizsgálónak Röntgen-szemével, amely két évtized homályán akar átvilágítani. Mi senkit se büntethetünk. Mi csak megjutalmazhatjuk azokat, akik az átlag opportunizmusán túlhajló hősiességgel teljesítették kötelességüket. Ha netán esetenként meg is kell torolni olyan vétkeket, amelyek akár kémkedésből, akár spiclirendszerből eredtek és ha át kell néznünk a fejük fölött azoknak, akik innen maradtak a fajtájuk iránt való vérségi kötelem vonalán: nem lehetünk bírái olyan politikai álláspontoknak és magatartásoknak, amelyekért talán sokkal inkább felelős volt a helyzet reménytelen stabilitása, mintsem az egyén esendő labilitása.

Mi nem indulunk a bosszú fekete zászlajával a Felvidékre, hanem csak a szabadság, az igazság és az enges ztelődés fehér lobogójával. Nem a múlt érdekel bennünket, hanem, a jövő. Hiszen mindennemű elhatározásunkat és cselekvésünket ahhoz a kötelességérzethez és ahhoz a hivatástudathoz kell mérnünk, amelynek első lépcsőfokát értük csak el s amelynek teljesítésében nem lehet más eligazító törvényünk, mint azoknak az érdeke, akik úgy érzik, hogy egyszer az ő számukra is ütni fog a jóvátétel órája s akik számára lesz még egyszer ünnep a világon. *Ne a cseh és román módon uralkodjunk, hanem az ősi és biztos magyar tradíciók szabálya és formája szerint. Azzal vagyunk és azzal leszünk különbek amazokénál, hogy semmi-ben sem hasonlítunk hozzájuk.*

A magyar uralom törvénye nem a rövid- és heveslélegzetű erőszak, hanem a fölényes és derült méltóság-öntudata. Nem azért adatott kezünkbe a jogar a Kárpátok koszorúján belül ezer esztendőn át, mert az önkény, vagy a hirtelen úrrá lett parvenü kapzsiságával, brutalitásával és rövidlátó bosszúállásával éltünk hatalmi pozíciókban. Hanem azért vagyunk elsősülöttjei a Dunamedencének, mert nálunknál senki jobban nem tudta megvalósítani a rend eszméjét a szabadságban, az egyéniség méltóságát a fegyelemben, a türelmet a hatalom gyakorlásában, az európai jogrend szellemét az uralmi öntudat előkelőségében, az eszélyességet az erélyben, a szilárdságot a haladásban, a fejlődést az állandóságban s az uralomra termettség kérkedés nélkül való természetes igényét ama korlátok természetes respektusában, amit erőink fogyatékának és missziótudatunk nagyvonalúságának egyensúlya állított elibénk.

Ha annakidején Ferenc József fátyolt tudott borítani

egy másik hús esztendőre és *ha ez a nemzet, ha nem is felejtette el, de meg tudta neki bocsátani Aradot és a pesti Újépületet: nyilván most se lehetünk rosszabb magyarok, mint Deák és Andrásy nemzedéke volt s nem lehetünk haragtartóbbak, mint Ferenc József a debreceni trónfosztás után.* A legnagyobb büntetés, amellyel a felháborodott nemzeti közvélemény sújtotta azokat, akik a darabont-rendszerben annakidején kezet emeltek a nemzet ellen s hajlandók voltak kiszolgálni a neoabszolutizmust, csupán a társadalmi bojkottnak egy neme volt azokkal szemben, akik csúszás-mászásukban túlméntek a leghitványabb labancság mértékén is. *S ha az a célunk, hogy a szlovák önkormányzattal őszinte és barátságos viszonytartsunk fenn és hogy messzelátó szemek egy pillanatra se vegyék le tekintetüket a lengyel-magyar határ hipnotizáló magaslatairól: akkor egy bölcsebb és nagyobbvonalú magyar politika előtt egy percig sem lehet vitás a követendő magatartás iránya a visszacsatlakozó magyar Felvidéken.* Ez vonatkozik a nemzetiségi s a társadalmi békére egyaránt, amelynek sorsdöntő jelentősége előtt vissza kell torpanniok az efemer jelszavaknak és egy állítólagos korszellem zavaros hullámszásainak. Mert a politikai, divatok a dolgok természetes rendje szerint változnak. S mi se vonhatjuk ki magunkat bizonyos kor-eszméknek gyakran termékeny vagy legalább is felfrissítő nemzetközi járványa alól. E politikai divatok azonban megfelelő helyre kell hogy szoruljanak értékszemplétünk skáláján azokhoz az immanens és halhatatlan célokhoz képest, amelyekhez való viszonyunk helyes formálásától függ egész nemzedékünk értéktartalma a történelem ítélőszéke előtt.

A KOMÁROMI NÁSZ

Ó-Komárom, 1938 november 6.

A nagy életek kútfeje rendszerint egy-két óra, melynek tartama alatt az ember érzi az Istent s amelynek emléke és illata elegendő, hogy az egész életet édességgel és erővel töltsse el. Ilyen érzések és gondolatok rezegtek szívünkben, amikor autóbuszunk átdöcögött az új- és a régi Komáromot most már végképp összekötő Dunahídon. A keskeny kis utcákon és tenyérnyi tereken olyan arcok tízezreivel találkoztunk, akik szemelláthatólag, mintha erre az egy napra összpontosították volna létük lényegét. Arcok, amelyek újak és egyben oly régi ismerősök, mert szinte csak ezekben a percekben hullott le róluk egy idegen erőnek húszéves árnyéka s amelyekről csak most esett le igazi énjüket leplező maszka egy húszesztendő múltnak. Ezekre a vágytól, fájdalomtól és gondtól elgyűrődött arcokra egyszerre a tébolyító örömmel és az embertöltőnyi csodavárás beteljesedésének akkora vígassága és fényessége áradt, amelynek kifejezésére nincs többé szómuksika, *csak a hála dadogása van az Örökkévalóság felé*, amikor a gyötrelme nyilatától megsebzett szívünknek minden könnyét clibénk ontották az imént visszanyert életnek visszacsapó hullámában.

Ugyan mit válaszoljunk a kis cserkész fiúnak, aki a maga büszke boldogságában azt mondta: ez az utca a Nádor-utca, húsz esztendeig valahogy másképp hívták, de a nevét mi már akkor is elfelejtettük, amikor elkeresztelték? És mit annak a kislánynak, aki ujjatlan kis magyar ünneplőjében négy órán át didergett a novemberi csatában s kékülő szájával csak ezt rebegte folyton felénk: sohase volt ilyen melegem! És mit a Petőfi-nyakkendő, nagyságos ábrázatú komáromi öreg magyarnak, aki az írás szövege szerint azt ismételtette: „Most már elbocsáthatod, Uram,

szolgádat a Te irgalmasságod szerint, mert látták szemeim Magyarországot”? És mit mindazoknak, akik itt reszkettek és lánogtak körülöttünk a pillanatok soha el nem felejthető frenézisében s akik húsz esztendőn át a kétségbeesés völgyéből, a kitagadottság messzeségéből szemlélték álmaik hegy-csúcsait.

Vannak emberi találkozások és beszélgetések, amelyekben nem a kimondott szavak játsszák a főszerepet, hanem a közéjük iktató csend és hallgatás feszültsége. Valóban semmit sem tudunk szólni. Sose éreztük még annyira a stílus nagy művészenek, Flaubertnek igazságát, mikor azt írta nagy regényében, hogy az emberi szó csak egy repedt üst, amelyen legfeljebb medvetáncoltatásra alkalmas dallamokat verhetünk ki akkor, amikor szeretnők elérzékenyíteni a csillagokat. *Mert itt most nemcsak az élő szívek dobolják, de a koporsók is megnyögik a sírban a változást.* Mert ezek itt nálunknál sokkal jobban szerették ezt a „csúnyácska kis hazát” — mint Széchenyi mondta keserű honszerelmének egy elszilajult pillanatában. *Ezeknek, a húsz év tér- és időbeli távolán át csakugyan szép volt, gyönyörű volt Magyarországa* melynek most keblére dobták magukat. Ez az a hazafiasság, amelynek mélységébe egy pillantást vethettünk csak s *amelynek kútjába, ha követ dobunk, sokáig kell hallgatod/jiunk, mire meghalljuk loccsanását. Le kell borulnunk előttük, hogy fölemelkedhessünk hozzájuk.* Olyan érzéshullámok áradnak belőlük, hogy szinte túlerősek nekünk s mintha alig tudnának a mi óvatosabb szellemünknek kurta folyócskáival együttthaladni. *Ezért is kell masabbakká lennünk, mint voltunk és vagyunk.* Ezeknek itt húsz esztendő óta nem volt egy nyugodt és szép éjszakájuk. És ha elnyugodtak mégis néha álmaik boldogságában, csak mint a csapongó galamb, amely megpihen a tör hegyén.

Ez órák lüktető és növekvő feszültségét, a kormányzó bevonulása pecsételte meg, amikor fehér lován, *mint a fény fejedelme szállott ebbe az imént még fakó és nyirkos fénytelenységbe.* Azóta, hogy egy hasonlóan nedves és ködös novemberi napon fehér lova átlépkedett Budapest határán, mint az új magyar mithologia hőse, *itt és odaát minden esztendőben mindenki erről a jelenségről ábrándozott.* A magyar hőstrege szimbolikus fehér lováról, melynek lovasa tűzben és vérben gazolta át a századokat, hogy végül is patkóinak csattogása alatt megmozduljanak a kövek és a lelkek, amelyek szinte

megkövültek bánatuk vigasztalanságában. Ha az élet értékét az élményekkel való telítettsége adja meg, akkor e napon minden magyar másképp számlálta az órák múlását, mint a hideg kalendárium.

De meg van írva rólunk sorsunk könyveiben, hogy boldogságunk sohase lehessen teljes, egyetemes, föltétlen és zavartalan. Alighogy visszatértünk a Duna jobbpartjára, kezünkbe került gróf Esterházy Jánosnak a pozsonyi magyar lapban megjelent szózata Az első lélegzetre úgy hatott reánk ennek a cikknek fájdalmas pátosza, mint az árny leküzdhetetlen, makacs, megújuló támadása a fény ellen. A pozsonyi, a nyitrai s a nagyszöllősi magyarság fájdalma sikoltzott e szavakban, amikor bejelentette, hogy *élére áll annak a meg fogy ott csapatnak, amelyet a döntőbírószábi ítélet kizárt a magyar állami élet közösségéből*, de vállalja, amint ahogy vállalta a küzdelmet, amikor „még egymillió sereg élén állott.” „Könnyű lett volna neki is a kényelmesebb, kevésbé felelősségteljes és könnyebb hivatást és munkakört választania. De egy pillanatig se foglalkozott azzal a gondlattal, mert elválaszthatatlanul összenőtt azzal a talajjal, amelyet ősei vérükkel és verejtékükkel tettek termékenyvé a magyar gondolat részére, amelynek talaján ringott a bölcsője s amelynek sorsával egybeforrott lelkének legkisebb része is, egész énje, minden gondolata, vágya és remény-sége.” De akármilyen kemény és súlyos is a kereszt, amelynek hordozására vállalkozott, *nem akar a kötelességteljesítésben határt ismerni, mert a magyar kötelességteljesítésnek nincsenek és nem is lehetnek határai*. A sors kegyetlen és igazságtalan lehetett a pozsonyi, a nyitrai s a nagyszöllősi magyarsággal.

De ha valamikor elviselhetővé válik az új elszakítottság friss sebe, akkor azt csak ennek az ízig-vérig magyar úrnak, e magyar szamurájnak fogjuk megköszönni és meghálálni. *Ottmaradt a legjobb, a legéberebb, a legbátrabb pásztor, ki magától választotta a keményebb sorsot* a megkisebbedett tér jeges éterében, a kopárrá aszott tájakon, hogy *megőrizze megcsappant nyáját*. És ha nekünk is könnyebbé tette az ő magyarjainak életéért való felelőségünk tudatát s ha a komáromi dicső órák után ez a szózat úgy illetett meg bennünket, mint a néma apáca cirógatása, mely még a fehérségre is fehérséget tud varázsolni, akár gyöngyszemet a fehér homlokra: mégis mi adja neki a bátorságot és a biztosságot a lét összes helyzeteiben? Ez a magyar úr, a tetőtől-

talpig férfi, a név és a vér szerinti arisztokrata *akkor közelítette meg legjobban saját mélységét, amikor elszánta magát, hogy énjének legbensőbb lényéből hozza jelszinre saját véreből nagy őseinek árnyékló hatalmát.* S ha mégis vigasztalást merítünk s ha magunknak nagyon kívántuk is ezt az Esterházy Jánost: tudjuk meg, hogy *azoknak odaát még sokkal nagyobb szükségük van rá.* S ha elmondhatta szózatának végén, hogy „többé sohase lesznek az elhagyatottságnak és az árvaságnak olyan nyomasztó helyzetében, mint voltak húsz éven át”, el kell hinnünk annak a férfiúnak, aki a *született nemzetvezérek közül való* s akinek áldozata és heroizmusa teszi egyedül emberileg elviselhetővé azoknak bánatát és nosztalgiaját, akik könnyektől fátyolos szemmel itták fel emlékezetükbe lehalkított rádiójuk mellett a magyarság nagy komáromi nászának boldogságát.

1938 NOVEMBER 13.

LÁBUNK MÁR A KENGYELBEN VAN

Nyilas nyomtatványok első oldalán harsog az új jelszó: elégedetlenek vagyunk! Ezúttal nem a belső társadalmi és gazdasági status quo rozoga hajlékát perzseli a mozgalom új és népszerű címkéjének csóvája, hanem azt a belvederei demarkációt, amely elfoglalta Észak felé a trianoni határ helyét. Nem hiszem, hogy akadna épeszű és romlatlan lelkű ember ebben a megnagyobbodott hazában, aki a percnyi boldogság entuziazmusának gőzkamrájából ha egy kissé kidugná a fejét, ne szegezné tekintetét, figyelmét és várakozását azon nyomban a határokon túlrekedt magyarság, tótság és ruténség felé, s akinek örömkelyhében ürömcseppek ne maradnának Pozsony, Nyitra, Eperjes, Lőcse és Nagyszöllős sorsa miatt. Az meg éppenséggel hihetetlen volna, ha *a részeredmény után bárkinék is eszébe jutna az idegi és a lelki leszerelés kába eudaimonizmusában hüvelybe zárni kardunkat és újabb húsztendőre elkeveredni a henyé álmok vánkosán.* Hát persze, hogy elégedetlenek vagyunk. S azok is leszünk, ameddig fajunk és nemzetünk jövője nem nyugszik megint azokon a hegyerinceken, amelyek a magyarság nagy missziós tudatát zárt geopolitikai egységbe foglalták.

Ám kénytelenek lennénk perbeszállni az elégedetlenséggel, ha az az Imrédy-Kánya-Teleki-féle diplomácia erőfeszítéseinek értékelésére vonatkoznék. Könnyű az egzaitádóknak és a túlzóknak. Könnyű a felelőtlen és a beavatatlan bírálatnak. Könnyű azoknak a mozgalmi hepciásokoknak és maximalistáknak, akik, Isten tudja, micsoda napkeleti bölcsesség lótuszvirágának birtokában mindent kévéeseinek és mindenkinek munkájára rásütik az olcsó

kritika vásári bélyegét. Könnyű azoknak, akik abba a bővös körbe tartozhatnak, amely a bölcsék kövének mágiájával mozgatja annak a szélmalom-alatti külpolitikának szárnyait, amely kevés vágott dohányukat örli. Hiszen *maga Kánya tette azt a megrendíti) vallomást képviselőházi beszédeben is. hogy drágán fizettük meg azokat az eredményeket, amelyeket elértünk.* Pozsony és Nyitra, mint Kassa és Ungvár kompenzációja, valóban a nemzet lelkiismeretét mintha Pókainénak örjítő dilemmája elé állítaná, vajjon melyiket szeresse.

A döntő ítéletet különben is a baráti nagyhatalmak külügyminiszterei hozták, amelynek alávetettük magunkat. S ha meggondoljuk, hogy a belvederei eredmény egy cseppnyi véráldozatunkba se került, akkor azt hisszük, hogy az Imrédy-kormány, melynek nem állottak rendelkezésére a lengyel vagy a német állam hatalmi eszközei, nem elégedetlenséget és gáncsot érdemel, hanem elismerést és köszönetet szép munkájáért. Nyilván Imrédyék és Kányáék is úgy gondolkodtak, amikor elfogadták a döntőbíróóság ítéletét, mint az idősebb Andrassy Gyula. Mikor ugyanis a kiegyezési tárgyalások folyamán Ferenc József azt kérdezte a magyar gróftól, nos, mit fognak csinálni majd akkor, ha követeléseiket teljesítem, amelyek szinte egyértelműek a független magyar államiság attribútumaival, Andrassy ezt felelte: — *Felség, csak segítsen bennünket a lóra, lovagolni azután magunk is tudunk.*

Annakidején szegény nagy Cavour se kerülhette el, hogy a forróbb véralkatú olasz hazafiák a vádak és a rágalmak köveivel ne parittyázzák az olasz nemzeti egységmozgalom demiurgoszáat. Noha Cavour maga is nyomban lemondott a villafrancai fegyverszünet után, amelyet háta mögött tulajdon szövetségese, III. Napoleon kötött Ferenc Józseffel, a torinói parlamentben nem kisebb ember, mint maga Garibaldi rontott a piemonti grófnak s azzal vádolta meg, hogy becsapta az országot, amikor az olasz haza testéből fizetett azokért a határokért, amelyeket Magenta, San Martino és Solferino után kapott. *Cavour, mint egy kicsiny ország miniszterelnöke, minden találékonyága és fortélyosságá dacára se kerülhette el azt a sorsot, amely mindenkinek elmaradhatatlan osztályrésze, aki nagy urakkal egy tálból cseresznyét eszik.*

Ez a minden időknek egyik legnagyobb államfér fia ugyanis csak úgy tudta Plombières-ben megszerezni hatalmas tervei számára a francia császárt, hogy kénytelen

volt szerződésileg átengedni Nizzát és Savoyát azért a katonai támogatásért, amelyet III. Napóleon ígért Olaszországnak úgyszólván teljes felszabadítása érdekében. Badinquet úr — mint az európai pamfletirodalom csúfolta III. Napóleont — elment ugyan az olasz földre s Lombardiának egy részét vissza is szerezte Piémont részére, de az eredeti szerződési kötelezettségek nyilvánvaló megszegésével s Cavour kizárásával, békét kötött Ausztria fiatal császárával. Először azért, mert a német törzsi szolidaritás nevében Poroszország már mozgósítani kezdett Franciaország ellen s Ausztria védelmében; másodsor azért, mert akciója folyamán arra a megismerésre jutott, hogy *egyáltalán nem francia hatalmi érdek egy olyan erős és egységes Itália, mely neki vetélytársa lehet a Földközi-tengeren*. Napoleon tehát megszegte szavát. Magukra hagyta az olaszokat. Ennek ellenére ragaszkodott a plombiéresi megállapodások ama pontjaihoz, hogy Nizzát és Savoyát nyomban a békeszerződés aláírása után (Zürich) adják át Franciaországnak. Ez meg is történt. Cavour tragikus helyzetét az olasz hazafiak előtt még elviselhetetlenebbé tette, hogy Savoya volt az uralkodóház, Nizza pedig Garibaldi szülőföldje és bölcsője.

Mindazonáltal Cavour politikája még ilyen fájdalmas és megalázó áldozatok árán is igazoltatott. Legintelligensebb kor- és munkatársai vele együtt vállalták az olasz maximalisták vértódulásos látomásainak szörnyű vádjait, amiért teljesítette Napoleon Shylock-követeléseit. A parlamentben csak úgy tudta megállni helyét e szörnyű és igazságtalan támadások ellen, hogy maga a népszerű *ré galantuomo*, II. Viktor Emánuel király állott a pártjára s a maga nagy tekintélyének ércpajzsával fogta fel a minisztere felé süvöltő nyilvesszőket. A király is, de az értelmesebb olasz közvélemény is tudatában volt ugyanis annak az igazságnak, főleg az 1848-49-iki balszerencsés tapasztalatok után, hogy Piémont, sőt a forrongó itáliai félsziget egymaga képtelen a szentszövetségi hatalmak ellen kicsikarni az olasz nemzet igazságát, hanem csak francia segítséggel, illetve a segélynek fájdalmas területi áldozatokkal való megvásárlásával. De épp ennyire igazuk volt azoknak az olasz hazafiaknak, akik az ideiglenes és átmeneteredmény után a saját felelősségükre elindították a Farini-féle népszavazási földrengést Közép-Olaszországban és Garibaldi szicíliai és nápolyi vállalkozásának eposzát, Cavour hatalmas

előkészítő munkája után. A ló fel volt kantározva. A ló elindulhatott. Meg sem állott többé, ameddig lovasa a római Porta del Popolo-ra és a Chioggia tornyára föl nem tűzte a zöld-fehér-piros olasz nemzeti trikólórt.

Imrédy, Kánya és Teleki diplomáciája egyáltalán nem szerzett jogot és okot arra, hogy a nyilas kritika jó lélekkel lefitymálhassa vagy keveselhesse az elért eredményeket. A jégtörés nagy munkája az ő sikerük. *Az elért eredmény annál maradandóbbnak és értékesebbnek látszik, mert egyrészt nem kellett akkora területi áldozatokat hozniok a külföldi segítségért a történelmi Magyarország rovására, mint tette azt Cavour 1859-ben.* Másrészt azért, mert állami függetlenségünket nem érte csorba s olymódon tudtuk biztosítani nagy barátaink hatóságos támogatását, amely nem hozott kibékíthetetlen ellentétbe más hatalmi tényezőkkel sem. Harmadszor egy esetleges nagyobb eredménynek elérése kizárólag idegen segítséggel könnyen hozhatta volna a felszabadított Magyarországot abba a helyzetbe, amint amit már megért 1699-ben, a karlócai béke után, amikor *Lipót császár a támogatás, illetve a hódítás jogán az elvázott magyar nemzetre rázúdította a német neoaquistica comissió-t.*

Az Imrédy-kormány csak akkor követne el helyrehozhatatlan hibát, ha megállana akár egy lélegzetvételnyi időre is, amíg nem biztosította az Erdős-Kárpátok gerincén a közös lengyel — magyar határt. Azt az akciót, amelynek eredményeit éppen 1938 nov. 12-ikén iktatta a magyar törvényhozás a „nemzet legméltóságosabb történetkönyvébe”, a magyar Corpus Jurisba, folytatni kell északkeled irányban. A vasat addig kell ütni, ameddig meleg. Kihűlt vasból nem lehet már se munkára, se harcra alkalmas hajlékony és szilárd eszközt kovácsolni. *Ez vonatkozik egyrészt a kárpátaljai helyzet forró bizonytalanságára, másrészt a magyar nemzet elszántságára.*

Vannak idők és alkalmak, amikor a kockázat elöl való meghátrálás nem egyéb, mint gyáva megfutamodás a történelmi kötelességteljesítés elöl. Vannak helyzetek és alkalmak, amelyeknek pszichikus lebegését nem felhasználni olyan filiszterség lenne, amely méltatlan a magyarsághoz s a mostani történelmi időkhöz. S végül a szerencsét is akkor érdemeljük ki, ha merjük vállalni a rizikóját. Aki nem megy nagy tétek után, az sose fogja elveszíteni zsebéből az aprópénzét, de nem is söpör be olyan nyereséget a sorstól, amelynek birtokában egyedül érdemes felállni

a politika nagy játékasztala mellől. A lengyel- magyar közös határ, azaz a Ruténföld birtoka annyira primer, akkora életbevágó érdeke ennek a nemzetnek., hogy érdemes érte vállalni még nagy feszültségeket és kockázatokat is. Köszönjük nagy barátainknak, hogy nyeregbe segítettek bennünket. *Lábunk már a kengyelben van. Indulhatunk!*

IMRÉDY ÚTJA

A megnagyobbodott Magyarország legfontosabb és legégetőbb belpolitikai kérdése többé nem az, hogy reformok legyenek-e vagy sem, hanem az, hogy a további halogatást, kerteiést és kitérést nem tűrő reformirányzatot alkotmányos eszközökkel munkálják-e, avagy a totalista államok példamutatása szerint. Magának Imrédy Bélának is első sorban ezt az alapkérdést kell tisztáznia önmaga, kormánya, pártja, a parlament, az egész magyar közvélemény előtt. Az idők ma olyan ütemet diktálnak ennek a reformirányzatnak, hogy — mint a nagy negyvennyolcas átalakulás idejében — *hetek és hónapok alatt évtizedek mulasztásait, évtizedek elintézetlen aktáit kell jóvátenni*, ha el akarjuk kerülni egyrészt a mozgalom által szított forradalmi lázrohamokat, másrészt, ha népjóléti, szociális és gazdasági politikánk lüktető iramával kívánjuk elérni azt a színvonalat, amelyet az imént visszacsatolt felvidéki területek lakosságának a magyar állameszméhez való szilárdsága követel tőlünk elháríthatatlan és megkerülhetetlen parancsszóval.

Merjük állítani, hogy a nagy külpolitikai krízis s a Felvidék egyrésznének visszaszerzése után *nincsen olyan eleme a magyar közéletnek, amely a *quieta non movere* álláspontjára helyezkednék, vagy a vesztegelés és Jortvurstlizás kényelmes ballagásával próbálkoznék az új feladatok rohanó menetrendjével szemben*. Ha még a nyáron, vagy az ősz kezdetén imrédy talán joggal aggályoskodhatott az úgynevezett konzervatív erőtenyvezők óvatosabb és lassúbb magatartása iránt: az új események erős és vidám hullámai elsodorták ezeket az érzelmi torlaszokat és gátakat. Ma a magyar közéletnek minden valamire való értéke át van hatva a gyorsabb és gyökeresebb át-

az íclok ormai fölé emelkedni nagyobb felelősségérzetének,

érzékenyebb lelkiismeretének, tisztultabb okosságának és korszerűbb érdektudatának szárnyaival. Az idők és a feladatok óriási fermentációjában többé-kevésbé mindenki igyekszik a maga lelki háztartásában végrehajtani a saját revízióját s mindenki szinte ellenállás nélkül adta át magát egy csodaszerű lelki metamorfózis igézetének. „Új szelek nyögetik az ős magyar fákat s várjuk már a nagv magyar csodákat.”

E történelmi hipnózis alól még Imrédy pártja se kivétel, nem is szólva a legnagyobb ellenzéki párt vezérééről, Eckhardt Tiborról, aki a magyar politika vezetőférfiai közül a titkos választójog törvénybeiktatása után tüstént meghirdette az új földbirtokpolitikát, hogy a kartellek ellen való makacs, inaszakadt, gyakran egyedül vívott harcáról ne is beszéljünk. Annakidején maga imrédy állította ki Debrecenben a nemzeti egység pártja részére azt az erkölcsi bizonyítványt, hogy ez a parlamenti párt volt az, amely az eddigi kormányok alkotásainak szilárd bázisa gyanánt szerepelt, amely vállalta a győri programot és amely valójában egy szalmaszálat se tett különböző kormányok különböző reformgyekezetei elé, ha ugyan voltak ilyenek. Ha pedig ez igazság volt Debrecenben a nyár elején, az alföldi nap terebélyes világosságában, vajjon el lehet-e hinni, hogy ez a párt is ne igyekezett volna lelkileg és erkölcsileg tempót tartani az idők futásával, már csak saját fennmaradása és egzisztenciája érdekében is?

Nekünk ehhez a párthoz nincs semmi közünk, ele alkotásainak tüzetesebb megvizsgálása alapján el kell ismernünk, hogy felerésében legalább annak a Gömbös Gyulának szinte személyes alkotása, akire minden reformmozgalom mint egyházatyára hivatkozik, sőt még a különböző nyilasfrakciók is őt vallják a saját reformmozgalmuk politikai pátriárkájának. Ha Debrecenben és Kaposváron még jó volt ez a párt kormányzati alapnak és instrumentumnak, alig hinnők, hogy erkölcsi és szellemi javaiban azóta szegényedett volna, amikor az egész magyar társadalom átítatódott, ha szabad így mondani, az új dolgoknak finom és nemes mérgétől. Higgye el a miniszterelnök úr, hogy néha a legcsökönyösebb, a legmaradibb vagy a legreakciósabb közösségek vagy politikai csoportok se lehetnek mentesek egy nemzedék rajongásainak és felbuzdulásainak „atmoszférikus terrorjától”¹¹. S ha a túlnyomókig ókonzer-

vatív eredetű francia nemzetgyűlés 1789-ben egy forró augusztusi éjszakán a legszigorúbb törvényes formák között végrehajtotta minden idők egyik legcsodásabb forradalmát, amikor egyetlen ülésen eltörölte a barokk rendiség minden csökevényét és ha az oly elegyes összetételű 1847/48-as magyar diéta Kossuth alkotmányos vezérlete alatt hetek alatt újjáteremtette a régi Magyarországot: Imrédy Bélának semmi oka sincs a reformokat esetleg rendeleti abszolutizmussal elkezdni, mielőtt meggyőződött volna az ellenkezőjéről.

Az a változás, amelyet az idők visznek be a dolgok formáiba, néha a legnagyobb meglepetések elé állítják a legelőrelátóbb államférfiakat és nemzetvezéreket is. Széchenyi az áprilisi törvények megszavazása után, ezt írta Szalay László *Pesti Hírlapjába*: „Hosszú halalos álom után új vagy legfeljebb sejtelemként remélt gyönyörű reggel hasadt fel az oly sokáig eltaposott haza felett. Ez úgy történt, hogy bátrabbak, merészebbek, kikkel magasabb, láthatatlan hatalmak látszottak szövetségben lenni, rövid napok alatt oly alapokra fektették le e honnak jövődjét, melyeket — tisztelet, becsület, de igazság is — velem együtt más rokon hangyamunkások talán soha, vagy csak nemzedékek után lettek volna képesek megalkotni.” És ha ezek a márciusi és áprilisi szelek 1848-ban elsodorták a legnagyobb magyar töprengő lángelméjét is, sőt, mintha az egész konzervatív párt is elázott volna az általános mámorban: miért nem lehet hinnünk abban, hogy ez a magyar Szentlélek, vagy ha éppen a parlamenti pártokról van szó, saját önérdüknek helyesen értelmezett tudata az általános nemzeti fölgerjedés optimizmusában *ne hajtana végre annyi belső revíziót önmagán, hogy alkotmányos alapot teremtsen Imrédy nagyvonalú reformpolitikája alá?*

Jegyezzük meg jól: *Magyarországon csak az alkotmányosság földjében elvetett reformmagvakból sarjadtak életerős, vihar álló terebélyek.* Sohase volt nemesebb és jobbszándékú fejedelme a dunai monarchiának, mint a kalapos király, II. József, aki azért lökte el magától a magyarság ősi alkotmányát, mert a *furor reformationis* hevében szentül meg volt győződve arról, hogy útjában áll az ő népjóléti és szociális radikalizmusának. A magyar nemesség viszont azért utasította el a fejedelmi abszolutizmus által kínált e reformokat, mert ostromgépeket látott bennük a magyar géniusz alkotmányos

szabadsága ellen. Szegegy II. József azzal jött, hogy kivesszem a magyarok szájából Mátyás királyt s népszerűbb leszek mindazoknál, akik valaha Szent István koronáját viselték. A vége az lett, hogy tört szívvel volt kénytelen az egy türelmi rendelet kivételével visszavonni mindent, amit papiroson alkotott. Hogy nem a magyar rendiség volt a kerékkötője e nagy Habsburg reformtevékenységének, semmibe bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a halála után összeült 1790/9 i-iki országgyűlés bizottságai a *Józsefén messze túlmenő radikális programpontokat dolgoztak ki a törvényhozás részére*. A Bach-rendszer se volt kivétel a felvilágosult abszolútizmusok ama politikai elhályogósodása alól, mikor azt hitte: nagyszabású gazdasági és szociális tervei felejtetni tudják az eltiport magyar néppel régi szabadságát és alkotmányát. S éppen Imrédy Béla ne emlékeznék az úgynevezett „néptörvények” korszakára, amikor a Károlyi kormány ugyancsak a reformalkotások sürgősségének jelszavával napról-napra gyártotta a legradikálisabb, sőt a legforradalmibb reformvíványokat, amelyeknek azóta még a porát is elsöpörte a szél? Imrédy Béla számára, ha értékes, szinte nélkülözhetetlen nagy talentumát hasznosítani és kiaknázni akarja a magyar nép gazdasági és szociális fölemelésének érdekében: *csak egy magyar út van. A magyar alkotmányosság tévedhetetlen és téveszthetetlen delejtűje által megjelölt ösvény, amelyen követni fogja őt az egész magyar társadalom, a lelkek és szellemek olyan zavartalan, tökéletes és szent egységében aminőre csak a nemzet legfénylőbb korszakaiban volt példa*.

1938 NOVEMBER 20.

BARÁT VAGY SZOLGA

1620 november 8-án egy óra alatt veszett el a Prága melletti Fehérhegyen a csehek nagy nemzeti csatája a németek és a Katolikus Liga ellen. A csehek meg se kísérelték többé az ellenállást. Nyomban leborultak II. Ferdinánd császár és király trónjának zsámolya elé. Bár a nagy vallásháború még huszonnyolc esztendeig tartott, a csehek a kisujj ukkal se jelezték és jelentették ezután régi történelmi jogaik és igényeik aspirációját Európa előtt, egészen 1848-ig, a prágai szláv kongresszusig, azután a Hohenwart-válságig, illetve a világháború kitöréséig. Évszázadokra kiható végérvényességgel vállalták a német-osztrák birodalom nagy népkarámjába való beteretetésüket, mint ahogy a középkorban is ellentmondás nélkül fogadták el a német hűbériséget és királyuknak német választófejedelemmé való lefokozását.

Igaz, hogy szokott hajlékonyságukkal és élelmességükkel időnként iparkodtak kihasználni a németrómai szentbirodalom megrendüléssel fázisait és gyengülési periódusait (Nagy Ottokár, Ziska, Podjebrad), hogy a maguk nemzeti önkormányzatának, szélesebb hatalmi- és érdekkört biztosítsanak. Ezek a mozzanatszerű epizódok azonban mitse változtattak a cseh nemzetbiológia törvényén, amely a német élettérbe utalta őket és amelyet alig enyhített valamit a panszlávizmusba, majd a neoszlávizmusba való menekülésüknek fel-felcsillanó ösztöne.

A magyar is keresztbe feküdt a Germanenzug nach Osten vonalán. S az osztrák-német birodalomnak nem egyszer minden erőfeszítésére szüksége volt, hogy a magyarra legalább ideiglenesen, rövid és tragikus átmenetekre ráerőszakolja a maga németesítő irányzatának kényszerzubbonyat. De ha a török vért vette és kadaverizálta is ezt a

magyar nemzetet, azért maradék életerejének kétségbeesett megfeszítésével mindig sorsa fölé magasodott és szembeszállt azokkal a világerőkkel, amelyek létét és fennmaradását fenyegették. *Míg a csehek mindjárt lefeküdték hatalmasabb uraik előtt, sőt Magyarország felé gyakran ők közvetítették az Osztrák-német elnyomás erőszakos tényeit és cselekményeit s a konvertáltaknak kegyetlen perzekutori hevével iparkodtak gazdáik kegyét kiérdemelni: a magyar az egész XVI. és XVII. évszázad folyamán a fegyveres tiltakozások hosszú sorozatával próbált végzetén változtatni.*

A háború utáni konjunktúra alatt ez a nagycseh politika állott útjában Németország és a nyugati hatalmak őszinte kiengesztelődésének s a dunai népek megbékülésének, mert most is, mint előbb, *iparkodott szolgálatkészségében messze túlhaladni azokat a reményeket és várakozásokat, amelyeket új gazdái fűztek az ő poroszlói szerepükhöz.* Másrészt tudva tudták azt, hogy ez a példátlan szerencse csak az európai feszültségek fűledt légkörében élheti a maga logikátlan, törvénytelen és valószerűtlen életét. Benes maga messze túltett a vén Clemenceau németgyűlöletén is s mint a dunai Európa fegyőre, egyrészt keze-lába volt a tragikusan összeomlott francia főhatalomnak Kelet felé, másrészt egy kispolgári bosszú ürge és kérelhetetlen mindenesévé vált abban az új Bach-korszakban, amely Közép-Európa fölé borult. *Az ötvenes évek elnyomatásának eszközei, kigondolói és végrehajtói se annyira az osztrák-németek voltak, mint inkább a Csaszlauból ideözönlő szláv jövevények, kiknek magyarirtó munkássága felett a monarchiában oly végzetes szerepet játszó cseh feudális-klerikális arisztokrácia döntő befolyása örködött.*

A cseh élettaktikai ösztöntől és nemzetbiológiai törvénytől teljesen idegen maradt az a heroikus küzdelem, amelyet a magyarság a maga létének alapjaiért és formáiért folytatott s amelynek makacsságát és szilárdságát a szerencse viszontagságos forgandósága se törte meg. A magyar jellemnek és természetnek e véralkatában gyökeredző állhatatosságához, romantikus nyíltságához és becsületességéhez inkább talált, hogy föltegye gyakran egész existenciáját egy kártyára, mintsem az, hogy *megfelelő hajlatokkal egyszerre több irányban is érvényesítse a cseh-fajta alkalmazkodó képességnek véghetetlen ruganyosságát* s semhogy mindig a kedvező szelek irányába forgassa törékeny sajkájának vitorláit. A magyart

nem egyszer földre teperte a nagyobb erő. De sose volt kapható arra, hogy letérdepelve megcsókolja azt a kezét, amelyet nem tudott levágni. A magyar biztos, de önérzetes partner, megbízható, ha kissé érdes barát is, aki még nagy szövetségesével szemben sem tudja megtagadni büszke magatartását és annak az ezer esztendőnek roppant presztízst, amely impériumának fekete-piros színekben vörhenylő hátterét alkotta. *A magyar képtelen olyan oldalmozdulatokra, mint aminőket a csehek hajtottak végre legutóbb is, úgyszólván órák alatt, Benestől Chvalkovszkyig.* A magyar természet teljesen értetlenül áll olyan meglepő kanyarulatok előtt, amelyeknek látványával a csehek most megörvendeztették a totalitások világát, amikor máról-holnapra a középeurópai demokráciákat úgymondott bajnokaiból a parancsuralmi nagyhatalmak komornyikjai lettek. *A magyar előtt idegen az a szellemi és erkölcsi világ, amely egy-kettőre elfarolni képes régi barátai mellől, ha azoknak sora rosszul megy, hogy azután külpolitikájával együtt nyomban új belső életformát is rögtönözzön magának.* A cseh sohse úr, csak kíméletlen parancsoló, ha jól megy dolga s mindenre kész lakáj, ha a véletlen egy nagyobb és erősebb ellenféllel hozza össze, kinek ruháját kell kefélnie vagy testét dörzsölni a hízelkedés olajával.

Ezt a karakterológiai hullámjátékot a magyarság méltósága képtelen követni és méltányolni. S mert tudatában van értéke felsőbbrendűségének, *sohase bír oly mélyre süllyedni, hogy szolgája legyen azoknak a fizikailag nyomasztó erejű tényezőknek, akikkel néha egy tából eszi a cseresznyét.* Viszont a nagyurak — sajnos — jobban szeretik a hódolattól haldokló cselédeket, mint a szegény, de önérzetes barátokat és atyafiakat. S amíg például a nyugati hatalmak húsz éven át ünnepelték Benes személyében a szélhámos polgári demokráciát, húsz nap óta pedig szakadatlanul siratják az egypártrendszer vágányára villámgyorsan átrobogó cseh-szlovák totalitás sorsát: *addig teljesen közönyösek vagy értetlenek a magyarság hősi erőfeszítéseire iránt, amellyel a totális nagyhatalmak társaságában és barátságában is igyekszik fenntartani hűségét a szabad intézmények, azaz a maga létének alkotmányos alapjai iránt.* Mi innen is, onnan is legfeljebb udvarias bókákat és hideg frázisokat kaptunk azért, mert olyanok akartunk maradni, amilyenek vagyunk. Az elismerés ajándéka és jutalma azonban azoknak járt az élet terített asztaláról, akik a politikai szezon szerint változtatják barátaikat és köntöseiket. Az, *hogy*

elvéreztünk Európáért és a nyugati műveltségért, vajmi gyöngé tétel a mérlegen azokkal szemben, akik annyiszor árultak el ezt az Európát s ezt a nyugati művelődést, ahányszor tudták.

Húsz esztendőn keresztül hiába ostromoltuk szerelmünkkel a francia Mariannet. Ez nem tudta megbocsátani lovagias hűségünket a németek oldalán, elfelejtette évszázados harcainkat latin civilizációnk védelmében s föltétel nélkül dobta karjaiba magát a kóbor Holubárnak, aki azt ígerte neki, hogy megvédi keleti hozományát. De — sajna —, úgy látszik, nem bírunk versenyt futni velük a harmadik birodalom kegyeiért se, mióta szőröstől-bőröstől feladták a nagyceh gondolatot, hogy átsomfordáljanak a német hűbéruraság alá. Ennek a méltatlan concursnak útjában áll a mi történelmi gondolatunk, amely egyedül a mi tulajdonunk, amelyet magunk termeltünk ki magunk részére, énünk és lényünk legbensőbb és legmélyebb tárnáiból s amelyről soha senki kedvéért — legyen az barát vagy ellenség — le nem mondhatunk.

*

Egyszer nálunk is megpróbálta a soraink közé behatolt idegen szellem, hogy a nagy háború legvégén az antant-barátság mentőövjével gyalázza meg nevünk dicsőségét és becsületét, azzal a balgatag önáltatással, hogy ezzel az utolsó másodpercben megkísérelt pálfordulással elnyeri a szövetséges és társult hatalmak kegyét és irgalmát. Az egészséges nemzeti közvélemény utálkozva tolta el magától ezt a reálpolitikának is selejtes értékű köpönyegforgatást s a régi szövetségnek ily csúfos és hozzánk méltatlan el árulását. *Lehetséges, hogy Chvalkovszkyéknak több szerencséje lenne a németek felé azzal a külpolitikai átváltással, mint volt 1918-ban Lovászyéknak és Jásziéknak a nyugati hatalmakkal szemben?* Bárminő fogadtatásban legyen is része ennek az új cseh-szlovák kurzusnak Berlinben, annyi bizonyos, hogy — amekkora szegénypírral az orcánkon gondoltunk vissza erre az 1918-as antant-szerelemre — ugyanolyan állhatatossággal s a következményekre való minden tekintet nélkül munkáljuk tovább is nemzetünk történelmi gondolatát abban a reményben, hogy *hatalmas barátaink mégis inkább fogják méltányolni egy közel 60 esztendősz szövetség és barátság paritásos kölcsönöségét, mint az árulásokban megedzett új szolgának émelyítő tala-* *kodását.* Epp ezért nem tudunk hitelt adni a nyugateurópai sajtó cinizmusának, amely most nagy csörömpöléseket rendez a veszély miatt, amely szerinte Magyarországot

fenyegeti: az tudniillik, hogy a kisantant-rendszer tovább is megmarad a dunai Európában, csak hogy nem francia, hanem München óta egy másik európai főhatalom védnöksége alatt. Elvégre, ha igaz is, hogy a csehek a balszerencse szelének első érintésére legott lefeküdtek a nagyobb erő előtt, éppen úgy, mint ahogy annak idején a Balkánon a szláv-román népcsoportok is a Félhold árnyéka alá futottak az első csatavesztés után, holott mi ugyanakkor és egyszerűsmind védelmeztük saját politikai civilizációnkban Európa szabadságát is Nyugat és Kelet felé: lehetetlennek tartjuk, hogy a német népet, amely csak az imént támaszkodott fel elesettségéből, a balsors évtizedei ne tanították volna meg a különbségtudatnak oly fontos tanulságára a régi, de önérzetes barát, s az új, de megbízhatatlan szolga között.

1938 NOVEMBER 24.

MI LESZ MOST?

1903 szeptembere óta, hogy a hírhedt chlopyi hadiparancs után a képviselőház leszavazta gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnököt, mindmostanáig nem volt példa rá, hogy egy kormányfő a parlament többségétől bizalmatlansági votumot kapott volna. Ennyire klasszikusan alkotmányos és parlamentáris formaságok és körülmények között egyetlen magyar kormány lába alatt se rendült meg a talaj, mint mostilmrédy második kabinetje alatt. Hogyan, miféle lépcsőkön ereszkedett le idáig az a miniszterelnök, akit félesztendővel ezelőtt az ország egész közvéleménye a legnagyobb lelkendezéssel és ovációval fogadott, amikor elmondta programját a képviselőházban?

Mindenki, mint egy új Jókai-regényhőst köszöntötte a kormányelnöki széken, aki olyan szférákból szállott alá a politika porondjára, amelyekben szelleme biztosan és fölényesen, szinte egy postagalambnak tévedhetetlen tájékozódó ösztönével repdesett olyan tehetségek és adottságok szárnyain, hogy szinte csodákat várt benne, a nemzet egyik legjobb fiától az egész ország, sőt még a külföld is akkora bizalmat előlegezett személyének és vállalkozásának, mint idáig senkinek a trianoni Magyarország kormányfőrfiai közül. Kitűnő ember. Elsőosztályú tehetség, melynek finom pengéje a műveltségnek és a tudásnak köszörűkövén csiszolódott olyanná, amint amilyen: *a magyarság és az európaiság legsikerültebb szellemi frigyének termékévé*. Emellett puritan, makulátlanul becsületes, tevékeny, rendkívüli munkaenergiájú férfiú. Bátor és elszánt a magaválasztotta út járásában. S mintha a Gondviselés maga is áldásával jutalmazta volna ezt az oly friss és felfrissítő tetterőt, ezt az oly nemes géniust, amikor a szerencse bőségszarujából szakadatlan

ontotta rá a hatáskörén kívüli sikerek zuhatagát is, úgymint a rekordtermést, az eucharisztikus kongresszust, a Szent István-évet, a külpolitikai feszültség elkerülhetetlen hatása alatt a hadsereg megteremtésének nemzetpolitikai szükségességét, a területgyarapodást, azonkívül azokat a páratlan külpolitikai esélyeket és lehetőségeket is, amelyek egy elődjének sem állottak oly mértékben rendelkezésre, mint neki. *Olyan erősnek láttuk, hogy meg voltunk győződve: senki más meg nem buktathatja őt, csak saját maga.*

Ha ez most netán sikerült neki s elhagyja a helyét, ahol a tavaszi remények rügyfakadására rátelepedett a kegyetlen novemberi dér és nyirok: *akkor a legmélyebb megrendüléssel látjuk vergődésében és elcsuszamlásában a magyar közéletnek és politikának egyik legnagyobb tragikumát. Mi magunk szinte személyes veszteségnek érezzük, ha rendkívüli tettereje netán kikapcsolódnék a cselekvő magyar politikából.* Az utóbbi évtized óta alig volt olyan politikai vezéregyéniség, akit annyira közeinek s akit annyira rokonnak éreztünk volna, mint őt. Olyan reményeket fűztünk vállalkozásához, ho gy szinte reszket bennünk minden húr, ha álmaink e *ver sacrum*-ára. gondolunk. Hiszen az egész nemzeti társadalmon erőt vett a reformláz. Mindenki érzi a mai társadalmi és gazdasági tényállapot tarthatatlanságát. Az újítás vágya kerítette hatalmába a lelkeket. A feladatok és az események erkölcsi és politikai arányai szinte mindenkit vagy majdnem mindenkit hozzánóttettek egy nagyvonalú, gyökeres és szükséges országrendezés dimenzióihoz.

Maga Imrédy Béla ismerte el november 23-iki programbeszédében, hogy ez a cseppfolyós reformvágy egyetemes, osztatlan és megállíthatatlan és hogy *nincsenek is lényegbevágó eltérések még magában a parlamentben sem, ha ezt a reformakaratot sürgősen a tettek és az alkotások szilárd halmazállapotába akarjuk rögzíteni.* Ha pedig ez így van — pedig így van —, mi kelthette föl mégis személye és politikája iránt azt a páratlan és példátlan bizalmi válságot, amelynek áldozatául esett, előbb pártjának szétrobbantásában, azután a parlament szerdai állásfoglalásában? Mert hogy nem reformválságról van szó, azt Imrédy is kénytelen volt szerdai beszédében megállapítani, a bizalmi krízissel kapcsolatban.

Imrédy Béla — Isten tudja, micsoda befolyások sugallata alatt — néhány hét óta olyan látszatokkal jelezte megváltozott régi önmagát, amelyek a különben is felzaklatott

közvéleményben azt a benyomást kelthették, hogy *ő a totalitásnak valamilyen magyar variánsával kísérletezik és foglalkozik.* Lehetséges, hogy sok személyes motívum is belevegyült azoknak ellenzéki magatartásába, akik saját pártjában hetek óta rezgelődtek, november 22-ikén este pedig nyíltan pártot ütöttek ellene. De nem ez volt a döntő lelki és politikai tényező — legalább is nem olyan férfiaknál, mint Kornis Gyula, a Ház elnöke s a kiváltak nagy többsége —, amely pártja disszidenseinek eljárását irányította.

Imrédy olyan beállításban kezdett szerepelni, mintha beleharapott volna az alkotmányosság gránitkövébe, amin már annyi jó- és balvégzetű kísérlet kitorpte a fogát ebben az országban. *Egy mozgalom sodrába került, ami ellen egy ellenmozgalom hullámtarójába próbált kapaszkodni, ahelyett, hogy a magyar alkotmányos szabadság lapis refugii-jára mentette volna magát. Egy totalitásos forradalom ellen igyekezett olymódon védekezni, hogy gyengítette és lazította azokat az erőket, amelyekre a forradalom ellen támaszkodhatott volna.*

Olyan kísérlet volt ez, mintha az alkotmányos magyar szabadság régi harcosai és hőszai oly módon védekeztek volna az osztrák abszolutizmus ellen, hogy valamiféle magyar abszolutizmus páncéljába öltözködnek. Azután jöttek a beszédek, az írások és a nyilatkozatok, amelyekből ellenfeleinek könnyű volt megállapítani azt, hogy Imrédy Béla nem túlságosan rajong azokért az ősi magyar politikai életformákért, amelyeknek hívei a tavasszal pajzsra emelték őt. Ellenfelei számára nem volt nehéz továbbá olyan propagandát szervezni, hogy ő a reformterveit az alkotmányos és törvényes tényezők mellőzésével akarja megvalósítani. Mikor azután saját pártjában megindult alatta a föld, akkor olymódon értelmezte régebbi kijelentéseit a tekintély és a szabadság viszonyáról, ami egyelőre lehetővé tette második kabinetjének összeállítását. A házszabályrevízió gondolata ismét megerősítette azoknak a gyanúját, akik azt állították, hogy *csak látszólag és átmenetileg hátrált meg saját pártja egyrésznének rezolut magatartása előtt*, egyébként, mint a nemzeti egység pártja egyik disszidens képviselője kissé frivol módon megjegyezte: amelyik kutya egyszer átúsza a Marost, átúsza az másodszor is.

Emellett ismételtelen nem szűnt meg hangoztatni azt is, hogy politikánkat a Berlin—Róma-tengelyhez kell alkalmaznunk. Ha ez az alkalmazás pusztán a külpolitikai

érdekkapcsolatok demonstrálására vonatkozott volna, a mai helyzetben nyilván a magyar közéletnek egyetlen tényezője sem emelhetett volna kifogást Imrédy Béla felfogása ellen. Ámde mindenkiben, akiben elevenen rezeg még a magyar állami gondolat önállóságának és eredetiségének idegszála, fölébredt a kérdés: *mit jelent a tengelyhez való politikai alkalmazkodás?* Nem jelenti-e saját életrendszerünknek és struktúránknak olyanmértvű átalakítását vagy áthasonlítását, amelyet már alig választ el egy hajszál a parancsuralom nyílt proklamálásától? A tengelyhatalmakkal a legjobb és legbizalmasabb viszonyban maradhatunk, anélkül, hogy rá lennénk utalva az ő politikai rendszerük utánzására vagy átvételére. *Ha a régi magyar államférfiak, ugyancsak a „korszellem” ellenállhatatlan szuggesztíójának engedve, az Imrédyéhez hasonló felfogást tették volna magukévá, mondjuk, a régi osztrák-magyar viszonylatban, akkor abból nem következhetett volna más, mint az, hogy az érdekkapcsolatok ürügyén mi is utánozzuk az osztrák császári abszolutizmust* vagy azt az álkormányosságot, amely bármikor felfüggeszthető volt az osztrák szomszédnál a hírhedt 14. paragrafus szögére. Ha Imrédynek ez a tézise politikaformáló erővé válhatna valaha Magyarországon, akkor nyilván Deák Ferencék súlyos tévedést követtek el, amikor nemcsak hogy nem alkalmazkodtak az osztrák rendszerhez, hanem amikor mindent elkövettek, hogy hatvanhétben Ausztriában is parlamentáris és alkotmányos rendszer alakuljon.

Ma a helyzet az, hogy nincs többé az a törvényhozási bázis, amelyen Imrédy parlamentárisán kormányozhat. *Ma csak csoportok vannak, pártok, frakciók, szilánkok*, amelyekre tartós kormányzatot építeni annyi, mint hidat verni egy rohanó folyam kataraktái fölött. *A kibontakozás egyedüli módja és lehetősége: a nagy nemzeti kormány, amelynek minden erkölcsi és politikai feltétele adva van.* Csak ez az erős nemzeti kormány alkothat szilárd parlamenti bázist s teremthet olyan közvéleményt és olyan tekintélyt, amelynek birtokában egyaránt el lehet háritani akár a reakciónak ortvátadását, akár a forradalmi zendülést. Minél később jönnek tisztába az illetékes tényezők ennek az egyedül járható útnak irányával, annál rohamosabban romlik azoknak a nemzeti erőknak arcvonala, amelyek egyedül akadályozhatják meg a történelmi és alkotmányos tényezők szétporlását és a forradalmi agitáció előretörését.

ROBESPIERRE, KÖVETNI FOGSZ!

A nemzeti egység pártja megritkult hadai új életelixírt kaptak. Hervadt berkeikben új szelek zörgetik a kivénhedt terebélyeket és a fiatal titáni sudárfákat. A házelnök ellen parázs tüntetést rendeztek, nem egészen méltó módon egy csaknem húszesztendős kormánytámogatásban enervált párt guvernementális fegyelméhez, s a tüntetés külső kórusát az egyetemi ifjúság egy csoportja visszahangozta az Országház falain kívül. A belső szavalókórus vészes monotóniájával, ezzel a jelszóval köszöntöttek rá tegnapi elvbarátaira, a disszidensekre: *Ki a népfronttal!* Az ember fejéhez kap, szemét dörzsöli, megtapogatja érzékszerveit: vajjon hol van itt az a népfront, amelynek nemzetközi értelmét Leon Blumék összeomlott kísérlete jelzi a francia nép történetében és amely nagyban és egészben véve a világ-szabadkőművéségnek és a zsidó marxizmusnak valami óriási konspirációját gyanítja az új ellenzéki csoportban, az új nacionalizmus, vagy talán csak a „hungarista” mozgalom ellen?

Mindenki, aki tiszteletreméltó és hazafias megfontolásokból bizalmatlanságot szavazott az Imrédy-kormánynak, már ennek a jelszónak atmoszférikus terrorját érezte, homlokára sütve a zsidóbérencség méltatlan és ostoba stigmáját is. Komis Gyula, a kegyesrendi tanár és filozófus, népfrontos és zsidóbérenc, csak azért, mert úgy érezte, hogy magas közjogi méltóságában kötelessége örködni az alkotmányos keresztény politika jogfolytonosságán és a parlamentarizmusban biztosított szólásszabadságon. Komis tegnap még egyik büszkesége volt a magyar tudományos életnek, kinél lelkiismeretesebb és alaposabb felkészültséggel alig indult el valaki politikai pályájára. Dolgozott és produkált a rogyásig, abban a naiv hitben, hogy a politika nemcsak szavalókórus, nemcsak népszerű frázisok gargarizálása, hanem tudás,

lelkiismeretesség és gentlemanlike is, a szónak régi, nemes, patinás magyar fogalmazásában. Ma már népfrontos és zsidóbérenc.

Nekünk sose volt politikai ideálunk Sztranyavszky Sándor, mert a maga irányát gyakran olyan eszközökkel szolgálta, amelyek tőlünk idegenek voltak és megítélésünk szerint sokszor többet ártottak, mint- használtak annak az ügynek, amelyet szolgáltak. De akik ma *pereat*-ot üvöltöznek rá s a zsidóbérencék és népfrontisták pestises táborába utalják, azoknak szemében még tegnapelőtt ez a Sztranyavszky az abszolút és tökéletes jobboldaliság robusztus megtestesülése volt. Igazhitősége felől senki se táplált se kétséget, se aggályt mindaddig, amíg a tőle megszokott nyíltsággal és ércességgel ki nem állott az alkotmányos és parlamentáris közélet védelmezésére. De ugyancsak népfrontos és zsidóbérenc lett az a Mikecz Ödön is, aki a tavaszi zsidótörvényt készítette, valamint az a Bornemisza Géza, aki tegnap még a reformnemzedék jobboldali csoportjának díszje és reménysége volt. De nyilván ugyancsak népfrontossá vedlett át az érdemes és derék Tahy László, a Gömbös-féle jobboldali irányzat exponált harcosa, vagy vitéz Balogh Gábor, a társadalmi egyensúlyról készült javaslat képviselőházi előadója, hogy Kelemen Kornélról ne is beszéljünk, aki, mint a Testnevelési Tanács elnöke, a magyar sport világraszóló eredményeiben és diadalaiban oly nagy érdemeket szerzett.

Hát azok a volt miniszterek és államtitkárok, akik a nemzeti egység pártja maradék csoportjának üdvívalgásai mellett szolgáltak jól-rosszul a gondoljaikra bízott tárcákban és reszortokban — vajjon nem csatlósai-e egy feudális nagyzsídó összeesküvésnek, amely minden keresztény reformpolitikát irmagostól ki akar pusztítani a magyar parlamentből? Tegnap még tekintélyek voltak, országnagyok és dekoratív személyiségek a magyar parlamenti élet homlokzatán. Ma már zsidóbérencék és népfrontosok, árulói a reformpolitikának, szerviensei és familiarisai a zsidók gazdasági parancsuralmának, akik nem érdemelnek mást, mint azt, hogy kiszolgáltassák őket az utcai tüntetés zsákmányának, amely majd lekanyarintja fejbőrüket, hogy a diadalmas mozgalom vigvamjára akasszák. A nemzeti egység pártja disszidensei tehát nemcsak a párttól disszidáltak, hanem a nacionalizmusnak olyan értelmezésétől is,

amely most az utcai népitélettől várja a maga felavatását, felmagasztalását és szankcióját.

Hogy gróf Bethlen István és Eckhardt Tibor sürgősen kiírtandó duvadjai a magyar dzsungelnek vagy mint az utcai kórus szavalta, Dunába dobnivaló semmirekelők: ez már olyan megfélebezhetetlen vérvád, aminek ugyan nincs egyetlen bizonyítéka se, de hát ez nem is fontos, ha egyszer az utca fejüket követeli. S az utcának mindig igaza van, mihelyt akkora feszültségű politikaformáló erővé válhatik, mint aminő volt 1918 október végén, a magyar közélet ez iszonyú Verpöbelungjának évadján, amiről azt hittük, hogy többé sohase térhet vissza. És vajjon mi következik, ha ezeket a fejeket a mozgalommal szövetkezett politika odagördíti a forradalom lába elé? Vajjon a mozgalom meg fog-e állni annál a demarkációnál, amelyet kigondolói és szervezői húztak a maguk érdekszemléletének éleslátásával? *S nem irányult-e ennek a mozgalomnak romboló heve csak néhány héttel ezelőtt is azoknak személye ellen is, akiknek nevét ma hősök és ideálok gyanánt hordozza rettenő hangjának orkánján?* A magyar politikai élet elvadulásának olyan orgiája ez, amelynek jó vége nem lehet.

Akik játszadoznak ma a forradalom enfant terrible-jével, azokat saját diabolikus számításaikban is rettenetes csalódások fogják érni. Régi igazság, hogy *a forradalom Rhea Silvia-ja felfalja nemcsak saját gyermekeit, hanem azokat is, akik falánkságát és éhségét fölébrestették*, azt hívén, hogy ezt a telhetetlen molochot táplálhatják és jóllakathatják ellenfeleik húsával. Mert akik ma a háttérben meglapulnak a mozgalom fenegyerekei mögött, azok is kénytelenek előbb-utóbb a nyilvánosság napfénye elé állni s számot adni a mozgalom szörnyű közvádloja, a mindenható csöcselék előtt saját politikai priuszukról.

Rég ismerős történelmi penzum ez. Lafayette tábornok felfalta a francia ancien régime-et. Lafayette-et megette a Gironde. A Gironde-ot Danton, Dantont Robespierre. A francia forradalom nagy titánja csak a forradalmi törvényszék levegőjében döbrent rá a nagy igazságra, azaz a mozgalom irracionális iramára, amellyel hiába akart tempót tartani a Megvesztegethetetlennel, amikor túlordította bírának hangját: „*Robespierre, követni fogsz!*” Vagy hogy újabb példánál maradjunk. íme a muszka cárizmust elpusztították Miljukov kadettjai. A kadettokat Kerenszki. Kerenszkit

Trockij, Trockijt Sztálin. S hogy a Kreml zsarnoka meddig feszítheti még a mozgalom íját, azt csak a jövő dönti el, de hogy nem ő a legutolsó stáció, az kétségtelen.

Senki se feledje el, aki beleveti magát a mozgalom sodrába, hogy nem fog kimaradni a szörnyű haláltáncból. De legkevésbé fognak kimaradni azok a táncmesterek, akik a háttérből irányítják és szítják ezt a poklok tivornyját. Mert ugyan ki tudná megmondani, mi a mértékHITELESÍTŐJE ennek az egyedül üdvözítő jobboldaliságnak? Tegnapelőtt még Bethlen volt és Eckhardt Tibor. Tegnap Sztranyavszky és Bornemisza. Ma talán még a kormányfő, de holnap ki következik utána, Rajniss vagy Szálasi, hogy végül mind e nevek elmerülésével jöjjön a káosz, amely a vádlottak padjára ültet mindenkit, aki percnyi kegyét elveszítette. Mert ha már a mindenkire túllicitáló uszítás ilyen atmoszférikus nyomással terrorizálja az országgyűlést, amelyről pedig éppen a lemondott miniszterelnök állította ki azt a bizonyítványt, hogy alig van ott valaki, aki útját állana az ő reformpolitikájának: akkor *miért állana meg ez a mozgalom a maga transzcendentális örületében, mikor mindennap új prédákat és koncokat dobnak az útjába, ahelyett, hogy leláncolnák és megfékeznék?* Ne felejtjük el, hogy *ma mindenki felelős*. Felelős aktíve vagy passzíve. Felelős az is, aki félreáll, aki hallgat, aki enged, talán sokkal jobban, mint azok, akik professzióból vagy egy rögeszmétől hajtva folytatják sivár propagandaüzletüket és üzelmüket a rend felforgatására s az ország rontására.

A 80:20 KÖRÜL

Semmiféle statisztikai adat nem áll rendelkezésünkre, hogy a zsidókérdés 80:20 arányszámú törvényének végrehajtása minő eredményeket szült. Nem tudni hitelesen és pontosan, mekkora és minő fokú ellenállást tanúsítanak az érdekelt tényezők a Darányi-Mikecz-féle törvénynek a gyakorlati élet talajába való átültetése ellen. Eddig csak arról hallottunk, hogy néhány esetben — amikor megállapítható volt egyes vállalatoknál a törvény rendelkezéseinek és intencióinak kijátszása —, *a kormány nyomban retorziókat alkalmazott és saját hatáskörében intézkedett a társadalmi egyensúly sürgős és eseti helyreállításáról.* Azt sem tudni, minő sikereket értünk el a keresztény ifjúság gazdasági átképzése tekintetében, illetőleg egy olyan utánpótlás biztosítására nézve, amely hivatva lesz arra, hogy a kiszorult elemek szerepét nagyobb mérvű megrázkódtatás nélkül vegye át.

A törvény maga féléves. A végrehajtás elindítása és ellenőrzése alig párhónapos. Ha az eltelt idő alatt a nemzeti társadalom figyelmét és érdeklődését a külpolitikai kérdések absorbeálták is, azért félszemével mindig befelé is tekintgetett s érthető okokból kíváncsiskodott: *hogyan és miképp fest a valóság palettáján a társadalmi egyensúly status quo ja s hogy — mint a nagy francia nacionalista író, Maurras mondotta — javult-e észrevehető mértékben az a különbség, amely a vie legale és a vie réelle között mutatkozott a gazdasági és művelődési arányszám törvénybeiktatása óta.* Mert a törvényt — bárminő áldozatokkal jár is a társadalom zsidó rétegeire — végre kell hajtani, nehogy ezt a jogi vívmányt is utolérje lényeges magyar törvényalkotások balvégzete, az tudniillik, hogy *a papiroson kitűnően szuperáltak, csakhogy éppen az életben minden a régiben maradt.* Verba et voces, praeteraque nihil, vagyis Szent Pál nyelvéen: zengő érces pengő cimbalom.

Magának a hazai zsidóságnak is fontos érdeke, hogy sepiitse és támogassa a társadalmi egyensúly helyreállításának folyamatát és hogy a maga instruktív munkájával megköny-
 nvítse a keresztény magyarságnak törvényes és igazságos térhódítását. Ha a szabadelvű korszak és a szabadverseny-
 demokrácia alatt a magyarság türelme és passzivitása oly
 aránytalan túlsúlyt engedett a zsidóságnak, amit éppen
 ennek a zsidóságnak intellectuel és proletár rétegei az 1918-as
 októberi lázadással háláltak meg a magyar állam- és kultúr-
 eszme iránt: akkor az osztó igazság nevében a józan,
 asszimiláns zsidóságnak a legkevésbé se szabad rossz néven
 vennie, hogy a fölgerjedt magyar faji öntudat birtokába
 akarja venni a gazdasági élet hadműveleti pontjait, valamint
 a művelődési élet fókuszait.

Méltánytalanság lenne el nem ismerni, hogy a törté-
 nelmi asszimiláns zsidóságban vagy annak legnagyobb
 részében megvan a hajlandóság e belső átalakulás támoga-
 tására vagy tudomásulvételére. *Ha a magyarságnak ma az a*
meggyőződése, hogy létének stabilitása érdekében föl kell áldoznia
a zsidóság nagy tömegeit — mondotta valaki e sorok írójának
 —, *akkor a zsidóságnak zokszó nélkül kell a maga élettörvénye*
gyanánt ezt vállalni, mert meg kell mutatnia, hogy a hazát
 akkor is szereti, ha az nem profit, nem aranyásók prédája,
 nem rebach és harácsolási terület, hanem, ha úgy érzi,
 hogy a magyarságnak büntetnie is kell azokat, akiket eddig
 nyakra-főre a keblére ölelt.

A magyar más alkalommal is fellázadt a parazitizmus
 ellen. *A középkor folyamán a magyar királyok és országgyűlések*
szigorú törvényeket hoztak a zsidók, a szaracénok és a böször-
mények ellen. A végtelen türelmességű és fölényességű magyart,
 ha néha szétütött a jövevények között, akik kitérték ősi
 szerzeményeiből: nyilván életbevágó okok készítették arra,
 hogy időnként revideálja a maga keleti türelmességét és
 fölényességét. *Hazai nácizmus ide, sváb nácizmus oda: az anti-*
szemitizmus külföldi csalétek nélkül is felmozdult volna a magyar
társadalomban. Nincs egészséges faj és nemzet ugyanis,
 amely az állandóság és a változhatatlanság végérvényes-
 ségével vállalná önmagának kismémmizését a gazdasági
 életből, mint ahogy nem vállalta az idegen uralom politikai
 abszolútizmusát sem. *S ha a monarchia, illetve Ausztria bele-*
pusztult, mert sose tudott paritásos és becsületos kompromisszumot
kötni a magyar állameszmével, a hazai zsidóságnak is menthetet-

lenül el kell pusztulnia, ha a maga hatalmi pozícióit életre-halálra akarná tartani a magyarság jogos revindikációjával szemben. De ahogy a magyar állameszme is az örvény szélére sodródott, mert 1918-ban véget vetett a dunai monarchiának a budapesti csőcseléklázadás által, azonképpen megingathatatlan meggyőződésünk az, hogy a hazai zsidókérdésnek németrendszerű megoldása nem, ereje, hanem romlása lenne a magyarság függetlenségének és hatalmának.,

A német totalitások elintézéséig ugyanis alig járt a birodalomra komoly veszélyekkel. Először azért, mert *egy közd nyolcvanmillió nemzet legalább is nyolcszor annyit engedhet meg magának életkérdéseinek szuverén, illetőleg minden más tekintet mellőző rendezésében, mint egy tízmillió állam.* Másodszer azért, mert a birodalom a pénzügyi, az ipari és kereskedelmi ügyek intézésére olyan *derék, szorgalmas, évszázados polgári és Hanza-társadalommal rendelkezik,* amely a zsidóság ottani szereplését — mondhatni — szükségtelenné s mellőzhetővé és kikapcsolhatóvá tette. A német polgári osztály nemcsak a saját hazájában bizonyult versenyképesnek évszázadokon át a zsidóság gazdasági élelmességével és vitalitásával, hanem, amerre csak exportált saját faj testvéreiből, még külföldi országokban is az a németvérű polgárság volt sokszor szinte az egyedüli tényező, amely a zsidóság gazdasági szupremáciájával szemben bevehetetlen erődműveket tudott emelni.

Ez a német eredetű polgárság csinálta azt az ipart és azt a kereskedelmet is Magyarországon, amely nem volt zsidó. A földművelő élet bukólikus örömei és gondjai felé vonzódo magyar tömegek legfeljebb, mint proletárok és altisztek vettek részt az ország industrializálásában és kapitalizálásában. S ami áll a parasztra, az talán még fokozottabb mértékben érvényesült a középosztálynál és az arisztokráciánál. Az előbbi inkább elment hivatalnoknak, ha kicsúszott lába alól a föld. Az utóbbi pedig — bármennyire anglomán lett is Széchenyi óta — óvakodott attól, hogy tőkájével ipari vállalatokat alapítson vagy pénzintézeteket adminisztráljon, nem is szólva arról, hogy a kereskedői pályát e sajátságos magyar sznobizmus mindenképp méltatlannak és illetlennek érezte a magyar jellemhez, amely agrár és nomád maradt, egy sajátságos lelki paradoxon elpusztíthatatlan csökevényében.

Mi nemhogy föladtuk, de el se foglaltuk azokat a pozíciókat, amelyeket a zsidóság részint megteremtett,

részint megszállott a liberális évtizedekben egy különös összetartásnak sokszor minden józan előrelátást meghazudtoló totalitásával. Most azután, hogy ez az ipar, ez a kereskedelem, ez a kapitalizmus itt van, *évtizedek gyászos és vészes mulasztásait akarjuk jóvátenni a magyar virtusnak rég megszokott inszurrekciós taktikájával*, minden felkészültség és ráneveltség híján. Ma már ugyanis valójában nem arról van szó, hogy ezt a zsidó kapitalizmust rendszeres és kitartó és főképp hozzáértő munkával meghódítsuk, hanem legalább is a mozgalomban arról, hogy megsemmisítsük, ha keli, a legsúlyosabb gazdasági válságok áldozataival is. A mozgalom — úgy hiszi — máról-holnapra élő vizeket fakaszthat az elszikkadt rögökből, valami szentlászlói csodával. Pedig a gazdasági és társadalmi életben csodák nincsenek. Mi legalább a mozgalomban a magunk zsidókérdésének megoldási ritmusaiban, úgy látszik, azt az eljárást követjük, mint a spanyol, a hidalgók népe, amely egy csapásra akart végezni a maga zsidó, illetve mór kérdésével a XVI. század folyamán. A mórokat és a maranusokat ugyan kipusztította a szent inkvizíció, de mert egyidejűleg elfelejtett gondoskodni a megfelelő spanyol utánpótlásról, az ország rohamosan szegényedett s a világbirodalom — hol egykor sohase nyugodott le a nap — tönkrement. *A spanyol példa minden utánezata tanulságul szolgál, mert a legszebb tirádák, a legintranzigensebb frázisok, sőt elméleti igazságok se pótolhatják azt a passzívumot, amelyet az jelent, ha nincs a pótlásban szakértelem, tapasztalat, készség, tetterő, felkészültség.*

Minthogy a miniszterelnök bejelentése szerint különbön áll a 80: 20-as arányszám felülvizsgálása: megítélésünk szerint egy új rendezés szempontjából az az első föltétel, hogy megismerhessük az eddig elért eredményt. S ha netán ezek a statisztikai adatok a 80: 20-as arányszámon belül olyan tényeket tüntetnének fel, hogy a törvény által meghatározott időn belül a keresztény magyar ifjúság gazdasági és szellemi honfoglalása nem halad előre a nemzet érdekeinek megfelelő iramban, még pedig e visszahódításnak mélysége és térfogata szerint egyaránt: akkor *először ezen az arányszámon belül kellene gyorsítani a fejlődés menetét*, mielőtt át kellene térnünk egy újabb általános és lineáris revízióra.

Itt azonban különösen hangsúlyozni kell a magyar fajvédelemnek apriorisztikus szempontjait és igényeit, ha fajvédő

politikánk őszinte és becsületes akar maradni. Mert amikor vissza akarjuk szorítani a zsidóság döntő túlnyomóságát a maga sokszorosán kisebb működés- és hatáskörére: ugyanakkor meg kell indítanunk azt az akciót, hogy az ország népességi arányszáma szerint biztosítsuk a magyar elemek döntő hegemóniáját azokban a szférákban, amelyeknek kiürítésére a zsidóságot rászorítottuk. Csak a történelmi magyar faj életjogának megalapozása után jöhetnek figyelembe más rétegződésai a keresztény társadalomnak. Mert jegyezzük meg jól: van magyar faj, van zsidó faj, van német faj, van szláv faj, van angolszász faj, csak éppen keresztény faj nincs. E faji szelekció szempontja minálunk nem elsősorban vérségi és biológiai, hanem főképpen történelmi. Éppen ezért nyugodtan állíthatjuk, hogy magának a magyar fajnak semmi különösebb előnyét nem látnók a zsidókérdésnek egy olyan rendezésében, amely asszimilált zsidók helyett a disszimilált svábok részére készítené elő a 80: 20-as arányszám revízióját.

ÁT KELL ESNÜNK RAJTA?

Ama nevezetes csütörtök estén, amikor a mozgalom először mutatkozott be a pesti utcákon a maga alkotmányos inkognitóját levetkőző énjének igazi forradalmi arcával, egy társaságba kerültem. Éppen ezekről az utcai tumultusokról volt szó, melyeknek üvegtáblákat ostromló csörömpölései, valamint szavalókórusanak ütemes jelszódetonációi persze felhallatszottak oda is, mint melodramatikus aláfestései az egyre ingerültebbé vált politizálás neszének. *Az ember ilyen társaságokban egyre gyakrabban hallja, hogy legjobb, ha semmi ellenállást nem tanúsítunk többé a mozgalommal szemben.* Adjuk meg magunkat a „korszellem”-nek. Nem kell azt magunkra bőszíteni. A társadalom kapitulációja ellenállhatatlan történelmi szükségesség gyanánt jelentkezik, *s annál kevesebb baj lesz az egész átalakulásból, minél csekélyebb ellenállással találkozik az.* A japáni földrengések is azért okoznak aránylag kisebb katasztrófákat, mert a fából, papírniaséból és kártyából készült kis házak nem dőlnek rá lakóikra akkora dördüléssel, mintha kőből való épülettereteket mozdítanának ki fundamentumaikból. Éppen hús esztendővel ezelőtt, amikor lezajlott a „dicsőséges forradalom”, Molnár Ferenc azon örvendezett leginkább az azóta megszűnt *Pesti Futár*-ban, hogy ez az átalakulás, ami egyértelmű volt a történelmi Magyarország összeomlásával *„blutlose Revolution” formájában ment végbe.* Az utcai zendülés és a hadi neurózis szövetségének forradalma Tisza István letéritése után ugyanis valójában a magyar társadalom egyetlen rétegében se ütközött nyílt ellenállásba.

Azután alapjában véve — hallom a mozgalom diadala mellett érvelő úrtól — *az is a dolgok logikájának vonalán fekküdt,*

hogy Karolyi Mihályék, Jásziék és Kunfiék félig polgári zsidó forradalmát, félig öffüggetlenségi jelszavakból nyavalygó anakronisztikus pártütését Ausztria-Bécs ellen Kun Béláék tanácsköztársasága likvidálta. Az is a korszellem vonalának felelt meg, hogy az akkori légköri nyomás éppoly ellenállhatatlan testi-lelki kényszer elé állította társadalmunk magatartását a vörös, mint most a zöld koreszmével szemben. 1919 márciusában tehát szükségképpen át kellett esnünk a harmadik Internacionálé kalandján. Ha netán szervezett ellenállásba fogtunk volna — argumentált tovább az illető —, mekkora vértengerbe merül Magyarország megmaradt csonkja! így is éppen eléggé borzalmas áldozatokba kerültek azok a szertekígyöző ellenforradalmi gyeptüzek, amelyeket egyes lelkes és rettenhetetlen hazafiak szítottak fel az ország határain belül és kívül egyaránt. Azonkívül a vörösök is szép magyar hegedűszóval jöttek. A nekikeseredett magyar társadalom műveletlenebb részét magával sodorta Kun Béláék hetvenkedése, hogy tudniillik ők füttyülnek a nemzetközi kapitalisták versaillesi békediktátumára s a nagy keleti elvtársaknak, a muszka szovjetnek segítségével fogják majd felszabadítani a magyar proletariátust a cseh, román és a szerb imperializmus alól.

A magyar nacionalizmussal űzött e szemtelen szélhámosságról ugyan néhány nap múlva maga Kun Béla húzta le a leplet egy bécsi újságban, amikor kijelentette, hogy a budapesti népbiztosoknak eszük ágában sincs kardot ragadni a történelmi Magyarország levitézlett ábrándjaiért. Csakhamar kiderült, hogy a nagy átalakulás mögött nem volt más látható, mint a nemzetközi marxizmus hazai zsidó bábfiguráinak nyüzsgése, akik százharminchárom keserves napig táncoltak a történelmi Magyarország holttetemén. Hála azonban a szegedi, a bécsi és a feldbachi ellenforradalmi szervezkedésnek, hála a magyar parasztság engesztelhetetlen és véres gerilláinak, hála tisztviselőosztályunk szabotázsának s a románok katonai akciójának: a vörös világot átvészeltük, túléljük, ha súlyos politikai áldozatok árán is. Ezek az áldozatok nem jelentettek ugyanis kevesebbet, mint azt, hogy a magyar néppel űzött ezt a gyászos komédiát Párizsban alkalmas ürügynek használták fel arra, hogy még jobban körülnyírbálják kárunkra a Vyx-féle demarkációkat.

Hogy Kun Béláék uralmát sikerült leráznunk a nyakunkról, azt a fentvázolt okokon kívül főképp annak a

ténynek tulajdoníthatjuk, hogy *a budapesti szovjet* — eltekintve a tíznapos müncheni Spartacus-uralomtól — *teljesen el volt szigetelve Közép-Európában*, hogy természetes világnézeti szövetségese, Lenin országa sokezer kilométeres távolságból támogathatta csak a budapesti fiókot, hogy a felszított tűz nem kapott teret és levegőt, következésképp bizonyos idő múltán el kellett hogy hamvadjon az új és friss tüzelőanyag híján. Volt valami igazság tehát abban a magyar fatalizmusban vagy opportunizmusban, amely a maga cselekvő ellenszegülése nélkül is biztosra ment, amikor egyrészt azt hitte, hogy át kell esnünk az akkori korszellem járványán, másrészt, hogy életveszélyes következmények nélkül is, mondhatni, *száraz lábbal gázoltunk ki a vörös tengerből*.

Eszem ágában sincs egységes értékszemlélet alá vonni az 1919-es korszellem ideológiáját az 1938-as korszellem értéktartalmával, vagy éppen egy kalap alá tenni a leninizmust annak legfőbb és legmarkánsabb tagadásával, a nemzeti szocializmussal. Azt tartom azonban, hogy *a magyarságra nézve tökéletesen közömbös, vajjon a testére húzott Nessus-ing zöld-e vagy piros*. Mihelyt ugyanis bármely korszellem nem kisebb igénnyel, mint azzal lép fel velünk szemben, hogy szőröstől-bőröstől tegyük magunkat hasonlókká vagy egyenlőkké azokhoz, akik azt saját használatukra kitalálták, forgalomba hozták és politikai divattá avatták: az énünk és az életünk esszenciájára nézve éppoly káros és veszélyes metamorfózisra akar kényszeríteni bennünket, ami nem járhat reánknezve mással, mint létünk és egyéniségünk belső alapjainak katasztrofális megrendülésével.

A nyilasmozgalom minden hazai válfajának, szektájának és változatának annyi köze van a magyarság eredeti életformájához és európai élettörvényéhez, mint teszem Péter király német hűbériségének Szent István magyar állami koncepciójához. Annyi köze, mint Gertrud királyné meráni pereputtyának Bánk bán és Tiborc magyarságához. Annyi köze, mint Kollonics neoaquistica-jának Széchenyi reformpolitikájához. Annyi köze, mint az idősebb Andrássy Gyula önérzetes és öntudatos középeurópai szövetségi politikájának epigonjai szomorú szekundánsi szerepéhez a vilmosi birodalom oldalán vagy mint Károlyi Mihály nyomorult defaitista függetlenségi irányzatának Ugron Gábor, a nagy rabonbán robusztus erejű nyugati orientációjához.

Ha Magyarországnak, a réginek éppen úgy, mint az

eljövendőnek létalapja, élettere és megtestesülési formája nem lehetett és nem lehet más, mint a szentistváni gondolat formája — azaz európaiságunk és magyarságunk szintézise —, akkor minden olyan kísérlet és minden olyan mozgalom, amely tudva-tudatlanu! ki akarja emelni ezt a gondolatot a maga sarokköveiből, nem egyéb, mint az úgynevezett korszellem nevében való pártütés, mint elvetendő tévely és eretnokség a magyar állameszme ortodoxiájával szemben, mint a sorainkba beivakodó idegenség halálos torzítása a magyarság lelki és történelmi képletén. Gondoljunk csak az első renegáció tragikus eredményeire a szent király hagyatéka ellen.

Az első apostoli király egyrészt száműzte, másrészt eleven holtakká tette azokat az árpádi sarjakat, akikről azt hitte, hogy egyszülött fia halála után nem biztos és szilárd oszlopai az általa alapított rendszernek. Az örökösödési szokás megkerülésével unokaöccsére, Velencei Péterre ruházta a királyságot és azzal a nagy hagyatékkal való sáfarkodás terhét, amelynek gondozásától államának és népének sorsa függött. *Nos, a korszellem Péter alatt minden szűrő és sorompó nélkül tódult be és méltán hívta ki maga ellen a törzsökös magyarság érzés- és gondolatvilágát.* A korszellem nevében garázdálkodó német disszimiláns lovagok és udvari népségek Péter alatt nem érték már többé be azzal a szerényebb szereppel, amit Szent István szánt nekik, amit a vendégjog szentesített s amivel való minden visszaélés és túlkapás elé a nagy királynak hatalmas jobbja húzott vonalat. Minél erősebbé vált a korszellemben ennek az idegenségnek disszimilációj a, azaz elpártolása a magyar elem érzés- és tudatvilágától: annál gyűlöltebbé lett Péter s egész rendszere. A reakció nagyon hamar bekövetkezett Aba Sámuel trónraemeltetésével s a korszellemben pőrére vetkőztetett idegenség üldözésével. Ekkor a korszellem megóvása érdekében Péter és környezete hűbérül adta az országot Fekete Henrik császárnak s átnyújtotta neki Székesfehérváron a vazallusi szimbólumot, az aranyos lándzsát, a zöld gallyat, a sót és a kenyeret.

A tanulság az, hogy mihelyt a korszellem nevében az akkori Közép-Európa ura azt követelte tőlünk, hogy felbontsuk a szentistváni ideál finom egyensúlyát, s hogy a korszellemnek vessük oda koncul nemzeti függetlenségünket: a magyarság üldözőbe vette a korszellem természetes és

egészséges konstrukcióit és reformjait is. A túlzókban úrrá vált ugyanis az a meggyőződés, hogy a kereszténység nem egyéb, mint a német iga korszerű formája és mentsége. A Péter környezetében úrrá vált idegenek disszimilációja váltotta ki a törzsökös magyarság faji forradalmát a korszellem ellen is. Tudjuk, hogy *a végső és megnyugtató, s egyben hatalmi és nemzeti érdekeinknek megfelelő kiengesztelődés a korszellem és a magyar eszme között csak Szent László idejében következett be.* Az itt otthont és vagyont szerzett német hospesek és lovagok egyszer és mindenkorra letettek arról, hogy a korszellem nevében Magyarországot a római szent birodalom tartományává tegyék.

A mostani „hungarista” mozgalom — lucus a non lucendo! — lényegében véve épp annyira „idegen”, mint volt Péterek kísérlek a szentistváni gondolat európai és magyar szintézise ellen. Nem korszellem, hanem annak valamiféle zavaros és idegbajos hókusz-pókusza. Külföldi termék, vitézkötéses és zsinóros cifrázattal. Nincs nagyobb tévedés annál a gyászos defaitizmusnál, amely egyrészt azt hirdeti, hogy át kell esni rajta, mert korszellem, másrészt, mert minden nagyobb baj nélkül át is eshetünk rajta, éppúgy, mint húsz évvel ezelőtt a szovjetvörhenyen. Csakhogy a két korszellem reánk való vonatkozásának geopolitikai tényezői között óriási a különbség. *Ha annakidején Kun Bélának legnagyobb gyöngesége külpolitikai elszigeteltségük volt a moszkvai bolsevizmustól: a hazai nácik kísérletei és mozgalmi nincsenek többé a nemzetközi életben ilyen elvrokonsági, sőt vérrokonsági, mondjuk, ideológiai háttér nélkül.* Ez a mozgalom ma éppen elég eséllyel pályázik nemei) külpolitikai rokonszenvek látszatainak birtokában arra, amit rövid időre Péter királynak sikerült is megvalósítani.

Ma az Imrédy nemzeti, népi és keresztény politikája a magyar alkotmányosság szétvághatatlan kapcsolatában képviselteti a szentistváni hagyaték súlyvonalában a korszellemnek és a magyar életforma önállóságának összhangját, egyensúlyát és szerencsés politikai frigyét. Ha az utóbbi hetekben voltak is némely aggályok, hogy a „tekintély nagyobb dóziséval” fölboríthatjuk ezt az egyensúlyt, ezek a skrupulusok ma már, hogy a miniszterelnök leszögezte magát az alkotmányos kormányzathoz, nem jogosultak többé. *Ha tehát a mozgalom nem fogadja el a szentistváni örökségnek azt a formulázását, amely ma a korszellem és az alkotmányos szabadság szintézisében nyilatkozik meg, a dolgok vaslogikája*

ugyanazon útra tereli őt, mint Pétert és számos más labanckodó utódját. Arra az útra, amely hungarista állam jelében rabbá, koldussá s az idegenek prédájává teszi Magyarországot, vagy, mint ahogy gróf Bethlen István határozza meg: rásodor bennünket arra a lejtőre, ahol már nem Németország barátai, hanem cselédei leszünk.

VILÁGPOLITIKA ÉS VILÁGNÉZET

A római birodalom előtti hódító rendszerek, a közeli népeknél, rendkívül egyszerű és biztos megoldásokat eszeltek ki és valósítottak meg. Ha sikerült az ellenséges népeket legyőzniük, akkor a leigázott ország lakosságát vagy lemészárolták, vagy rabszolgasorba taszították. Nyilván úgy gondolkoztak: ami biztos, biztos. *A kiirtott népek csonthalmái alatt nem nő ki többé emberi palánta, a rabságba hurcolt maradéokra pedig rákényszerítették a maguk életformáját, vallását, kultuszát, mint mostanában mondanák: világnézetét.* Új, hódító istenek népesítették be az eltaposott régi szentélyeket, hiszen a keleti hódítás nemcsak impérium-, hanem istencserével, azaz világnézetváltással is járt. Az új uralom csak akkor érezte magát biztonságban, ha ellenségét a meszesgödörben érezte vagy ha életbenhagyott foglyainak lelkét is hatalmába kerítette, olymódon, hogy a véresebb és az erősebb istenek imádására ösztökölte a régi, száműzött, gyöngye istenek kultusza helyett.

Életben kellett tartani azt a primitív hitet, hogy az asszír vagy a hiksosz seregek fölénye a hatalmasabb törzsi istenek pártfogásán nyugszik a babilóniai vagy az egyiptomi istenek lazább és erőtelenebb támogatásával szemben. S ha a szerencse küllője megfordult: a kultikus babona varázseréjének bizonyossága még inkább nyilvánvalóvá vált. A trónjuktól fosztott és elkergetett babiloni és egyiptomi istenek erőt merítve tulajdon szenvedéseikből és legyőzőik példaadásából, megtisztultan és megerősödötteen tértek vissza a régi oltárokra, népük oltalmára, a végtelen pusztákból, ahol gyakran a nagy keleti próféták és vallásalapítók is, zord, megközelíthetetlen magánosságukban legtöbbször áttestek a belső megigazulás revízióján. A régi előázsiai és nílusi birodalmak hódító rendszerének természetével volt

vonatkozásban ez a véres buborék, ami éppoly hamar tűnt el az idők végtelen folyamán, mint amily gyorsan fel pattant újból a zúgó áradat következő taraján.

A római volt az első világhatalom, amely szakított ezekkel a hagyományokkal és rendszerekkel. Ha keményen és kegyetlenül hadakozott is ellenségeivel, ha legátusain és prokonzulain át zsarolt és zsákmányolt is, de *mindig pacifikált és civilizált.* Olyanfajta hódító módszerek, mint aminőket Mummius alkalmazott Korinthos elpusztításánál vagy saját jobb emberi hajlama ellenére, Scipio Aemilianus Karthago lerombolásában és „elátkozott” területének felszántásában: *ezek a római rendszer retentő és elszigetelt esetei voltak,* de sose válhattak a birodalom megnagyobbításának alapelveivé. Róma elcipelte a Capitóliumba az olimpusi hellén istenek ragyogó sokaságát. Elhurcolta Mitras vagy Serapis, sőt Astarte és Baál képmásait is. De nem azért, hogy elpusztítsa vagy kiirtsa, hanem azért, hogy *besorozza őket a latin világhódítás kultikus szentélyébe,* egy sorba az öreg itáliai és átiumi istenekkel, jelképi hangsúlyául annak, hogy Róma a világ anyja, aki egyenlő jogú gyermekeivé tette azokat, akiket meghódított és bekebelezett.

Ez a fölényes és türelmes magatartás az idegen népekkel s az idegen istenekkel vagy világnézetekkel szemben volt az alapja a világ egyik legragyogóbb politikai monumentumának, a római államművészetnek és a világuralom hivatástudatának, amelyet a latinság nagy nemzeti költője az „Aeneis”-ben így fogalmazott meg:

*Mások szebb műveket remekelnek az ömleteg ércből,
Elhiszem: vésőjük életet ad a pároszi kőnek.
Jobban védnek ügyet s rajzokkal jegyzik az égkört,
S pontra kiszámítják a kelő csillagzatok útját.
Róma, te kormányozd hatalompálcáddal a földet
Ez lesz műelemed, fékezd fegyelemmel a békét,
Ám légy kegyes a letiporthoz.*

A politikai művészetnek ez a biztos, tévedhetetlen és szuverén ösztöne tette lehetővé és érthetővé, hogy a római polgárjog általános kiterjesztése által *a hódítás fegyveres cselekménye után egy-két évtized múlva minden nép és minden tartomány a maga roppant otthonának érezte a civilizációnak ezt a páratlan alkotását.* Csakis a római imperializmus e sarkalatos alapelveiből lehet megfejtetni azt az egyedülálló rejtélyt,

hogy utóbb, a római nemesség kimerültsége után ezek a tartományok adtak új vezetőrétegeket a birodalom kormányzására. Csakis ez teszi érthetővé, hogy az elhanyagolt itáliai parasztság után a galliai, a hiszpániai, a pannóniai, az afrikai és az ázsiai provinciák népei vállalták a birodalom védelmét. Sőt azt is csak innen lehet megérteni, hogy azoknak a germán hordáknak főnökei, amelyek annyiszor szorongatták a római limeseket, maguk kérelmezték a nyugati vagy a keleti császároktól, hogy a római patrícius díszével cserélhessék fel barbár királyi címüket. *A római világhatalom titka annál csodálatraméltóbb mert az egységnek és sokféleségnek, az állami fenségnek és az önkormányzatnak, a birodalmi gondolatnak és a népi egyéniségnek, a központosításnak és a részek autonóm életformájának ez az egyensúlya mit se vehetett igénybe a mai közlekedés technikájából.*

Az a másik világhatalom, amelynek fejlődése részben még generációnk emlékezetének peremén áll, az angolé tudniillik, már az utóbbi szempontból sokkal kedvezőbb viszonyok közé került (gőzhajó, vasút, fegyvertechnika, stb.). Mindazáltal ez az új birodalom is sokkal inkább az angolszász szellem állhatatosságának, fölényességének és hajlékonyságának terméke, mint bármely más politikai képződmény a római világhatalom után. A font sterling és a great fleet nagy szó ebben a világbirodalomban. De nem minden. Mert igaz, hogy erősnek kell maradnia versenytársai miatt s állandó vigyázzban állnia a földkerekség minden pontján. De a gyarmatok és a dominiumok népeit elsősorban nem acélpántok övezik a hármás királyság köré, hanem a brit uralomra való rátermettségnek és hivatásgondolatnak ugyanaz a római rendszerű egyensúlya, amely oly szilárd és fenséges szintézist tudott teremteni a hatalom és a szabadság, a tekintély és az önkormányzat, a fegyelem és az egyéniség, az anyaország és a kapcsolt részek lakossága között, egy olyan erkölcsi, politikai, szellemi közösségben, amely *mindenütt civilizált, de sehol se uniformizált.* Anglia küld ugyan hithirdetőket is gyarmatainak exotikusnépei közé. Ennek a misszióknak azonban sehol sincs politikailag kényszerítő, ingerlő vagy provokáló formája. Valami sajtáságos kenetességgel terjesztik ezek a missziók az anglikán vallást, de nem terjesztik az angolszász „világnezetet.”

Egy modern nép se tudott oly világosan és mélyen behatolni barbár és idegen alattvalóinak lelki világába,

mint az angol. Nem küldött gyarmataira szent inkvizíciókat, mint a spanyol. Nem centralizált és etatizált, mint a francia. *Ellenben mindenütt helyi és eseti megoldásokkal próbálkozott, hogy módszereit a vidék kultúr-, táj- és faj arculatához alkalmazza, sokhelyütt pontosan az ellenkező szisztéma szerint, mint ami másutt bevált.* Ez a tünemény annál figyelemreméltóbb, mert a hivatalos angol világnézet (vajjon van-e ilyen?) sehol se gleichschaltol. Sehol se erőlteti és dömpingeli a maga szellemi exportját. Senkire nézve se lealázó és megszégyenítő. Következőleg *nemcsak elviselhető és megszokható, hanem idővel annak az ellenszegülésnek fagya is fölenged, amellyel a brit hódítóakarát kezdetei találkoztak.* Ennek a szellemnek ' és rendszernek fölénye és előnye csak markánsabb körvonalakban bontakozik ki az ellentétes elvek háttéréből. Ismerünk ugyanis olyan impériumokat is, amelyek csak eltűrhetelenebbekké és gyűlöltebbekké váltak azáltal, hogy időtartamuk meghosszabbodott.

A római és a brit impérium alkatával, természetével és jellemével szemben tökéletesen más alapelveken indult ki és más módszereket alkalmazott a múlt századvégi német *Weltreich-gondolat*, sőt a harmadik birodalom óriási kinyújtózkodása a hiányzó terek és keretek irányában. A Drang nach Osten vagy az Ostraum-politika részben azért kénytelen más módokkal és eszközökkel dolgozni, mert terjeszkedésének irányvonala sokkal erősebb nemzeti ellenállások szirtjeibe ütközött a dunai Európában, a Balkánon és a Közel-Keleten, mint annak idején a brit kolonizáció. Már *a vilmosi német császárság is inkább a gazdasági behatolás fegyvereivel nyert teret.* És ha a nemzetközi politika diplomáciai készsége és művészete nem is állott oly mértékben a vilmosi birodalomnak rendelkezésére, mint az angolnak vagy a franciának, gazdasági behatolásának eszközeit rendkívül finom átgondoltság és tervszerűség jellemezte, amikor érdekeinek bonyolult szövevényébe vonta a háború előtt a Balkánt, az ottoman birodalmat, sőt az osztrák-magyar monarchiát is.

Nincs ma Európában olyan nagyhatalom, amely ekkora ötletességgel, mozgékonyssággal és rendszerességgel tudná szabályozni a maga kereskedelmi politikáját, mint a német. Bár nemesvaluta-állománya sokkalta kevesebb piacszerző lehetőséget nyújt számára, mint teszem az angolszász birodalmak részére: kizárólag ügyes és fölényes külkeres-

kedelmi rendszerével jóformán kiszorította az ang ol-francia rendszert a Dunamedencéből, sőt a Balkánon is jóformán áttörte a nyugati hatalmak zónáját.

Ez a hallatlan élelmesség és energiabőség, amely, mint egy óriási fogyasztási terület mágnespátkója, szinte minden dunai és balkáni nyersanyagot magához szív, viszont alkalmas arra, hogy *a célbavett országokra rákényszerítse a neki megfelelő termelési politikát.* Az utóbbi években ez a térfoglalás még azzal véli fokozhatni a maga lendületét, hogy a dunai, a balkáni és a közélkeleti államok felé *a nemzeti szocializmus internacionáléjának szárnyain tud tovahaladni, valamint a maga népi kisebbségeinek szervezett diaszpóráin építheti ki a maga kolosszális Via Appia-ját Kelet felé.* Ha a birodalom külügyi és gazdasági politikája netán nem biztosítana számára elégséges befolyást a Drang nach Osten vonalába eső országokban, akkor a nemzeti szocializmus, mint a németiség hivatalos religiója, mindenütt segítségére siethet a külföldön létesült fiók-nácitelepeken és egyházközségeken keresztül. *Ez az imperializmus* — legalább is Rosenbergek elképzelése szerint — *nemcsak német iparcikkeket akar exportálni, hanem német világnézetet is.* Ha ez a német világnézet is rátelepedhetne a birodalom gazdasági érdekszférájához közeleső népekre, akkor a német Ostrau-irányzat minden politikai célját is megvalósíthatná. Ha a római vagy az angol impérium a maga eljárásában és rendszerében mellőzte vagy kikapcsolta a világnézeti és a völkisch elemet: akkor a harmadik birodalom teljesen önálló és eredeti világpolitikai módszereket agyalt ki, hogy elérje ugyanazt a célt, ami más világhatalmaknak már sikerült. Hogy ezek az eszközök az érdekelt népek, elsősorban a politikailag legfejlettebb öntudatú és hagyományú magyarság részéről minő hatásokat válthatnak ki, annak vizsgálata külön lapra tartozik.

AZ ELLENZÉKI POLITIKA ÚJ UTJAI

Elég egy röpke pillantást vetni a parlamentben az ellenzéki mezőnyre, hogy az ember észrevegye legott: a nagy felcihelődés és felkunkorodás után, a kormányválság megoldásával, ez az ellenzék sokkalta inkább hasonlít egy kihűlt kráterhez, mint egy élő és működő tűzhányóhoz. Mi maradt a diadalmas kormánybuktató többségből? Vert hadak és csüggedő remények. A nagy ostromból elvonult seregen a bomlás, a feloszlás és a reménytelenség tünetei mutatkoznak, a világnézeti ellentétek hullafoltjaival s valami keserű dac köldökszemléletében, amely nem hajlandó tudomást venni vereségének lesújtó mérvéről. Az ellenzéki akció nem bűnököt követett el, hanem csak hibákat. Ezek pedig a politikában legtöbbször jobban megbosszulják magukat, mint ha az erkölcsi világrendbe ütköző machiavellista cselekmények terhelnék. Hasztalan minden fortély és praktika. Mihelyt *egy ellenzéki akció légyökerekbe fogózik és nem a közhangulat és a közvélemény szeleibe fogja vitorláit s mihelyt minden reménysége abban összpontosul, hogy csak az egyik alkotmányos tényező intencióit veszi számításba s elhanyagolja az alulról felpatakzó népi és szociális érdekek bátor-szívú képviselőjét: sorsa nem lehet más, mint az összeomlás, abban a pillanatban, mikor a legfelsőbb döntés nem felel meg kába várakozásának és henye adventizmusának.*

Különben sem könnyű a mérsékelt irányzat álláspontja a hirtelen megnépszerűsödött kormányhatalom és az utcai bújtogatás között. Csak kevésbé vigasztaló, hogy a túlsó oldalon se rózsás a pártegység jövője. Igaza volt annak a disszidens vezérferfiúnak, aki a kilépését kormányajtó által kísért zenebonával szemben, amely zsidóbérencé és népfrontossá avatta az imént még tagbaszakadt jobboldali

bálványt is, megállapította, hogy a kormánypárt nem kereszt-, hanem hosszmetzetben hasadt széjjel. Amiből egyszerű paraszti ésszel az következik, hogy még mindig nincs minden juh a maga aklában, hanem különböző és nem tartozó nyájakba terelődött. Isten tudja, micsoda hangulat, érdek vagy szimat befolyása alatt. Nehéz elhinni; hogy Sztranyavszky Sándor együtt szavazott Fábián Bélával. Mikecz és Bornemisza pedig Buchinger Manóval s hogy a kisgazdapárt nemzeti demokráciája jó szomszéd-sági és szövetség-vizonyba került olyan tényezővel, akik nemrég a német totalitás csendesebb, vagy lármásabb rajongói voltak. Ámde a kormánytöbbség strukturális visszasságai se nyújtanak kevésbé üdítő képet, különösen, ha *az ember együtt látja Makray Lajos legitimizmusát Mecsér András nürnbergi religió-jával s Zichy János konzervatív keresztény irányzatát a NEP viharsarki garaboncsaival*. Ez a félszeg és hazug csoportosulás a magyar parlamentarizmus súlyos válságának tünete. A NEP-sajtó úgy akar segíteni rajta, hogy egyelőre elhallgatja vagy eltagadja a kormánykoalíció politikai és világnézeti ellentéteit. Az ellenzék pedig — legalább bizonyos árnyalataiban -, olymódon, hogy megszabadulva a zsidóbérencség és a népfrontkodás sárga foltjától, kész teljes erővel belevetni magát a jobboldaliság crescendójának ama hangzavarába, amelyet a mozgalmi pszichózis s a népszerűség elvesztésének páni rémülete idézett elő a maradék haza elsatnyult közéletében.

Sokakat meglepett a kereszténypárt magatartása. Igénytelen felfogásunk szerint óriási naivitás kellett ahhoz a vélelemhez, hogy ez a tisztos és fakó párt ebben a válságban tagadta volna meg tizenkilenc esztendő tradícióit, amelyek szinte előírták mostani vezetőik számára is a követendő utat. Azt tudniillik, hogy — mint Friedrich mondotta egyszer nagyon szellemesen — végigguggolták az összes kormányrendszereket, ha másért nem, hát azért a jámbor reménységért, hogy fővárosi biriókállományukat átmenthessék az idők zivatarain.

Mindazáltal nézetünk szerint *ez a válság legmélyebben Eckhardt Tibor pártját, érintette és kényszeríti fontos és nehéz elhatározások elé*. Egyrészt azért, mert ennek a pártnak vannak egyedül komoly, ha nehézkesen is mozgatható tömegei az országban a nyilasmozgalom démoszán kívül. Másrészt azért, mert Eckhardt személyében olyan elpusztíthatatlan

európai értékkel rendelkezik, amellyel — bármi történik is ebben az országban — minden rendszernek számolnia kell. Ha a pártból ezért vagy amazért egy-két, vagy nem bánom, akár egy tucat országgyűlési képviselő disszidál is és élettaktikai ösztöne pillanatnyilag más utakra csábítja is: a magyar parasztság zöme és Eckhardt személye friss és fölfrissítő szuggesztíójának kapcsolata olyan eleven erő, amely aránylag *súlyosabb megrendülések nélkül is túlélni tudja, a magyar közélet bizarr válságainak következtetését és a kormányhatalom megszerzésére irányuló becsvágyainak összeomlását.*

Amikor most, a magyar ellenzék hadrendi ziláltságának őszinte szemlélete után, föl kell vetnünk ennek az ellenzéknek problémáját az új helyzetben, elsősorban erre a pártra s ennek jóhiszemű és nagytehetségű vezérére gondolunk. Ha tisztán áll is előttünk az a tény, hogy Eckhardt Tibor nem egyszer eltévelygett a magyar politika sűrű bozótosában és ideái sokszor repültek levegőbe a magyar közélet fantasztikus aknamezején: mi egy morzsányi bizalmatlanságot sem érzünk iránta. Mommsentől tanultuk meg, hogy *nem azok a legnagyobb emberek, akik legkevésébbet csalódtak.* S Tacitusról, hogy némely hajótörés dicsőségesebb és az emberi lélekre talán üdítőbb sors, mint az, ha valaki a legellentétesebb szelek szárnyain mindig a biztos és poshadt révbe tudja beügyeskedni nyomorult vitorlását. Ha a szerencsétlenség nem is csökkenti iránta való tiszteletünket — mi végigkísértük már Apponyi Albertet és a második Andrássy Gyulát is ezen az igaz, ezen a helyes, de ezen az oly végtelenül magános ösvényen —, nem érzünk örömet és megelégedést a balsors ellen való állandó küzdelemben. Nem azért, mert reánk hajlik a nagy magyar vezérek borzongó árnyéka. Hanem azért, mert az a meggyőződésünk, hogy ez a balsors nem szükségképpen, hogy a szerencsét is meg lehet hódítani, ha az ember átvizsgálja önmagát, megismeri helyzetét, fölérzékeli a problémát, végigtapogatja az erők skáláját, amelyekből meríteni lehet az új küzdelemre. De különösen meg lehet hódítani a szerencsét, ha az ember rendelkezik azzal a belső és biztos öntudattal, amit Lucretius *Jatis avulsa potestas*-nak, azaz a vak végzetten való felülkerekedés elszántságának nevez.

Ez a párt, mint látszatra osztálypárt, mai formájában, alkatában és összetételében túlhaladott álláspont. Annak idején, amikor Nagyatádi megteremtette s amikor Gaal

Gaston egyéniségén át a magyar középbirtokososztály haladó részét is meghódította, paraszthajszálnyira *ugyanazon rétegekből merítette a maga szavazatait, amelyek az összeomlás előtt a függetlenségi irányzat különböző frakcióinak kimeríthetetlen erőmedencéje voltak.* Az osztrák—magyar kapcsolat megszűntével megsemmisült ennek az irányzatnak közjogi és politikai létjogosultsága. Ami belőle megmaradt, az a szabadkirályválasztó mozgalom Habsburg-ellenes magatartásának elavult cifraszűrét öltötte vállára. Viszont annál erőteljesebben hangsúlyozta a kossuthi hagyomány agrárszociális jellegét. Eckhardt Tibor alatt a kartellek elleni vétójából táplálta roppant népszerűségét a falvak társadalmában. Ma ezeknek a gazdasági erőknek lebontása vagy megrendszabályozása folyamatban van. S ami ezen túl az iparelleses szenvedélyeket tüzezi (a zsidó túlnyomóságon kívül), *az már idegenebb és veszélyesebb hatalmak csendes stratégiai mozdulatait készíti elő.*

Ha a népszövetségi korszakban Gömbös és Eckhardt fajvédő pártja, érezhető külföldi nyomás nélkül, nemzeti függetlenségi párttá keresztelte el magát: akkor ma a kisgazda- és agrártársadalom politikája nem mentesülhet egy súlyos lidércnyomás, illetőleg ama kényszerhelyzet tanulságainak levonása alól, hogy *az ország megváltozott külpolitikai helyzetében sokkal inkább kell hangsúlyoznia a kossuthi testamentum függetlenségi posztulátumát, mint eddig bármikor.* Ez a párt s a köréje tömörülő ellenzéki mozgalom *annál természetesebben vállalhatja a kossuthi örökség e politikai részeit, mert ugyanakkor tovább képviselheti a jobbágyfelszabadítás folytatását, illetve egy új nemzeti és szociális földbirtokmegosztás követelményét.* Minél erősebbé válhatik egy külföldi nagyhatalom vonzó, vagy nyomó ereje, minél több szolgálatra kész neolabanc várja idehaza esengve az új uralom betoppadását s minél kevésbé ütközik ez a külföldi befolyás ellentétes európai erőkbe: annál heroikusabb szereposztás vár arra az egyetlen történelmi osztályra, amelyen a független magyar államlét atlaszi terhe nyugszik s amelynek segítségével Kossuth megmentette a magyar államéletet 1848-49-ben.

Egy messzebbtekintő magyar kormány külpolitikai magatartásának függetlenségét csak alátámaszthatja, ha mögötte vagy akár vele szemben a magyar állami szuverenitásnak és a magyar öncélúságnak olyan intranzigenciája

alakul ki, amely minden üldözés elől a magyarság érzelmi életének végtelen talajvizeibe tud lemerülni és felbukkanni újból, hatalmas gejírozslópokban. Csak ez a függetlenségi gondolat gyűrheti le azt a silány labanchadat, amely külföldi támogatás reményében akarja birtokba venni a magyar államhatalmat, hogy azután tüstént kiszolgáltassa azoknak az erőtényezőknak, amelyeknek szolgálatába adta magát. Csak a magyar függetlenségi gondolatnak vízszintes és függőleges irányban szimultán érvényesülő hittedjesztése pótolhatja azoknak a külföldi hatalmaknak erkölcsi és politikai rokonszenvét, amelyeket a magyar önállóság régi képviselői mindig számításba vehettek, valahányszor fegyverhez kellett nyúlniok a magyar államiság védelmében.

Csak ennek a függetlenségi érzésnek a fehér izzásig való felhevítése adhatja meg a magyar közéletnek azt a hőfokát, hogy minden idegen politikai import eléghessen benne. *Ez a függetlenségi gondolat örködhetik egyedül az ország alkotmányos rendje fölött, tudva-tudván azt, hogy csupán az az ország lehet független kijeie, amely szabad befelé.* Csakis a függetlenségi gondolat szertekigyózó prairie-tüzei tudják izolálni a hazai német kisebbségnek olyan irányú politikai állásfoglalását, amely megbonthatja az államegységet. S végül csak egy önérzetes függetlenségi politika alapján tudunk jó szomszédi és baráti viszonyt létesíteni a harmadik birodalommal, melynek vezetői kell, hogy megértsék: *a magyar nemzet éppoly kényes és büszke a maga kialakította politikai világnézetére, mint ők a sajátjukéra.* A harmadik birodalom vezetőinek nem szabad beleszniök a Habsburgok rosszabb tradíció felelevenítésének hibáiba a magyarsággal szemben. Ezek tudvalevőleg — saját kárukra is — nem az ország értékesebb és gerincesebb rétegeire építették dinasztikus politikájukat, hanem azokra a minden társadalomban fellelhető selejtes, vagy kétesértékű selymákra, akiknek szereplése és hatalma csak provokálta és feltüzeltelte a magyarság zömének nemzeti öntudatát. Bizonyos, hogy ezek a független és erős politikai öntudattal bíró magyar rétegek nem lesznek inasai egy hatalmasabb birodalomnak. De éppen jellemerejüknek nagyobb szilárdsága és megbízhatósága, valamint nemzeti érzésviláguk nagyobb tömörsége miatt sokkal megbízhatóbb barátokká válhatnak.

PITT BÉRENCEI

Ki ne ismerné önök közül A. France finom kis remekművű regényét a francia forradalomról, melynél élethívebb realizmussal egy történetíró se tudta elbeszélni a francia nép nagy mozgalmi drámáját? A regény főhőse: Evariste Gamelin, egy derék, jóra való, közepes festő. Szegényes, hideg műhelyében az emberiség megváltásáról ábrándozik a francia nép nagy és bátor tettei által. Az 1789-i mozgalom első hulláma a művészet nagy formai és tárgyi átértékelését is rázúdította a közönségre. A rokkó könnyed, léha és arisztokratikus, szeszélyes és felületes tobzódása után a politika, de mindenekfelett a szabadságészme hatása alatt jött a klasszikai formák zárt és szigorú tisztasága és aszkétikus egyszerűsége, a hellén és a római hősi példák utánzásának járványa, a zsarnokgyilkos héroszoknak színben, kőben és ércben való felmagasztalása, az élet rusztikus leegyszerűsítésének rousseau-i rajongása, az egyenlőség és testvériség megvalósításának legnagyobbszabású kísérlete, amely még a templomtornyok lebontását is célbavette, mert a jakobinusok szerint más épületek fölé való emelkedésükkel sértik az egyenlőség eszméjét.

Nos. a tanoknak, az életérzéseknek és az eszméknek ez az örvénylő mozgalma *Gamelin festőt is kiragadta tubusai és ecsetjei birodalmából* és az emberiség megváltása ama hősköteményi figurái közé került, akik a mozgalom menetrendjének növekvő ritmusát képviselték — *egymás hulláján keresztül*. Evariste Gamelin félbehagyta roppant vásznát, amelyen azt a jelenetet akarta megeleveníteni, amikor az ifjú Elektra fivérének, Oresztesznek betegágyánál ülve, letörli homlokáról a tajtékot, elsimitja szeméről a haját, mely rácsapzott s arra kéri kedves testvérét: hallgassa meg, ;-imit most mondani akar neki, mikor egy pillanatra nyugton

hagyják a Fúriák, akik az anyagyilkosság miatt suhogtatják fölötté rettentő szárnyaikat.

Gamelin ülésekre jár. *A gyönyörtől megrészegülten hallgatja az alkotmányos marchisták klubjában Mirabeaut.* Erről a csúf, szatírfejű, renegát arisztokratáról ugyan sok szemetet összehordott a pletykaorkán. De ő a jámbor festő látásában és látomásában, mint Zeusz a zivatarban, nyugodtan halad útján, mert tudja, hogy minden viharnek ura. És ha megszólalt: a mennydörgés fia beszél belőle. Ha előbb rendetlen és tisztátalan életet élt is, ha el is árulta osztályát: *nem* kell-e meggörnyedni ennek az embernek félisteni zsenije előtt, aki — ime — újjászületett a népért és a szabadságért vívott küzdelmének verejtékében?

Gamelin egyszer se érezte még azt a hideg mámort, mint mikor ennek az elragadóan csúf embernek isteni hangjait hallotta. Odahaza, anyja kis padlásszobájában órákon át tudott továbblelkedni a *ci* devant főnemesért, aki a nép bálványa lett. De aztán irtóztató csalódás lett osztályrésze fertőző rajongásának. Alighogy a nagy ember lecsukta szemeit — a rendetlen életszeretet ásta alá titáni energiáit —, kiderült, hogy a népfelszabadító pénzt fogadott el az osztrák nőtől, Mária Antoinette-től, sőt a szeplőtelen hazafiak azt is tudni vélték, hogy *Pitt bérence*. (Pitt volt ugyanis, mint angol miniszterelnök, a forradalomellenes nemzetközi koalíció főnöke.)

Evariste Gamelin hónapokig hordozta láthatatlan, mély sebéit könnyelmű lelkesedésének. *Ezután majd jobban ügyel, kiknek adja oda ifjonti tüzét és tiszta hitét.* S íme: a mozgalom következő periódusa csodás szépségű, szinte angyali ifjakat dob a felszínre. Ezek már nem alkusznek a rothadt monarchiával. Ezek utálják Montesquieu-t, kétkamarás népképviselési rendszerével együtt. Vergniaud, Brissot, Barbaraux, a forradalom nemes Corneliájával, Roland aszszonnyal együtt már Brutusra esküsznek, Harmodioszra és Arisztogeitonra, a zsarnokgyilkosokra s a szabad és hősi római köztársaság az ideáljuk, a Scipiókkal és a Catókkal. Makulátlanok, előkelők, nagylelkűek, műveltek. A forradalom erkölcsi és szellemi élcsapata. Róluk lepattan a rágalom minden nyilvánosságja. Ők a vértelen mozgalom hősei, az örökkévaló humanizmus bajnokai.

Gamelin természetesen boldog önkívületben dobja magát a gironde-isták keblére. Náluknál szebb és meghatóbb

himnuszokat senki se tudott szavalni a törvényhozók testületében a szabadságról. Marat, ez a piszkos állatorvos, Artois grófjának egykori alkalmazottja, kinek hangja, mint a bölömbikáé, vagy a vizilóé az elhagyott mocsarakban: azzal vádolja őket, hogy föderalisták, hogy ellenségei a párizsi kommünnek és a sansculotte-oknak, hogy piperkőcök és szenvelgők, s alapjában véve olyan hitet követnek, mely tele van részvétellel és szánalommal, a „royal beta.il.,” iránt, holott a forradalomhoz méltatlan a kegyesség és az irgalmasság. És nem szavaztak-e vajjon a konventben a párizsi utca zendülése ellen? Nem akarják-e a vidéki vármegyéket Párizs nyakára ültetni, hogy mérsékeljék a legjobb hazafiak hevét? Nem akarják-e feldarabolni az egy és oszthatatlan köztársaságot? Hát azért végeztünk-e a régi rendszer arisztokrataival, hogy ezeket a polgári sznobokat fogadjuk el törvényhozóknak? S ha a király halálára szavaztak, nem szavaztak-e egyúttal a halálbüntetés elodázására? S nem mutatták-e meg, hogy *titokban odaér eznek, nyíltan pedig ide szavaznak?* S ha egy és oszthatatlan a köztársaság, amelyet csak az imént kiáltottak ki a Marsmezőn, nem akarják-e felosztani hetven és egynéhány vármegyére s nem bontják-e szét a nemzet egységét? Ha mégis teszik: *nyilván Pitt béreméi,* az angol arany pacsirtái. *Méltók rá, hogy fejüket odadobják Marat lábai elé.*

Gamelin szédülten hagyta ott a gironde-isták házát, az árulók tanyáját, Pitt cinkostársait. Ingerültsége azért olyan kegyetlen, mert nem tudja megbocsátani magának tévedését. Sajnos, a nép barátja, Marat csak röpké epizód e vad rohanatban. Mert bár e rút, szennyes és ótvaros férfi odúban lakik, hogy ellenségeit kikerülje s szeme csipás a népért átvirrasztott éjszakák miatt: clairvoyance-a tévedhetetlen. Ez a ráspoly os nyelvű és vad tekintetű ember sose pihen. Igazán hús a húsából és vér a véreből a sansculotte-izmusnak. ő már messziről megismeri az árulókat és a Pitt-bérenceket. Egy cseppet se rest és gyáva, hogy nyomban fel is jelentse őket a nép előtt. Ő a forradalmi törvényszék apja. Sündisznószerű szúrásaitól rettegnek a monarchisták és a föderalisták. De lám: *a Pitt-bérencek is megismerik az igaz embert.* S küldöttjük, egy női szörnyeteg, éppen fürdőkádjában végez vele, akkor, amikor a Pitt-bérencek új lajstromát készült összeállítani.

Maratnak hát vége van. Gamelin kétségbeesik a haza-

fiak sorsa fölött. Hát ennyi ellensége van az új világnak s Pittnek ennyi bérence? Szinte szerencse, hogy itt van kéznél a véreskezű szeptemberi hentes, Danton, a Palais Royal kávéházi oszlopainak támogatója, ez a lángeszű semmirekellő, aki irgalmas az egyénekhez, de kegyetlen a tömegekhez. Gamelin eljár a cordelierek klubjába, hogy szemtanuja legyen a forradalom villáma könyörtelen csapásainak s Camille Desmoulins elegáns és mérgezett nyilainak. De Gamelin már nem a régi hiszékeny többé. Gyanús ez a ragyás, rücskös óriás. S amellet rossz illatú életet él céda nők és italok között. Robespierre se szívleli. S már a szomszédklubban, a jakobinusoknál azt rebesgetik, hogy a vérpadtól meg akarja menteni az osztrák nőt és trónra, emelni a Dauphint. Költekező élete, harácsolása gyanús. Dühöngő kegyetlensége után hirtelen bekövetkező ernyedt emberiesége még gyanúsabb.

Ám a hazafiak éberek s *tudják, hogy Pitt zsoldjába adta magát és a forradalmat.* Gamelin utálattal fordul el ettől a rothadt bálványtól, aki a csöcselék kedvence. Ugyan mi a konkrét vád? Az, hogy meg akarja állítani a mozgalmat. *Mert hiszen mindenki áruló, aki bármely elért stációról a forradalom lihegő futá?nát meg akarja állítani,* mert neki talán már elég volt a rohanásból vagy szeretne kérődzni megszerzett prédáján, vagy éppen azért, mert kijózanodott. *Mert ezek a kijózanodottak már Pitt bérencei.* A mozgalommal való versenyfutásról nem maradhat le senki. Mindenki mögött ott a rejtett kard, amely előremenni kényszeríti, ha netán meg akarna állani. Csak hadd hulljon hát a férgese és az élősdiye a mozgalomnak. Úgyis csak szipolyai a nép vérének. Vérpadra a mérsékeltekkel és a túlzókkal, az okosokkal és a bolondokkal, Desmoulins-nal és Hébert-rel, egyszóval Pitt minden zsoldosával. *Már csak egy ember él a mozgalom ósatyái közül.* A legtisztább, a legelvontabb, a legmegvesztegethetlenebb. Robespierre ez, a jéghideg átszellemültség, a megtestesült Tan, kinek erényét valami sarki áramlat lengi körül. Ő a dogma főpapja, a jakobinus egyházközség szentje. Ezen az egyen ugyan nem fog Pitt aranya. Ez az egy, aki tudja, hogy, aki nem jakobinus, az nem is erényes. A hívőknek és a tisztáknak ez a forradalmi társasága olyan szigorúan zárt kör, hogy még a megkereszteléshez hasonló eljárás útján se lehet közéjük bejutni. S amint „szentté csak a pápa avathat, ugyanúgy Robespierre dönt, ki a

helyes és ki a hamis érzületű”. Uralma tiszta érzületen alapszik és ő az értékmérce tulajdonosa.

Annyi tévelygés és csalódás után *Gamelin végre bebocsátatik az igazhitűek közé*, Robespierre közvetlen környezetébe, amely gyöngédséget s ugyanakkor valami jeges iszonyatot áraszt. Még kegyetlensége se az embertelen zsarnoké, hanem az emberfölötti bíróé. „Rousseau reábizta a közakarat titkát. S a Legfőbb Lény az ő fülébe súgta a hit varázsigéit”, vezeti kezét, ha olykor ellankadna a vérontásban s belső összhangjának földöntúli fényességében. *Csak ő tudja, ki a gyanús, ki a rothadt, ki az egészséges*. Mert gyanús az, akinek jökedve van. Nem a forradalom valamelyik kudarcának káröröme tükröződik-e kaján ábrázatán? Gyanús, aki savanyú, komor, megnyúlt képpel jár-kezel az utcán. Nem azért kesereg-e, mert a forradalom megállíthatatlan lendülettel tör előre a maga kozmikus pályáján? Gyanús az is, aki közönyös. A jó hazafi nem lehet semleges. Szava legyen igen-igen vagy nem-nem. Aki langyos, azt a mozgalom kiokádja a szájából.

Nos, Gamelin festő végre ott van a szentek, a szeplőtlenek, a tévedhetetlenek gyülekezetében, vasveretű álmaival és spártai vízióival. Most tudja meg, hogy *a terrornak csak úgy lehet vége, ha már minden árulót és minden Pitt-bérencet kivégeztek*. Foglalkoztatni kell hát a nyaktilót, hogy mielőbb eljöhessen az erény országa. Csak még egy tucat vagy egy néhány száz vagy ezer fejet kell leitni s akkor ott állnak végre az áhított földi paradicsom kapujánál. „Én céljaidat akarom szolgálni — susogja a Megvesztegethetetlen árnyéka után —, hogy bölcsességeddel és jóságoddal véget vethess a polgárok egyenetlenségének, hogy eloltsad a testvérgyilkos gyűlöletet s a hóhérból kertészt csinálj, aki csak káposzta- és salátafejeket fog vágni ezután. A forradalmi törvényszéken elő fogom készíteni kartársaimmal a kegyelem útját azzal, hogy *írmagostól kiirtom az árulókat, az összeesküvőket és a Pitt-bérenceket. Megkettőzöm az éberségemet és a szigorúságomat*. Egy bűnös se fog kisiklani kezeim közül. És amikor az utolsó Pitt-bérenc feje is lehullott a fűrészes kosárba, akkor bűn nélkül lehetsz megbocsátó és kormányra ültetheted az ártatlanságot, te, ó, haza atyja.”

De íme: minő szörnyűség! *Minden lemetszett fej helyett tíz új feje nőtt az összeesküvésnek és a Pitt-bérencségnek*. Gamelin csöpög a vértől, amit kiontott. S újabb és végtelenebb vér-

tócsák között kell járnia minden nap. De ki hinné, hogy a rothadtak és a Pitt-bérencek ennyire sokan vannak? Papok, szüzek, fiatal és öreg arisztokraták, megtévedt és rossz forradalmárok, ci devantok minden fajtájából, rózsafüzéres öregasszonyok, kis savoyard pásztorfiúk és a szellem emberei, győztes és vesztes tábornokok. Kémek, hősök, szentek, örültek és bűnösök végelláthatatlan zarándoklata vonul el szeme előtt a halálvágy elképesztő mágiájában.

Hát nem apad el soha se az iszap, se a vér? Hát ilyen rossz a világ, hogy még az üdvösséges, szent guillotine se tudja megváltani? Oh, Megvesztegethetetlen, miért tettél osztályosává rettentő sorsodnak? *A legyilkoltak kísértetei tömegesen lépnek ki sírjaikból.*

Gamelint, a festőt, saját végső csalódásának fűriái ostorozzák, mint félbemaradt képének hősét., Oresztészt, az anyagyilkost. Betelt a pohár. Amikor a termidoristák győzelme után az elítéltek kordéja, rajta Gamelin festővel, indul a Gréve-tér felé, ugyanaz a csöcselék, ugyanazon szidalmakkal és mocskolódásokkal búcsúztatja az élettől, mint az ő áldozatait, akiket vérpadra küldött. Hogy a termidoristák kaszája az ő fejét is levágta, az már csak számára a végek jó végét jelentette, aki embert ölt, sőt az emberek százait gyilkolta meg anélkül, hogy gonosztevő lett volna.

A halál közelségének vad, elragadtatott extázisában egy pillanatra felrévült előtte fiatal élete szörnyű összeomlásának titka. Talán jobb lett volna, ha műhelyében marad. Jó, engedelmes és szemérmes fiú, semhogy beledobni magát a mozgalom irtóztató kráterébe, amelvet az áldozatok ezrei se tudtak betemetni.

KELL-E FÜGGETLENSÉGI PÁRT?

— Miért akarja Ön föltámasztani hűszesztendős kriptájából a függetlenségi eszmét és a függetlenségi pártot, amely a háború előtt is csak bajt, romlást hozott az országra, mert éket vert az uralkodóház és a nemzet viszonyába?

Ezt kérdi tőlem egy régi politikus, aki még a Tiszák oldalán vett részt a magyar közélet nagy parlamenti csatáiban.

— Ez a függetlenségi politika — írja tovább —, a maga örökös gravaminális panaszaival, obstrukcióival és a bolhából is elefántot csináló optikai tévedéseivel, szakadatlan zsörtölődéseivel, valamint a magyar nép nagyzólo képzelgéseinek körülhízelgeseivel s az európai erők reális szemmértékének vaksi eltorzításával, egyik fimerátora volt a kettős monarchiának, vagyis a magyar állameszme csigaházának. Mert ez a régi függetlenségi párt — érvel tovább a levélíró — a nemzet hiúságával visszaélő szegénylegénykedés lázadása volt a kiegyezésben biztosított magyar államiság reálpolitikai formátuma ellen, mely népünk európai biztosítékának látszott. *Ez a függetlenségi gondolat* — bármennyire hivatkozott is lojalitására az uralkodóval szemben — *végeeredményben nem a negyvennyolcat mondotta, hanem a negyvenkilencet.* A hatvanhét a negyvennyolcas elvnek nem ellentéte volt, hanem kiegészítése és zárt közjogi konstrukcióba foglalása, amit 1848 márciusában és áprilisában nagyon lazán fogalmaztak meg az események forradalmi lüktetésének élményei alatt.

— A hatvanhetes államférfiak tisztában voltak vele, hogy az Ausztria és Magyarország közötti személyes unión buzgólkodó függetlenségi propaganda voltaképpen maga a magyar szeparatizmus, melynek végpontján a

debreceni trónfosztás nosztalgiája pislogott, mint az öröklámpa az oltár előtt. Bár *végül is ezek a függetlenségi orozslánok oly szerényekké váltak, hogy nem követeltek egyebet, mint a hatvanhét magyar értelmű végrehajtását*: még az erre irányuló guvernemenlális erőfeszítéseket is kockáztatták azzal, hogy *sikerült bizalmatlanságot kelteni Ferenc Józsefben a magyarság iránt s neveltséges hetvenkedésükkel, nagyidai inszurrekciójukkal végül is felszítani a Gross-Österreich eszméjét*. De nem bánom. Elfogadom azt a tételt — elmélkedik tovább a régi politikus —, hogy a hatvanhetes világ csonka magyar államisága némely jogosítványának hiánya ingerelte és tüzelte a függetlenségi gondolatot. Mert a *hatvanhét, csak de jure volt személyes unió. De facto reálunió volt*. S egy nemzet éppoly kevésbé élhet függetlenség nélkül, mint egy nő szemérem nélkül. Sőt olyan ügyes és élelmes hatvanhetes kormányférfiak, mint teszem az öreg Tisza Kálmán, egy es más kérdésben, ahol az uralkodó „*dificilis*” volt: *nem átalta ezt a negyvennyolcas mumust is a falra festeni a bécsi Burgban, hogy több engedményt és eredményt érjen el*. Ha dialektikailag és politikailag a háborúelőtti Magyarország függetlenségi pártjának volt valamelyes létjogosultsága: akkor ma micsoda szellemi ősz haj kell hozzá, hogy ne mondjam, értelmi elévültség, hogy most az ellenzékét egy függetlenségi gondolat körül való gondolat tömörülésre buzdítsa? Magyarország ma nem integer. De végre-valahára birtokunkba jutott a bűvös talizmán, az állami függetlenség kolchiszi aranygyapja, amiért a legjobb magyar argonauták annyi hajótörést szenvedtek s amelyet az 1790: X. törvénycikk így fejezett ki: „Magyarország önálló és szabad álladalom, amely semmi más országnak alávetve nincs.”

Így szól a levél, amelyet kézhez kaptunk. Sajátos megnyilatkozása a közjogi formulák mogyorószemeit ropogtató öreg mókusvilágnak, amely *sose tudott különböztetni a látszatok és a tények, az élő valóságok és a jogi fikciók, a betű és a lélek között* s amely abban a hitben élte túl önmagát, mint a zsidó talmudizmus, hogy tudniillik *ami nincs a Törvény paragrafusában, az nincs a lét ezerarcú revelációiban sem*. Magyarország ma valóban független állam gyanánt van beiktatva a nemzetközi jogrend anyakönyvébe. Nem hiányzik az életteljes függetlenség egyetlen szerve és kelléke se róla. Van önálló külügyi szervezete. Van nemzeti hadserege, sőt szinte autarchikus gazdasági berendezkedése is van. Egy-

szóval mi se hiányzik a függetlenség és az önrendelkezés virtuális eszközei és lehetőségei közül. Ma nem feszélyezik államunknak az idegen országokkal való kapcsolatát olyan tele közjogi kötöttségek, mint a dualisztikus korszakban.

Mikor még a népszövetség virágzott s egy nemzetfeletti szuverenitás tekintélyének fényében fürdött, különösen pedig a genfi kölcsön jegyzőkönyvei óta, valamint fegyverkező egyenjogúságunk korlátozásainak periódusai alatt *a függőségnek némi árnyéka borult ennek az új magyar államéletnek felségjogaira*. A genfi intézmény nyomása elviselhetőbb lett volna, ha ugyanakkor a tényállapot dunai öre, a kisantant, nem követett volna el mindent, hogy porig alázza függetlenségünket. Az elcsatolt magyar nemzetrészeket pedig úgy tekintette és úgy kezelte, mint olyan kézizálogokat, amelyeknek birtokában bármikor szorítani tudott azon az archimedesi csavaron, amely mellkasunkat a fulladásig ropogtatta, ha például élni óhajtottunk volna a függetlenség ama sarkalatos elvével, hogy a királykérdést saját érdekeink szerint oldjuk meg.

Alig pattantak le testünkről ezek a kisantant-láncok — még úgyszólván egy jót se nyújtózkodhattunk utána —, amikor határainkon hónapok alatt, rettentő európai krízisek közben kialakult a kontinens legerősebb katonai és népi nagyhatalma, amelynek dinamikus törvényei ellenállhatatlanul vonzzák és ösztökélik azok felé az élettérsegek felé, amelyek Árpád óta az elsőszülöttség jogán minket illetnek s amelyek ma is a mi történelmi aspirációink vonalán fekszenek. *Amily rohamosan emelkedett ennek az új világhatalomnak szerencsecsillaga, épp oly arányban nőtt a keskeny és alacsony magyar égbolton ennek a planétának világnézeti uszálya is*.

A harmadik birodalom vezető fér fiai a szomszédságukban levő kisállamokra nem a régi habsburgi imperializmus eszméinek, hagyományainak és módszereinek szemeivel tekintenek. A harmadik birodalom nem akar „beolvasztani”. Nem óhajt Caraffa- és Haynau-féle eszközökkel uralkodni és germanizálni a saját „Lebensraum”-jának vélelmezett dunai területen. Magának a kereskedelmi áruforgalomnak normális módszerei se kell, hogy okvetlenül olyanok legyenek a birodalom és keleti szomszédai között, amelyeket az utóbbiak ne fogadhatnának el állami öncsonkításuk veszélye nélkül. Amikor azonban ennek a harmadik biro-

dalomnak hivatalos ideológusai saját életrendszerüket szeretnék átruházni a szomszédokra, s amikor idehaza is gombamód szaporodnak azok a szekták, amelyek ennek a német világnézetnek belföldi misszióját végzik: az állami *függetlenség betűszerinti fogalmán nem kell elkövetni semmiféle erőszakot, hogy az idegen eszmék igézete eredeti és önálló életformánk olyan összeomlását ne idézze elő, amely végzetesebb minden közvetlen és drasztikus elnyomásnál.*

A görög törzsek tíz évig hasztalan ostromolták kívülről Priamosz városát. A leleményes Odyszeusz által kitervelt trójai faló azután egy éjszaka behozta Achilleusz és az Ajaxok úgynevezett „direkt” módszerének minden végső hiábavalóságát. A belső bomlasztásnak ugyanaz a módszere érvényesült Katalin cárnő politikájában is Lengyelország ellen. Egyszer se támadta meg a lengyel határokat. *Csak pártfogásába vette az oroszbarát lengyel „disszidensek” konföderációját,* amely az országgyűlésen életre-halálra képviselte a muszka érdekeket, sőt végül a független hazafiak ellenállása mellett trónra emelte saját kegyencét, Ponjatoszki Szaniszlót, aki nem volt más, mint a moszkovitizmus helytartója. *Oroszország — mint a nagy Michelet írta — előbb belülről, vegytanilag bontotta szét Lengyelországot.* Megmutatta, hogyan kell egy hidegvérű hüllőnek megtámadni a melegvérű nemes párducot. A lengyel nép csak később eszmélt rá az indirekt módszer következményeire. Csak akkor, midőn egy orosz tábornok megjelent ⁷ársóban a disszidens konföderáció meghívására s ^z utolsé s ágyúit nekiszegezte, hogy lengyel voksokkal kényszerítse ki a Jagellók, a Piasztok, a Báthoriak és a Szobieszkiek dicső királyságának felosztását. Más példákat is fel tudnánk sorolni az ideológia bomlasztó és omlasztó eredményeiről, Európának közelmúltjából. Ezek a példák arra figyelmeztetnek, hogy a nyers hatalmi erőszak által való lesujtottságból mindig magához tud térni egy öntudatos nemzet. *De ha propagandákkal és ideológiákkal nyalázzák be a kiszemelt áldozatot, akkor a boa constrictor bendőjéből nincs feltámadás.* Isten csak egyszer tett csodát, amikor a cethal szájából sértetlenül hánnya ki Jónás prófétát.

Nem az a veszély, hogy egy világhatalomnak baráti szomszédságába jutottunk. Hiszen Belgium, Hollandia, Svájc vagy Délslávia is mindeddig sikerrel óvta meg állami önállóságát a birodalom mellett. Ez a világhatalom csak

léte törvényének engedelmeskedik, amikor térhíjasságát térpazdagsággá akarja változtatni. *Állami és nemzeti függetlenségünket bizonyára sose fogja követelni oly értékes barátságának fejadója gyanánt. De ilyet nem is kaphatna, ameddig magyar nemzeti önértzet és hivatástudat lesz a világon.* A magyar-német viszony hagyományos érték gondolatát csak az sötétíthetné el, ha a német világnézet belföldi hiterjesztése, éppen a németbarátságra való hivatkozással, nem hagyná abba a magyarság lelki palánkjainak ostromát és ha hathatós külföldi asszisztenciával viszont arra törekednék, hogy birtokába vegye a magyar nemzeti egyéniség frigidládáját, amelyet egy évezredes szentélyben e nép géniuszának leglelke őrizett életének legviszontagságosabb fordulatai közepette is. De mert ez a veszély itt van s a parasztfogásra utazó propaganda nőttön nő, *a magyar függetlenségi gondolat korszerű átfogalmazása és elmélyítése az egyedüli szellemi és politikai védőfal,* amelyen ennek a szívós ostromnak hullámai megtörhetnek.

Ma a magyar függetlenségi gondolatnak nem az a feladata, hogy közjogi szubtilitásokkal bibelődjék, hogy pert folytasson nemlétező ellenfelekkel, s hogy kívülről amúgysem látható sebeit mutogassa. Hanem az, hogy ennek a politikai eretnekségnek fertőzete ellen lelki, szellemi és világnézeti vesztegzárt szervezzon Magyarországon. A nyílt és nyers támadás ellen védekezni nem nehéz. De amikor ez a belföldi lázadás a magyarság történelmi és politikai egyénisége ellen hazafias és szociális álcában jelentkezik az új függetlenségi gondolatnak meg kell kettőznie éberségét, örökösét s minden érzékszervét arra mozgósítani, hogy *a lelki megkerítés fortélyai és praktikái ellen kifejlessze magából a védekezés mirigyeit.*

Ebben a függetlenségi gondolatban ma egyesíteni lehet a keresztény ellenzék minden csoportját, válfaját és árnyalatát, politikai multjokra való minden tekintet nélkül. Csak ez a gondolat tömörítheti a nemzeti társadalom minden rétegét, nagyját és kicsinyét, öregjét és fiatalját, intellektueljét és munkását, lateinerét és parasztját egy olyan lelki egységben, amelyen a poklok kapui se vehetnek erőt. *Ennek a gondolatnak a sár arany a ma az utcán hever.* Aki lenyúl érte és fölemeli, olyan politikai kapitális birtokába jut, amellyel meghódíthatja az országot és megmentheti a magyar jövőt. Ha 1938 tavaszáig a restaurációs irányzat

volt a biztosítéka a dunai gondolattal való kapcsolatában ennek a függetlenségnek, akkor ma Rákóczi és Kossuth hagyatékából fellüktető mtranzigencia jelenti a magyarság számára az élővizek egyedüli forrását.

AZ ÚJ ZSIDÓTÖRVÉNY-JAVASLAT

A magyar politikai közélet történetében még nem fordult elő, hogy ugyanaz a parlament, majdnem ugyanaz a kormány, ugyanazon esztendőben megváltoztasson egy törvényt. Az új zsidójavaslat — ha némi módosításokkal is talán — kétségtávolan törvényerőre fog emelkedni.

Mondják, hogy külföldi tényezők nyomatékos tanácsára reformálják a zsidótörvényt. Ezt a feltevést ki kell különböztetnünk. Olyan erős önértetű kormány, mint az Imrédy Béláé, nem fogad el utasításokat vagy szuggesztíókat semmiféle illetéktelen hatóságtól. Közelebb áll talán a valósághoz az a vélekedés, hogy *a kormánynak tempót kell tartania a mozgalom fergeteges sodrával*, vagyis alkalmaznia kell a szeleknek a vitorlákból való kifogása elméletét, különben ez elmélet szerint a zsidókérdés puszkaporával a forradalmi elemek felrobbantották volna Magyarországot.

Tárgyi okot ugyanis nehéz elképzelni az új zsidótörvény intenciói mögött. *Az eddigi törvény sincs végrehajtva, vagy legalább is nincs kipróbálva.* Eredményei teljesen ismeretlenek. Régebben, ha novellával kellett kifoltozni egy hiányos törvény-szöveget, megvárták, amíg a gyakorlati élet maga adta meg a törvényhozásnak a hézagpótló utasításokat és sugallatokat. Ma erre — úgy látszik — nincs idő. Csak ki kell mondani, hogy a 80:20-as arányszámot kellene minél erőteljesebben és következetesebben végrehajtani, azt a 80:20-as arányt, ami hat hónappal ezelőtt még maximális eredménynek, túl nem licitálható teljesítménynek látszott: *s már az illető zsidóbérencé van avatva.*

Egy kormánynak, amikor kötelessége számat vetni a közvéleménnyel, ugyanakkor az is a kötelessége, hogy ne ússzon minden áradattal, amely közhangulatnak mondja magát, hanem — népszerűség ide, népszerűség oda — a

maga meggyőződését kell követnie, sőt *gyakran az úgynevezett közhangulat ellen is kell kormányoznia*. Az öreg Clemenceau mondotta, aki nem egyszer úszott az ár ellen, hogy *a hazaszeretet törvényei sokszor ridegek és kegyetlenek, de egy igazi államférfi számot kell hogy vessen azzal is, hogy egy nemzetet saját érdekeinek vonalán kell ugyan vezetnie mindig, de gyakran, főképp pszichotikus időkben saját indulatai ellen is kell kormányoznia*. Éppen azért, mert ma nagyon hamar kijár a zsidóbérencség stigmája annak, aki nem zsidó, de magyar szempontból, saját belső meggyőződését követve, szembeszáll az úgynevezett közhangulat némely bús örületével: tartozunk megállapítani, hogy a *zsidókérdésnek szenvedélytelen megoldása már kicsúszott a reálpolitika hatásköréből* s a szenvedélyek zsákmányává lett. Ha ezt hajlandók is elismerni a magyar közélet némely vezető férfiai négy szem között, a nyilvánosság előtt mindenki inkább lakatot tesz a szájára. *A demagógiának kis borzas kölykét addig ringattuk a térdünkön, hogy ma már — úgy látszik — a fejünkre nőtt és nem bírunk vele többé*.

Nem fogunk résztvenni még emberiességi szempontból sem abban a csendes vagy lármás jajveszékélésben, amely a hazai zsidóság melléből tör ki, ha ugyanakkor megfelekeznek a saját maga belső megigazulásának és megtisztulásának kötelességéről és a mea culpázásról a magyarsággal szemben. A zsidóság, ha nem is a maga összességében — *a történelem nem ismeri a kollektív vérvád felelősségét* — óriási hibákat és bűnöket követett el a magyar eszme ellen. Bűnhődése részben jogosult is. Az emberi részvét könnyimirigyeinek megfakasztása tehát nem lehet helyes és mindenképpől magyar szempontú politikai magatartás ebben az új helyzetben. A hazai zsidóság túlfeszítette a húrt s a húr elpattant. Pedig akadtak, éppen legjobbjai közül, akik figyelmeztettek a veszélyre, amely abból következik, hogy túlzott mértékben penetrálja és igázza le a magyarság szellemi és gazdasági életét.

Ignotus 1899-ben ezt írta: „A zsidó ne lázadjon a mimikri törvénye ellen s ha nem akarja, hogy felfalják, óvakodjon tőle, hogy az áruló különbségeket még maga is növelje. *Tanítómestere ki-ki csak a saját fajtájának lehet. Mert a tanító út is. Az útést pedig idegentől nem tőrjük el...* Mármint éppen a zsidók gyakran kerülnek abba a hamis helyzetbe, hogy a maguk személyével kompromittálják az igazságot ...

Mert egyfelől, főképp még nemrégén s főképp alsó osztályaikban, gyakran valóban idegenek, más földről jöttek, sokban különös és elzárt életet élnek az uralkodó fajtól”. Braun Róbert, az egykori Jászi-kör legtehetségesebb szociológusa, a *Huszadik század* híres zsidó-ankétja alkalmával ezt írta: „Hadd hangozzék el már egyszer zsidó részről is, hogy egyrészt panaszkodni mellőzés miatt (hogy tudniillik közhivatalokba és katonai pályára a zsidók nem nagyon mehettek), *másrészt bizonyos részvénytársaságokban és a legtöbb magáncégnél keresztényeket egyáltalán nem alkalmazni vagy csupán alárendelt helyzetbe juttatni: teljesen inkongruens.*

Bármekkora megértést és rokonérzést tanúsítsunk is a zsidóságukban ártatlanul üldözöttek és megsanyargatottak iránt s bármennyire tagadjuk is egy szélesebb és mélyebb-térfogató asszimiláció lehetőségét, nem a humanizmus, nem a szentimentalizmus vagy az igazságtalanságot szenvedett valóban asszimilált zsidóság szempontjából elmélkedünk és ítélkezünk, hanem csakis a magyarság érdekében, mely most a zsidókérdés megoldási kísérleteinél újabb állomásra érkezett, *amely közelebb van az új Nürnberg, mint az ősi Buda szelleméhez.* Nem is a zsidóságot féltjük és szánjuk. Ebben a fajban annyi elpusztíthatatlan életerő van, emellett olyan hatalmas szolidaritásokat tud maga mellett mozgósítani, s ma már a maga üldöztetésének problémáját annyira világkérdéssé bírta tenni (Evian!), hogy néhány keserves és viszontagságos esztendő után, bizonyára súlyos és tömördek áldozatok árán ez a szolidaritás s a mellette fölgerjedező nemzetközi humanitás majd új lehetőségeket és új életbiztonságokat teremt részére, ha középeurópai egzisztenciája összeomlik.

Minket egyesegyedül a magyarság érdeke és szempontja bátorít megszólalásra az új javaslat ellen. Még csak nem is egy par excellence keresztény állásfoglalás ez, amely nem tudni, hogyan tudja összeegyeztetni az Evangélium minden nemzet felé való hirdetésének tételét és kötelességét a faji kiválogatás szempontjával. Ez a keresztény teológusok lelkiismeretének dolga. Különben is az egyház örök életét örök krisztusi ige biztosítja. Fájdalom, *a magyarság egzisztenciáját ilyen örök ige seholye garantálja.* S mi a magunk részéről nem habozunk kijelenteni, hogy *jobban szeretjük fajtánkat és hazánkat, mint gyűlöljük a zsidóságot.*

Vajjon helyes-e új népcsoportot szervezni a zsidóság

zöméből, új nemzetiséget ebben a kicsiny hazában s ezzel példát adni arra, hogy *más idegen jajok is önálló népcsoportokká szervezkedjenek?* Mert ha gyöngé és törékeny volt Szent István katolikus és karizmatikus felfogásában az egynyelvű ország: mennyivel gyengébb és törékenyebb lesz a sokfajú és soknyelvű ország, amelynek pedig még nagy céljai volnának és nagy gondolatai a Duna-medencében? Ez nem az integrálódás, hanem a differenciálódás folyamatának megindítása.

A másik aggodalom, amely e percben megrohan bennünket: a zsidóságnak a gazdasági életből való sommás eltávolítása vajjon magyar érdek-e olyan végrehajtásban, hogy *többé-kevésbé asszimilált indigénák helyébe ugyancsak félig-meddig vagy talán sehogy se asszimilált más indigénák jöjjenek?* Nem lett volna-e célszerűbb sebtiben alkalmazott császár-metszés helyett egy olyan következetes evolúciónak folyamatát elindítani, amely gazdasági rendülések nélkül (vajjon mekkora térségekre fog kiterjedni ennek hatása s minő új góccokká fog sűrűsödni újból?) hajtotta volna végre a zsidó tőke totális uralmának likvidálását, illetve magyarra való átváltoztatását és átváltását. S végül, ha már a magyarság lélekszámából leírjuk az ötszázezer svábbal együtt az ötszáz-ezernyi zsidóság minden egyedét is, sőt a javaslat szerint a keresztény-zsidó félvérek ezreit is, vajjon *megengedheti-e magának egy kilencmilliós nép azt, amit egy nyolcvanmilliós nemzet életveszélyes következmények nélkül csinálhat?*

Széchenyi egykor még az apagyilkosnak is megkegyelmezett volna, mert oly kevés a magyar. Hát most már olyan sokan vagyunk, hogy kiverhetjük magunk közül nemcsak az asszimiláns zsidókat, de a félvér keresztényeket is?

A régi magyar politika, amikor a legszorosabb viszonyt tartotta is fenn a régi németiség vezető törzisével, az osztrákokkal, nem felejtette el, hogy *volt egy más világ is még a Rajnán túl, amely szintén Európa*. Igaz: ez a másik Európa borzalmas igazságtalanságot követett el velünk szemben, mert azt hitte, hogy a világháború alatt mi voltunk Germania „magtára és kaszárnyája”. S az is igaz, ez a másik Európa egy cseppet se erőlködött, hogy akár egy morzsáját is jót tegye ennek az égbekiáltó igazságtalanságnak. De akár nálunk volt a hiba, akár öbennük: *ez a másik Európa még él. Hatalmas*. Szava és ereje világrészekre hat s érzelmi vagy

politikai magatartása egyáltalán nem lehet közömbös számunkra, bármit bömböljön is a mozgalom külpolitikai demagógiája.

Aki magyarul, magyar érdek, magyar gondolat és maoyar érzés szerint nyúl a zsidóság gazdasági és politikai leszorításának kétségkívül fontos, sürgős és életbevágó kérdéséhez, annak, ha lelkiismeretesen akarja végezni a maga dolgát, *legelső feladata mégis az lett volna, hogy a magyar nép fiait, ha kell, drasztikus kényszereszközökkel is ránevelje a gazdasági pályákra*, hogy a zsidóság által folyamatosan evakuált helyeket a magyarság egész gazdasági és politikai létének megrázkódtatása nélkül tölthesse be. S amikor ezzel a javaslattal a magyar jogszellem szakított egy csaknem százszentendős jogfejlődéssel, nem tradícióinkat sajnáljuk — azok között ugyanis bizonyára akadnak antikvált limlomok is —, hanem csak azt fájlaljuk, hogy *saját reális érdekeinkkel is szembekerültünk*. Ha valamikor a hanyatló Róma kórisméjét Titus Livius ezekben a megrendítő szavakban foglalta össze, *nee vitia nostra, nee remedia páti possumus*, akkor bennünk is feltámad a kétely és az aggály: vajjon ez az orvosság ilyen adagolásban nem rosszabb-e a betegségnél?

A GYÖNGYHALÁSZ

Bizonyos oldalról egyre türelmetlenebbül hangzik föl a kívánság, úgyszint az idő és a nemzeti érdekek „parancsa”, hogy nemcsak külpolitikailag kell járnunk a Tengelyvonalon, hanem belpolitikai rendszerünket is, *a zsidókérdéstol kezdve, egészen az osztálynélküli társadalom utópiájáig*, át kell hasonlítanunk a Tengelyhatalmak képére és hasonlóságára. Akik a felfogás mellett kardoskodnak, körülbelül így érvelnek: a külpolitikai viszony őszintesége és bensősége csak akkor nem hagyja semmi zavart és kételyt maga után, ha elfojtanánk vagy kiirtanánk közéletünkéből mindazon erőtenyezők tevékenységét, amelyeket saját létük alapelvei életük fogytaig arra ösztönöznek, hogy kitartsanak olyan eszmék és intézmények mellett, amelyek — enyhén szólva — ezidő szerint nem részesülnek különös tiszteletben a német vagy az olasz közszellemben.

Sem lehet szó arról — mondják —, hogy mi a magunk politikai, gazdasági és szellemi struktúráját fenntarthatassuk, ha azok netán ellentétes életalkat termékei, mint a Tengelyhatalmaké. Sőt valójában az se helyes álláspont, ha mi csupán jóindulatú semlegességgel figyeljük a német és az olasz nép legbensőbb és legmélyebb énjéből vétetett formakeresések gigászi erőfeszítéseit. Ha igazi és őszinte Tengelybarátok akarunk maradni, akkor nem haladhatunk el süket fülekkel az olasz vagy a német génusz sugallatai mellett. Signor Gayda, a *Voce d'Italia*-ban meg is mondta kereken, hogy — bár távol esik a fasiszta Olaszországtól a beavatkozás ötlete a magyar bérvizonyokba, azért *szívesen rendelkezésére bocsátják Magyarország átreformálásának művéhez azokat a tapasztalatokat és tanulságokat, amelyeket megszereztek, mielőtt elérték volna egy tizenhatesztendő csodás forradalom hótiszta bérceire*. Ha netán átsuhanna a magyar kormányférfiakon

annak a gondolatnak az árnyéka, hogy a barátságos államrendszerek a kapcsolatok szorosabb és szervezesebb formáját tanácsolnák és szorgalmaznák nekünk, akkor „*az ezeréves magyar nemzet nem volna méltó nevére* — mondta gróf Gsáky István Özdon —, *ha függetlenségében egy pillanatra is meg-inogna.*” Már pedig csak egy független nemzet lehet erős arra, hogy hivatását teljesíthesse „a nagy történelmi utak kereszteződésénél” (Gayda). Ez az erős Magyarország „Berlinnek és Rómának is egyaránt érdeke” (Csáky). Következéleg: mennél függetlenebb ez a Magyarország, annál erősebben és öntudatosabban vállalhatja a Róma és Berlin által is elismert és méltányolt hivatását „a nagy történelmi utak kereszteződésénél”. Ha Olaszország és a harmadik birodalom világhatalmi emelkedése okozati összefüggésben van a saját életforma-keresésnek azzal a roppant sikerével, hogy lényüknek legmélyéből fejtették ki rejtett és dús energiáikat s ha viszont semmi kétség se lehet afelől, hogy Rómának és Berlinnek fontos érdekei fűződnek „egy erős Magyarországhoz”: akkor ebből nem következhetik más, csak az, hogy *Róma és Berlin példája után a magyar politikának is vissza kell nyúlnia természetes erőforrásainak leg-régibb, legtisztább és legbensőségesebb medencéjéhez, saját egyénisége történelmi és népi tartalékainak és pótlásainak ősz-rezervoárjához, miként a gyöngyhalászok: minél mélyebbre kell alá-merülnünk saját lényünknek tengerében, hogy felszínre hozzassuk saját felfrissülésünknek és megerősödésünknek gyöngyeit.*

Minél inkább megőrzi egy nép a maga történelmi személyazonosságát, minél kevesebb gátoltsággal tud megmaradni saját lényének és lényegének konzisztenciájában, minél mélyebben tud elsüllyedni saját értéktudatának mély vizében s mennél szűzibb rögökig szántja fel saját lelkiségének humuszát: annál gazdagabb és elevenebb forrásokat tud a maga részére fakasztani a legmostohább és legzordonabb időszakok kopárságából is. *Ahhoz, hogy erős és értékes barátai maradhassunk a Tengelyhatalmaknak, nem arra van szükség, hogy silány hazai másolatokkal kompromittáljuk a római, vagy a nürnbergi szellemet.* Nem arra van szükség, hogy a magunk hősi eposza helyett elzengjük a Nibelungok dalát, vagy az Aeneis „magyarításának” hangjátékát. Hanem csakis arra, hogy e nagy népi forradalmak bámulatos termékenységétől sarkallva és ihletve, *magunk is*

lehajoljunk az édes anyaföldre, amelyből vétettünk és amelyben majdan porladni fogunk az előttünk élt megszámlálhatatlan magyar nemzedékek csontjaival együtt, hogy megismerhessük saját létünknek íratlan törvényeit, hogy ráneszeljünk a föld, a vér, az ideg, a történelem szavának parancsára. Ez a parancs, ha nem is nyilatkozik meg előttünk Sinai hegyének mennydörgése és villámlása közepette, de reánk nézve mégis az egyedül igazító tűzgolyó, hogy el ne tévelyedjünk a koreszmék és a propagandák ködoszlopainak sötétjében s hogy megmaradjunk saját magunknak az ezerféle sisakrostélyban rántörő idegenségekkel szemben.

Hogy a vérünkbe szivárgó idegen sejtek mekkora zavart idéztek elő a magyar agyvelőkben s hogy hovatovább már képtelenné vált az általa uralt szervezet életműködésének helyes irányítására, hogy maholnap már csak zsidó vagy sváb módon tudjuk szeretni és szolgálni ezt a hazát: azt semmi se bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy *kész balekja vagyunk minden idegen hipnózisnak, hogy középosztályunk basztard mivoltának egész lazasága kiütközik az ellenséges fermentáció iránt való magatartásának zavaraiiban s hogy úgyszólván napról-napra iszonyú erőfeszítéssel kell újra meg újra kezdeni azt a propagandát, hogy térjünk vissza önmagunkhoz, próbáljuk megismerni és értékelni önmagunkat a hiúság- és a snobizmusmentes álláspont olyan mértékéig, amit Zrínyi így fejezett ki: egy népnél se vagyunk alábbvalók.*

Ihol előttünk a legnagyobb veszedelem, amely európai létünk hullámvonalának egyetlen mélypontján se fenyegette egzisztenciális alkatunkat oly emésztő méretekben, mint napjainkban... *Ma egy belső labanc pártütés szemtanúi vagyunk.* Ez a labancszellem egy porcikájában se jogutódja vagy éppen vérszerinti örököse azoknak a nagy magyar labanc államférfiaknak, akik erőinknek alaposan megfontolt szemléletéből ültették a Habsburg-házat Magyarország trónjára, vagy akik — mint Nádasdy Tamás, Esterházy Miklós, Pázmány Péter, Széchenyi Pál s annyian mások — *a német-spanyol kapcsolat hatalmával s a magyarság európai hivatástudatának folytatásával akarták megvédeni a szentistváni gondolatot s felszabadítani az országot a török uralom alól.* Ez az új-labanc, vagy pecsovics-szellem az úgynevezett hungarista mozgalom iszlámszerű hittedjesztésének külföldi szerkezetű vetőgépevel hinti el az idegen tan csiráit. Jobbadán olyan magvetők buzgólkodásával, akiknek idegenvérű többsége annyit ko-

nyít a magyar lélek megszentelt ereklyéinek ismeretéhez, vagy értékeléséhez, mint teszem a tiszapolgári magyar a wagneri muzsikához. Hogy a magyarság ellenállása minő gyöngé, mennyire tétovázó és terrorizálható a zsidókérdés bunkójával ma s hogy a magyarság zöme mennyire képtelen rágyanakodni az ország és a nemzet minden nagy történelmi értékének nagyban és kicsinyben való hangos kiárusítására: azt legjobban mutatja az összehasonlításnak az a mértéke, amely legott szembetűnővé válik, mihelyt ugyanezen kísérleteket a múlt tükrében vizsgáljuk.

Ma az mondatik s éppen a kormányajtóban prédikálják jobb ügyhöz méltó buzgalommal, hogy barátságunk megbízhatóságának próbája az: minő mértékben alkalmazzuk és hasonlítjuk át belső életrendszerünket a Tengelyhatalmak kormányformájához. Aki ezt a tételt nem írja alá — prédikálják a jobb-, sőt a szélsőjobboldali szószekeken —, az nem lehet őszinte barátja a német birodalomnak és Olaszországnak. De vajjon *mit szóltak volna ehhez a politikai felfogáshoz azok a nagy magyar labancok, akik ugyan testestől-lelkestől hívei voltak az osztrák-német kapcsolatnak, de majdnem olyan szuverén biztossággal és bátorsággal, mint a kurucok, visszautasították azt, hogy e kapcsolat nevében magukévá tegyék Caraffa, Kollonics, II. József Kolowrat vagy Bach rendszerét* s ugyané kapcsolat nevében a magyar alkotmányos szabadság trónra emeljék Hobbes fejedelmi abszolutizmusának ideológiáját, vagy Lustkandl professzor Verwirkungsteóriáját.

Erdélyország másfélszáz évig volt a török hűbérese. Azt, hogy Erdélynek áldozatokkal bár, de magyarnak kell maradnia mindaddig, ameddig Budán egy török beglerbég parancsol és Pozsonyban „német király hallatik regnálni”: a török barátság oly sarkalatos gondolata volt a legnagyobb erdélyi államférfiaknak, amitől nem tágíhtak se a kényszer, se a politikai belátás miatt. Erdély gyakran hintázott a nyugati és a keleti orientáció között. De következetesen fenntartotta a két pogány közt egy hazáért való, néha talán csak titokban elsuttogott magyar eszmének jogfolytonosságát. Még azok az árnyékfejedelmek, akiket a szultáni atnámé tett Erdély uraivá, se süllyedtek olyan mélyre, hogy *a török politikához való simulas ideológiai kísértésének engedve, olymódon biztosítsák magukat Stambulban, hogy renegátjának és mohamedánokká váljanak*. Renegát ma-

gyarról alig tud a krónika. Akik a Fényes Porta kegyének elnyeréséért saját világnézetüket, hitüket, politikai egyéniségüket megtagadták s nemzetüket elárulták: azokat nem az erdélyi magyarok között kell keresni, hanem az oláh hoszpodárok és a délszláv vagy az albán törzsfőnökök között. Apafi Mihály, Barcsay, Teleki Mihály, vagy akár Thököly is rendíthetetlen hívei voltak a sztambul—párizsi tengelynek. *De egynek se jutott közülük eszébe, hogy gyaurokból igazhittű mozlimekké váljanak.*

Most a náciizmus belső hithirdetése azt követeli tőlünk, hogy világnézetileg is adjuk meg magunkat a baráti nagyhatalmak ideológiájának. A magyarság nemzeti öntudatának irtóztató sorvadását mutatja, hogy nem tudja, nem meri, vagy nem akarja kitermelni magából a védekezés arkánumát ez ellen a lényünket és létünket hervasztó mozgalom ellen. Egyszer a zsidóság forradalmi szektájának sikerült megkeríteni a magyar proletariátust és földműves szegénységet, anélkül, hogy a jó és tiszta magyar értelmiség idejében óvást emelt volna e gyászos lélekhalászás ellen. Mindenki begyulladt a forradalmi zsidó sajtó terrorjától. Ma is alig néhányadmagunkkal állunk szemben nyíltan azzal a forradalommal, amelyet tömérdek magyarvérű fajankó és tökfilkó segítségével nagyrészt svábbból jött mozgalmi hiénák művelnek például a zsidókérdés új, meg új megoldási kísérletei által. Mi — hogy Szabó Dezső megrendítő pátoszát idézzük szerénységünk munkájára: az egyetlen felszakadt jajkiáltás voltunk a húsz év előtti „magyar forradalom” szörnyű örülete ellen. Ezért sötét középkori figuráknak s a reakció lovagjainak tituláltak bennünket a körüti betűdsungel piszkos kis csahosai.

Most egy még szörnyűbb tévelygés ellen vagyunk kiáltó szó, amíg vagyunk s a zsidóbérencség hivatalos közvádloinak adnak át bennünket, hogy elnémítsák vagy kompromittálják azt az egyetlen hangot, amely még azt a „tébolyt” sikoltozza, hogy Magyarország magyar ország maradjon.

Nehéz karácsonyi gondolataink vannak. Mert nehéz ez a hivatal nekünk: Gyöngék a mi villáink e hivatás terhének hordozására. De mit tegyünk, ha a nálunknál erősebbek és hivatottabbak nem művelik, ha elfutamodnak e kötelesség elől, vagy meglapulva várják valami csendes ereszt alatti az idők változását? Pedig az idők nem változnak

meg maguktól. *Küzdelem nélkül nincs siker.* A magyarok szent állatja — mint Jókai mondta egyszer gyilkos gúnnyal — a sült galamb most nem segít rajtunk. Ha nem tudjuk és nem merjük megszervezni a magyar tömegek nemzeti és szociális megújódását jelentő függetlenségi mozgalmat amely önállóságunk belső és külső sáncainak videlmét egyaránt valialja, akkor elbuktunk. S akkor hiába a mi prédikálásunk, mint Szent Pál apostol mondta, s hiába a ti hitetek, mert nincs élet számunkra többé ebben a hazában.

JULIANUS

Miért bujdosik a magyar szellem elitje a múltba most, mikor a hősi helytállásnak, virrasztásnak, ébresztésnek és vigasztalásnak oly megható kötelessége várna reá? Azért talán, mert már csak a múlt emlékeztetésein és figyelmeztetésein, párhuzamain és példáin keresztül mer fölneszelni a -mának fojtogató légkörében s mert felborzolt idegpályáinak fájdalmait nem tudja másképp szétkiáltani a világba? Vagy talán éppen azért merül el a történelem elcsöndesült hullámai alá, hogy — mint egykor Rogerius kanonok, a tatárüldözés elől, megpihenjen az embernemlátta zombékok és lápok között, hogy alábukván egész testével a hínáros vízben, nádszálon keresztül vegyen lélegzetet, amíg elviharzik fölötte a „vas fiainak” valamelyik fergeteges különítménye? Ott tartunk-e, hogy nem lehet többé hangosan, egyszerűen és értelmesen szólni legszörnyűbb kérdéseinkről, leginkább pedig népfáj közti helyzetünk ezeréves drámájának legizzóbb és legkínzóbb jelenetéről, miként az ötvenes években? Akkor íróink, költőink, publicistáink, élükön Arany Jánossal (szegény Vörösmarty elnémult!) visszahúzódtak a múltba, amely — Illyés Gyula gyönyörű hasonlata szerint — *amennyire korlátoz, annyira véd is a környezettől s ott dalolni kezd, mint a megvakított madár*, részegükén, önmagának és betölti a magányt.

A bilincsekbe vert beszéd ugyanis rettentő beszéd. A halk célzásnak vagy utalásnak, egy hasonlatnak vagy allegóriának rettentő akusztikát ad a fojtott csend frenezise, az emberszívek hangosabb verése, a ki nem mondható érzések elviselhetetlen feszültsége, valahányszor a sápadtság és a rémület istenei uralkodnak egy közvélemény fölött. Az írónak tudnia kell, hogy ebből a némaságból valami titokzatos fluidum árad és szövődik át a gondolkodásba. Ércé

tömörül benne a hangtalan kalapácsütések láthatatlan üllőjén. Az író tudja, hogy a nyomás félelme mondatainak átmérőjét megrövidíti, de ugyanakkor értelmének fénylő árnyékát meg is hosszabbítja szinte a végtelenségig.

Ma még különben sem tartunk ott, hogy az elfátyolozott célzások végtelen finomságú árnyalatain át ne tudnók meg egymást az írásra, közönségünket az olvasásra tanítani. S ha mégis éppen a magyar fajiság és a nemzeti szellem legnagyobb avantgardistái szinte kivétel nélkül egymásután bocsátkoznak le multunk beomlott tárnáiba, hogy onnan hatalmas művészi konstrukciókkal lépjenek újból a napvilágra: nyilván nem teszik más okból, mint abból a nyugodt és szinte hideg kíváncsiságból, mint tette azt valamikor Szalay László, a politikai író és államférfi, amikor egy analitikusnak szenvtelenségével mélyedt el a magyar századok titkainak vizsgálatába, hogy feleletet kapjon a kérdésre: *vajjon lehel-e még reményleni?* Kódoányi János, a fiatal magyar irodalom e rendkívüli jelensége nem tartozik azok közé, akik fajának és nemzetének legnagyobb krízise elől a jéghideg esztétikai átszellemültségnek és a lótuszevők boldog közönyösségének szigetére vonultak el. Nem is azért írta meg nagy történelmi trilógiáját, mintha a ma kérdéseire ne gerjednének szellemében és lelkiismeretében olyan csendülő érzések és visszhangok, amelyek megzavarnák vagy felzaklatnák énjének legmélyebb alkatrészeit.

Kodolányi évek óta küzd a legelső sorban azokért a reformokért, melyeknek késedelme most a legjobbaknak a nemzethalál víziójának képét festi arra a komor háttérre, amelyben népfajközi helyzetünknek napról-napra súlyosbodó fordulatai kavarnak. És ha már a jövő alakítása szinte már-már ki is csúszik hatáskörünkből s a vak végzet játékszerévé válunk: mint a sebzett galamb a tör hegyén, ő is megpihen egy pillanatra, könnytől fátyolos szemét az örök magyar csillagokra meresztve vagy a mögöttünk hagyott századok képeire: *vajjon leket-e még reményleni?* Ad-e a műit többet egyszerű mementónál? Micsoda erők vannak számunkra ebben a múltban? S a veszélyekre, amelyek fenyegetnek bennünket s amelyeket elkerülni szeretne maradék életosztónk, *ad-e némi tájékoztató inspirációt vagy éppen biztatást a menekülésre?* Ez az író, több mint művész. Mielőtt bölcsőjébe a génusz letette volna a maga örök

ajándékának isteni szikráját, mindenekelőtt magyarként jött a világra, e fájdalomtól megvert nép fiának. S lehet-e ma nagyobb személyes boldogtalanság, mint élni magyar íróként s vallani és vállalni a magyar géniusz mártíri sorsát? Lehet-e megrendítőbb érzés, mint látónak lenni a vakok között, igazmondónak a hamis próféták között, tiszta sugárnak a ködevők sorában, őrállónak egy magáról sokszor megfélemlező nép tehetetlen vergődései és ember-telen viaskodásai közepette? Vajjon a vérpad vagy a keréketörés kinszenvedése mérkőzne tik-e az igazaknak, a látóknak, a pusztában kiáltóknak e halk és vértelen mártíriumával? Nem kell-e néha egy kortyot felhörpíteni a Léthe vizéből, hogy egy percre legalább a jelen csüg-gesztő és irtóztató képei helyett más képeket vizionálhasson képzeletének vásznára? Képeket, amelyek halált, pusztulást, borzadályt mondanak, ele mondanak valami mást is. *Egy faj eltékozolhatatlan gazdagságát, meg-megújuló erejét és rettenetes igyekezetét arra, hogy feltápaszkodhasson s legyőzze a vak erők fátumát.*

Kodolányi új történelmi regényének hőse Julián, a dominikánus barát. Elbeszéli, hogy az ormánsági kis Györkben, a monostori erdőőr fiában mint dereng föl későbbi hivatásérzetének sejtelve. Hogyan készül küldetésére. Micsoda ősi rigmusok riasztják magyarságának leg-mélyebb öntudatára? Hogyan zsonganak fülébe még év-tizedek múlva is egy öreg táltosi magyar hősi énekei Vér-bulcsu fejedelemségéről és csúfos haláláról — ezeket a gondolatritmusokban lüktető, vad s a nyelv antik zomán-cától fénylő strófákat az iskolában kellene tanítani! —, mint veszi be magát lelkének rejtekeibe az „édös Jézus” igéje, mint halad előre a szép tudományokban, hogyan akad rá egy régi krónikának erre a sorára: *ménének követők Keletre s mondanának hírt magyenekről s magyenek fogadnák örömmel őket.* S végül miképp dönti el élete útját ez a homá-lyos utalás az elszakadt magyarokra.

Ennek az alapélménynek mustármagja csírázik benne és szökken szárba. Minden más élmény csak erre vonat-kozik és köréje kristályosodik. A pécsváradi kolostor, a királyi Fehérvár, a bolognai egyetem, a franciskánusok nagy erkölcsi forradalma, a kényszerű élet a bessenyő tele-peken, a kún misszió a régi Etelközben, Ottó fráter hideg fanatizmusa s Bélának, az ijabb királynak nagy reformeri

kísérlete mind-mind erre a központi élményre utalnak, ezt színezik és táplálják napról-napra. S ha netán elcsüggedne, vagy ez, vagy az az incidens leterítené útjáról, ez az alapélmény könyörtelen logikával sodorja tovább, amerre ösztöne vezérli s amit sorsa gyaníttat vele.

Az embernek néha az az érzése, hogy a több mint hétszáz oldalas regény kompozíciója itt-ott laza és zilált. Rengeteg az epizód és a kitérő. Az elbeszélés folyamata gyakran egy nagy folyó deltázásához hasonlatos, mielőtt óriási víztömegeit belézuclítaná a tengerbe. Sok a sziget, a zátony, a kanyarulat. A partok agyagosak és omlósak, amelyekben a bővizű történet hömpölyög. Az embernek az az érzése, hogy a kevesebb sokszor több lenne és hogy az író forró indulataival önti le alakjait. Nem személytelen. Szíve vad lüktetése áttör az esztétikai objektivitás vékony kérgén. De mi ez a mű roppant arányaihoz és nemesércű tartalmának óriási masszívumához képest? Mi a jelentősége ezeknek a kritikai babrálásoknak, a regény rettentő görgetegéhez képest? S végül mi az a turisztikai fáradtság ama magaslat elérésének gyönyöréhez képest, amikor a nehéz és kanyargós lejtőkön és hegyszorulatokon felkapaszkodva, a csúcson végre láthatjuk az egész tájképet, a végtelen mezők és térségek örömet, amelyeket magunk mögött hagytunk? És micsoda nyelvmuzsika kísér végig ezen a hosszú utazáson! Ez a nyelv nem csinálmány. Nem műkeresztzeti virtuozitás. Nem egy elhervadt növényvilág herbárium. Nem filológiai és nyelvtörténeti és tájszólási böngészkedés leleteinek szeszélyes promiscuitása. Ez az Árpád-kori magyar nyelv természetes és tiszta beszéde: a megmaradt roncsok és mozaikok szuverén és biztos-öztönű összeállítása és rekonstrukciója, az ősi hangzatok mesterkéletlen életrekelte. És az egész úgy szíven találja az embert, mint az árva hegedűszó a magános éjszakában.

S végül időtlen-idők után, elmondhatatlan szenvedések után a hit és a tudás meghozza a diadalt. Társai elhullottak vagy visszatértek „a szent engedelmesség parancsa szerint”. Egyedül maradt s egyedül jutott el a tetőre, „magasan a világ fölött”. De megtalálta őket. „Szeme elhomályosult, szivárványos sugárzásba törtek össze a hegyek, a folyók, a szemközt nyíló tágas, zöld völgy, az apró sátrakkal, játéklóvakkal és emberkéekkel. Fölzokogott, karjára hajtotta fejét és sírt. Olyan áradóan, olyan gyermekesen, boldogan

és fájdalmasan sírt, hogy egészen elveszett a sírásban. Nem törődött semmivel, nem volt körülötte senki, nem uralkodott magán. Hagyta, forró könnyei áradjanak, hulljanak, mint esztendőig elrekesztett s most kitört patak vize, zuhogjanak és ömöljenek, mossanak el mindent, fürdessék meg őt is, hogy mezítenül állhasson ebben az órában az Isten előtt, aki az alkonyati szélben suttog s megfoghatatlan ragyogásával fénybe borítja a világot, az egész életet.”

Julián hálát adott az Istennek, hogy megtalálta őket. Ő még nem tudta, hogy el is veszítette nyomban. Kodolányi csak a megtalálás heurisztikus boldogságát zengi el művének himnikus végső soraiban. Pontot tesz. Az elbeszélés orsója nem pereg tovább. De mi már mindent tudunk. Tudjuk a folytatást és a véget. Akiket megtalált, azokat el is veszítette nyomban. Csak éppen hogy testvéri csókot váltott velük s legott hazafelé tartott, hogy *hozza a jó hírt és hozza nyomában az atra cura árnyékát*. Mert az Etil-völgyi kismagyar idill fölött ott borongott már Góg és Magóg hadának sötét felhőzete. Megtalálta őket halálraítélten, a megsemmisülés küszöbén.

A dunai magyarság is, amely ideküldte őt a testvérekért, öntudatra ébredt, de egyúttal *annak az őrjítő öntudatára is, hogy egyedül kell megvívnia az elkerülhetetlen harcot a vas fiaival, azok nélkül, sőt talán éppen azok ellen, akiket csak az imént ölelt magához a tér és az idő távolságán át*. Hát ilyen öröm a magyar öröm és a magyar boldogság? A társtalanság, a halál-sejtelem, a fojtogató idegenség, az egyedüllét, a küzdelem, amely nem ér véget soha.

Kodolányi könyvének végigolvasta után leroskadunk az asztalunkra. Kimondhatatlanul szerencsétlennek érezzük magunkat. S nem tudunk mást, csak imádkozni, mint ahogy ez a könyv is egy nagy imádsága a magyarságnak 1939-ben: Isten, adj hazánk felett tiszta, kéklő, szép eget.

VÍZRERESZT 1939-BEN

Vízkereszt napjának hajnalán csehszlovák reguláris csapatok rajtaütést intéztek Munkács ellen, a belvederei ideiglenes demarkációk áttörésével. Ez az orvtámadás — hála a magyar határbiztosító osztagok, rendőrök, pénzügyőrök és csendőrök lélekjelenlétének és férfias helytállásának — meghiúsult. Nem sikerült megkaparintani Rákóczi várát, nem a mindennél fontosabb vasúti állomást. Meghiúsult az 1918 és 1919-es esztendőkből ismert cseh-szlovák kaland, hogy tudniillik a meglepetés és a rémület pillanataiban urakká legyenek a védtelenné vált nagyfontosságú közlekedési pontokon s rajtuk keresztül kiforgassák sarkaiból a belvederei határokat.

Hetek óta tartó feszültség előzte meg ezt a kirobbanást. Szlovenszkóban fejtelenség és anarchia uralkodik. Egy párt-hadsereg gyülevész alakulatai tartják rettegésben a határon túli lakosságot, amelyből különösen a magyar szenved és tűr legtöbbet. A káosz mind vigasztalanabb a kárpátorosz területen, ahol hónapok óta valóságos *bellum omnium contra omnes* dühöng, az ínség nagy uszítóerején kívül, ki tudja, micsoda idegen és ellenséges szándékú bujtogatások megmérgezett gyümölcse gyanánt? A sanda számítás, a zavarosban való halászás pokoli ingere ebbe a kásás és kocsonyás politikai talajba bocsátotta le horgát, felhasználván a magyar demobilizáció okozta átmenet csábító alkalmát: *hátha leket keresni valamit ebben a politikai vákuumban*. Csakhogy a spekuláció elszámította magát. *Nem írunk 1919-et, amikor a magyar föld minden zsebrákolásnak szabad prédája volt*, mert akadt egy olyan magyar kormány, amely nem akart katonát látni. Ma 1939-et írunk. S ha a magyar belviszonyok nem is éppen rózsásak, *az igig-es egyenruhás csőcselék helyett ma magyar katonák állnak az új és ideiglenes gránicokon*.

A vízkereszti támadás kudarcot vallott ugyan, de elhárítása véráldozatba került. Magyar tisztek és katonák vére festette pirosra a fagyos munkácsi rögöt. Legyen áldott az emléke azoknak, akik kötelességüknek engedelmeskedve, a vérbeli magyar vitézek példájára életüket áldozták Rákóczi földjének megtartásáért. *Az ő vérük pecsételte meg az új munkácsi honfoglalást* s egyben azt a kötelezettséget háritotta az egész magyar nemzeti társadalomra, hogy a honi föld védelmében elesett magyar hősök heroizmusának művét befejezze s hogy minden pillanatban legyen készen történelme nagy feladatára. Amikor új határainkon politikai orvvadászok portyáznak, amikor a kárpátaljai orosz föld felé idegen imperializmusok nyújtogatják csápjaikat s amikor ezen a senki földjén mindenféle ellenséges akarat feni a kését ellenünk: *ma százszor világosabb és realiztikusabb értelmet nyer előttünk a közös lengyel — magyar határ fogalma s egyúttal belső frontunk megszilárdításának, azaz a nemzeti egység sürgős helyreállításának történelmi parancsolata is.* Nem süppedhetünk el saját *disputa difamiglia*-ink posványába, amikor a külső veszedelem, a közlő zivatarfelhő még a széthulló nyájokban is fölkelti a tömörülés életösztonét.

*

Ebből a szempontból óhajtanok vizsgálat tárgyává tenni Imrédy Béla miniszterelnöknek a Vigadóban bejelentett *Magyar Elet Mozgalmát*. E mozgalom célja — az ismételt és nyomatékos hivatkozások és meghatározások szerint: „Egység a nemzetben”. „Az egységnek ne csak improvizált és éppen ezért tökéletlen megnyilvánulásai jelentkezzenek nagy nemzeti megpróbáltatások idején, hanem egy állandó, szerves, tudatos összeműködés hassa át a társadalmat.” „Elég volt a széthúzásból, elég volt az osztályok, rétegek szerinti szétagolásból”. . . „nincs helye a nemzetben belül a kasztokra, az osztályokra való elkülönülésnek. . .” „Mi — úgymond a miniszterelnök — *a népi egységnek* új Magyarországot akarjuk fölépíteni és utódainknak átadni.”

A mozgalom tehát, ha jól értelmezzük a miniszterelnök úr szavait s ha parainézisei mögé tiszta és racionális fogalmakat helyezünk: *a nemzeti és népi egység gondolatának megvalósítását hordozza szárnyain.* A mozgalom valószínű hivatása, hogy a maga medrébe ágyazza a csodás forradalmat. A mozgalomra nem azért van szükség, mert a tervezett

reformművek meghaladnák a parlament és az alkotmányosság teherbíróképességét, hanem azért, mert a miniszterelnök úr dinamikus és entuziaszta lelki alkata nem teszi függővé a maga sorsát a „parlamentariaritástól”. A mozgalom eélgondolatának az a megfogalmazása, amely a nemzeti egység megteremtésére vonatkozik, valójában csak komplikálja a nemzeti egység létesítésének különben egyszerű és természetes feladatát, mert *nem a legrövidebb és a legegyszerűsebb utat választja a cél elérésére*. Ha azt választaná, akkor mi sem volna könnyebb, mint *egy nagy nemzeti kormány alakítása*, amelyben az országnak minden számottevő politikai értéke képviselve van.

Maga a miniszterelnök úr állapította meg beszédének egy későbbi passzusában, hogy gyökeres, gyors reformok megvalósítása tekintetében valójában nincs nézeteltérés a nemzeti társadalomban. Másutt ismét azt mondja, hogy a mozgalom véget akar vetni magyar tehetségek végzetes „elkallódásának”. „Ezeket összegyűjteni, ezeknek a kifejlődési lehetőségeket megadni, a megérdemelt posztra juttatni, egyike a legszebb feladatoknak. Előfeltétele ennek azonban a tehetségek megtalálása. Es ez csak akkor lesz lehetséges, ha magyar és magyar között lélekben leomlik minden válaszfal.” Nézetünk szerint a feladat itt is sokkal egyszerűbb. Bármily elismerésreméltó igyekezet is a tehetségek felkutatása, még közvetlenebb és egyszerűbb, *ha már az ismert és bevált tehetségeket szedjük össze és állítjuk a közös nemzeti munka szolgálatába*. Ha vannak politikai válaszfalak, amelyek e tehetségek megtalálását, vagy az ismert és bevált tehetségek hasznosítását gátolnák: *szét kell robbantani ezeket a falakat, ami sokkal, de sokkal kevésbé verejtékes erőfeszítés, mint egy mozgalomcsinálta nemzeti egység, értékkoncentráció és „tehetségkutatás.”*

Olyan időkben, mint a mostaniak, a magyarság nem engedheti meg magának a tehetség, a tudás és a tapasztalat tékozlásának vagy parlagon hevertetésének luxusát. E tekintetben a selejtező szempont nem a mozgalom érdeke, hanem a politikai szenvedélyektől mentes értéktudat. Mi a népi egység? Az osztály nélküli társadalom utópiája talán, amire nem volt még példa a történelem folyamán? Vagy vezetőosztályoknak a magyar nép érdekeivel való összefüggése, egyöntetűsége, összeolvadása? Ha ez utóbbiról van szó s nem egy megvalósíthatatlan társadalmi és szellemi

nyivellálódásról, akkor a miniszterelnök úr nyilván a nagy magyar reformisták gondolatának vonalán jár, amely egy magasabb szintézisben egyesítette a népi és a nemzeti, a szociális és a politikai, a faji és a hatalmi erővonalakat. De ha azt hiszi, hogy a magyar föld nagy rétjén minden fűszál egyforma magasra nő s minden mezei virág egyforma szirmokat hajt: akkor a belletrisztikus szemléletnek olyan elemeit, élményeit és álmait vinné bele a magyar politikába, amelyek a jövő századok regényköltészetének fantáziáit súrolják.

Azt is mondja a miniszterelnök úr, hogy „a büszke magyar ősi természettel *nem fér össze az önbizalom hiánya, az aggodalmaskodás, a veszély előtti riadt megdermedés*, félre tehát a kishitűséggel, aki alacsonyabbrendűnek képzei magát, egyhamar azzá is lesz.” Nos, higye el a miniszterelnök úr, *nagy a távolság a kishitűség és a hetvenkedés között*. Azok a nagy magyarok, akik népfajközi helyzetünket oly megrázó és őszinte realizmussal szemlélték, egy pillanattig se tudták oly könnyed és mozgékony optimizmussal nézni nemzetük jövőjét. S közülök éppen azok, akik szinte személyes létükben élték fajtájuk és nemzetük életét, mint Zrínyi, mint Széchenyi, az ifjabb Andrássy vagy Ady Endre, általában *éppen a magyar sorskérdéseken tünődők és elmélkedők legjobbjai sohase tudtak szabadulni attól a nyomasztó érzéstől*, hogy létünk négyszáz év óta a szelek és a habok játéka s talán a vak erőkön való uralkodásnak olyan emberfeletti próbája, amelynek elviselhetetlen terhe alatt egész nemzedékek roskadtak össze.

Éppen a magyar sors legmélyebb látói voltak azok, akik sokszor reménytelenül rogytak össze a magyar sors keresztjének hordozása alatt. A derűlátás hiánya azonban nem törte meg önbizalmukat, illetve kötelességérzetüket, azt a magasabbfajta kötelességérzetet, amelyet a kehidai bölcs az elnyomatás éveiben egyszer így fogalmazott meg: „*Tudok én küzdeni remény nélkül is.*” *Az önbizalom hiánya és a hetyke optimizmus között óriási léptéke van a magyar realpolitikának*. S ha hívek akarunk maradni a magyar sors íratlan törvényeihez, akkor tudnunk kell a veszély titkát, mértékét, jelentőségét, időszerűségét, hogy magunkhoz méltón védekezhessünk ellene.

„Elfér ebben a tudatosított nemzeti és fajvédelmi gondolatban — úgymond a miniszterelnök úr — a nem magyar-

nyelvű, nem magyar népi kultúrájú kisebbségeinknek jó sorsa is. Gyermekei ők is e hazának, véreztek sokat érte, közös harcainkban összekovácsolódtunk és a magyar haza otthon az ő számukra is. Tagjai a politikai nemzetnek, de ugyanakkor hűséges őrzői népi jellegüknek, nyelvüknek, szokásaiknak, művelődésüknek.” Hát igen: már Szent István a maga államrendszerében előkelő helyet biztosított az idegeneknek és a vendégeknek. Ezek az idegenek és vendégek nagy szolgálatokat is tettek az ország fölvirágoztatása körül. Azért, hogy itt földeket és javakat s magas közéleti pozíciókat kaptak, a magyarság nem kért és nem várt tőlük mást, mint hűséget Szent István Magyarországa iránt. Ezeknek az idegeneknek és vendégeknek nagyrésze, amikor még látták ennek a hazának nagyobb dicsőségét, *szívesen és célszerűen asszimilálódtak is az uralkodó nemzethez.* Sőt éppen e vendégekből és idegenekből jött asszimilánsaink friss hevülete túlozta el az alapjában véve humanista magyar nacionalizmus türelmetlen sovinizmusát. Ezekből az idegenekből és vendégekből lett magyarok voltak azok, akik valami *csodás révületbe estek Szent István koronájának fényétől, magyar imperializmusról ábrándoztak és harmincmillió magyarról,* miközben százezres tömegekben hagyta el az ősi földet az ősi történelmi osztály, a magyar parasztság, hogy helyükbe jöjjön az a szörnyű feketekaftános áradat, amely a zsidókérdés sebének lobosodását okozta.

Az ő romantikus haza fiságuk iparkodott túlkompenzálni származásuk idegenségét s reális, magyar életszemlélet helyett ők festettek vezetőosztályunk elé olyan ábrándokat és utópiákat, amelyeknek fényfelhői nem engedték láttatni népfajközi és szociális helyzetünk kietlen és elcsüggesztő képeit. Nekik alapjában véve a magyar probléma sokkal kevésbé látszott bonyolultnak, mint azoknak a nagy magyaroknak, akiknek magyarságuk életüknek legdicsőbb boldogtalansága volt. Ma azonban az asszimiláns idegenek helyét lassanként a disszimiláns idegenek és vendégek foglalják el. Ahogy az 1868-iki nemzetiségi törvényünk nem tudott versenyt futni a szerb —román—tót irredentával, azonképpen a mostani kisebbségeinknek tett minden hivatalos engedmény alig tud gátat emelni annak a folyamatnak amely e tömeges disszimilációból a magyar politikai nemzet fogalmának megtagadásával, önálló népcsoportokat fejleszt. Éppen a közelmúltban tett tapasztalatok hatása alatt, de

nagyjaink tanítása szerint sem akarunk többé asszimilálni senkit. Mint Szabó Dezső írta egyik füzetében: Egy liter bor bor marad, ha egy deci vizet-öntünk hozzá; de ha egy liter vízzel hígítjuk föl, az a folyadék is talán szeszessital marad, de nem bor többé. Amit ma jóhiszemű asszimilánsainktól kérünk, az csak annyi, hogy — bárminő magas közéleti pozíciókat foglaljanak is el — *ne ők iparkodjanak stílust, formát, tempót, törvényt és ideált diktálni a magyar nemzet számára.*

A miniszterelnök úr jóhiszeműségében és idealizmusában nincs semmi kétségünk. Dinamikus lénye unja azt a látszólagos statikát, amit népképviselői parlamentarizmusnak neveznek. Nem mondott le arról az eszméjéről, hogy csodás forradalmának megvalósítására az alkotmányosság nem az az instrumentális készség, amely a koreszmének és a célgondolatnak megfelel. Mozgalmat kell tehát szervezni, amely véget vet a statikának s amely dinamikussá teszi politikánkat. *Nekünk se statikára, se dinamikára nincs szükségünk, hanem elsősorban stabilitásra, szilárdságra, megbízhatóságra, egyensúlyra* s mindenekfölött pedig *reális államkormányzati politikára.*

Nem vitás, hogy a miniszterelnök úr által életrehívott mozgalom térfogatilag nagy sikereket ér el. Nyilván egy mederbe fogja terelni az eddig szerteágazó kisebb öncélú és önvezérű mozgalmakat, nemcsak a vezetésnek nagyobb intellektuális szuggesztiójával, hanem, ha szabad így mondani, a mozgalomra szabott egyenruhának mítoszával is. A magyar politikai vezetés — sajnos — sokkal, de sokkal bonyolultabb és titokzatosabb valami, mint egy mozgalom életrehívása és szervezése. Ha e mozgalom struktúrájában nem lesz legalább akkora ereje a fékezésnek, mint a lendületnek, attól tartunk, hogy az általa keltett szélvihar nemcsak házunk fedelét seperheti el, hanem elsodorhat ennél még többet is.

A FÜGGETLENSÉG ÁRNYÉKÁBAN

Egy vidéki főispán, installációs beszédében, azzal vádolta meg a disszidenseket és a nemzeti ellenzékét, hogy *a zsidókkal és a szabadkőművesekkel való titkos konspiráció segítségével akarta megbuktatni a reformkormányt* és leteríteni a Csodaszarvas-mozgalmat, csak azért, hogy mint egy nagy nemzetközi összeesküvés cinkosa, a zsidójavaslatot elgáncsolja és megakadályozza a földbirtokreformot. A kormány-sajtónak egyrésze még szebb hímet varrt az ellenzéki pártoknak arra a mozgalmára, hogy egyesült erővel vívják meg küzdelmüket alkotmányos életünk folytonosságáért és a nemzet függetlenségi gondolatáért, amelyet a vér és a vas legsivárabb századaiban is megóvott és fenntartott, mint lényének leglelkét, mint történelmi egyéniségének szubsztrátumát és mint öncélú életének zálogát.

Ez a kormánysajtó nagyon leegyszerűsítette az ellenzék akcióját. Mint annakidején, a magyar totalitás kísérleteinek első felkunkorodásai alkalmávával, kikor előrelátó elmékben és szívekben felborongott a magyarság ezeréves életformájának veszélyérzete, *egyszerűen zsidó fajvédelemnek vagy éppen zsidóbérencségnek minősítette az alkotmány védelmét: most a száz- ezrekben és milliókban felderengő függetlenségi gondolatot öntik nyakon a zsidóbérencség sárga levélvel* és a nagy reformpolitika 1 elállításának rágalomzuhatagával.. Miért is állt volna össze Bethlen Eckhardttal, Kelemen Kornél Kornissal, Sztranyavszky Friedrich Istvánnal vagy Esterházy Móriccal, hacsak nem azért, hogy ezt a Csodaszarvast valami ördögös praktikával a meotiszi ingoványok felé csalják, hogy azután, mint a zsidók és a feudálisok felbérelt brávoí, leterítsék a

lápok embernemlátta sűrűjében ezt a nemes és legendás állatot?

Mit számít az, hogy a disszidensek élén tizenhárompróbás antiszemiták vezérkednek, akik akkor vallották és vállalták a zsidóság gazdasági és szellemi fennhatósága ellen való lázadás kockázatait, amikor ez a küzdelem nem stallumot jelentett, nem díszes pozíciókat és hatalmat, hanem üldöztetést, számkivetettséget, a gyilkos viccek néma tűrését, közneveltséget és áldozatos szolgálatot? Mit számít, hogy Eckhardték sokkal gyökeresebb és átfogóbb földreformot követeltek és követelnek, egy új jobbágyfelszabadítást, a függetlenségi mozgalom meghirdetésévelj mielőtt az úgynevezett szélső jobboldal még egy árva szót is mert volna rebegni a magyar földbirtok megosztásának képtelen betegségéről és annak egészséges orvoslásáról?

Mindegy: aki ellenzéki, küzdjön bár a fair play legmocsoktalanabb fegyvereivel is, az legott megkapja a magáét a kormányajtó sárhányójáról. Mert a beállítás rendkívül egyszerű. Aki nincs velük, az szükségképpen a mai gazdasági és társadalmi status quo fenntartását és megmerevítését szolgálja. Csak az a haladó, az az igazhitű reformista, az a merész és nagyvonalú újító, aki a nemzeti egység pártjában vagy a Magyar Élet Mozgalomban együtt menetel velük. Tiszta dolog, hogy *ez az ellenzék a reformista szólamok garganzálása közben nem akar egyebet, mint azt, hogy minden maradjon a régiben*. Ez a fénynek és az árnyak ily kényelmes megosztása félelmetesen emlékeztet a régi naiv eposzok klasszikus egyoldalúságára, a világosság és a sötétség küzdelmére s hogy éppen a magyar mitológiánál maradjunk, Hadúrnak és Ármánynak párbajára.

Mindez persze kitűnő parasztfogás lenne, ha nem olyan szellem inspirálná és sugallná a Csodaszarvasnak ezt az új regéjét, amelynek árázata, rontó szándéka, rosszmájúsága csillagászati távolságban áll a miniszterelnök úr európai szemiségétől és mélyen keresztény úri.erkölcsi felfogásától. Az ellenzék — de minek is magyarazzuk ezt — nem a reformok és nem is a zsidókérdés megoldása ellen küzd. S ha részletekben és árnyalatokban bizonyára vannak is észrevételei és kifogásai a kormány szociális tervei ellen, akkor azok sokkal inkább ösztönző és serkentő motívumokból erednek, mintsem olyan megfontolásokból, mint aminőket ez a kormányajtó az ellenzék magatartásának tulajdonít.

A zsidókérdés rendezését se kívánja se szabotálni, se megobstruálni. S ha ezzel a problémával kapcsolatban, helyesebben a törvényjavaslat bizonyos rendelkezéseivel szemben vannak is aggodalmai, azok csak a magyar érdek reális szemléletéből erednek, leginkább pedig abból a balsejtelemből, amely minden magyar ember elméjén átvonul, az a félelem tudniillik, hogy *a zsidókérdés kötelén a demagógia felakasztja Magyarországot.*

Kérdezzük tisztelettel, ki akarja itt a status quót? Ez az ellenzék talán azért rágalmazható derűre-borúra, mert nem akar beleegyezni, hogy a mosdótállal együtt kiöntsek a magzatot is? *Azért lenne híve a status quónak, mert állást foglal az ellen, hogy a reformszólások vizenyője elöntse a magyarság alkotmányos életét?* Valamikor Kollonics bíboros is nagy reformtervekkel akarta kárpótolni az ősi magyar alkotmány elkobzását. Kidolgozott egy nagy reformművet: *Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn.* Ezt a tervzetet 1697-ben a magyar főurak elé terjesztette. Az egy Széchenyi Pál kalocsai érseken kívül senki sem mert felszólalni Kollonics modern szociális tervei ellen, melyek ugyan emberségesebb életet biztosítottak volna Magyarországon lakosságának, csak *éppen szabad magyar életet nem. Olyan nagy volt a császári hatalom atmoszférikus terrorja s a Kollonicsban lüktető reformláz, hogy csak egy igazi keresztény és magyar főpaprak jutott eszébe az a gondolat, hogy mind e humánus és szociális újítások keresztülvihetők a magyarság alkotmányos életformáinak kereteiben és szervezetein keresztül is.*

Mikor Rákóczi megindította szabadságharcát, a jobbagságban az a sajátságos messzianizmus terjedt el fölöle, hogy „*Ű sőt felszabadítja és a porciót kiűzi az országból*”,.. Vajjon Széchenyi Pál vagy Rákóczi Kollonics bérencei voltak-e, csak azért, mert korukat messze meghaladó keresztény és szociális érzület részvételével szemlélték az elnyomott osztályok sorsát? S egyben Széchenyi Pál és II. Rákóczi Ferenc reakcionáriusok voltak-e, mert csakis az ősi magyar életforma szabadságával akarták megvalósítani ezeket a reformokat? *Nagyon jól tudjuk, hogy a negyvenes évek alatt éppen Metternich volt az, aki a bécsi kormányt Magyarország társadalmi és gazdasági átépítésének halaszthatatlan teendőire sürgette.* S mert Kossuth Lajos éppen Metternich tudtával és hozzájárulásával indította meg szociális reformtevékenységét a *Pesti Hírlap* hasábjain, *Metternich zsoldosának*

lett volna elrágalmazható? S ugyanakkor a reakció sötét lovagjának, mert reformakarátának csodálatos lendületét a magyar alkotmányos élet módszereivel és eszközeivel kívánta realizálni?

A kormányajtó egyrészt azt állítja, hogy függetlenségünk nem forog veszélyben. Nincsenek labancok, következőleg nincs szükség felölteni magunkra a kuruc kacagányt sem. Másrészt ugyanebből a szájából azt hirdeti, hogy alkalmazkodnunk kell a tengelyhatalmak belső politikai alkatahoz, ami valójában egy a magyarság eredeti és önálló életstruktúrájának feladásával.

Mi is azt állítjuk, hogy az ország függetlenségének veszélyérzete nem mélyülne el a legszélesebb rétegekben annyira, ha nem látná a magyar közélet fórumán sűrögni-forogni azt a belső labancságot, amely a szónak legsejtesebb történelmi értelmében akarja a világnézeti és politikai kapitulációt idegen hatalmak alatt. A kormánynak most tulajdonképpen örülnie kellene, hogy a puha gerincek kiegyenesednek és megkeményednek és hogy kifelé bármiféle nyomással vagy tanáccsal szemben hivatkozhatik a magyar nemzeti társadalom függetlenségi öntudatára. Többet ér vele, mintha háta mögött egy olyan társadalom állana, amelyből kisorvasztanak az önérzetnek és az ellenállásnak minden porcikáját és izületét. Ebből a szempontból kell megítélni a kormánykörökben tulajdonított azt a szándékot, amely az alkotmányos népképviselő helyett az egypártrendszert akarja bevezetni a teljesen elhalkítandó magyar közéletbe.

Milyen rossz kópiája volna ez szegény Schuschnigg taktikájának, aki ugyancsak egy pártba préselte az osztrák önállóságot mondó erőket, az úgynevezett hazafias ligába! Meg tudta-e akadályozni vele Ausztria bukását? Nem lett volna-e célszerűbb és reálpolitikusabb szabad fejlődést és életmozgást biztosítani mindazoknak az erőtegyezőknek, amelyek saját sorsukat kötötték az önálló Ausztria sorsához?

Valljuk be őszintén: nem küzdünk egyenlő fegyverekkel egymással. A kormányajtó vígan ócsárolhat, tagadhat és cáfolhat: az ellenzékre hallgatást parancsol a politikai fegyelem s az ország érdekének tudata. *De azt már igazán embertelenség volna követelni tőle, hogy hallgasson akkor is, amikor felette tartózkodó és felelősségtől áthatott magatartásáért csak a rágalmakat és szidalmakat szórják fejére, amikor meggyanúsít-*

ják legnemesebb és leghazafiasabb intencióiban s amikor az egész ország előtt pellengére állítják, mint felvásárolható katilináris exisztenciákat. Ez a sajtó azonban nem áll meg a belpolitikai porondon. A Bethlen-Eckhardt-diszsidens ellenzékkal szemben azt a kérdést veti fel, hogy „a tengelyhatalmak talán egy Bethlen-féle uralmat, egy Bethlen-féle magyar kormányrendszert is elnéznének, sőt bizalommal is kísérnének? Arra gondol talán (tudniillik Bethlen), hogy *megfelelő külső engedménnyel, megfelelő külpolitikai kiszolgálás ellenében még egy ilyen rendszernek is szabad kezet adnának Csonka-Magyarországon?* Így okoskodtak valamikor 49 után a magyar arisztokratikus, fekete-sárga reakció vezérei is, akik a 48-as reformok visszacsinálását kínálták Bécsnek a császárral való béke és a feudális uralom további fenntartása érdekében.”

Mi viszont kérdezzük: a függetlenségi lobogó az a jelvény talán ma, amellyel meg lehet szerezni a tengelyhatalmaknál azokat a rokonszenveket, amelyekért a magyar totalitás bizonyos csúszó-mászói szinte a feltétlen meghunyászkodást és megadást képviselik? Hát elhihető az, hogy Bethlen azért hirdet függetlenséget, mert azt hiszi, hogy ilyen módon több bizalmat nyerhet bizonyos külpolitikai faktoroknál? Lehet-e ezt a függetlenségi mozgalmat a fekete-sárga aulikusok kínálkozásához hasonlítani, akik állítólag vissza akarták csinálni a 48-as átalakulás reformeredményeit? Azért szolgált-e huszonnégy Bethlen a szabadságharcban, hogy visszacsinálja a kossuthi reformpolitikát? Kérdezzük végül, *nem Bach és társai voltak-e azok, akik a magyarság kárára és sérelmére ültették át a valóság talajába a 48-as törvényhozás alkotásait, az ország függetlenségének és alkotmányos szabadságának sutbadobása árán?* Merjük állítani, hogy a fekete-sárga aulikus grófok sem Bach szociális reformpolitikáját tagadták, hanem magának a *Bach-rendszernek politikai jellegét és természetét. E tekintetben alig volt különbség egy Dessewjjy Emil vagy Apponyi György és Deák Ferenc felfogása között.* De minek szaporítsuk a szót.

A kormány sajtó ünnepezt publicistája szerint nincs semmi baj a függetlenséggel s nincs semmi baj a német kérdéssel se. Amikor még tőszomszédságunkban nem bontotta ki hatalmas szárnyát a nyolcvanmilliós német birodalom, *ez a politikai író volt az, aki konokul és inaszakadtan*

küzdött békében és háborúban a „német veszély” ellen. Ez a politikai író volt az, aki a Bethlen-korszakban joggal reklámalta a „függetlenség árnyékában” a magyar nemzeti társadalom elszolgaiasodásának következményeit. Most felcsapott az egypártrendszer és a diktatúra vezérdalnokának.

EGY ORVOSI RENDELŐBEN

Régi diákkal találkoztam a napokban, egy magán-gyógyintézet rendelőjében. Belgyógyász-orvos, tehetséges és művelt, a szakember szokványos egyoldalúsága nélkül. S mint minden kiváló medikus, aki nemcsak mesterségénél, hanem hivatásánál fogva is kénytelen könyökig vájkálni az emberi szenvedések könny- és vértócsáiban, humanista és emberbarát. Szívesen emlékezik vissza egykori tanárjára, aki most, mint páciens áll előtte. A betegség nem komoly, csak időnként nyugtalanító. A nyáron majdnem válságossá is fajult. Most egyszer-másszor, ha újból leadja torkában a névjegyét, rövidhullámú kezeléssel óvja magát. Persze az ismét megtalált ismeretség kölcsönös közlékenysége nem áll meg a betegség konzultálásánál. Néhány perc múlva az emlékezés zsilipje megnyílik a visszahömpölgő múlt előtt. Egykori osztálytársai után érdeklődöm, kiknek legtöbbször majdnem névszerint is emlékszem. Fiatal barátom és egykori tanítványom — különben tevékeny és önzetlen részese minden józan keresztény mozgalomnak — maga mondja el élményeit és tapasztalatait, amelyeket csendes közéleti tevékenységében gyűjtött.

Régebben — mondta — gyakrabban összejött gimnazialis kollégáival, akik a legkülönbözőbb életpályákon vívják keserű kenyérmezei csatájukat. Az utóbbi évben sajtóságos és meglepő észleleteket szerzett volt osztálytársai körében, különösen azoknál, akik német eredetűek. Ezek egy részével — úgymond — nem is kíván többé találkozni, mert alig értik meg már egymást. Orvosom nem hitt eddig a disszimiláció folyamatában, hajlandó volt az egészet inkább néhány keserű szittya vaklármájának vagy rögesz-szerű magyar reakciójának, melynek még érzelmi indokolt-

sága sincs. *Ma se hisz a német eredetű magyar intellektuálisok tömeges dezertálásában, mint ahogy én se hiszek*, ha látom is a folyamat szélesebb medrű fejlődését. De bizonyos fényjelek ennek a problémának clair-obscur-jében mégis meg-gondolkoztatták, illetve arra ösztönözték, hogy vissza-vonuljon az alkalmi osztálytársi összejövetelektől.

— Nem szeretem a meddő feleléseket — mondta — *s annyira eltávolodtunk egymástól lélekben és igazságban, hogy az érvek közepén már nem tudunk többé érintkezni.*

Azután elmondja ezt az esetet.

— A legjobb barátom volt és szomszédom az iskola-padon. Mind a ketten színjeles tanulók voltunk, ő mérnök lett, én orvos. Ő német származású, én is talán inkább árja vagyok, mint turáni. Éveken keresztül ápoltuk azt a gyengéd, szenvedélyes ifjúkori barátságot, amely az iskolá-ban kezdődött. Családjaink is jártak egymáshoz. Osztály-társam azután egy német politechnikumra került s Német-orzágból hozott asszonyt. A nemzeti szocializmus uralom-ra-jutásáig nem észleltem rajta semmi változást. Szerette a magyar kultúrát, becsülte a magyar történelmet és a magyar géniuszt. Majdnem észrevétlen volt benne a halk eltávolodás mindattól, ami egykor közös élményünkké vált a tavasz-mezőutcai gimnáziumban. En egy darabig fékezni iparkod-tam ezt az átmenetet, a magyar szellem szavától a vér szaváig. Sokat vitatkoztam vele s iparkodtam letéríteni az útról, amelyre lépett. Nem tudtam bizonyos megren-dülés nélkül nézni a lelkében az asszimilációs folyamat bomlását.

— Derék, érdemes, művelt, szorgalmas, jóakarátú ember. *Nem akartam beleegyezni, hogy elveszítsem, mint magyart és mint barátot.* Vesztettem. Barátomban olyan erővel ger-jedt fel a faji szolidaritás érzete, ami lehántotta róla azt a kérget, amit a magyar kultúra és Budapest formált lelkére. Ha egy nemzethez való tartozás, Renan szerint, napról-napra megismétlődő népszavazás a lélekben, csakhamar rájöttem, hogy *barátom már másfelé optait* s nekem idegen istenek előtt térdepel, akik most az ő házi és nemzeti istenei lettek. Ma már nem *Deutsch-ungar*, hanem *tudatos tagja egy államhatárok fölött lebegő népközösségnek* és a maga csendes módján serény harcosa régebbi vére gigászi kalandjainak. S mikor végre szemrehányást is tettem neki, őszintén és nyíltan megmondta, hogy nem tehet róla, katolikus létere

is egyösi elrendeltetésű törvény követője, hogy képtelen elárulni egy mélyebb és szervezettebb hovatartozás parancsát s bár nagyon becsüli a magyarságot, de *teljes szívvel felzárkózott egy nyolcvanmillió népi diadalmas frontjához*—

— Beláthatja, tanár úr, ezekután, hogy a barátság további erőltetése hiába lett volna. Mit tehettem? Elkönyveltem az életem nagy veszteségei közé. Heteken keresztül levert voltam és desperált. S már-már hajlandó lettem volna ebből az esetből általánosítani, amikor egy német származású évjárat-társam e lelki problémájának feloldódását tudomásul vettem.

— Ekkor, éppen itt az orvosi rendelőmben., *találkoztam egy másik német eredetű kortársammal*, Alighogy összelekedtünk s alig, hogy rövid házkutatást tartottunk egymás lelki világában, ő a maga nagy lelki krízisééről kezdett beszélni, amelyből — mint mondotta — *szerencsésen és egészségesen kilábt*. A vidéki közigazgatáson dolgozik, egy magyar járásban.

— Engem is megkísértettek atyáim árnyai. De vajjon atyáim árnyai-e? Hiszen ezek a derék német polgárok egytől-egyig tüzes magyar hazafiak voltak. Nagyapám éppen honvédtüzérőrmester volt Klapka alatt s nem egy elődömről tudok, akinek a magyar sorsközösség természetes, elpusztíthatatlan egész életére döntő alapélménye volt. Az én német véretem odaátról rendszeresen küldött blutverwandti iratokkal és nyomtatványokkal próbálták forralni nemzeti szocialista hófokra. *Magyar történelmi tudatommal és kultúreszmémmel szemben egy régibb és nagyobb fajközösségi szolidaritás alvó paraszát piszkálgatták fel bennem*. A láthatatlan kísértők megmutatták, hogy milyen hatalmas ez a népközösség, amelyből atyáim kiléptek, hogy mekkora jövő áll e népközösség dunai törmelékei előtt, ha összeragasztja őket újból a völkisch gondolat cementje, hogy olyan ellenállhatatlan erő védelme alá kerülök, ami felold és mentesít minden későbbi tradíció erkölcsi kötelme alól. S viszont — így szólt a propaganda — ha magyarrá optálok s továbbra is meg akarom osztani egy már a nagy Herder által elítélt magányos faj reménytelen vergődését Európában: nem lehet más a személyes végzetem, mint amit Herder és Lagarde megjövendöltek. De ha valami német morzsa maradt még énem alkotórészeiben: hát éppen ezek a száraz és elrettentő intelmek és dörgedelmek riasztották el bennem a Deutsche Treue hangjait. Hogyan? Most pártolják el

én a magyar eszmétől s renegáljak ettől a nemzettől, amikor csillaga látszólag elsötétedőben van vagy hanyatlóban? Egyszerre fülembé orgonált Petőfi *Élet vagy Halál* költeményének történelmi zúgása:

*Ha nem születtem, volna is magyarnak,
E néphez állanék azonnal én,
Mert elhagyott, legelhagyatottabb
Minden népek közt a föld kerekén.*

— Talán, ha ez a Magyarország olyan büszke, olyan dőlyfős, arrogáns és fensőbbes lenne, mint volt apáim életében s régebbi fajtám bukdácsolna a siralom völgyében. . . talán, ekkor, megmozdult volna bennem valami, ami szeretetre és részvételre, az új hatalom Olympusán ismeretlen érzésekre tanított meg. De mikor látom ezt a magyar népet komoran, fáradtan, boldogtalanul, árván és elhagyottan, amint ősi szépségére nagyszerű és tragikus dísz gyanánt ráborult férfias bánatának fekete drapériája, hogy ehhez a néphez legyek hűtelen, amelynek örök fiatalságán ott pompázik az a vonzó és rejtélyes báj, amelyet valamikor csak a hanyatló görög művészet tudott rálehelni márványfaragványaira: *ezt sosem tudtam volna összeegyeztetni német vérem becsületérzésével s a magyarság dicső fájdalomába való belesemmisülésem öntudatával.* Nos, ha éppen tudni akarsz: *én re-asszimiláltam* magam magyarrá, véglegesen és megfellebbezhetetlenül.

— Nos — beszélte tovább volt tanítványom — lám a nagy dezertálások közepette ilyenre is akadtam német származású iskolatársaim között. *A magyarság csodálatos, megható és elragadó jelleme és előkelő sorsa még mindig vonzza, még mindig emeli, még mindig igézi az idegent,* ha az valaha lélekben és szellemben osztályosa volt annak, amit magyar kultúrgondolatnak vagy magyar állameszmének neveztek. A nagy konfliktus egy régebbi vérnek felmozduló akarata és a magyar sorsközösség Íratlan parancsa között azonban csak most kezdődik igazán azokban, akik — mint megannyi Poloniusok — most az eget kémlelik, a felhők futását s az azurfoltok fogyását a dunai látóhatár felett.

— Rendszeres és céltudatos, de egyelőre még halk propaganda működik német származásunk politikai tudatosítása végett. Magam is elfojtott, néma izgalommal lesem ennek a szörnyű lelki párbajnak végső kimenetelét. Látom a mérlegelést. Látom az érvek felsorakoztatását

és kontra. Látom az idegen vér és a magyar étosz mérkőzését. Látom egy nagyobb hatalom varázslatának dinamikáját, amint az *öntudat érvényeiben viaskodik egy szerényebb és magányosabb életforma tragikus szabadságideáljával és humanizmusával. Látom azt, hogy a magyarság missziós tudata aktív vállalásának igyekezete miképp ütközik össze egy óriási népközösség csodálatos eposzának távoli bámulatával* vagy éppen a benne való részvétel tudatalatti ösztönének hajtóerejével. Hallom a nagy „Vándor” dübörgő lépteit — Prohászka Lajos nyelvén beszélek! — szívverésük visszhangjában s a nagy „Bujdosó” sorsában való osztozkodás feletti töprengés megtorpanásaiban. Ha nem bomlik fel a magyar—német viszony hagyománya, akkor a tépelődőknek és a tanácsalankodóknak ez a lelki konfliktusa idővel el fog simulni és motívumai beleömlenek majd a magyar—német politikai szolidaritásba. De mégis mi lesz, ha netán függetlenségi harcunk elkerülhetetlen lesz? *Ezek a magyar —német Hamletek hová állnak majd?* Mert ez a függetlenségi harc nem lesz mindenben hasonlatos a régi szabadságharcok romantikájához. Nem a zsarnok és az elnyomott ismert történelmi képletének felületén zajlik le ez a küzdelem. Államjogi függetlenségünk külső ismérvei és attribútumai körül akkor se lesz hiba, ha netán elbuknánk.

— Ám az erdőnek — — mint ön írta egyszer — nem a fejsze és a fűrész a legnagyobb ellensége, hanem a szű és a fagyöngy. És ez az eszmei szű, az idegenségnek ez az eszmei imperializmusa az, amely szünet nélkül támadja az erdőt, azaz az erdő életének lelkét, titkát, önerejét és önértékét. Más a magyar mocsári tölgyek életmódja és életformája, mint a Schwarzwald fenyveseié. Más a mi életünk flórája, mint azoké, akik magukéhoz hasonlóvá akarják tenni a létnek minden más formáját. A szűk serényen dolgoznak mindenfelé. Percegésük nesztét csak a legjobb magyar fülek hallják. S hogy erre a támadásra miként reagálnak azok a fenyőfák, amelyek el vannak keveredve a magyar tölgyek sűrűjében, az a jövő titka. Mégis itt idézem Rostand versét a „Sasfiók”-ból:

*Mikor az ifjú fát kiássák gyökerestől,
S más földbe teszik át.
Nedvében viszi morajló erdejét
S ő is érzi, ő is meghajtja fejét
Ha testvérei távol mozdulnak.*

MÉG EGYSZER A KÖDFOLTOKRÓL

Hivatalos jelentések közlik, hogy gróf Csáky István magyar külügyminisztert rendkívüli udvariassággal és figyelemességgel fogadták Berlinben. E fogadtatás őszinte szívélýesége mindenkit megnyugtathat idehaza is, hiszen a harmadik birodalomban se a kormányhatalomnak, se a közvéleménynek nem volt semmi komoly oka az ellenkezõre, hanem inkább arra volt szüksége, hogy eloszlassák a „ködfoltokat” a magyar-német viszony látóhatáráról. Külõnben a magyar külügyminiszter nem is ment egészen üres kézzel Berlinbe. Az a tény, hogy a magyar kormány csatlakozott az antikomintern megállapodáshoz s ezzel külpolitikailag is kifejezést adott a Róma-Berlin-tengely, sõt a Róma-Berlin-Tokió-háromszög ideológiája iránt való rokonszenvének, csak õrvendetes benyomást kelthetett a német birodalomban. Kiszélesítette és megerõsítette ugyanis azt a világnézeti arcvonalat, amely csaknem két évtizede Magyarország, mint nagy magányos, kezdeményezett és épített ki a maga belsõ politikai rendszerében. Ez a csatlakozás az antikomintern ligához mindenkit meggyõzhet a határokon túl is a magyar külpolitika világnézeti megalapozottságáról, illetve arról, hogy egyrészt elszakadóban vagyunk a nyugateurópai demokratikus és szabad eszmekörtõl, másrészt arról, hogy vállalja a magyar kormány a tengelypolitikával való érzelmi és elvi közösséget olyan szférákban is, amelyek nem tartoznak a szorosabb értelemben vett külpolitikai érédekazonosság hatáskörébe.

Ha ezek a ködfoltok elenyésztek a berlini fogadtatás atmoszférájának melegében, akkor a magyar nemzeti táérézésétõl könnyebbül meg. S ha már itt tartunk, szembe

kell szállnunk a kormányajtó egy részének ama nézeteivel, *mintha a magyar-német viszony átmeneti ködfoltját csakis és kizárólag a magyar közéletnek bizonyos erőntényezői gerjesztették*, azaz: mintha a magyar közvéleménynek bizonyos rétegei lennének elsősorban felelősek azért, hogy ezek a ködfoltok megfeküdték a magyar-német horizontot. A kormányajtó egyrésztében ugyanis azt a vádat emelik a függetlenségi gondolat ellen, hogy tulajdonképpen *a zsidó befolyás* Proteusz-arca vívja most Rákóczi és Kossuth lobogója alatt a maga egzisztenciális harcát a totális német antiszemitizmus ellen, másrészt „egy bukott politikai front, amely a németgyűlöleten át akar kimászni a csávából. . . A megbukott restaurációs politika, a csődbejutott osztrák-magyar szövetkezés, a Bécs-Budapest-Prága-háromszög egykori nyílt és titkos hívei bukkannak itt fel, mint a kossuthi függetlenség katonái”.

E sorok kapcsán talán a *clara pacta, boni amici* elve alapján nem lesz ildomtalanág megemlékezni, hogy ezeket az átmeneti ködfoltokat aligha lehet a zsidó befolyásra háritani elsősorban. Odaát is történtek tapintatlanságok és félreértések az elmúlt hónapok alatt, különösen a sajtóban. Azután, hogy őszinték legyünk, aligha valószínű, hogy Ligetújfalut vagy Dévényt a zsidó befolyás élelmessége és leleményessége találta volna ki, se pedig Karmazsin mestert Pozsonyban. A felvidéki magyarság többségének hozzánk kerülésében a német birodalom vezérének elfelejtethetlen és meghálálhatatlan érdemei vannak, főleg azzal az akcióval, amely a völkisch gondolat érvényesítése által megindította a régi Csehszlovákia bomlásának folyamatát. Ez kétségtelen. De az is köztudomású, hogy a magyar nemzet régi barátja, az olasz Duce volt az, aki a müncheni értekezleten elsősorban kezdeményezte és *képviselte a magyar népiség elvének érvényesítését a Felvidéken*, minthogy nekünk se lehetett más mérleggel mérni, mint amellyel a német népiség elve megmértetett és súlyosnak találtatott. Azonkívül azt se felejtjük el, hogy a magyar-német viszony rovatán nekünk is vannak súlyos erkölcsi követeléseink. Ha nem is felejtjük el soha Linsingen, Marwitz, Falkenhayn és Mackensen nevét, akik segítettek nekünk megvédelmezni a Kárpátokat és 1916-ban felszabadítani Erdélyt, azt se felejtjük el, hogy *1916 és 1918 között a monarchia és Magyarország többször felette előnyös különbékét köthetett volna a szövetkezett és társult*

hatalmakkal, hogy Oroszország összeomlása után a mi számunkra a háború racionális célja megszűnt, hogy két éven át valójában Elzászért és Lotharingiáért verekedtünk s hogy végül — Bethlen István kifejezését idézzük — a restaurációs politika „aktív saldo”-ját elsősorban is a német barátság és a német támogatás fejében áldoztuk fel.

Ami a legitimista és a restaurációs irányzatot illeti az osztrák-magyar szövetkezés képletében, azt ma a befejezett tények után könnyű lebecsmérelni és elrágalmazni. Az igazság azonban az, hogy azért, mert egy politikai irány a megfelelő konstellációk között nem érvényesült, még nem következik az, hogy az helytelen is volt egyszersmind. Egy osztrák-magyar vonatkozásban végrehajtott restauráció, illetve perszonális unió feltételezhetőleg egész más külpolitikai biztosítékokat kapott volna a nyugati hatalmaktól és Olaszországtól, mint az izolált Ausztria. Magyarország nagymértékben hozzájárult Németország nagyságához azáltal, hogy erről a restaurációs irányzatról lemondott, amikor még a német birodalom nem állott a maga középeurópai hatalmának tetőpontján s nem egyezett bele olyan konstrukció létesítésébe, amely egyszersmindenkorra lezárhatta volna a német birodalom útját a Duna-medence felé. Az sem nyilvánítható talán önmagában csődbejutott politikának, amely arra törekedett, hogy a kisebb dunai népeket valamely föderatív egységbe összefoglalja akár a nagy germán, akár a nagy szláv törekvések ellen. Ha ez a politikai irány nem felelt volna meg abban az időben a magyarság létérdekeinek, akkor visszamenőleg el kellene marasztalnunk Sadova után a kiegyezést kereső magyar államférfiak erőfeszítéseit s feltétlenül kárhoztatnunk kellene Kossuth Lajosnak dunai konföderációs tervét. Az a kitűnő és ünnepeelt politikai író, aki ma, 1939-ben, visszamenőleg is a vádlottak padjára ülteti a legitimista és a restaurációs politikát, saját magának régebbi énjével fordult szembe, hiszen igen zord és sivár viszonyok között képviselte és munkálta azt a politikai célgondolatot, amelyet oly fényes tehetséggel és tündöklő elvszilárdsággal szolgált.

Az is felette mesterkéltnél dolog s másnak mint hangulat-keltő parasztfogásnak nem minősíthető, amikor a habsburgizmus és a kossuthizmus végső összeegyeztetetlenségéről beszél s legalább is furcsának találja, hogy *ma azok a függetlenségi gondolat heroldjai, akik nemrég még a restaurációs politika*

egyedül honmentő üdvét prédikálták. Maga a jeles cikkíró bizonyította be verhetetlen dialektikával annakidején, hogy valójában alig észlelhető mélyreható különbség a Ferenc Ferdinánd-féle föderatív gondolat s Kossuth Lajos dunai konföderációs terve között. Mind a ketten arra törekedtek ugyanis, hogy a dunai népek egyéniségének fenntartásával vagy dinasztikus vagy republisztikus egységbe foglalják azokat a nemzeteket, amelyek sem nem elég erősek ahhoz, hogy önmagukban független állami életet éljenek, sem pedig nem elég hitványak ahhoz, hogy elsemmisüljenek idegen hódító vágyak ölelő karjaiban. A legitimista és a függetlenségi gondolat között se politikai, se logikai ellentétek nincsenek. S ha tisztában vagyunk is vele, hogy a magyar legitimizmus ma nem időszerű s hogy a jogfolytonosság helyreállítására nem kedveznek a külpolitikai körülmények, minden magyar emberben egyre inkább elmélyül a magyar függetlenség megvédelmezésének öntudata, mint a magyar nemzet egzisztenciális kérdése. Ha szembefordulnánk Németországgal — mondják —, akkor az a mi fejünk felett nyomban megegyezést keresne más tényezőkkel a mi megsemmisítésünkre. Nincs épeszű ember ma, aki szembe akarna fordulni a baráti Németországgal. De igenis, minden önérzetes magyar életre-halálra kész megvédelmezni a maga hazájának életformáját, valamint a maga hazájának történelmi egyéniségét minden olyan félhivatalos germán propagandával szemben, amelynek bizonyos kirezgései annyi nyugtalansággal töltötték el a magyarság legjobbjait s annyi ködképet rajzoltak a magyarság látóhatárára. Az *Unbedingte Unterwerfung* és a *barátság között óriási különbség van, mondjuk, legalább is akkora, mint amekkora volt valamikor Schwarzenberg és Bach, valamint Deák és Andrassy németbarátsága között.*

Az mondatik továbbá, hogy Magyarország most ugyanazon a válaszüton, ugyanazon nagy kérdés előtt áll, mint 1526-ban a mohácsi vész után. A mohácsi vész után választania kellett, „vállalja-e a német—római császársággal, a Habsburg-impériummal való közösséget és érdekközösséget, vagyis megalkuszik a nyugatra nyomuló török hatalommal, hogy magát a felette és rajta összeütköző világbirodalmak küzdelmeiben megtarthassa”. A tényállás itt a következő: Azok a magyar hazafiak, akik 1526 után Szapolyait emelték trónra, hittek a független, mátyási magyar királyság

rekonstruálásának lehetőségében és tele voltak aggodalommal a spanyol-német hatalom óriási európai túlsúlyának vonzásával szemben. Külpolitikailag sem állottak izoláltan, hiszen éppen ebben az esztendőben született meg a cognaci liga a pápa, a keresztényebb király és a török szultán, valamint Velence szövetségéből. A nemzetnek az a része, amelyet porig sújtott a mohácsi csata, nem hitt többé egy ilyen magyar állami függetlenség fenntartásának lehetőségében. Kereste és meg is találta az érdektársat V. Károly világbirodalmában, illetőleg testvérének, Ferdinándnak cseh királyságában és ausztriai főhercegségében. Amikor kiderült, hogy Szapolyai trónra emelése nem váltotta be a hozzája fűzött reményeket, a nemzet legnagyobb része elfogadta Ferdinándot, mert abból a feltevésből indult ki, hogy a spanyol-német-cseh-osztrák szövetségben ellensúlyt talál Szulejman szultán hódító törekvéseivel szemben. Úgyszólván máról-holnapra otthagya Szapolyait s egységes és zárt sorokban pártolt át Ferdinándhoz. Az eredmény az lett, hogy a német orientációhoz ragaszkodó magyar államférfiak kerek százötven esztendeig kellett várniok, amíg ez a hatalom komoly és kiadós segítséget tudott nyújtani Magyarország felszabadítására. *Az egész Mohács utáni korszak szörnyűsége az volt, hogy a két ellentétes politika egymást igazolta. A szultánok nem független magyar királyságot akartak, hanem csak hódoltságai vilajeteket, a Habsburg pedig nem szabadított fel, hanem elnyomott és letaposott.*

A magyar-német viszony történelmi viszontagságai kell, hogy meggyőzzék mind a német népet, mind a magyar nemzetet arról, hogy e tanulságokat levonva, teljesen más utakra lépjenek, hogy együtt haladhassanak. S ha a berlini tárgyalások errenézve tisztább és üdébb atmoszférát teremtettek, akkor a független és megerősödő Magyarország csak örülni fog a német birodalom hatalmi emelkedésének.

SEYSS-INQUART IRÁNYELVEI

Seyss-Inquart, az Ostmark birodalom helytartója, a csehszlovákiai németek vezérének szerkesztésében megjelenő folyóirat hasábjain cikket írt, amely tanácsokkal látja el a cseheket. „Ha a csehek saját vezéreikre hallgattak volna — írja többek között Seyss-Inquart —, akkor minden városuk romhalmazzá változott volna. Így azonban Cseh-Szlovákia olyan terület lett, amelyet most már a német birodalom biztosít. Minthogy azonban Cseh-Szlovákia a német birodalom védelmi vonalában fekszik, *alkalmazkodnia kell azokhoz az irányelvekhez, amelyeket a birodalmi vezér előír azoknak a népeknek a számára, amelyek sorsukat Németországhoz kapcsolták...*”

Nekünk nem fáj a fejünk a maradék Cseh-Szlovákiáért. Az sem érdekel bennünket, hogy a „német birodalom védelmi vonalában” fekvő Cseh-Szlovákia miképpen fogja érvényesíteni a maga állami életében azokat az „irányelveket”, amelyeket a birodalmi vezér előír azoknak a népeknek számára, amelyek sorsukat Németországhoz kapcsolták”. Nem hinnők, hogy túlságos politikai megerőltetésébe kerülne ez az alkalmazkodás a német vezér „irányelveihez”. Csehország, még a szentvenceli is, tagja volt a római német szent birodalomnak. Királyai, ha német származásúak voltak, a birodalom főszlopai, választófejedelemei közé tartoztak. A huszita függetlenségi harcok csak rövid és véres epizódjai a cseh történetnek. S mikor 1618-ban utoljára lángolt fel ez a cseh függetlenségi mozgalom Pfalzi Frigyes „téli királyságában”, a katolikus liga és a császár hadserege Fehér-hegynél egy óra alatt megsemmisítette Bohemia függetlenségét s kétszáz esztendőre elintézte a cseh nép államiságát. A 48-as szláv szabadságmozgalom után is a csehek egy-kettőre vállalták az olműzi oktroj-

alkotmányt s a Világosnál letaposott Magyarországon első-sorban a cseh beamterek és zsandárok képviselték a Bach-rendszer legvadabb perzekútori szellemét, mint a nagy osztrák gondolat pionírjai. München után is szinte villám-csapásszerűen következett be a fordulat, amely Franciaország „bevált” szövetségeséből Németország hűbéresévé tette Csehországot. Már most, hogy a német birodalom vezére által előírt irányelvekhez való alkalmazkodás mi-csoda áldozatokat és engedményeket követel tőle, azt mi nem tudhatjuk, de nem is firtatjuk.

Van azonban az Ostmark helytartója cikkének egy olyan fél-, helyesebben mellékmondata is, amelynek értelmezése — úgy látszik — nem szorítkozik csupán Cseh-szlovákiára. Az Ostmark helytartója szerint ugyanis a birodalmi vezér előír bizonyos irányelveket azoknak a népeknek számára, amelyek „sorsukat Németországhoz kapcsolták”. Vajjon tökéletlenül és fonákul magyarázzuk-e ezt a dodonai intelmet, ha reánkeső hányadot is olvasunk ki belőle? Vajjon Magyarországot is azok közé az államok közé sorozza Seyss-Inquart, amelyek „sorsukat Németországhoz kapcsolták” s ha igen, akkor ezek a bizonyos „irányelvek” vajjon hazánkra is kötelezők-e? Ha ezen a kérdésen törjük a fejünket, akkor olyan fénysávokat látunk feltűnni a ködfoltok mélyéből, amelyek eddig soha meg nem világított távlatokra utalnak.

Magyarország az az állam, amely legközelebb áll a tengelyhatalmakhoz. Mindenesetre sokkal közelebb, mint akár Csehország, akár Dél-Szlávia, hiszen ezeknek egyike sem csatlakozott még az Antikominternhez. Azonkívül azok a baráti érzelmek, amelyek minket a tengelyhatalmak mellé állítottak, *sokkal régebbi tradicionalizmus gyümölcsei*, mintsem akár a cseh-német, akár a délszláv-német barátság. Mindezekből nem következhetik más, mint az, hogy Seyss-Inquart utalása a vezér „irányelveire” — a mondat értelmének minden kazuisztikus elcsavarása nélkül — *reánk is vonatkozhatnak.* Egyrészt azért, mert sorsunkat valóban Németországhoz kapcsoltuk, másrészt azért, mert éppen a hivatalos német politikai irodalom szerint a Dunamedence, hanem is fekszik a birodalom védelmi vonalában, de mindenesetre „német élettér”.

Lehet, sőt valószínű, hogy a helytartó szája nem a vezér szavát mondta. Renan írja valahol, hogy a nagy emberek

nek sokszor nincsenek nagyobb ellenségeik, mint tulajdon tanítványaik, valamint, hogy a Tanra nézve nincs nagyobb veszedelem, mint a fanatizmus. De ha egy helytartó ekkora nyíltsággal és őszinteséggel beszél a Vezérnek tulajdonított irányelvekről, bizonyos, hogy *nemcsak sokaknak véleményét és hangulatát fejezi ki a birodalomban*, hanem nyilván illetékes tényezők nézeteitől sincs egészen távol. Ha lehetséges az, hogy a birodalom vezére „irányelveket” írhat elő azoknak a népeknek számára is, amelyek sorsukat Németországhoz kötötték: *akkor a túlbuzgó tanítványok nem tesznek jó szolgálatot a birodalom külpolitikai érdekeinek s egyben belebotlanak a völksich katekizmus leelemibb alaptételeibe is.*

A völksich gondolat ugyanis a népi önkormányzat és önrendelkezés jogát *is* jelenti. Jelenti továbbá az idegen népiségek önálló életformájának s történelem-élettani egyéniségének elismerését. Mihelyt pedig egy idegen nagyhatalom más népek és nemzetek számára is irányelveket írhatnak elő, az a Volkstum-gondolat kapna sebet, amelyen a harmadik birodalom óriási hatalmi állása nyugszik. Ha a német sorsközösség vállalása olyan áldozatokat követelne a nem-német népektől és nemzetektől, amelyek saját létformájuk és történelmi egyéniségük megváltoztatásával vagy átalakításával járnának s éppen azoknak a népeknek számára, amelyek önként és jóval előbb vállalták a német sorsközösséget, mielőtt ez egy világhatalmi konstellációban jelentkezhett volna: *akkor valójában a birodalom nem jutalmazná, hanem büntetné azokat az országokat, amelyek sorsukat Németországhoz kötötték.*

Azt kívánná tőlük a sorsközösség fejében ugyanis, hogy alkalmazkodjanak egy idegen nagyhatalom „irányelveihez”, holott ezek a népek *nem akarnak mást, mint élni létük alaptörvényei és formái szerint, élni hagyományaik jogfolytonosságában és önálló létrendszerük megzavarhatatlan összhangjában.* Eleddig — a német nemzeti szocializmus által elindított antiszemita görgeteg népszerűségét figyelmen kívül hagyva — a harmadik birodalom a közfelfogás szerint abban különböztette meg a maga politikáját a régi habsburgi nagynémet irányzattól, hogy nem tört idegen népek bekebelezésére, leigázására vagy elnyomására, hanem a faji tisztaság elvének rideg megvalósításával *inkább disszimilálja* magát és a maga népiségét tőle idegen népelemek adalékaitól. *Nemrég még magas német kormányzati körök utasították el*

maguktól a nyugateurópai sajtónak azt a vádját, hogy Németország a maga nemzeti szocialista életformáját ráerőszakolni akarná idegen népek politikai berendezkedésére. Ha most Seyss-Inquart szerint a birodalom mégis más irányelveket írna elő azokra a népekre, amelyek a német sorsközösség osztályosai, 'akkor virágnyelven tulajdonképpen teljesen új és meglepő revízió alá vették odaát a barátságos külföldi államokhoz való viszonyuknak természetét, amit elképzelhetetlennek tartunk.

Vajjon Seyss-Inquart e bejelentése csakugyan a régi habsburgi nagynémet hagyományokhoz való visszakanyarodást jelentené? *Ha ez a nem várt fordulat bekövetkeznék, akkor feltétlenül magával hozná a régi habsburgi elvek tagadásának régi magatartását is* azoknak a népeknek részéről, amelyeket ezek az irányelvek érinthetnek. A függetlenségi eszme felmozdulása ez esetben közvetlen és természetes reakciója lenne ezeknek az irányelveknek. Vajjon a magyar függetlenségi mozgalom ilyen irányelvekkel szemben az a szélmalomharc, amivé a magyar kormányajtó szeretné lefokozni és egyben eltorzítani az előrelátó magyar államférfiak szorongásait, töprengéseit és aggodalmait? Bármenyire gyengék vagyunk is s ha százfelé húzunk is: a régi balsejtelmes, rosszcstillagú habsburgi tradíciók felelevenedése éppoly elemi erővel robbantaná ki a magyarság ellenhatását, mint a XVII. században. Mert ha a nemzetnek koronás Habsburg királyai abban a „szélmalomharcban” örölték fel erejüket, hogy más országok és tartományok felett való uralmuk irányelveit ráerőszakolják a magyarságra: ni a se tehetne egyebet ez a magyarság, ha ilyen irányelvek fenyegetnék, mint hogy vállalva minden kockázatot és áldozatot, helytálljon a maga önjogú és önerejű életformájának védelmében, ha ugyan még nemzetként akar élni s nem kívánja eladni egy tál lencséért atyai örökségét.

Ha vannak a magyar közéletben olyan tényezők, akik — Isten tudja micsoda megfontolásoktól vezetve vagy micsoda befolyásoknak engedve — alávetnék magukat ilyen irányelveknek: akkor a belső labancság, e szónak legrosszabb értelmében, nem gyenge idegű emberek hagymázás látomása, hanem olyan valóság, amelyet éppúgy számításba kell venni, mint a XVII. századbeli feltétlen német szolgálalkúséget vagy a 48 előtti pecsovicok frontját. Viszont: a nemzeti lélek tudatalatti mélyeiben szendergő kuruc tradíciók ilyen irányelvek érvényesítése esetén fel-

véreznének, megelevenednének és friss és időszerű értelmet és indokoltságot nyernének, még azok előtt is, akik nem akarnak látókká lenni s akiknek szemét a zsidókérdés vértőlulásba borulása megfosztotta attól, hogy mást is, talán lényegesebb és vitálisabb dolgokat is észrevegyenek.

Mi a legnagyobb kétségbeeséssel látnánk, ha a német barátság és a magyar függetlenségi gondolat olyan diszparat fogalmakká fajulnának, mint a Habsburgok áldatlanabb időszakában s ha a német vezető körök nem ezzel a magyar függetlenségi gondolattal iparkodnának megértetni a magyar-német érdekközösséget, hanem — rosszabb emlékü Habsburgok példájára — a nemzet gyengeségéből és rossz tulajdonságaiból táplálkozó labanc szellem szolgálásával. Ez utóbbival talán elérhetnek rövid lélegzetű eredményeket. *De tartós és állandó siker csak akkor jutalmazza a magyar-német érdekközösség vállvetett szolgálatát, ha „előírt irányelvek” helyett az új szociális és népi Németország tiszteletben tartja a magyarságnak azt a jogát, hogy életét a maga hagyománya, törvénye és szelleme szerint alakítsa és fejlessze.* Ne szolgálkat és lakájokat keressen, hanem olyan barátokat, akiknek erkölcsi megbízhatósága viharálio és akik olyan időkben is kitarítottak a magyar-német érdekközösség vonalán, a kölcsönös paritás alapján, amikor a harmadik birodalom még az idők méhében vajúdott.

Azok a nagy német államférfiak, akik saját nemzetük érdekeinek céljából keresték Magyarország bartását (Metternich, Gentz, a frankfurti parlament vezető férfiai, élükön Gagern báróval s később maga Bismarck is), nem tudták elképzelni a magyar-német viszony bensőségét és szilárd-ságát másképpen, mint annak az alapeszmének elfogadásával és hangsúlyozásával, hogy a magyarság a maga ősi alkotmányos szabadságaiban élhesse a maga független életét s hogy a dunamedencei népek között éppen a maga fölényes politikai kultúrájával képviselje a rendezettség, az állandóság és az egyensúly gondolatát. *Maga Bismarck tanácsolta már bécsi porosz követ korában az ötvenes években a fiatal Ferenc Józsefnek, hogy koronáztassa meg magát magyar királlyá és birodalmának súlypontját helyezze át Budára.* Utóbb, mikor a kancellári székben Európa vezető államférfia lett, még nagyobb jelentőséget tulajdonított a magyar barátságnak a koalíciótól való félelmének lidércnyomásai alatt. E tekintetben a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején oly

messze ment, hogy a magyar szövetség értékének megbecsülése miatt inkább füle mellett eresztette el a hazai alldeutsch németek „panaszait és sérelmeit”, akik az úgynevezett „magyarizmus túlhajtásai” ellen panaszkodtak. Hogyan jutott volna eszébe „irányelveket” előírni ama népek számára, amelyek sorsukat Németországhoz kötötték? Csak mert ez a hivatalos német irányzat a legmesszebbmenő mértékig tisztelte a magyar faj népi erejét és történeti életformáját, volt elképzelhető, hogy *a magyar függetlenségi párt sem szakított a hármasszövetségi politikával, amikor Kossuth Ferencsel az élén 1906-ban hatalomra jutott s amikor éppen ez a függetlenségi párt angol-francia részről annyi megkísértésnek volt kitéve.* Miért folytatna a mai függetlenségi mozgalom más külpolitikát? Ezt kellene megszívlelni Seyss-Inquartéknak, akik most a Vezér nevében — nyilván felhatalmazása nélkül — „irányelveket” akarnak előírni ama népek számára, amelyek sorsukat Németországhoz kötötték.

„NYOMORULT NEMZETEM.”

A II. zsidójavaslat bizottsági vitájában Gratz Gusztáv beszéde mellett nem haladhatunk el megjegyzések és reflexiók nélkül. Ez a régi világból való, rendkívül intelligens és művelt szabadelvű politikus nem a mi utunkon jár s talán a jogfolytonosság helyreállítására irányuló harcain kívül alig van a mai magyar közéletnek olyan kérdése, amelynek szemléletében és megítélésében egyetérthetnénk tiszteletre-méltó nézeteivel.

Gratz Gusztáv a régi, nagy magyar nemzetvezérek mesteriskolájában sajátította el és fejlesztette ki politikai és világnézeti elveit. Majdnem egyforma közelségben vagy távolságban volt a háborúelőtti magyar politika két nagy vezéralakjától, Tisza Istvántól és Andrássy Gyulától. E kiváló államférfiak iránt való odaadó barátságában megőrizte azonban polgári szellemének önállóságát és — ha szabad így mondani — doktriner függetlenségét és gyakorlatijózságát, amely *megóvta attól, hogy a szenvedély ugyanazon hőfokban vegyen részt és foglaljon állást a „Két szomszédvár” viszályának drámájában, mint Andrássy és Tisza többi hívei.* Az élők között az egy Bethlen kivételével aligha van valaki, kinek olyan mély magyar történetpolitikai kultúrája lenne, mint neki. Emellett a német fajtól elhódított nyugateurópai magyar típusnak egyik legsikerültebb és a magyar létközösségbe feltétlenül beolvadt indigéna legkitűnőbb példánya, kinek a régi, nagy magyar államférfiak környezetében kipallérozódott publicisztikai és politikai ösztöne úgyszólván pályája kezdetétől fogva alapvető élményévé mélyítette a magyar történelmet s kinek egyéniségében zavaratlan összhangban és egyensúlyban egyesül az ősi magyar hagyomány tisztelete a korszerű haladás szükségletének eszméjével.

Résztvett a Magyar Társadalomtudományi Társaság megalapításában is. Mihelyt azonban tradicionalizmusa és szerves társadalomtudományi szemlélete ellentétbe jutott Jászi Oszkárék és Szende Pálék ahistorikus és hagyományellenes irányzatával, habozás nélkül hagyta faképnél az Anker-közi doktor urak idegbajos társaságát és a progresszió gondolatának inkább a régi magyar történelmi pártok kebelében iparkodott hívőket és prozelitákat szerezni a keresztény értelmiségnél.

Gratz Gusztáv már a régi kettős monarchiában is nagy közhivatali és politikai állásokat töltött be. Plebejus és polgári származása nem gátolta, hanem szinte lendítette karrierjének kerekeit. Volt osztályfőnök a császári és királyi közös külügyminisztériumban. Volt pénzügyminiszter a háború alatt, azután a trianoni Magyarország bécsi követe és — sajnos — túlrövid ideig külügyminisztere is. Egyszóval *vir consularis*, a pensionált politikusok mellőzöttségi érzete és sérelmi tudata nélkül. Semmi sincs benne a felkapaszkodott sötét elszántságából és keserűségéből, sőt — mondhatni — egy sztoikus bölcs felhőtlen nyugalomával és szemérmességével vállalta mindig azt a pozíciót vagy azt a félreállítást, amely osztályrészéül jutott. Egyéniségének már az is nemesebb veretű alkatrészeire vall, hogy nem tagadta meg liberális múltját, mint tették azt annyian kortársai közül és hogy *sohasem igyekezett kifogni a szeleket az ügynevezett népszerű politika vitorláiból*. Ha most a zsidókérdés megoldásáról vallott nézetei — hogy is mondjuk csak — kissé avatagok is s magukon hordozzák a doktriner szabadelvűség évtizedes ujjlenyomatait: *ez a véleménykülönbség miben sem csökkenti személye iránt való tiszteletünket*. Sőt, beszédének volt egy olyan passzusa, amely teljesen egybevág a mi meggyőződésünkkel s amelynek ugyancsak korszerű hangoztatásában őt döntőbírónak ismerjük el. Nemcsak azért, mert a hosszú élet-tapasztalatok sokaságának magas hegygerincéről szól, hanem azért, mert *német vérének és magyar érzésének antitézisében ma talán ő a legjogosultabb és legilletékesebb*, hogy ennek a viszonynak ugyancsak korszerű alakulásáról nyíltan és őszintén beszéljen.

Azt mondta Gratz Gusztáv ebben a beszédében: „Azoknak, akik valóban a magyar fajhoz tartoznak, vagy magyar ősöktől származnak, van meg, tapasztalásom szerint, *leginkább az az ösztönös képességük, hogy a magyar nemzetet jó- és*

balsorson keresztül helyes úton vezessék és ez a képesség már a különböző fajú elődöktől származó egyedekben nincs meg ugyanilyen mértékben. 1867-től 1919-ig egyetlen kivétellel a magyar fajból származó egyének vezették az ország sorsát.” Itt azután utal az idősebb Wekerle Sándor példájára, akinek nagy képességei és hatalmas egyénisége előtt őszinte hódolattal hajlik meg, aki azonban politikai cselekedeteiben ... csak a közvetítő szerepét játszotta a magyar fajhoz tartozó vezető államférfiak között fennforgó ellentétek közepette ... „Az utolsó nagy, faj magyar vezető kormányférfiú — úgymond — gróf Bethlen István volt. Ő meg fog nekem bocsátani — hisz úgyis tudja —, hogy politikájának nem minden részével értettem egyet ... *De a magyarság életérdekei iránt természetszerűleg élesen kifejlődött érzéke és ösztöne volt* s ezért sajnálattal láttam őt távozni arról a helyről, amelyet elfoglalt. Akik gróf Károlyi Gyula rövid miniszterelnöksége óta vezették az ország kormányát, azok kétségkívül igen hazafias érzületű, jószándékú és becsületes férfiak voltak, de *mindegyik legfeljebb félig tartozott valóban a magyar fajhoz és ezért bizonyos ösztönszerű megérzések hiányoztak belőlük.*”

És most idézünk abból a beszédből, amelyet Bethlen István mondott el a szövetkezett ellenzék január 19-i vacsoráján s amelyet, aki végighallgatott, nem hallhatott egész mélyet felkavaró megrendülés és megilletődés nélkül. „En úgy érzem — mondta Bethlen —, hogy évszázados harcaink folyamán *a gyökeres magyarság lelkében egy hatodik érzék fejlődött ki*, amely éber figyelemmel kísér minden veszélyt. Még az állatban is az az érzék fejlődött ki, amire létfenntartása érdekében legnagyobb szüksége van. Mibennünk, ősmagyarokban is ez az érzés erősödött meg, mert évszázadokon keresztül őseink ezekkel a nehéz problémákkal kellett, hogy megküzdjenek... Állítom, hogy *ez az ősi ösztön valóban csak azokban van meg, akik évszázadokon itten élve, mint tősgyökeres magyarok beleélték magukat a lelkükkel ennek a nemzetnek az életproblémáiba* s akik ennek folytán őrtornyai kell, hogy legyenek annak a függetlenségnek, mely nélkül ez a nemzet nem létezhetik... Engedjék meg nekünk — s itt hangja szinte elcsuklott az élményszerűség forró hevületében —, engedjék meg nekünk, magyar embereknek, hogy poszton álljunk és figyelmeztessük a nemzetet, ha veszély fenyegeti.”

Talán plasztikusabban aligha lehetett volna meg-

határozni az ösztön és az intellektus viszonyát egy nemzet életének irányításában. *Az ember értelmében hamarabb lehet magyar, mint ösztönében és idegében.* Tudjuk azt is, minő reálpolitikai és tapasztalati igazság foglaltatik annak a fejlődési erőnek érvényesülésében, amely egy fajban telivér vezető osztályt tenyészt ki, melynek rátermettsége, ösztönisége, tévedhetetlen idegérzéke megmutatja az utat, amelyen egy nemzetet, különösen a lét és a nemlét nagy válságaiban, vezetni kell. *Maga a harmadik német birodalom is rendszeres és céltudatos nevelő munkát indított meg abból a célból s valóságos új lovagrendet alapított, hogy a német népet a mostani vezérek nyomdokain és hagyományain irányítsák a nemzeti szocialista életszisztémában,* arra az időre is, amikor a mostani vezetők teste már porrá vált. Az idősebb Scipio mondotta a római szenátusban: „Mihi est unum opus hoc a parentibus maiorebusque relictum: *procuratio atque administratio rei publicae,* ami magyarul azt jelenti, hogy szüleitől és őseitől azt a nagy munkát örökölte, hogy gondoskodjon az államról és kormányozza a köztársaságot.

De most nem erről van szó. Az idegeknek a lélekkel és a szellemmel érintkező titokzatos világa felett az akarattal, mint Szalézi Szent Ferenc mondotta, nincs abszolút, hanem csak alkotmányos hatalma. Ami azt jelenti, hogy az embernek a saját fajtájához vagy nemzetéhez való közösségében *vannak olyan állásfoglalások és magatartások, ahol az ösztönnek törvénye és nem a megfontolásnak logikája dönt.* Tudjuk, hogy az árja magyarok is szeretik ezt a hazát, szeretik azzal a köteletségérzettel, azzal az értelmi hevülettel és bizonyára szent lázakkal is, mint a legtörzsökösebb magyarok. De vannak idők, amikor az intellektuális és skolasztikus szeretet nem elegendő s amikor egy nemzethez való tartozásnak nem a szolid hitvestársi frigy hűvös és józan érdekközösségi érzetere van szükség, hanem *arra a sötét, forró, fátumszerű, szent örületre,* amilyenre csak az igazi, nagy szerelem képes, az a szerelem, amely szemének villanásáról fogja fel párjának szemefényét, vagy arra a mérhetetlen határtalan szeretetre van szükség, amelyet *csak a gyermek érez, aki akkor sem tud megharagudni az édesanyjára, ha tőle igazságtalan fenyegetésben részesült.*

Egyszer hallottam boldogult Andrássy Gyulától, hogy *a trianoni magyarság legnagyobb idegdefektusa az, hogy az egyén a maga életében nem éli fajtája éleleit.* Más szóval ugyanazt

mondotta minden időknek ez a legjobb és legszemérmesebb magyarja, mint aminő kifejezhetetlen aggodalom robbant ki Bethlen István szavaiból, ami oly szörnyen nyomasztó, de egyben felemelő érzést gerjesztett fel hallgatóságában.

És most még egy ugyancsak német eredetű magyar géniusznak, Herczeg Ferenc „Ocskay brigadéros”-ának egy elfelejthetetlen jelenete elevenedik meg előttem, diák-kori élményeimből. Ocskay egy fergeteges huszárattak után ősi magyar módra nagy áldomást iszik brigádjának tisztjeivel. A tárogatós a Rákóczi-nótát intonálja. Ocskay leborul az asztalra. Tisztjei megrökönyödve vagy meghatva, nézik, hogy ez a vasember, ez a sokat próbált kalandor, ez a „hóbortos kis káplár” egyszerre annyira ellágyult. „Ocskay, te sírsz?” — kérdi tőle Szörényi kapitány. „Urak, tudjátok mi jut eszembe? — volt a válasz. — Mindig, ha mámoros vagyok a vértől és a bortól, erre gondolok: *a mi háborúnk reménytelen*. Hiába minden hősiesség, hiába minden szívósság, hiába ontunk vér- és könny tengeri, hiába építünk labancholttestekből akkora hegyet, mint a késmárki csúcs: letaposnak bennünket, kiszívják csontjainkból az erőt, csúffátasznek, hiába . . . minden hiába... nyomorult nemzetem!”

Hát igen! Azokat, akik kívül állanak ezen az örvénylő metafizikai fájdalomon, sohase szállja meg egy magányos faj megsemmisülésének előérzete. Akik kívül állnak ezen a szent varázskörön vagy ennek a pihenőtlen és pokoli dervisztáncnak deliriumán, azok a maguk józan, csendes logikájával nem tudják megközelíteni az élet és a halál mesgyéjén való tántorgásnak ezt a szent és komor tébolyát, fájdalmát, felröppenő örömét s elviselhetetlen feszültségét. Tudjuk, hogyne tudnók, lehet e hazát szeretni árjául is. *De más szeretni a hazát magyarul és más árjául vagy zsidóul*. És higgyék el, más: a mi zsidókérdésünkhöz nyúlni az árja lélek műszerével és más, ha a magyar sors műtőasztalán fogunk hozzá az elkerülhetetlen operációhoz. Aki kívülről áll ezen a létközösségen, az nem igen érezheti, hogy mi fáj nekünk a magyar századokban és mi fáj ebben a magyar világban, ami töredék, ami szárnyaszegettség, s ami halk, belső elvérzés. A Zrínyiek, a Széchenyiek, az Andrássy Gyulák és a Bethlenek világa ez. Valami szerény, édes és csendes fájdalom hullámverése ez, amely sem eget nem kér, se dicsőséget, se népszerűséget, *de a maga egyedülvalóságában*

szaggatóbb és élesebb a kívülálló lármas jogcímeinél s amely most már oly szerény, hogy csak annyit kér: „Engedjék meg nekünk, magyar embereknek, hogy poszton álljunk és a nemzetet figyelmeztessük, ha veszély fenyegeti.”

AMIT NEM LEHET ELSZIGETELNI

Akik a faji kérdés csóváját ráhajították a magyar háztetőre és a forradalmi antiszemitizmus kanócéval dobálództak, most bizonyos meglepetéssel és konsternációval veszik észre, hogy ez a ház nemcsak zsidó szögletében ég a tűzvészttől pirosuló éjjeleken, hanem *a faji princípium a maga megállíthatatlan logikájával lángot vetett olyan helyeken is, amelyeket pedig szent és sérthetetlen területeknek gondoltak és jelöltek meg.* Addig piszkálták a faji kérdés zsarátnokát, míg ma bizonyos álmélgodás és félelem visszahatásai jelentkeznek az ortodox fajvédelem táborában is, hogy a tüzet nem lehet lokalizálni és elszigetelni csak azokra a szférákra, amelyek menteseknek és biztosaknak érezték és tudták magukat a forradalmi transzcendentalizmus legmérgeesebb kigőzölgéseitől is. Mióta a zsidókérdés baziliskusszemének igézete alatt áll a keresztény társadalom, azóta az emberek a legnagyobb tüzetességgel mélyedtek el vérvizsgálati magántanulmányokban és családfa-kutatásokban, keresve egymásban és egymáson az idegen sejtek hányadát, szerepét, funkcióját és egyúttal az arravaló származásbeli tisztaságot vagy kevertvérúséget is, hogy *ki-ki mennyiben illetékes a zsidókérdés megoldására* s hogy nem forog-e fenn annak veszélye, vajjon ezt a zsidókérdést más faji szellem sugallatára és érdekére oldozzák és foltozzák évek óta Magyarországon?

A forradalmi fejlődés első hullámainak vezérei vagy inkább úszói, mindig hűledezve állanak meg az előtt a jelenség előtt, hogy *a mozgalom lendülete nem áll meg a tőlük pontosan kiszámított pihenő-állomásokon* és szigorúan meghatározott medrekben. Új vezérek jönnek, új és még gyújtóbb erejű jelszavak varázspálcájával, akik kezükbe kerítik a mozgalom következő fázisának irányítását, hogy ezután azokat megint még frissebb és túlzóbb egyének konkurrálják le a sárga földig s így tovább, megállás nélkül, *a mozgalmi*

lelkület teljes kitombolásáig vagy teljes kifulladásáig. Nincsenek érinthetetlen, szakrális területek és megközelíthetetlen zugolyok. Minden örületnek előbb-utóbb elérkezik az órája, míhelyt egyszer szabadjára eresztették a tömegszenvédeyek fúriák. Ellene tehetetlen az emberi értelem. S a mozgalom első fázisának haszonélvezői és spekulánsai nem ismernek rá többé a maguk fantáziájának személyazonosságára.

Most a megrettent mozgalom legjobb szellemi matadorját és dialektikusát küldik a tűzoltásra s éppen a törzsökös magyarság ártatlan rezgelődése ellen, amelyet a forradalmi antiszemitizmus más fajták malmára hajtó szertelenségei váltottak ki. Senki sem tud az érveknek vagy legalább is az ürügyeknek hatásos csoportosításából annyira a lényeg mellé beszélni, mint ő. Hiszen senki se szállított több szellemi municiót erre a mostani keresztény „fajvédelemre „ mint ő. Hát természetes — mi is lett volna várható —, *a magyar fajvédelem jelskoltása is zsidóbérencség lett, éppúgy, mint előbb az alkotmányvédelem vagy néhány hét előtt a függetlenségi gondolat.* Lássuk, mit érnek s hová találnak ezek az ütegek a sváb- és a zsidókérdés összekompromittálásának hadszínterén az igazi magyar faj védelem szempontjából?

Rossznéven veszik, hogy ezek az „újsütetű” fajvédők, tudniillik, akik csak magyar fajt ismernek s nem vesznek tudomást keresztény fajról, nemrég még „a szentistváni gondolat” legbuzgóbb apostolai és térítői, miként kaparnak port, szemetet a sváb kérdés mesterséges felszításával azoknak a szemébe, akik a zsidókérdés végső és totális megoldását szorgalmazzák, mint a farkas, amikor lábaival üldözői arcába hányja a sarat. Azok ellen szólnak ezeknek az érveknek detonációi, akik *„miután a zsidókérdést szőröstől-bőröstől lenyelték vagy elhallgatták s miután a zsidósággal annak védelmére együtt ordítottak minden fajelmélet ellen, most egyszerre azt mondják: ki az idegenekkel!”* Mi persze megkérdeshetnők, ha már éppen a keresztény magyar frontot apellálják: ki akarta elhallgatni, mellékvágányokra vagy zsákutcákba terelni a magyarságnak ezt az egyik sorskérdését? Kit ne lázított volna fel a zsidóság gazdasági túlsúlya íz a zsidó szellemiség finom roncsoló mérge, amely 1918-ban egy ezeréves államtestet fertőzött át a másvilágra? Ha a keresztény ellenzék megoldatlanul akarta volna hagyni ezt a nagy kérdést, vagy éppen a mellébeszélés vizenyőjébe fojtani, akkor valóban rá lehetne olvasni a célszerű hallgatás

felelősségét, amely talán még súlyosabb mint a szakadatlan agitáció felelőssége. De viszont *van egy másik hallgatásnak is felelőssége*, annak a farizeusnak a felelőssége, amely — ne értessünk félre a bibliai hasonlat arányai miatt — *megszűri a szűnyogot s lenyeli a tevét*. Ha a fejem egy nagy cethal torkában van, akkor minden érzékszervemmel és erőmmel ez ellen védekezem elsősorban s nem az ellen a fekély ellen, amely csak akkor üszkösödhetik el tagjaimon, ha nem törődöm vele s nem veszek tudomást róla.

Mihelyt a magyar nemzettel szemben, akár csak a zsidókérdés szögében is, felvetették a faji kérdést, akkor óvhatatlan, Jipgy joggal-jogtalanul ez a problematika elsikkadjon vagy látatlanná legyen más faji ösztönök offenzívájával szemben is. De mit szóljon ez a törzsökös magyar statárium a faji kérdésben például a mindenféle külföldi uralkodóházakkal összeházasodott Árpád királyokkal, Anjoukkal vagy Hunyadi Jánossal, a Zrínyiekkal s a 48-as és 49-es szabadságharc vezéreivel és mártírjaival szemben — kérdik azok, akiknek szívét most ez a törzsökös mozgalom búsítja és hervaszítja.

Nos, *a középkorban nem volt faji kérdés*. Ez a kor más szellemi és világnézeti áramlatok hatása alatt állott: egyrészt a katolikus univerzalizmus roppant terebélye borult a különböző középkori államokra és nemzetekre, másrészt e világnézeti egység kettészakadása után *a kereszténység egy része csak Rómával került szembe, de faji vagy nemzetiségi disztinkciót a dolog természeténél fogva nem ismert*. Ebben az időben a faji probléma erőszakolt nyilvántartása olyan tudománytalanság lenne, amellyel nem is lehet vitázni, hiszen a középkorban, a renaissance-ban vagy a barokkban *faji eszme hajhászása annyi lett volna, mintha például Hunyadi Jánostól vagy Zrínyi Miklóstól a történetírás azt követelné, miért nem használt Nándorfehérvárnál vagy Szigetvárnál modern tűzgépeket, rádiót vagy repülőgépeket a török veszéllyel szemben?* De ha mégis megtörtént, hogy az idegen elemek gazdasági vagy politikai túlsúlya fenyegette a magyar államéletet vagy a magyar társadalom strukturális egységét, akkor már akár az Árpádok idejében vagy később is éppen a *rendi nemzetet képviselő országgyűlések foganatosítottak erőteljes és hatásos rendszabályokat a zsidók, az izmaeliták, a böszörmények, sőt a merániak ellen is*. A Mohács előtti korszakban a rendi nemzetnek mondjuk faji ösztöne épúgy felpattant a *Fortunatus* Imrék, mint a

Fukarok (Fuggerek) zsebrákolása ellen. Azt is tudjuk, hogy Zápolyai Jánosnak éppen a fajtiszta magyar környezete nem egyszer súlyos szemrehányásokat tett az utolsó nemzeti királynak a maga délszláv környezete ellen (Martinuzzi, Petrovich, Bordarich stb.), akiket okkal, ok nélkül azzal vádoltak meg, hogy nyakunkra hozzák a törököt.

De vizsgáljuk meg közelebbről az idegen fajtság és a magyar nemzetpolitika viszonyát a szabadságharc idejében. Maga Kossuth Lajos₃, ha Zemplénbe került is el, *ősi túród nemesi család leszármazottja volt.* Görgey Artúr, a toporci és görgői család e nagy fia, egy olyan német eredetű családból származott, amelynek honfoglaló ősei már a Mohi-pusztán véreztek. Ami pedig a tizenhárom aradi vértanú példáját illeti, kiknek többsége idegen fajú magyar katona volt, ez a valóságban így fest. *V. Ferdinánd magyar király 1848 májusában felelős hadügyminisztere által kiadta azt a parancsot, hogy az osztrák hadseregnek Magyarországon tartózkodó minden helyőrsége haladéktalanul tegye le az esküt az 1848-2 alkotmányra.* Azok az idegen származású tisztek, akik Magyarországon területén állomásoztak, természetesen legfelsőbb parancsra engedelmessé váltak ennek az utasításnak s majdnem kivétel nélkül letették az esküt a magyar alkotmányra. *Nem volt ez alól kivétel még olyan német vagy olasz ezred sem, amely 48-ban történetesen Magyarországon állomásozott (Például a Ceccoprieri-ezred.)*

Ez a történelmi időszak különben is világszerte *a népszabadság jelszavainak hatása alatt állott.* Ez a sajátosság internacionálé teszi érthetővé azt, hogy *a bécsi polgárság Magyarország mellett tüntetett és forradalmárokodott, holott ugyanakkor az erdélyi szászok a magyar kormány ellen foglaltak állást.* Aki olvasta Leiningen naplóját, az tudja, hogy az osztrák tisztkar egy része is mennyire át volt hatva ennek a népszabadságnak életérzésétől, nemzetiségi vagy faji különbség nélkül. Azt is tudjuk s éppen az aradi vértanuk haditörvényszéki irataiból, hogy a volt császári tisztek politikai magatartását *az eszméknek és esküknek ebben a zűrzavarában még a hadbírószék ügyésze is azzal indokolta meg elsősorban, hogy esküt tettek legfelsőbb parancsra a magyar alkotmányra s viszont nem léptek ki a forradalmi hadseregből akkor, amikor a debreceni trónfosztás megtörtént.* Az aradi vértanuk példája nem bizonyíték a faji kérdésnek se úgynevezett konstruktív, se destruktív példáira és tényeire. Maga az osztrák történetírás

is úgy iparkodott kivédeni vagy érthetővé tenni azt a rettenetes csapást, amelyet Görgey mért Ausztria nagyhatalmi állására, hogy azt írták: *A császári hadsereg egyik fele megverte a császári hadsereg másik felét.* S vajjon helytálló-e az a vád, amit a kormány-publicisztika éppen a faji kérdés ürügyén a keresztény, helyesebben a magyar faj védelem fejéhez vág, hogy tudniillik „a svábok pislognak elsősorban a nagy német hegemonia felé s ezek hajlandók arra, hogy veszély esetén megtagadják a magyarságot”. Nos, ebben a megfogalmazásban ez a vád otromba fikció. Maguk a törzsökös magyarok hangoztatják s Bethlen István nevezetes beszédében maga is elismerte, hogy *a vér szerint való magyarság minden idegen származású magyart egyenértékűnek ismer el, ha az magyarnak mondja magát.* De hol itt a demarkáció? Ma sem tudunk helyesebb formulázást, mint azt: *az a német vagy sváb eredetű magyar, aki teljesen benne él a magyar nemzet tradícióinak, érzésének és életformáinak világában, az százszázalékos magyar. Az a németvérű magyar állampolgár azonban, aki a nemzeti szocializmusban vagy a nyilas mozgalomban disszimilálta magát: pán-germán.* De ezek felett is van egy nagy igazsága azoknak, akik a vér és ösztön szerint való magyarság államvezetésének privilégiumát követelik.

Vannak olyan szeizmográfok, amelyek a földrengést többezer kilométeres távolságból felfogják és érzékelik. De vannak olyanok is, amelyek csak akkor eszmélnék rá a föld alatt zajló tektonikus forradalomra, amikor házuk falán már hull a vakolat. *Hogy a fajmagyarságban éppen az államvezetés sokszázados tradícióinak eleven ereje következtében inkább megvan ez a nagyobb távolságból érző szeizmográf, azt tagadni nem lehet.* S ezzel a ténnyel áll összefüggésben az a másik tény, hogy *ma éppen azok menekültek vissza a magyar fajiság titokzatos, öntudat alatti tárnáiba, akik a szentistváni gondolatot a magyar politika credojának vallották és vallják ... ma is.* Soha a magyarság és éppen a törzsökös magyarság nem szakított volna régi előkelő, nemes, fölényes, vendéglátó gesztusaival, *ha éppen a magyar nemzetállamot nem a faji kérdésben érte volna támadás.* De amikor azt látják, hogy a faji eszmének, a vér mítoszának vegyszerével akarják szétoldani a szentistváni amalgámot, akár zsidó, akár sváb vagy más részről fenyeget ez a támadás, *a magyarság számára sem marad más, mint saját faji reflexeinek felmozdítása.* A keresztény magyar ellenzék részéről senki se akarja a sváb veszedelem előtérbe állításával

agyonhallgatni a zsidókérdést, csak éppen az a szerény óhajtásunk van, hogy *a zsidókérdést a magyar államvezetés tradíciói, érdekei és szükségletei szerint oldják meg*, ne pedig egy idegen imperializmus módszereivel és eszközeivel. Ez az ellenzék sem akarja, hogy Magyarország földje és népe a fékezhetetlen zsidó falánkság rebach-területe legyen, de azt se, hogy csak a zsidókérdés állandó napirenden tartásával *eltereljék a figyelmet disszimiláns svábok neo-acquistikájáról*. Ez az igazság!

1939 FEBRUÁR 12.

EGY MONDVA CSINÁLT ELLENTÉT

Az úgynevezett korszellem, vagy mondjuk, a népjóléti eszme, esetleg a szociális igazságtézés nevében sose intéztek hevesebben és sűrűbben támadásokat a magyarság alkotmányos szabadsága ellen, mint mostanában. Eddig többnyire olyan tényezők lovagoltak elől ebben a rohamban, akiknek csak fogyatékos történetpolitikai kultúrájuk van, akiknek az ősi magyar életforma sosem volt igazi és mély lelki élményük, akik a politikai ösztön mákszemnyi töredékével sem rendelkeznek, vagy a politikai szemléletük annyira egyoldalúan társadalmi vagy élettani, hogy a hagyományoknak legfeljebb annyi jelentőséget tulajdonítanak, mint a kihült holttetemeknek a hullaházban, vagy a kihunyttűzhányók mocsaras krátereinek, amelyekben nem terem más, mint gaz és moha. Ha a hagyományok jelentik bizonyos mértékben a holtak uralmát az élők fölött, akkor ez a forradalmi lelkület, és érzület most egyetlen vakmerő lendülettel akar szakítani egy nemzet politikai értékrendszerének színterét „antikvárius dohot árasztó”, szerintünk azonban időtálló életformáinak öröklött tulajdonságaival.

Ez a reform-mozgalom — ha szabad annak mondani — nem folytatni akarja a nemzet történetét, hanem újra kezdeni, mint a mindenkori reformirányzatokhoz tapadó politikai tébolyok szektái, amelyek *azt hiszik, hogy van ugrás a történetben és a természetben is*. Ameddig csak a politikai félműveltség hebehurgyaságait hallottuk, vagy azokkal kellett vitatkoznunk a magyar alkotmányos szabadságról, akikből egy más fajtának vére kiabálta a circumdederuntot a magyar géniusz e remekműve fölél: több fontosságot nem kellett tulajdonítanunk ennek a funerátori buzgalomnak, mint *az idők lázai által megzavart kobakok szomorú agyficamainak* vagy *az úgynevezett szakmabeli emberekből az idő varázsvesszeje által hirtelenül politikai vezéreké avatott megszállottak természetlen*

rögeszméinek, akik régi tudományuk technicizmusával kon-
tárkodnak az új mesterségnek vagy inkább művészetnek
más ösztönöket, más képességeket igényelő munkálásában.

Az ilyen tévelyek és eretnokségek — mint mondtuk —
nem döntő fontosságúak, ameddig be nem felhőzi azoknak
tisztá intellektusát is, akik a fentebb felsorolt kategóriák
egyikéhez sem tartoznak, akik az államvezetés legkitettebb
stratégiai pontjain működnek s akikről még csak azt sem
lehet állítani, hogy idegenek a magyar történetpolitikai
kultúrától vagy a magyar életközösségtől, de akiket — úgy
látszik — szintén elragadott a „felhevülés gyors talyigája”,
mint Petőfi írta „A helység kalapácsá”-ban.

Íme — mint a miniszterelnök Székesfehérvárott mon-
dott MÉM-beszéde tanúsítja —, még olyan kivételesen
művelt és magasfeszültségű áramlatoktól hullámzó intellek-
tus szellemvilágában is mekkora zajlásokat és hasadásokat
idéző elő az úgynevezett korszellem ideológiájának és az
alkotmányos magyar szabadságnak mondvacsinált kon-
fliktusa.

Saját mozgalmának indokolásául ugyanis azt a fészeg
érvet is felhozta, hogy hiszen „a parlamentarizmus is
importcikk nálunk.” Amiből persze az következik, hogy
ha 1848-ban — a szabadelvű korszellem sugallatának en-
gedve — behoztuk Angliából a parlamentarizmust az ősi
alkotmány veszélyeztetése nélkül, akkor ez az ősi alkot-
mány nyilván életveszélyes következmények nélkül fogja
kiheverni és túlélni a MÉM-mozgalom által diktált „új
magyar életet is a régi magyar földön.” Mi is hittél hisszük,
hogy ez az ősi magyar alkotmányos szabadság túléli azokat az
efemer mozgalmakat, amelyek szünet nélkül jobb vagy
éppen szélsőjobb felől parentálják el a magyar alkot-
mányosságot, mint ahogy túlélt az a mainál sokkalta zor-
dabb mozgalmakat is. Nem is ez a vitapont a miniszter-
elnök úr és miközöttünk. S ha már reflexiókat fűzünk
a székesfehérvári MÉM-szózatnak a parlamentarizmusra,
mint „importcikkre” vonatkozó megállapításához, csupán
azért tesszük, hogy *felhívjuk a miniszterelnök úr figyelmét
bizonyos tárgyi tévedésekre, amelyek alkalmasak arra, hogy a
nálánál kevésbé szilárd elméket megtántorítsák a korszellem és
a magyar alkotmány viszonyának helyes politikai szemlé-
letében.*

A parlamentarizmus kétségkívül „importcikk”, ha annak lényegét a népképviselői törvényhozásban és a miniszteri felelősségben látjuk. *De egyáltalán nem tekinthető „importcikk”-nek, ha a parlamentarizmusban a nemzet ama jogának korszerű intézménybe iktatását értjük, hogy róla-nélküle az állam-kormányzat az ország életének semmiféle vitális kérdésében ne dönthessen.* A rendi országgyűlés egyetlen egyszer sem mondott le a nemzeti szuverenitásnak ama kellékéről és jogosítványairól, amelyek szerint a király kormánya adót és katonát nem szedhetett a politikai nemzet törvényhozásának felhatalmazása nélkül. Ezenkívül panasszal fordulhatott a királyi felséghez a törvénytelenül kormányzó hatóságok ellen, sőt kérhette azoknak megbüntetését is, továbbá vitát folytathatott az úgynevezett királyi előterjesztések vagy mai nyelven szólva, kormányprogramok felett, amelyeket elfogadhatott, módosíthatott, sőt gyakran el is vetetett.

Az a közjogi paritás, amely a királlyal szemben a politikai nemzet rendi törvényhozását ruházta fel az ország anyagi forrásai és honvédelmi anyaga fölött való rendelkezés hatalmával, nem negyvennyolcbeli importcikk, hanem a nemzet sokévszázados önkormányzati jogának életműködése, ami az európai szárazföldön éppoly magyar sajátosság volt, mint a brit szigeteken az alkotmányos felségjogok inzularitása. Mikor ez a rendi országgyűlés felszabadította a jobbágyságot és behozta a polgári egyenjogúságot, nyilvánvalóan az önmagából való fejlődés természetes folyamatának engedett csupán, midőn a politikai nemzet tagjaivá avatta a polgárokat és a jobbágyokat is. *A rendi diétából való átmenet a népképviselői törvényhozásra, nem tekinthető másnak, min a magyar nemzet szociális átalakulása logikus következményének.* Ezért nem kellett nálunk kárta-alkotmány, mint például Franciaországban, Belgiumban, Spanyolországban, vagy — nem bánom — még Poroszországban és Ausztriában is, mert a népképviselői alkotmány ott valóban külföldről importált melegházi növény volt, holott nálunk csak új rügyek pattantak ki az ősi alkotmány roppant sudárfáján. A 48-as törvényhozók valójában csak egy ponton ojtottak be olyan rügyet az ódon törzsbe, amely — legalább nálunk — 1848 április 11-ig csak de facto — mondjuk inkább: a precedensek sorozatán át — létezett és érvényesült. Ez pedig a *miniszteri felelősség elve*.

Nem mintha a negyvennyolc előtti rendi ország-

gyűlések nem buktattak volna kancellárokat vagy helytartótanácsi tagokat, királyi személynököket vagy főispánokat, ha ezeknek politikai magatartása sértő volt a nemzeti közvéleményre. A sérelmi politika és a királyi előterjesztések vitája között csaknem mindig érvényesült az a józan kompromisszum — különben az egészséges parlamentáris rendszernek is főismérve —, amely *orvosolta a nemzet panaszait, hogy azután a diéta megkönnyebbült szívvel szavazhassa meg a nemzeti áldozatkészség pénz- és fejkvótáját*. Ha tehát a nemzeti szuverenitás nem is érvényesült rendszeresen a királyi kormány tagjainak kijelölésénél vagy elejtésénél: *a politikai nemzet képvisellete rendszeren talált rá módot és alkalmat, hogy az ellene vétő kormánytényezők elbocsátását szorgalmazza és legtöbbször keresztül is vegye a királyi felségnél*.

Megengedem, hogy a gravaminális jog, amelyen régebben is és most is a hübelebalázs reformisták annyit gúnyolódtak, nem egészen azonos a modern miniszteri felelősség elvével. A valóság, azaz a rendi szokásjog gyakorlata e tekintetben azonban sokkal hatékonyabb volt, mint 1867 óta az írott jog, mert *a parlament tudtunkkal egyszer sem fogatósította még a darabont-kormány tagjaival szemben sem a büntetőjogi felelősség elvét*. Ezzel szemben a rendi diéta előbb vagy utóbb, de többnyire mindig *hatály 0 s ítoita az előtte nem rokonszenves dikasztériális tényezők királyi elbocsátását*, sokszor még olyan esetekben is, amikor a felső tábla lojális többsége a hódolat túlzásával falazott a királyi hatóságok káros tevékenységének. Ha olyan szívvel-lélekkel reformista szellemek is, mint Kölcsey, Deák, Wesselényi — ellentétben a konzervatív főnemességgel — a szociális átalakulás határozott, sőt intranszigenens képvisellete mellett ugyanoly erővel védelmezték a nemzet önrendelkezésének közjogi birtokállományát, azaz a magyarság alkotmányos életformájának sérthetetlenségét: akkor *ma sincs semmi értelme mesterséges világnézeti antitéziseket gyártani a reformirányzat és a nemzeti szabadság között*.

Nem egyszer utaltunk már azoknak a példáknak gyászos összeomlására, amelyek ennek a mondvacsinált ellentétnek jelszavaival akarták rombadönteni alkotmányos szabadságunkat, akár felülről (Kollonich, II. József), vagy alulról (Martinovichék, a darabont-kormány, Jásziék) indított forradalommal. A vége ezeknek a kísérleteknek más nem lehetett, mint az, hogy *se a reformok nem valósultak meg,*

se az alkotmány öreg terebélyét nem sikerült ledönteni, ha le is nyisszantottak róla néhány eleven ágat és gallyat. Napjainkra átsugárzó értelme van a haldokló hős és Lajos király utolsó beszélgetésének Arany Toldi estéjé-hen. Azt mondja az öreg Toldi:

„Szeresd a magyart, de ne faragd le” — szóla,
*„Erejét, formáját, durva kérgét róla:
 Mert mi haszna simább, ha jól megfaragják?
 Nehezebb eltörni a faragatlan fát.”*

Mire a király:

„Mindig abban jártam, fáradék is bezzeg,
 Hogy magyar népemnek hírt-nevet szerezzek,
 Hogy megsüvegeljék békében, csatáin,
 Kívül is, belül is országa határin;
 Nem dicsekszem evvel — nem is azért mondom
 Istenem! de hát azt kell-e igazolnom
 — És kivált előtted (hisz mi tudjuk ketten) —
 Hogy a magyar népet mily igen szerettem?
 „Vagy hát nem szeretet volt, hanem gyűlölség.
 Hogy *simítani kezdtem a nemzet erkölcsét,*
 S azt akartam, hogy a népek dísze légyen,
 Kivel becsületet vallják és ne szégyent?
 Hajt az idő gyorsan — rendes útján eljár —
*Ha felülünk, felvesz, ha maradunk, nem vár;
 Változik a világ: gyengül, ami erős,
 És erős lesz, ami gyenge volt azelőtt.*

A hős már nem értette meg a nagy király szavait. De Imrédy Bélának meg kell értenie az öreg Toldi igazságát, amikor annak a nagy királynak útján akar járni, aki olyan évszázadokra ható reformokat, mint az ősiségét vagy a banderiális hadrendszer kifejlesztését, szigorúan *a nemzeti önrendelkezés és az alkotmányos szabadság szervein keresztül hozta létre.*

PÁRIZSI RIPORT

Nem kell az embernek külön közvélemény-kutató intézethez fordulni, ha ugyan volna ilyen, vagy éppen a közhangulat pulzusán tartani állandóan a kezünket, hogy az első szempillantásra észrevegyük: Párizs képe a néhány év előtti derűs mozgalmassághoz és lendületes biztonságérzethez képest meghervadt, elfakult. Túlzás lenne talán azt állítani, hogy Párizs keserű, komor és mogorva arcvonásokat öltött volna. De a győzelem hosszú békéjének zavartalan nyugalma valami fojtott csöndnek adott helyet.

Akik a multévi szeptembervégi válságot itt élték át, azok azt mondják: Párizs és Franciaország már teljesen visszaszerezte lélekjelenlétét, sőt tulajdonképpen el se vesztette, csak a *régi vidám és szép gondtalanság nincs már sehol*. Tudomásul vette, hogy középeurópai hegemoniájának — legalább egyelőre — vége van, vagy legalább is félesztendő óta a dolgok rolanékkülső fejlődnek s ki tudja, még mennyi ideig. A 15 éves győzelmű periódus pszichózisának *véget* vetett a francia politika könnyelműsége, felületessége, formalizmusa, a problémák felett való kényelmes elszenderedése vagy elandalodása, s akkor sem hitt egy új és bátor akció szükségességében, amikor a problémák már fejére nőttek, körmére égtek, vagy éppen reá rothadtak a francia biztonsági rendszerre.

A biztonsági rendszer bástyái három ponton is behorpadtak s a francia vezérkarnak szinte tragikus gondokat okoz, miként védekezzék egyszerre a tegnapi ellenség, a tegnapi szövetséges határai felől, nos és természetesen a Pireneusoknál is, amelyek pedig XIV. Lajos óta politikai és katonai rejtvényeket igazán nem okoztak a franciáknak, csak akkor, ha dinasztikus okok vagy rendcsinálási ürügyek arra készítették, hogy kényelmes katonai parádéval egy-egy

emberöltőre lehűtse a spanyol tűzkatlant. Ilyen háromoldali ellenséges katonai akció félelme egyszer se kísértett fel a francia közvéleményben a spanyol örökösödési háború óta, amelyet a Napkirály tudvalevőleg Franciaországra nézve oly hátrányos körülmények között abszolvál, s némi kárpótlásul csak az maradt európai felsőbbségéből, hogy végső fokon biztosítani tudta dédunokájának a szomszéd katolikus királyság trónját.

Amely pillanatban Franco győzelme nem volt már elodázható vagy megakadályozható semmiféle politikai fortélyal és praktikával, a francia kormány — népfront ide, népfront oda — nyomban felvette a diplomáciai kapcsolatot a burgosi kormánnyal s a spanyol menekültek nehéz kérdésén kívül *úgyszólván feltétel nélkül ismerte el a spanyol hatalom de facto és de jure birtokosának azt a katonát, kinek győzelmét éveken keresztül a hivatalos és nemhivatalos Franciaország minden erővel megakadályozni iparkodott.* Ma a Pireneusok felől francia benyomások szerint a felhők szétoszlóban vannak s azúrfoltok mutatkoznak az égboltozaton. De Pétain tábornagnak egész tekintélyét és népszerűségét latba kell vetnie, hogy *általános európai konfliktus esetén Franco országa semleges maradjon* és hogy más hatalmak oldalán a spanyol diktátor erői ne tegyenek katonai mozdulatokat észak felé. A francia közvélemény biztosra veszi Pétain missziójának sikerét.

Bizonyos föllélegzés fogadta Verdun hősenek vállalkozását, aki a népfront-kormány által megtépázott köztársasági presztízs visszaszerzése céljából Spanyolországban úgyszólván egy diplomáciai verduni csatába fog bocsátkozni a tengelyhatalmak ellen. Meg kell állapítani, hogy ezt a pálfordulást a francia diplomácia megszokott nehézségét és másfél évtizedes marazmusát meghazudtoló könnyedséggel vitte végbe s iparkodott jó arcot vágni spanyol játszmájának kissé dicstelen befejezéséhez. Az ország és a nemzet azonban föllélegzett. „A Pireneusok megint nincsenek”, mint XIV. Lajos mondta, legalább a szónak abban az értelmében nincsenek, hogy a keleten és a délkeleten védekező Franciaország nem kénytelen Maginot-vonalakat építeni a hegylánc mögé s legalább egyelőre nem kell tartania attól, hogy hátába mártják a kést, mint tette azt Wellington herceg 1814-ben, amikor a szövetséges hadseregek ellen életre-halálra csatázó Napo-

leon legtehetségesebb tábornokát, Soult marsallt épp a Pireneusok közelében terítette le.

München volt a francia hatalmi rendszer sommás kudarcainak mélypontja. Meg kell állapítanunk, hogy nincs az országban valamirevaló ember, aki ne lenne tisztában a vereség mértékével. Senki se leplezi a tengelyhatalmak fölényes diadalának korszakalkotó jelentőségét Közép-Európában. Az önvád helyett azonban a lázas és elszánt tevékenység pszichózisa kerítette hatalmába a lelkeket, hogy mielőbb a segítsenek a hibákon, hogy sürgősen visszacserezzék Franciaország nimbuszát, hogy a véderő fölkészültségének hiányait pótolják — s legelsősorban a katonai repülés újjászervezéséről van szó! —, hiszen ma már az utolsó francia kispolgár is tudja, hogy a müncheni diplomáciai frontáttörés talán sohase öltött volna olyan fenyegető méreteket, ha a népfront nem futtatta volna a francia társadalommal a halálgaloppot a szociális forradalom s a nemzeti biztonságérzet aspirációi között.

Franciaország már fölocsudott a müncheni összeomlás politikai kábulatából. „Ha álhatatlan természetünk — írta valamikor Richelieu politikai végrendeletében — gyakran szörnyű örvénybe sodor is bennünket, sokáig nem maradtunk meg benne éppen csapodárságunk miatt. S oly gyorsan kimenekülünk a bajból, hogy az ellenség nincs tisztában a mi gyakori változásainkkal s legtöbbször nincs ideje rá, hogy azt a maga hasznára fordíthassa.” Bármily nagy szellemi zűrzavar sötétítette is el a múlt őszi francia politikát, utólag nem nehéz megállapítani, hogy a köztársaság polgárait és parasztjait senkinek sem sikerült volna a csehszlovák krízis miatt vágóhídra hurcolni. Ne felejtjük el, hogy a magyar propaganda, bármily szerény eszközökkel dolgozott is, *Benes államának erkölcsi és politikai hitelét annyira megtépázta és aláaknázte*, hogy senkinek se sikerült volna új szarajevói esetet misztifikálni a csehszlovák államválságból. Nem a katonai készületlenség, hanem — legalább a csehszlovák kérdésben — a lelki demobilizáció idézte elő Daladier meghátrálását s azt a „diplomáciai Sedan”-t, amely megpecsételte a népfront sorsát. A csehszlovák köztársaság erkölcsi holttetem volt a francia közvéleményben, mielőtt ünnepélyes holttányilvánítása Münchenben bekövetkezett volna.

A francia külpolitika azonban súlyos lélektani hibákat is elkövetett. Itt az utolsó percig nem hittek a tengelypolitika szolidaritásának szilárdságában, még az Anschluss után sem. A régi tradíciók és beidegzettségek vonalán a francia közvélemény nagyon hajlamos volt arra a hiedelemre, hogy Olaszország Németország oldalán is továbbfolytatja azt a *systeme de bascule*-t, amelyet annakidején a hármasszövetségben játszott, amikor Bülow csípős megjegyzése szerint, állandó extratourokat művelt az antant felé, Franciaországban úgyszólván az utolsó percig nehéz volt az emberekkel elhitetni, hogy a fasiszta Olaszország nem hajlandó a nagyhatalmak csoportosulásában megelégedni a Hamupipőke szerepével, hanem önálló, merész, nehéz kockázatokot is vállaló elszántságával lát hozzá a Földközi-tengereken a római birodalom feltámasztásához, mint a latin jogok vérszerinti elsőszülöttje és várományosa.

Nem hittek abban, hogy Mussolini inkább hajlandó kovácsa lenni a germán egységnek is, semhogy kifizettesse magát a nyugati hatalmak apró és értéktelen ajándékaival annak az őrszolgálatnak kárpótlásáért, amelyet a Brenneren töltött be. Most már tisztán áll előttük a válság hatalmas térfogata és óriási mélysége. Most már mindenki előtt rendkívül világossá és egyszerűvé vált a probléma: *hogyan is hihettek a Führer és a Duce szétválasztásának lehetőségében, amikor nyilvánvalóan a politikai érdekek összeforrasztó cementjén kívül a két tekintélyi rendszert olyan világnézeti és alapvető szempontok tartják együtt, mint aminő alapelveknek öntudata kalapálta össze az angol—francia frontot az Amerikai Egyesült Államokkal?* Nem lehet elzárkózni azonban ama benyomás elől, hogy amily mértékben tisztázódott a másfélévtizedes securitérendszer összeomlásának következménye s az a veszélyérzet, amelyben a francia hatalmi rendszer integritását megsebezte, oly mértékben váltotta fel nyugalom, öntudat, szilárdság és elszántság az eddigi habozást, kételyt és zűrzavart. A politika gyógyulás első jele, hogy *a népfront-rendszer teljesen hitelét veszítette* és hogy a francia közvéleményen ugyanaz a hazafias hangulat vált uralkodóvá, mint Poincaré elnökké választásakor, 1913-ban.

Daladier eddig nem sokat törődött a propagandával. Nyilván az átlag francia kispolgár igénye és látóköre szerint járt el, amikor — szemben a totalitások birodalmakkal — szinte véka alá rejtette Franciaország óriási erőforrásait,

hatalmas gazdasági tartalékait és magát az úgynevezett empire-gondolatot, amely teljesen kiszorította a francia politikai tudatképződésből a régi nemzet és ország fogalmát. Ma a mozikban, az újságokban, a rádiókon állandó felvilágosító és felbátorító szellemi tevékenység folyik, amely arra irányul, hogy megmutassa a francia közvéleménynek nemcsak saját hazáját, de tengerentúli birtokállományának végtelen gazdagságát és variabilitását is. Nem negyvenegy-millió francia van a világon — harsogja ez a propaganda —, hanem százötz millió francia állampolgár kész élni-halni a francia birodalomért. Az anyaország tele van színes katonasággal, főképp a délkeleti Alpok kis városaiban és falvaiban, hatalmas, tagbaszakadt arab és néger katonák vonulnak el a Cinok lepedőin, főszerelve a legmodernebb harci eszközökkel. *Nincs többé Blitzkrieg*, nem lehet Franciaországot néhány hét vagy hónap alatt kétvállra fektetni — hirdeti ez a propaganda. Hatalmas szövetségesek állnak résen Franciaország politikai birtokállománya mellett, de *a legfőbb biztosíték maga a francia nép s a birodalom színes lakossága*, amely talán egyetlen országban sem létesített oly mély és közvetlen lelki kapcsolatokat az anyaállam érdekeivel és népével, mint itt.

Ehhez a centralisztikus birodalmi kormányzathoz képest a brit világbirodalom az autonóm népek laza szövetsége csupán. Az arabra vagy a négerre a legnagyobb megtiszteltetés, hogy egyenlőjogú polgárai a harmadik köztársaságnak. *A francia nacionalizmus mellett teljes mértékben kibontakozóban van a francia imperializmus*, a szónak abban az értelmében, amely többé nem új szerzeményeken töri a fejét, hanem csak azon, hogy valamikor költséges kalandoknak tekintett gyarmati vállalkozásainak eredményét megóvja és fenntartsa.

Jules Ferry, akit annyi támadás és vád ért a francia gyarmatpolitikáért s a revans-politika elejtéséért, ma a leggyakrabban idézett polgári hőroza ennek a francia imperializmusnak, amely ma már annyira megtelítette a francia szíveket és elméket, hogy Bonnet, az engedékeny külügyminiszter, az olaszokkal való megbékélés főképviselője, kénytelen volt takarodót fűjni még a Dzsibuti-kérdésben is. Sokaknak meggyőződése, hogy a nyíltan proklamált angol — francia szövetségben nem egyenlő partnerek szerepelnek egymás mellett s hogy a Quai d'Orsay tulajdon-

képpen csak fiókintézete az angol külügyi hivatalnak. Nem jobban — mondotta valaki — mint amennyire függ a Foreign Office a washingtoni kormánytól.

A nagy demokráciáknak ez a szoros lelki és politikai összeölelkezése természetesen nem maradt mély nyomok nélkül a francia közvélemény magatartásán. Az utóbbi hetekben a dunai Európa iránt való érdeklődés hőfoka határozottan emelkedni látszott. Francia-angol külpolitikai siker gyanánt könyvelik el a Sztojadinovits-kormány bukását Jugoszláviában, Románia legeslegújabb páfördulását, valamint Lengyelország magatartásának megszilárdulását a francia—német versengésben való hintázás között. Még Eugenio Pacelli pápaságának is azoknak az eszméknek és elveknek következetes érvényesítését várják a világegyház politikájában, amelyeket a nyugati demokráciák magukénak vallanak. Ha látszólag a kezdeményezés mindenütt az angol diplomácia kezében van is, a francia közvéleménynek semmi kétsége nincs afelől, hogy egy új világkonfliktus súlya elsősorban a francia erőre nehezedik, mint 1914-ben.

„Œ PAYS NOBLE”

Az érdeklődés, sőt a rokonszenv higanyoszlopa Magyarország iránt *az utolsó hónapok óta szemmeláthatólag emelkedik a francia politikai közvéleményben.* Ezzel korántsem azt akarjuk mondani, hogy bizonyos magyar tényezőknek a francia szellem iránt való csodálata és a francia lélekkel szemben táplált — sajnos — viszonzatlan szerelme most már tárt kapukon sétálhat be Párizs szívébe. De 1920-21 óta a francia-magyar viszonyban egyszer se volt a detant-nak, sőt a jóindulat kölcsönösségének annyi ma még nagyon is cseppfolyós halmazállapotú eleme, mint néhány hónap óta. Lesz-e gyümölcse vajjon ennek a szerény kis tavaszi virágzásnak, vagy életerős hajtásokban bomlik-e ki ez a rügy-fakadás: ezt nem tudni, sőt jósolni is fölötte nehéz lenne, *ha a francia vonatkozások fejlődési erőit nem tekintjük másnak, mint az olasz-francia viszony, illetve a magyar-olasz barátság melléktermékeinek.*

Ha ebben a keretben vesszük szemügyre a francia-magyar relációk fejlődését, akkor — fájdalom — meg kell torpannunk a valóság zord arculata előtt, hiszen 1884 óta *egyszer se volt olyan mélypontra a francia-olasz viszony hőmérője, mint 1939 márciusában.* Ha a magyar külpolitika változatlan alaptörvénye az olasz barátság, akkor a francia—magyar vonatkozások kimunkálásának terve 1918 óta egyszer se került annyira kedvezőtlen konstellációk közé, mint éppen most, a tengelyhatalmak és Nyugat-Európa nagy diplomáciai mérközésének e viharos időszakában. Hiszen hogy konkrét eredményekben is kibontakozhasson a magyar-francia viszony húszéves holtpontjának ma tisztára virtuális elmozdulása, annak *az lenne a föltétele, hogy Olaszország politikát változtasson* s hogy földközitengeri partvidékének hatalmi kérdéseiben a fasiszta becsvágyakat kielégítő békés megoldások jöjjenek létre.

A müncheni összeomlás, valamint a demokráciák

eddiggi defenzív, sőt hátráló vagy kitérő magatartása azonban a legkevésbé se hűthette le az itaiianissimók vágyainak és követeléseinek hevét, sőt ellenkezőleg: *az ideai tavasszed tisztázódást kell nyernie az egész francia-olasz vitaanyagnak, békével vagy háborúval*, ameddig a tengelyhatalmak katonai fölénye még elvitathatatlanul látszik. Mert őszre itt máimás számítások és fantáziák kísértének. Sőt, anélkül, hogy Nyugat-Európa feladta volna a maga látszólagos passzivitását, a demokráciák már most, mintha szilárdabb eljárást követnének Kelet-Európában. Az embernek — mindenféle hivatalos és magánnyilatkozatokból — az az érzése támad, hogy *ma már nem haboznának fölvenni a feléjük dobott kesztyűt*. Itt máris mintha tekintetbe kellene vennünk bizonyos jelenségeket és tényeket, amelyeknek jelentőségét se alá-, se túlbecsülni nem lehet. (*Sztojadinovics bukása, Beck londoni útja, francia tiszti delegációk Varsóban, Pacelli pápasága, VI. György király parádés amerikai utazása a vilákiállításra, a holland-brit tengerészeti egyezmény, stb.*). Az olasz-francia viszonyok rendezése ezért sem tűrhet késedelmet. Ezért érzi a fasiszta külpolitika is minden idegszálában annak a lélektani időpontnak kiérlelődését, amit Cavour III. Napóleonnak híres újévi cerclé-je után (1859) így határozott meg: *il momento é venuto*.

Ez az időérzék lehet egy háborús veszélypont kiküszöbölése, de lehet más is. Az embernek néha az a benyomása, hogy az utóbbi eshetőséghez vagyunk közel. Látjuk tehát, hogy — ha a francia — magyar közeledés az olasz—magyar barátságnak csupán függvénye —, akkor és éppen most ez a közeledés megmerevedik és tovább vesztegel egy szellemi és virtuális síkon. De még ha pillanatnyilag ilyen sivár mozzanatok zavarják is a francia — magyar viszony fejlődésének látóhatárát, nem egészen haszon nélkül való „szemrevételezni”, mi van Párizsban a magyar kérdéssel? Miként látnak bennünket? Hogyan képzelik el helyzetünket? Minő megoldásokat szánnak problémáinkra? *Mi a magyarság esélye Nyugat-Európában?* Előrebocsátjuk legott, hogy a zilált nemzetközi viszonyok közepette is a tárgyilagosan fölvázolható kép nem kedvezőtlen

Franciaország nem igen törődött és vesződött velünk a Paléologue-terv meghiúsultával és a restaurációs kísérletek összeomlása óta. Tudomásul vette, hogy a magyar közvélemény és a hivatalos Magyarország a frontális

revizionizmus eszméjét nem adja cseretárgyul egy olyan dunavölgyi reintegrációért, melyben Budapest és utóbb Bécs lettek volna a nagy németellenes védőbástyák, de amely szerepért Magyarország egyelőre alig kapott volna mást, mint a szentistváni korona és a Habsburg-eszme összekapcsolódásának itt nagyraértékelt vonzó, rendező és egyesítőerejét.

Mihelyt kitűnt, hogy a finom árnyalatosságokra bomló gondolat jövőjét Magyarországon nem tartják kecsegtető biztosítéknak, hogy a francia ígéreték és biztatások nem tudnak versenyt futni a dolog természeténél fogva Magyarország történelmi gondolatának közvetlen módszerű érvényesítésével s hogy Magyarország ingyen nem hajlandó magárávallalni a keleti francia politika által neki kiosztott szerepet: Benes lett a helyzet ura az akkor még mindenható Quai d'Orsayn. Az 1920-as évek fölgerjedt francia érdeklődését 1931-ig a közöny, sőt olykor — mint a franküggyben is — a rosszindulatú semlegesség váltotta föl. A francia külpolitika a Curtius—Schober-jegyzőkönyvig; illetve a Tardieu-tervig minden feltétel nélkül rendelkezésére bocsátotta magát a magyarságot fojtogató kisantant-gyűrű népszövetségi és külpolitikai üzelmeinek (optánsper, szentgotthárdi vizsgálat, stb.). Mikor az Anschluss előrevetítette árnyékát a német—osztrák vámszövetség nyilvánosságra jutása alkalmából s Bethlen István e kísérlettel szemben igen ügyesen siklatta át a magyar lélekvesztőt a német Scylla és a francia Charybdis között: Magyarország erkölcsi helyzete egyszerre megjavult s a Flandinkölcsonön kívül újabb francia könyvek sürgették a restaurációval kapcsolatban Magyarország természetes igényeinek kielégítését és a jóvátételnek francia kéztől származó előnyét. De a Paléologue helyét egy évtizedre elfoglaló Berthelot szabadkőműves-kamarillájával, valamint a Benes-Titulesscu-Jeftics-trióval szemben a természeténél fogva *könynyed, bohém és mozgékony Briand tehetetlen volt.*

A restauráció érdekében éppen a kisantant iránt sokkal szabadabb és határozottabb Olaszország fellépését várták Párizsban, ami talán be is következik, ha az 1935 januári Laval—Mussolini-egyezmény nem kerül a halvaszületett diplomáciai akták süllyesztőibe. Az utolsó alkalom, amelyet Franciaország megragadhatott volna üstökénél fogva, hogy saját szándékai és érdekei szerint gyakoroljon döntő befolyást Kelet-Európa fejlődésére, a *rajnai öv katonai meg-*

szállásának időpontja volt 1936 tavaszán. Hogy ma Flandinnek, a francia közélet e kitűnőségének — aki 1931-ben oly szép gesztussal viszonzta Bethlen magatartását a Curtius-Schober-kísérlet alkalmával — pályafutása lefelé ívelt, azt sokan annak tulajdonítják, hogy mint miniszterelnök 1936 márciusában se egy bécsi restaurációval, se pedig a lengyelek által is sürgetett hadművelettel nem egyenlítette ki a francia diplomácia nagy vereségét a rajnai zónának német felségjog alá helyezése alkalmából.

Berthelot ama bon mot-ja, amit különben úgy látszik utódja, Léger is magáévá tett a Quai d'Orsayn, hogy nem áldoz fel egy demokrata köztársaságot egy konzervatív monarchiáért, borzalmas értelmű bűnhődéssé vált a hitlerizmus döntő győzelme által a Dunamedencében. Flandin nagy bukását aztán megpecsételni látszott a Hitlernek küldött szeptemberi sürgönye a nyugati hatalmak müncheni összeomlása után. Magyarországot pedig okkal, ok nélkül oly mértékben látták a tengelyhatalmakhoz simulni, amilyen mértékben kikristályosodott a tengelyhatalmak egységfrontja s amily mértékű impotenciát észlelt a nyugati hatalmak dunai irányzatában.

A népfront különben is szörnyű rombolást végzett Franciaország hatalmában künn és benn egyaránt. A spanyol kérdés szektárius szemlélete teljesen bűvölet alatt tartotta a népfront-ellekeket s Pierre Cot és Blum pacifizmusa olyan mélyre süllyesztették a hajdan vezető helyen száguldó francia katonai aviatikát, hogy kénytelenek voltak a független Ausztria rövid haldoklását tétlenül végignézni, valamint a Szudéták négyszögű citadellájának bevételét a németek által. Ha érezték is megaláztatásukat s a francia nimbusz rohamos sorvadásának szégyenét, s ha az érzelmi reakció nyomban el is temette a népfront-politikát: *vereségük összes következményeit csak most kezdik áttekinteni, amikor az új erőgyűjtés és az új akcióra való előkészület már visszaadta önbizalmukat* (redressement!) s amióta a nagy demokráciák között a politikai érdekközösség hatáskörén messze túlhaladó világnézeti közösség nevében a nemzetközi politika egész területén megindult az ellenhatás a tengelyhatalmak túlsúlya ellen.

Amennyire ez az őszi débacle-hangulat engedte, olykor rövid és fásult figyelmet ajándékoztak amaz égtáj felé is, ahol Franciaországot a legnagyobb meglepetések és

megrendülések érték: tudniillik a Duna-völgy felé. Magyarország az Anschluss után szinte végképp elveszett szemük előtt. *Beleegyeztek és belenyugodtak, hogy Magyarország a tengely árnyékában fogja „tengetni életét”* és hogy a diktatúráktól várja és kapja történelmi igényeinek kielégítését. Elfogadták azt a tételt, amit Benes francia sajtója húsz éven át hirdetett, azt tudniillik, hogy Magyarország a német birodalom hűbérese s már csak órák kérdése, hogy a nemzeti szocializmus a németek számára gleichschaltolja az országot. *Ce pays perdu* — sopánkodtak és siránkoztak barátaink Párizsban. Csoda lenne, ha megmaradnánk, hiszen az intelligenciánk fele sváb és náci — mondják —, a magyar parasztnak nincs nemzeti öntudata, a nagybirtokos arisztokrácia megvásárolta a birtokreformot a mozgalomtól a forradalmi antiszemizmus szabad futásáért, az országnak különben sincs hátvédje, hiszen Románia maga is áttért az egypárt rendszerre, stb. Különösen a népfrent-sajtó nem akart elfáradni Magyarország elparentálásában. Az eucharisztikus kongresszuson mégegyszer felvillanni látták az arany és a bíbor haldokló színpompájában a történelmi Magyarország utolsó nemes és szép gesztusát Nyugat felé: a pozitív-kereszténység és a katolicizmus mellett való hitvallásnak e csodás tavaszi parádéját, jelképéül és bizonyágául annak, hogy ez a nemzet (*ce noble pays* — mint a „Temps” írta) valamikor csakugyan kész volt két pogány közt egy hazáért és az egy Jézusért föláldozni magát.

Mondom: szinte az egész nyugati világ már-már elmerülni látott bennünket a pángermanizmus és a náciizmus hullámaiban. Ha a történelmi Ausztria, amelyért pedig oly sokat áldoztak és aggódtak, szinte máról-holnapra tűnt el Európa térképéről, hogy Cseh-Szlovákia, rövid és gyötrelmes hónapok után megszűnt létezni benesi hivatása és térfogata szerint, ha Románia, az új hatalmasok kegyét esengve, máról-holnapra levedletté nyugateurópai mázát, hogy az egypártrendszer által hasonlóvá tegye magát Germániához és Itáliához: *vajjon micsoda titok vagy csoda segíthetne Magyarországon, a „német vazalluson”,* hogy ne hasonljon barátainak életformájához és hogy elvesse árnyékfüggetlenségének utolsó foszlányait is, pláne, ha ezzel még közelebb juthat azokhoz, akiktől ösztönzést és segítséget, egyszóval a politikai dinamika további tényállapotbontó lökéseit remélhette?

Az, hogy Magyarország a lehető legkedvezőtlenebb viszonyok között védi saját történelmi egyéniségét, hogy ódon, de eleven tradíciójának forrásai oly friss buzogásban kezdtek kiáradni, hogy nem hajlandó a maga életformáját megsemmisíteni, hogy minden propaganda, csábítás s a *zsidókérdéssel való minden kompromittáltság szörnyű látszatai dacára is konokul és inaszakadtan áll helyt alkotmányos szabadságáért, hogy ennek birtokában fenntarthassa függetlenségét kifelé is: ez a legnagyobb szenzáció erejével hatott a francia politikai világban.* Eleinte meg se értették. Valami exotikus ravasz-ságot gyanítottak védekezésünk mögött a náciizmus ellen. Éppoly kevésbé értették ezt a magatartásunkat most, mint ahogy nem voltak képesek méltányolni a húszas években tanúsított viselkedésünket a franciák dunai terveivel szemben — revízió nélkül.

Ha akkor felhőkön nyargaló romantikát láttak a magyarság frontális revizionizmusában, úgy ma nem csekélyebb álmélgodás kíséri nehéz és veszélyes küzdelmeinket nemzetünk életformájának védelméért. Csak mióta a szent-istváni gondolat megragadó történelmi konstrukcióját és absztrakcióját kezdik érteni és benne egy nagy és büszke nép dunavölgyi hivatástudatának időálló reprezentációját, azt, hogy ez a magyar eszme az egyetlen szervező és egyesítő ideái a dunai népek konglomerátumában — azóta némi sejtelmük van arról, *mi a különbség egy történelmi nemzet és olyan népek között, amelyeknek csupán múltjuk van?* Csak most alkottak némi fogalmat arról, mi a konkrét jelentése ennek a sajtáságos paradoxonnak: *kis nép és nagy nemzet*, hogy ez a nemzet nem adta meg magát se a húszas évek francia rendszerének és hogy életre-halálra védekezik ma más idegen hatalmak faji és világnézeti veszélye ellen.

Meg kell állapítanunk, hogy Paul *Claudel*-nek, a francia katolicizmus nagy szellemének nem lehetünk eléggé hálásak a szentistváni gondolat korszerű értelmezésének propagandájáért. Az embernek néha az az érzése támad, hogy szinte többet tartanak ma rólunk, mint aminő erőt mutatunk saját létünk védelmében.

Ez ma nagyjában a francia politikai világ sejtelme, érzülete vagy véleménye rólunk vagy irántunk. Nem a mi dolgunk, hogy észrevételeket fűzzünk hozzá vagy következtetéseket vonjunk le belőle.

„CSILLAGOS ÓRÁK.”

Nem könnyű méltósággal élni vagy elviselni a történelmi időket, még olyan nemzetnek se, mint a magyar, amelyet a szerencse sose kényeztetett túlságosan s amelynek idegzetét európai létének roppant drámai feszültségei alaposan megedzették. Ma mégis némi hisztériának és félelemnek ürömcseppje keserítette el vagy zavarta meg a lengyel—magyar határ megvalósulásának tiszta örömét. A hisztéria nem a magyarfajú társadalom idegreflexe volt, amely egyaránt túlozni szokta a veszélyt és a sikert. Nem lehet tagadni azonban, hogy *a magyarság lelki arculatán is átfelhözi a kétség és az aggodalom* s mint minden nagy történelmi válság fordulópontján, főleg a magyar elit érzékenyebb és hajlékonyabb idegzetén is, át-átreszket a nemzethalál víziója, vagy legalább is *a legsúlyosabb próbatétel előérzete*.

Húsz esztendő óta még a dologtevő napok szürke folyamata se tudta elmosni a gyásznak, a nemzetlét tragikai öntudatának vívódásait és tépelődéseit. S ha egy percre se rendült meg hite a maga hivatástudatában, jogeszméjének és államfenntartó erejének íratlan religiójában: mi tagadás benne, legjobbaink intő és sürgető szózatait, hogy tudniillik készülünk fel a *dies irae, dies illa ítéletidejére*, süket és elfásult közöny falaiba ütköztek.

Nem csináltuk meg a földreformot. Nem oldottuk meg idejében emberséges módon és magyar szempontok szerint zsidókérdésünket, amelynek feszítővasával most idegen-célú erőtényezők iparkodnak éket és rést fúrni a magyarság önszemélyiségének tudatába. Nem emeltük és formáltuk értelmiségünket a nagy célok színvonalához. Nem a magyar fajvédelemre rendeztük be és szerveztük meg szociális és gazdasági életünket. A társadalmi egyensúly ma is roskatag lábbon áll, miként 1914-ben. A nemzetnek önmagához

való viszonya és kötelességérzete ma se tisztult. A magyarság hivatászméje ma sem vált az egész társadalom mindennapi kenyerévé. Külpolitikai látóhatára inkább keskenyedett, mint tágult. Idegen kultúreszmék ma is rabszíjak között tartják társadalmunk egyrészének szellem világát és létérzését.

A mi passzív, nehezen mozdítható, olykor nagy keleti hallgatásának és renyhességének mocsarába süppedő népi erőink még ma is távol állanak attól, hogy történelmi gondolatunknak ne csak eszközei, anyagai és tárgyai, hanem állandó és aktív részesei legyenek.

Az események — mint annyiszor — megleptek és megzavartak bennünket. Valami bágyatag tanácstalanságban és kábulatban érezzük fejünk felett a történelem szárnycsattogását. Amúgyis nehezen szervezhető és fegyelmezhető fajta vagyunk. Legnagyobbjainkat is gyakran az örületig izgatta vagy a rezignációba ejtette, hogy nem voltak képesek néptüket természetes és megszokott epikai magatartásából kizökkenteni s valamiféle disciplina acélabroncsaival összepréselni erőink széthulló dongáit. Utóbbi időben, főleg idegen eredetű magyarjaink sűrögtek-forogtak megszervezésünk körül, azt hívén, hogy saját véralkatuk és természetük ritmusaira igazíthatják át a magyar nép temperamentumának léptékét is. Ez a hemzsegés és túlekedés a szervezés körül többnyire hidegen hagyta a magyar néptömegeket, ha egyes jelszavak parasztfogásai nem is tévesztették el mindig hatásukat a nép és értelmiség között lebegő társadalmi osztály gyökértelen és déclassé rétegeire.

Ha mégis felrezzentünk nagy kvietista, keleti flegmánk semmiféle szenzáció által át nem törhető sáncaiból, gyakran későn ocsúdtunk fel s hirtelen felszökkenő öntudatunkat, azt a bizonyos *éjféli bátorságot*, mint Napóleon mondotta Massena tábornagról, lélekjelenlétünknek erejét arra használtuk már fel csak, hogy *sebtiben végrehajtott lelki mozgósítással tegyük jóvá hibáinkat és mulasztásainkat, hogy méltóvá legyünk azokhoz a problémákhoz, amelyeket hirtelen meg kellett oldani.* Egy magyar író találóan írta egyszer: a magyar állat *nem* a párdúc, ele nem is a sas vagy a kigyó, hanem a bika. A hangtalan sűrűvérű indulat, melyből a cselekvés hirtelen pattan ki, mint a fekete felhőből a villámcsapás. S igaza van a magyar történelmi psziché legjobb ismerőjének, a második Andrassy Gyulának, aki azt írta nagy művében, hogy a

magyarság igazán nagyot, csodaszerűt, heroikusát és monumentálisát csupán létének megvédelmezésében tudott felmutatni.

Ha ugyanis álmos természetünkél fogva gyakran hajlamosak is voltunk a kompromisszumra vagy a fortwurstlizásra: mihelyt nemzeti és történelmi személyiségünk jutott veszélybe, az a hatodik érzék, mint Bethlen István mondotta, legott felmozdult bennünk és a *rögtönzés csodáival ejtettük bámulatba a világot, amely már oly sokszor lemondott rólunk*, elkönyvelve bennünket az emberiség nagy veszteségei közé. Mindig, még legtunyább és legelesettebb állapotunkban is lelki szemeink előtt sose veszett el az a demarkáció, ami az egyszerű népi létet elválasztja a történelmi élettől. mindig akkor ugrottunk talpra s mindig akkor téptük el szemünkről az idegen hatás hályogát s mindig akkor igazultunk meg s mélyedtünk el újból létünk értelmébe és lényünk titokzatosságába, amikor már holt hírünket költötték Európaszerte. Ha néha olyan akciókba bocsátkoztunk, amelyeket később megbántunk, sőt amelyekért utóbb szégyenkezniünk kellett, *végső dolgunkban*, abban tudniillik, *ami egy népet nemzetté, egy multat történelemmé, egy létérzést hivatástudattá tesz: mindig hajthatatlanok maradtunk*.

Mikor a német-római császárság árnyékában egy kis gyepün tengettük európai életünket s mikor ennek a birodalomnak minden nemnémet népe is magára öltötte a német nép politikai formaruháját: mi *megmaradtunk a magunk rongyaiban*, mert régi, dicső és fényes palástunkat szétszaggattuk Európáért való küzdelmeinkben.

Az, hogy mi egy veszített csata után ellenfelünk előtt lefeküdjünk, mint tették azt például a csehek a fehérhegyi csata után, vagy a románok hódolójuk parancsára és a szerbek a rigómezei csatavesztés után és hogy mi akár német vagy török rajah-ká legyünk: elképzelhetetlen volt. Az, hogy mi a csehek vagy Ausztria más szláv népeinek példájára beálljunk az osztrák Centralparlamentbe és önkéntes szavazatunkkal vállaljuk Schwartzberg és Bach nagy keleti német birodalmának alattvalóságát: *visszapattant azoknak a nagy férfiaknak érc jelleméről, akik az ötvenes és hatvanas években a nemzetet vezették*. S ha közülök is akadtak egyesek, akik az ellenállás reménytelenségében vagy az akkori osztrák-német birodalom nemzetközi helyzete megronthatatlanságának tudatában már-már legörnyedtek s az osztrák szlávok és románok példájára a magyarság

számára is a politikai megadást ajánlották: *egy egészséges és büszke nemzeti önérzet fölénye s szinte néma terrorja elhallgattatta vagy félreállította őket*, mielőtt nagyobb károkat okozhattak volna a nemzet történelmi javaiban.

Ha viszont a végső célokon csügghető intranszigencia oly sokszor zsörtölődött is a maga elégedetlenségében erő kifejtésünk intenzitásának, térfogatának és állandóságának hiánya miatt, mikor arra került a sor, hogy létünk és függetlenségünk megóvása céljából *kihányasszuk énünk rejtett bányáiból a nemes érceket*, akkor *mindig teljes fényükben ragyogtattuk meg ezekben a válságos és dicső pillanatokban saját kilétünket*, olyan pillanatokban, amelyeket Napoleon *heures etoilées-nak*, azaz *csillagos óráknak* nevezett, amikor sorsunk fölé szárnyaltunk, hogy a magunkhoz méltó élet tulajdonjogát újból biztosítsuk a fősvény sorstól.

Inkább vagyunk népe a nagy helyzeteknek, mint a robotos, fénytelen, tevékeny és folyamatos hétköznapoknak. Sokszor elszáll a szalmaláng füstje és pernyéje és le-lelohad a szent tűz bennünk. De senki se tudja hirtelenében amúgy istenigazában kivágni a rezet, ha kellett, mint mi. Hiába: lovasnép vagyunk. Az örök huszár a politikában sem tagadta meg önmagát. S ha nagy gondolkodóink és történetpolitikusaink szerencsétleneknek is érezték magukat e vakító felragyogások és hirtelen kialvások káprázatának összevisszaságába!», *nincs még egy olyan nép ezen a földön, amely a „csillagos órák”-ban annyira óriássá tudna nőni egyszerre, mint mi*. S ha igaz az, hogy csak azok a népek vannak igazán biztonságban, amelyeket a veszélyérzet inspirációja sose hagy cserben, akkor valamennyire érthetővé válik a világtörténelem egyik legnagyobb csodája, az: *hogy élünk*.

Az utóbbi napok alatt a nemzeti öntudat a válság olvasztókemencéjében kijegecesedett és megszilárdult. A salak elvált az aranytól. A magyarság önmagára eszmélt. Lefoszlott róla minden idegenség máza. A megtévesztő jelszavak hervadásnak indultak s nem tartják többé ígézetük alatt a társadalmat. A hamis próféták hitele máról-holnapra összeomlott. Valami borús és nyugodt elszántság foglalta el a lelkekben a szellemi járvány és a hisztéria által ostromolt helyet, azt a frigiditást, *amelyben a nemzeti hagyomány elhalkuló öntudata a magyarság szentek szentjét őrizte*.

Ma pártpolitikai fondorlatok nélküli nemzeti egység uralkodik a szívekben, amelyek megkeményedtek a feladatok

sötét és magasztos arcvonala előtt, amelyek előttünk állanak. A kétségbeesésnek nyoma sincs. Minden törzsökös magyar és minden idegenvérű magyar, aki előtt ugyanaz az értelmi és érzelmi rezonanciája van a nemzetlét parancsolatának, szinte derült és fölényes nyugalommal veszi ki részét a történelemből. Intelligenciánk, földműveseink, proletárjaink, jobb, mérsékelt jobb és baloldali világnézet ma *egy a nemzeti élet világos és átható feladatainak érzékelésében és ismeretében.*

Mindenki tisztában van vele, hogy aki belénk mar, az gránitba harap. De ilyen eshetőség annál kevésbé fenyeget, mert nem kisebb ember, mint maga Hitler nyilatkozta ki *határaink sérthetetlenségének elismerését.* De a legfőbb és legbiztosabb garancia mégis önerőnk tudata. A húszesztendősi lelki válságnak, az úgynevezett inferiority complex-nek vége lett, mihelyt honvédeinkkel ráléphetünk az egyetlen hozzánk méltó útra: *a hadak útjára,* ama csillagos órák egyikének tündöklésében, amikor a nemzet belső egységtudata és történelmi ösztöne találkozott a nemzetlét nagy fordulóján, öltözködünk ünnepi ruhába, hogy méltón borulhassunk le a magyar barázdák fiai, a névtelen félistenek előtt, akik nagyobbak, mint a hadvezérek, akiknek az ősi röghöz, azaz az ezeréves határokhöz való mély, bensőséges, közvetlen, szinte ősemberi viszonya létünknek, fennmaradásunknak és új honfoglalásunknak mindig biztosan bevált ultima ratiója.

ATHÉN ÉS SPÁRTA

„Az athéni köztársaság már a múlté s nekünk spártai rendszabályokhoz kell nyúlnunk” — mondotta Daladier, amikor az év végéig tartó rendkívüli felhatalmazást kérte a francia kamarától. Perikies finom, előkelő, életveg demokráciája, a szellem, az ízlés s a műveltség nemes emberi közössége, melynek ernyedte életerejét és szkeptikus szellemét már kikezdte a kleoni népfront barbársága, saját hibáinak és mulasztásainak vészes következményeivel csak most, az életveszély szakadékan tudta szembesíteni magát, hogy zord és mogorva spártai erkölcsökbe öltözködve, próbálja megmenteni önmagából azt, ami menthető. A iótuszevők boldog szigetére, amely hűsz esztendő óta a fölény, a közöny és a megzavarhatatlan nyugalom olimpiai szenvtelenségével nézte a megalázottak és a kétségbeesettek nyomorának körötte zajló fekete óceánját, most egyszerre rászakadt a gond, ráomlott a ború és a kétség s a kései bánat zuhataga.

Elméljükből már előbb eltűnt az értelem tiszta derűje s elhalkult a friss és termékeny gondolatok csendülő találkozása. Kezükben hatástalanokká váltak a szellem aranyoshegyű nyilai, amelyekkel leteríteni vélték a „tudatlanság és a sötétség szörnyetegeit.” Lehet, hogy ez az átalakulás új érzelmeket és új elhatározásokat kelt bennük, amelyek mindenesetre becsesebbek, mint mindaz, amit a hűsz-esztendő győzelmi pszichózis honában érezni lehetett. Az életvédelem spártai kényszerűségének komor öntudata talán megtanította őket a részvételre, a versaillesi és a trianoni egekben ismeretlen érzésre, amelyet az élvezés eudaimonisztikus állapota elhomályosított bennük. Ha Franciaország és a nyugati hatalmak ki akarnak szabadulni abból a szűgyen-

letes zsákutcából, amelybe gögjük, elvakultságuk s fölünyes közömbösségük sodorta őket, akkor *egész eddigi életrendszerüknek kényelmes és spleenes készségeit és módszereit ott kell hagyniok abban a sikátorban, amelybe a vak vezette a világtalant.*

Hogyan jutottak idáig? Micsoda lépcsőkön ereszkedtek ezekig a mélységekig? Mit vethetnek önmaguknak és egymásnak szemére, hogy úgyszólván kicsúszott kezükből a világ igazgatásának jogara, sőt maholnap már a saját sorsuk felett való rendelkezésnek szuverenitása is? Miért kell a győzőknek okvetetlenül süketekké és vakokká válniok? Hol követték el az első hibát, amelynek vonalán szükségképpen be kellett következnie a többinek? Hol az a történelmi vízváltó, amelytől fogva nemzetközi helyzetük lecsúszott egy szövetséges ország pusztulásának egyszerű tudomásulvételéig? Es van-e megállás ennek a tekintélyi hegycsuszamlásnak fejlődésében? Mit hanyagoltak el? Miről kétek meg? Es egyáltalán az örök tanuságtételén kívül van-e még gyakorlati értelme a mulasztások ez iszonyú halmazata boncolgatásának és pragmatikai ismertetésének?

Ne feleljünk most ezekre a kérdésekre. Csupán azt állapítsuk meg, hogy *annak idején Perikies köztársasaga sem feledkezett meg a nagy előkészület gondolatáról*, hogy előbbutóbb tudniillik össze kell mérnie erejét Lakeciaimon népével. Hiszen *Perikies építette ki az úgynevezett hosszú falat, Athén Maginot-vonalát*, a Pireuszig. Perikies demokráciája is egy nagy hellén szövetség élén állott (délosi symmachia) óriási flottával, teli pénztárral s az attikai rendszerhez hasonló kiscörög demokráciák szellemi és politikai fennhatóságával. De miközben színházaiban hódolt Sophoklesz géniuszának és építőművészei és képfaragói teleszörták az Akropoliszt, a várost védő kegyes istenek márványképmásainak remekeivel s a felséges nép mindennap felvette a maga obulusát a közügyek iránt tanúsított érdeklődésének tiszteletdíjával: *Spárta iffjai feketetelevesen éltek és vasba öltözködtek*, hogy a kollektív lemondás és fegyelem áldozataival egyenlíthessék ki vetélytársuk mérhetetlen gazdagságát s a rideg, romlatlan kaszárnyai élet aszkétikus erkölcsében tündököltessék fel az igazi hellén ideált, az elpuhult, hedonista Athénnel szemben.

Ez a perikiesi demokrácia mintha néha többre becsülte volna az önmagában való szépet a heroikusnál, a biztonság polgári kényelmét a felfokozott élettempó versenyének veszélyérzeténél, az egyéni lét boldogságát az állam üdvénél,

a személyiség szabadosságát a nemzeti fegyelemnél. S ha nem is feledkezett meg a haza védelmének anyagi feltételeiről — olvassuk csak Thukydidest! — előkelő jóhiszeműségében és doktriner idealizmusában *nem volt képes tudomásul venni, hogy a Peloponneszuson egy más életformájif más életérzésekben élő s más eszmények után epedő, de vas fegyelemben tartott nép egyszerű életigényei elvetik és gyűlölik a Parthenon csodáit és serényen köszörülik a kést a leszámolásra.* Miközben szép és méltóságos szónoklatok hömpölyögtek végig az athéni agorán és a cléloszi görög népszövetség szószékein a pánhellén gondolatról és az attikai méz szellemnemesítő ízeiről, miközben Periklesék előkelő demokráciájának elefántcsontházán már tátongó réseket ütött a kleoni csöcselék kalapácsa s Athén a feje búbjáiig elsüllyedt a pártharcok posványában: *Sparta hallgatagon, összeszorított fogakkal, az önkéntes lemondásnak és alávetettségnek szinte fakír mutatvány ai által megedzett testtel és lélekkel készült arra, hogy saját világnézetének imperializmusa és saját katonai hatalmának disziplínája alá vesse a görög világnak azt a részét, amely Pallast és Apollót imádta a lakedaimon istenek helyett.*

S itt mondjuk meg mindjárt őszintén: *az athéniak hibája nem a szabadságban volt, hanem a vezetésben.* S azonkívül Athén és Spárta között az ellentétek elsősorban nem is hatalmi természetűek voltak, hanem életformabeliek és világnézetiek. S hogy a majdnem harminc évig tartó peloponneszusi háború annyi vad és sötét szenvedélyt kavart föl mindkét részről s hogy a kiegyezésnek és a kiengesztelődésnek minden reménye nélkül a jusq'au boutisták kezére került az egyetemes testvéröklés sorsa: azt nem a gyarmati kérdések, nem is Athén pénzeszsákjai, nem is Lysandros vagy Alkibiades becsvágyai, de nem is a spártai militarizmus okozták. *Okozta az a tény, hogy az athéni demokrácia és a lakedaimon parancsuralom, az attikai szabadságideál és a spártai államfegyelem s a két vezérlő hellén faj körül tömörült világnézetű csoportok között a bizalmi válságnak olyan elfajulása állott be, amelyben mindenik fél úgy érezte, hogy csak úgy élhet biztonságban, ha a másik elpusztul.*

Tudjuk, hogy a három évtizedig tartó véres birkózásban Spárta csak a „nagy király”-nak, a perzsa bazileusz-nak köszönhetette kétesértékű győzelmét, melyben a görög kultúra termőereje megrokkant s az egész Hellasz függetlensége összeomlott. Ha most Daladier azzal az érveléssel

szerezte meg a kormányzati teljhatalmat a francia kamarától, hogy vége az athéni demokráciának s hogy spártai rendszabályokhoz kell nyúlnia, nyilván nem akart kevesebbet mondani, mint azt, hogy a mai Athén csak úgy élhet tovább saját lénye szerint, ha átmenetileg spártai életformára rendezi át magát.

Ugyanez a bizalmi válság a magva Európa közelgő katasztrófájának. *Münchenig ugyanis lehetett remélni, hogy a nagy demokráciák egymás alapelveinek tiszteletében megállhatnak a nagy parancsuralmak mellett.* Minek kellett történnie, hogy az az Anglia, amely a múlt év szeptemberében még eltolta magától a szovjetszövetség tolakodó ajánlatát, ma a német megegyezést leginkább szorgalmazó Halifax sürgetésére kapcsolatokat keres Moszkvával, részben a francia jobboldali pártok legnagyobb megrökönyödésére! Majdnem olyan kétségbeesett lépés ez, mint mikor a peloponneszusi háború előntő szakában Athén és Spárta egymással méltatlan versenyt futva instanciáztak a perzsa bazileuszok helytartóinál, hogy döntő bíró gyanánt nyerjék meg a nagy királyt a görög szellem két antagonistájának véres viszályában.

Nem lehet tagadni, hogy a harmadik birodalom München óta hatalmas erőszaporodásra tett szert (Bohemia és Moravia bekebelezése, a szlovák protektorátus a Vág-völgyben való német katonai megszállással, a Memel-tartomány annexiója, a román—német kereskedelmi szerződés, stb.). Ezeknek a vértelen hódításoknak birtokában Németország legalább egyelőre könnyebb szívvel nézhet a nyugati hatalmak esetleges blokádja elé. Ezenkívül a harmadik birodalom Nyugat felől csaknem sebezhetetlennek látszik. *A kis dunai és balkáni népek, legalább egyelőre, nem merik igénybevenni az angol kollektív védelmi rendszernek reájuk nézve danaida-jellegű ajándékát.* Maga Lengyelország is csak félreérthetetlen biztosítékok fejében hajlandó elfogadni az angol—francia ajánlatot. A nagynémet birodalom népessége elérte a kilencvenmilliós lélekszámot. Ezek az erőtartalékok lehetővé teszik számára, hogy *egyszerre több égtáj felé is offenzív mozdulatokban bizonyítsa be pillanatnyi katonai túlnyomóságát.*

Igaz, hogy a Siegfried-vonal által lereszelt nyugati kapu mögött óriási ellenerők vannak felmozdulóban és csoportosulóban (pl. az Egyesült Államok). Az is igaz,

hogy a múlt év szeptemberében Lengyelország közelebb látszott állani a tengelyhatalmakhoz, mint ma, pedig a német sas szárnyai a közvetlen arcbatámadás mellett Északról és Délről is rávetették roppant árnyékukat a Visztulára. Másrészt a szovjet katonapolitikai értéke a Tuha-csevszki-puccs véres elfojtása óta teljesen tisztázatlan. *Evek óta terméketlen és zajos vita folyt a francia és német szakirodalomban egy külső háború esetén a szovjethaderő használhatóságáról.* Ha a Balkán-szövetség távolabbi tagjai Anglia befolyása alatt maradnak is, ma nehéz elhinni, hogy a „Drang nach Osten” azokon a pontokon lenne lerögzíthető és kivédhető, amelyeknek mindmostanáig a nyugati hatalmak — minden figyelmeztetés ellenére! — akkora jelentőséget és szerepet tulajdonítottak, még a kisantant összeomlása után is. Németország talán sose volt oly közel, hogy az európai közép-kontinens urává válhasson, mint most. S ha az angol-szász világhatalmak nyersanyag- és pénzügyi túlsúlya megrendíthetetlen is, a Nyugatról keresztülvitt katonai támadás esélye ma sokkal, de sokkal gyengébb lábon áll, mint akár egy félesztendővel ezelőtt is.

E pillanatban senki se tudja, hogy Hitler száguldó hármasszöglete a keleteurópai kontinensen hol lenne utolérhető vagy megállítható. Mert ha eddig a német terjeszkedés egy lovon ügetett a völkisch gondolon), *ma felváltva roboghat Csehország elfoglalása óta a történelmi elv s az élettérési eszme paripáin.* S azok a kis népek, amelyeket eddig Angliának mindig sikerült maga előtt korbácsolnia, mikor valamely európai nemzet hegemoniája ellen harcolt, ma dermedten és csüggedten nézik a brit birodalom vezetőinek tanácsstalanságát és lelki válságát. S ha eddig a harmadik birodalom a „Blitzkrieg” sikerének föltevéséből indult vállalkozásaira, ma már, legalább egy ideig, akkor se jönne zavarba, ha e háború esetleg elhúzódnék és ha a bekerítésnek minden láncszeme oly pontosan zárulna is, mint a világháború előtt. *A válságok növekvő feszültségének titka az, hogy a nyugati hatalmak s az Egyesült Államok se elviselni nem tudják a harmadik birodalom főuraimát, se nincs meg bennük az akcióképességnek az a foka, hogy ellene nyíltan föllépjenek.* Ha náluk is van a nagyobb erő, emitt viszont adva van a hatalom összpontosultsága, nagyobb szervezettsége, a területi elv összefüggésének szilárdsága s az elhatározó és cselekvő készség hevesebb lendülete.

Ebben a konstellációban, amikor Hitler maga rehabilitálta a történelmi jogot, Szent István nemzetének nincs égetőbb problémája, mint saját *népi és katonai erőinek a vég-sőkig való felf okozása és állandó készültségben tartása*, hogy az események kiszámíthatatlan menete le ne sodorhassa ezeréves jogának és életterének pontjairól. Nekünk nem kell likvidálnunk az athéni köztársaságot, mint a franciáknak. *Mi ezer éve élünk spártai módon s halunk meg újból és újból a magyar élettér Termopiléinek védelmében*, hogy nemzetünk számára megváltuk az örökélet jogát. Ahogy nő a veszély, nő bennünk a dac és az elszántság is. Mi nem erősíthetjük meg magunkat azzal a bölcsességgel, amit a nagy Giucciardini tanácsolt saját népének: *imádkozzatok, hogy mindig az erősebbel tarthassatok*. Mi csak saját létünk és énünk törvényeinek engedelmeskedhetünk, amelyek azt a kegyetlen feladatot rójják ránk és azt parancsolják nekünk, hogy a *következőkre való minden tekintet nélkül tartsunk ki történelmi hivatásunk örökegy térségén, a Kárpátmedencén* s védve magunkat, megmentsük Európa számára azokat az érdekeket, amelyek ez a hivatásgondolat a dunai térségen alkot.

TÖRTÉNELMI JOG ÉS HIVATÁSTUDAT

Az egész nemzetközi válságból, amelynek bonyodalmai vagy fejleményei még a Párkák kezében vannak — ma inkább, mint valaha ők a fonal- vagy inkább vonalvezetők — számunkra a legnagyobb erkölcsi haszon az, hogy a *harmadik birodalom rehabilitálta a történelmi jogot*, amikor, mint a római szent császárság történelmi várományosa vagy hagyatékának igényjogosultja, Csehországot és Moraviát a birodalom fennhatósága alá vetette. Ezzel a messzedördülő cselekedettel Hitler és a nemzeti szocializmus szakított a francia forradalom szabadelvű nemzetállam-eszményével, sőt valójában felülvizsgálat alá vette saját külpolitikai alapelvét: a népi irányzat merev és doktriner érvényesítését is.

Nekünk, magyaroknak semmi okunk sincs arra, hogy gyászfátyolt oltunk a sírbatett eszmék fölött, amelyek, mint *megettöltött pisztolycsövek szegeződtek száz esztendőn keresztül a történelmi jogra épített magyar államiság felé*. Viszontagságos létünk folyamán mi egy percig se váltunk hűtlenekké a történelmi joghoz, hiszen *ennek finommivű hüvelyében tartottuk nemzeti hivatástudatunk nemes pengéjét*. Mi sohase adtuk fel a hitünket ennek a történelmi jognak újjászületésében, vagy megmaradásában, még akkor sem, amikor a civilizált népek állameszméje más utakon tévelygett és más formákat keresett. Nem divat volt ez minálunk, hanem örökség”.

Tizennyolcban és húszban ellene mondtunk Wilsonnak, aki a nemzeti önrendelkezés elvének *ad absurdum* alkalmazásával a Duna-medencét szétboncolta és a magyarság történelmi jogát koniiskálta. De éppily határozottsággal utasítottuk el magunktól Millerancé államiratának azt az orgyilkos utalását is, amelyben megállapította, hogy egy ezeréves foglalás se lehet jogcím a népek „további elnyo-

mására.” S ha a szörnyű szorongatásaink idején olyan Wilsonhoz hasonló doktriner fajankó, mint Jászi Oszkár és a körülötte nyüzsgő izgatott politikai széplelkek sugallatára és az erőszak nyomása alatt hajlandók is voltunk a nemzeti önrendelkezés és a népi elv megfontolására a történelmi joggal szemben, azzal a jelszóval: *mentsük, ami menthető az ezeréves magyar birodalom roncsaiból, szerencsére, a nemzeti és népi önrendelkezés természetjogával üzőtt gyalázatos visszaélések és csalódások csakhamar visszazökken-tették a magyar társadalmat a történelmi jog megvihatatlan sáncai közé.*

Mikor megértük azt is, hogy Benes a történelmi jog alapján követelte a nemzetiségi önrendelkezés elvével szemben a szudétai Csehország teljes restaurálását s viszont a történelmi jog kijátszásával anektálta a magyar-tót Felvidéket és a rutén Kárpátalját: tisztán állott előttünk a magyar államlétnek az az íratlan törvénye, hogy *nekünk sohase szabad idegen koreszmék után futkosni*, hanem annál állhatatlanabbul kell bezárkóznunk saját állami koncepcióink bűvár-ruhájába, saját történelmi jogunk áttörhetetlen pán-célfalaiba, saját politikai géniuszunk kagylóteknői közé, várva az idők fordulására és a hullámok elcsöndesedésére. *A történelmi jog az az aranyfoglat, amelyben nemzeti hivatástudatunk diadémját hordozzuk.* Ez a történelmi jogelv, amelynek köz- és magánjogi kodifikációja óvta meg a törökvilágban feldarabolt Magyarországot a teljes politikai széthullástól, ösibb és mélyebb a magyarságnak bármely európai eszmével való kapcsolatánál, minden *olyan szintézisnél, amely rendet és egyensúlyt keresett a magyar lét európai hivatástudatának rejtelmes és bonyolult viszonyában.*

Mikor a honfoglalók előőrsei átlépték a vereckei hágót és az alduinai hegy-szorosokat, az attilai birodalom vér- és jogszerinti örökösei gyannát vették birtokukba a kárpátaljai síkságot. *A történelmi vagy hagyományi jog szankcionálta fegyvereink erejét.* A történelmi jogfolytonosság helyreállításának hite abszolút volt és egyetemes. *Másutt a magyar csak szállásokat keresett vagy hóbortos kalandokat. Hazájául a legenda, a hagyomány, a nemzeti öntudat, az attilai jogutódlás eszméje páratlan összhangban a történelmi Magyarországot jelölte meg az akkori primitívebb, de talán sokkal mélyebb jelentőségű történelmi jog alapján, hogy azután ennek keretébe illessze be a maga európai létének hivatásgondolatát.*

Mi volt ez a hivatásgondolat? Szüksége volt-e Európának erre a hivatáseszmére? Ha igen, mit jelentett ez Európa sorsában? És ha jelentett valamit a múltban, ugyan mi lehet a tartalma most és a jövőben? Mert ha ilyen hivatásgondolatnak talizmánját bírjuk ma is, akkor nem lehet vitás, hogy *ezt a missziót egyedül történelmi jogunk birtokállományának teljes tulajdonában fejthetjük ki* s akkor a Hitler által is rehabilitált történelmi jog a magyar államra sem jelenthet semmivel se csekélyebb hatályú eligazító és törvényhozó erőt, mint teszem azt a harmadik birodalomra nézve.

Ezt a nemzeti hivatásgondolatot a honfoglalás és a letelepedés által például Palacky abban a szláv népekre szinte katasztrofális jelentőségű tényben ismerte föl, hogy *örökre elváltasztottuk a déli és az északi szláv népeket*, majd később, a keresztény monarchia megalapításával, a germán, a szláv és a bizánci kultúrkörök súrlódási pontján egy latin és nyugati jellegű államrendszer alapjait raktuk le. Ez az államalkotás a maga önálló, eredeti, önszellemű és önsúlyú konstrukciójában egy porcikájában sem hasonlított a három kultúrkörhöz tartozó népek semmiféle politikai művéhez és formájához se.

Lehet, hogy igazuk van azoknak a neoturáni irodalomároknak és a pogány mitológia műrengetegekben csoszogó szittyá hazafiaknak, akik a XI. századtól fogva a magyarság szentistváni magatartásában, valamint az úgynevezett *murale-gondole* (Magyarország Európa védőbástyája!) következetes vállalásában *nagy pártütést és árulást látnak a kun, bessenyő, mongol és török fajtestvérek középeurópai cavalcade-jai ellen*. Az is lehet, hogy ezek a faj testvérek, akik részben belétkolvtak, részint letiportak bennünket, minden ellenségünkönél árázabb gyűlölettel fordultak a keresztény Európát oltalmazó magyar bástyaőrök ellen, akiket a világon átiogató nomád imperializmus renegátjainak és árulóinak tartottak s akik számára, már tudniillik a mi számunkra, *csakugyan nem maradt más, mint hogy elhulljunk az Élet Kapujának védelmében*, hiszen megtagadtunk minden közösséget és visszautasítottunk minden csábítást azokkal vagy azoktól, akik ennek a *murale*-nak legkitettebb pontjait ostromolták.

Sokszor elbuktunk, de mindig talpraálltunk, s főképp *sose jutott eszünkbe, hogy megcsókoljuk azt a kezet, amelyet képtelenek voltunk levágni*, mint egy időben a románok és a dél-

szlávok. A büszke magyar erőd sokszor roskadozott. A külső falakat nem egyszer bevette már az ellenség. A lélek már-már elhagyta a formát s az őt érzék szinte felmondta néha a szolgálatot. De a rejtett citadellában mindig maradt egy pont, amely ellenállott, amelyen a tagadás megvethette a lábát, vagy amelyről ki lehetett forgatni az egész világot. *Ha kialszik bennünk ennek a hivatástudatnak örökmécse, biztos, hogy fajnépi erőinket megmenthettük volna alVusanza di Romania, a történet obskúrus mellékútjain. De veszünk és fölényünk épp abban állott, hogy nem tértünk ki senki útjából sem és hogy senkinek meg nem engedjük, hogy átsétáljon vagy áttaposszon rajtunk. Mem epizódisták vagyunk a nagy színpadon, hanem felséges és előkelő shakespearei szerepet játszunk.*

Éppen azért, mert soha, semmiféle kétely se férközött hivatástudatunk belső fényességéhez, *megvolt a biztosságunk a lét összes helyzeteiben.* Európának gyakran égnek állott a haja az iszonyattól és a csodálkozástól, ha véletlenül a mi tragédiánkra tévedt a tekintete. Mi szemrebbenés nélkül viaskodtunk tovább rettentő végzetünk sötét hatalmaival. Mert a helytállás hivatástudatunk magános bástyafalain, valamint a *hatalom és a jog eszméje volt az egyediüli eledel* — hogy Macchiavellivel szóljunk —, *ami méltó volt hozzánk* s ami megilletett bennünket. Éldegélni mások bizonyára különbül tudtak, mint mi. De meghalni senki se úgy, mint mi, azért, hogy az egyes a maga áldozatával megváltsa a nemzet számára az öröklét kegyelmét.

Ha Európa nem is méltányolta ezt a „gesta Dei per Hungaros”-t, sőt inkább magárahagyta s nem egyszer hátba is támadta: a magyar számára a keresztény kultúrkörbe való felzárkózása óta *nem volt többé visszatérés rokonai és atyafiai felé,* bármily csábítók voltak is azok a délibábok, amelyekkel a turáni romantika akarta eltakarni a XIII. század óta már teljes tudatossággal vállalt magyar hivatásgondolatot. Ha Európa nem is volt sokszor szolidáris velünk ezekben a kegyetlen küzdelmekben, sőt közvetlen nagy szomszédunk éppen e hivatásgondolat teljesítése közben átmeneti legyöngülésünket arra használta fel, hogy a maga életterévé változtassa a kárpátaljai síkságot: *mindig megvigasztalhatott és fölemelhetett bennünket az az élmény, hogy a magyar hivatástudat ellenségei egyszersmind az európai szellem és az európai érdek ellenségei is voltak.*

Sokszor, mint az ordasok jártuk a lápokat és a nádasokat, felborzolt szőrrel, sebzett irhával, fagyban és éjszakában, vérző szájjal, kicsorbult foggal s a folytonos hajrától el-elcsigázott lábakkal. Mi sem lett volna természetesebb, minthogy mi is beálljunk valami kényelmes és meleg eresz alá, hogy házikutyák gyanánt tengessük rongy életünket hatalmas gazdáinktól odadobott koncokon. *De mi inkább énekeltük a vadonban a farkasoknak, mint a kutyáknak a dalát,* hogy Petőfi hasonlatánál maradjunk. Néha olyan volt ez az ország, mint egy nagy temető, s csak a csonthalmok, amelyeket ellenségeink és a magunk hekatombáiból emeltünk, jelezték ehhez a pusztuló hazához való öröklött jogunknak újabb és újabb megszerzését vagy megváltását, hivatástudatunknak elfogyhatatlan és elhomályosíthatatlan ételteljességében.

Ne feledjük el, hogy ennek a hivatástudatnak betonfalain tört meg az orosz pánszlávizmus 1917-ben és az ázsiai barbár szocializmus 1919-ben is. S ha a vér és a vas századaiban megfogyatkozott erőink egymagukban nem látszottak elegendőknek, hogy hivatásgondolatunknak tizenkilencedik századbeli fogalmazásával egyensúlyban tartsuk a nagygermán s a nagyszláv eszme kiáradásait: *mi teremtettük meg azt a dualisztikus monarchiát is, amely a kisszláv és az osztrák német erők egyesítése által megadta ennek a sui generis magyar küldetés gondolatnak azt a hatalmi szervezetet, amelyet Gobineau szerint „az erősen árja színezetű” magyarság vezérlő szelleme tartott össze.* Nagyokká kellett emelkednünk, hogy létezni tudjunk. Nagyhatalmat kellett konstruálnunk, hogy hivatásgondolatunk levegőt, teret, jogot és lehetőséget kapjon.

Ennek a hivatásgondolatnak szinte hézagtalan azonossága a múltban fejlesztette ki és nöttette meg a lengyel—magyar viszony bensőségét, tisztaságát, őszinteségét. E hivatástudat közösségének fejlődési ereje a jövőben is a legnagyobb és legtermészetesebb foglalata vagy edénye azoknak a cseppfolyós energiáknak, amelyek ma az úgynevezett Zwischen-Európában kavarnak. Nyilván *e közös magyar-lengyel hivatástudat bátorította fel Beck külügyminisztert, hogy a Romániával való lengyel viszony rendezését függővé tegye a magyar-román per átvizsgálásától.* A magyar hivatástudatnak a történelmi jog rehabilitációjában jelentkező formája fogja rákényszeríteni Európát egyszer arra, hogy Erdélyre

nézve nekünk se mérjen más mértékkel, mint a németnek a történelmi Csehországra érvényesített históriai jogával. Tovább megyünk. *Ha a német az egykori szentbirodalombeli választófejedelemiség jogcímén ült be a Hradzsínba, a mi történelmi jogunk Szlovenszkóra nézve sokkal, de sokkal tömörebb, egyöntetűbb és folytonosabb*, mint annak a laza viszonynak protektorátusi joggá való avatása, amelyben a történelmi Csehország német származású királyai alatt a szentbirodalommal élt. Ne feledjük el, hogy a történelmi Magyarország felदारabolása alatt is a Felvidék volt az a terület, amely egy pillanatig se esett ki a magyar Szent Korona testéből.

Ha utólag tárgyilagos mérleget állítunk fel a világháború eredményéről: a történelmi magyar jog átmeneti konfiskálása mellett két nagy pozitívumot is tartalmaz a mi serpenyőnk. *Az egyik az önálló és nagyhatalmi Lengyelország feltámadása, amelyen legelőször és legbuzgóbban a magyar államférfiak munkálkodtak, a másik a pánszlávista moszkovita birodalom összeomlása.* Ha most Hitler a cseh foglalással újból trónra emelte a történelmi jogot Közép-Európában, ez a jogeszme a mi számunkra a történelmi Magyarországon megtestesülő magyar hivatásgondolatnak maradéktalan elismerése és szankcionálása lehet csupán. Ez a magyar húsvéti elmélkedés legnagyobb kegyelme és malasztja. Egy jog nem lehet ugyanis kisebb hatályú és érvényű csak azért, mert mögötte nem sorakozik fel akkora fizikai erő, mint Hitler fegyverei mögött.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Előszó.....	5
A magyar társadalomhoz.....	7
Faji eszme és világnézeti külpolitika	14
Egy utazás végén	19
Héroszok és ripacsok	24
A korszellem és Magyarország	28
Egy kis nép nagy gondjai	33
Nemzeti egységet!.....	38
1938 október.....	43
Célok, erők és lehetőségek	47
És most mi lesz?	51
Nemzet és hadsereg”.....	56
A tekintély „nagyobb dózisa”.....,	61
A magyar impérium törvénye a Felvidéken	65
A komáromi nász.....	69
Lábunk már a kengyelben van.....,	73
ímrédy útja	78
Barát vagy szolga.....	82
Mi lesz most?.....	87
Robespierre, követni fogsz!	91
A 80:20 körül	95
Át kell esnünk rajta?	100
Világpolitika és világnézet	106
Az ellenzéki politika új útja	111
Pitt bérencei.....	116
Kell-e függetlenségi párt?	122
Az új zsidótörvényjavaslat	128
A gyöngyhalász	133
Julianus	139
Vízkereszt 1939-ben	144
„A függetlenség árnyékában”	150
Egy orvosi rendelőben	156
Még egyszer a ködfoltokról	161
Seyss-Inquart irányelvei.....	166
„Nyomorult nemzetem”	172
Amit nem lehet elszigetelni.....	178
Egy mondvacsinált ellentét	184
Párizsi riport	189
„Ce pays noble”	195
„Csillagos órák”	201
Athén és Spárta.....	206
Történelmi jog és hivatástudat.....	212